

západočeské archivy²⁰¹⁰

STÁTNÍ OBLASTNÍ ARCHIV V PLZNI

je správním úřadem, který je řízen přímo ministerstvem vnitra. Je organizační složkou státu a účetní jednotkou, jeho rozpočet je součástí rozpočtové kapitoly ministerstva. Archiv v souladu s právními předpisy a interními akty řízení, vydanými ministerstvem v oboru jeho působnosti, vykonává státní správu, provádí odbornou činnost a plní úkoly v oblasti archivnictví, vymezené jeho věcnou a územní působností. Správní působnost SOA v Plzni je vymezena územím Plzeňského a Karlovarského kraje. Vnitřními organizačními jednotkami SOA v Plzni jsou Státní okresní archivy Domažlice (se sídlem v Horšovském Týně), Cheb, Karlovy Vary, Klatovy, Plzeň-jih (se sídlem v Blovičích), Plzeň-sever (se sídlem v Plasích), Rokycany, Sokolov (se sídlem v Jindřichovicích) a Tachov.

Činnost archivu se soustřeďuje především na

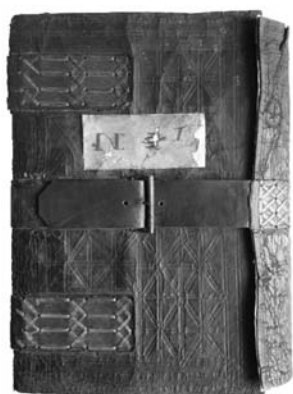
- kontrolu výkonu spisové služby a výběr archiválií ve skartačním nebo mimoskartačním řízení u původců stanovených zákonem č. 499/2004 Sb. o archivnictví a spisové službě a o změně některých zákonů a podle vyhlášky č. 191/2009 Sb. o podrobnostech výkonu spisové služby
- výkon státní správy a správních činností podle zvláštního právního předpisu
- vedení evidence archiválií – odborné zpracování archiválií a jejich využití širokou veřejností
- ochranu a všestrannou péči o archiválie
- vědeckovýzkumnou a popularizační činnost v oboru archivnictví, pomocných věd historických a regionální historie

www.soaplzen.cz

Pečeť Hanse Elbognera na pergamenové listině z 26. prosince 1489 týkající se práv města Horního Slavkova. Je na ní původní elbognerovské znamení hornického kopáče zkříženého s kladívkem nad ohnutou lidskou paží otočenou vzhůru.

Na titulní straně: Návrh nových varhan pro děkanský kostel v Domažlicích kutnohorské firmy Mölzer z roku 1901 (k článku Radky Kinkorové na s. 91)

ÚVODEM – *Petr Hubka* [3]

ZÁPADOČESKÉ ARCHIVY V ROCE 2009 [4]

Státní oblastní archiv v Plzni [4]

Státní okresní archiv Domažlice se sídlem v Horšovském Týně [10]

Státní okresní archiv Cheb [13]

Státní okresní archiv Karlovy Vary [16]

Státní okresní archiv Klatovy [18]

Státní okresní archiv Plzeň-jih se sídlem v Blovicích [20]

Státní okresní archiv Plzeň-sever se sídlem v Plasích [22]

Státní okresní archiv Rokycany [24]

Státní okresní archiv Sokolov se sídlem v Jindřichovicích [26]

Státní okresní archiv Tachov [30]

PERSONALIA [33]

Ohlédnutí za archivní činností Ladislavy Váňové – *Jakub Mírka* [33]

Medaile Za zásluhy o české archivnictví – *Hana Hrachová* [33]

PROJEKTY [36]

Mezinárodní centrum pro archivní výzkum ICARUS a jeho projekt Monasterium
Milan Augustin [36]

Dohoda o vzájemné spolupráci mezi SOA v Plzni a vybranými státními archivy Bavorska
Milan Augustin – Karel Halla [36]

ZPRÁVY Z CEST [39]

Navázání prvních kontaktů s archivy v Bavorsku a Durynsku – *Milan Augustin* [39]

58. durynský archivní den v Greizu – *Karel Halla* [40]

Šlechtic v Horním Slezsku v novověku (16.–19. stol.). Vztah regionu a center v osudech a kariérách místní či příchozí šlechty (mezinárodní vědecká konference) – *Marie Marešová* [41]

Cheb 1459. Česko-německé setkání panovníků – dynastická politika, panovnická reprezentace a kulturní vazby (vědecká konference) – *Hana Knetlová* [42]

Cesty do budoucnosti (zasedání Nadace Německá kultura ve východní Evropě)
Milan Augustin [43]

XIV. seminář restaurátorů a historiků – *Jana Řiřicová* [44]

Doškolovací kurz konzervování, restaurování a preventivní péče o archivní a knihovní fondy
– *Jiřina Vasiová* [45]

Národní archiv Torre do Tombo a Portugalská národní knihovna v Lisabonu – *Jan Vaňata* [46]

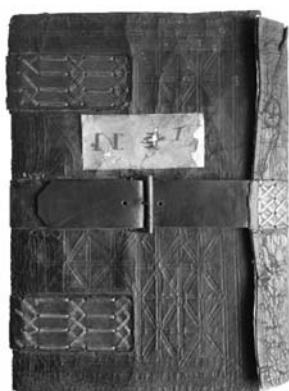
EXKURZE [50]

Digitalizační pracoviště SOA v Plzni – *Petr Mašek* [50]

Digitalizační pracoviště SOkA Cheb – *Petr Matyáš* [51]

ROZHOVOR [53]

Rozhovor s Dr. Margit Ksoll-Marcon M. A., vedoucí Generálního ředitelství státních archivů Bavorska
Milan Augustin – Karel Halla [53]

MATERIÁLY [57]

Milavečské listiny v Archivu města Domažlice – *Tomáš Fencel* [57]

Špitální jídelníček na rok 1619. Pohled do talíře obyvatel chebského špitálu křižovníků s červenou hvězdou – *Hana Knetlová* [59]

Dvě nové listiny ve fondu Archiv města Horní Slavkov – *Vladimír Vlasák* [61]

První volby obecního výboru ve vsi Kostelec v roce 1850 – *Zuzana Kliková* – *Karel Rom* [64]

Archivní fond Johann Lötze, vdova, sklárna Rejštejn – *Lenka Sýkorová* [65]

Archiv obce Sulislav – *Jan Edl* [67]

August Arthur Stöhr, starosta obce Holýšov v letech 1940–1945 – *Marie Schöntag* [69]

Stručný exkurz do osudů sudetských Němců v Chotěšově v letech 1945–1946
Ondřej Maglić [70]

Kroniky města Nejdku a profesor Václav Nedbal, akademický malíř, kronikář a spisovník
Jarmila Valachová [71]

Fond Městského národního výboru Rokycany – *Hana Hrachová* [75]

Fotografie archivního fondu Městský národní výbor Hrádek – *Markéta Švecová* [75]

ČLÁNKY [78]

Chodský újezd, Zadní Chodov a jejich první písemné zmínky – *Markéta Novotná* [78]

Odeslaná korespondence města Jáchymova: sonda do písemných kontaktů krušnohorského horního města v polovině 16. století – *Petr Cais* [81]

Zpívati budu Hospodinu, dokud živ budu – *Radka Kinkorová* [91]

Počátky fondu Archiv města Domažlice – *Tomáš Fencel* [98]

Herečka Bronislava Livia píše Prokopovi Lažanskému. Dopisy z let 1924–1925
Marie Marešová [102]

Železobetonový most přes řeku Berounku v Liblíně – *Karel Rom* [106]

Národohospodářský sbor západočeský v Plzni: neúspěšný pokus o úspěch meziválečného západočeského regionalismu – *Karel Řeháček* [109]

Bedřich Klier, továrna na výšivky a záclony, Kraslice – *Jan Vaňata* [113]

Kovohutě Rokycany – *Marie Berkovcová* [117]

BIBLIOGRAFIE ARCHIVÁŘŮ STÁTNÍHO OBLASTNÍHO ARCHIVU V PLZNI ZA ROK 2009 [122]

Vydávání ročenky Státního oblastního archivu v Plzni od roku 2002, kdy byl tento archiv nově konstituován jako správní úřad a samostatná organizační složka státu, se stalo již určitou tradicí. Jejím smyslem bylo seznamovat odbornou veřejnost s výsledky celoroční práce jednotlivých archivních pracovišť, s novými poznatky a zkušenostmi z archivářské práce, ale i s výsledky drobnějších badatelských aktivit archivářů na poli regionální historie. V současné době vychází archiv ze skutečnosti, že omezené finanční prostředky mu nedovolují prezentovat své archivní a historické práce ve formě kvalitního odborného historického sborníku, jak je tomu v jiných státních archivech. I tak ovšem zůstává záměrem jeho vedení vydávat periodikum, jež by v širokém záběru prezentovalo práci jeho oddělení a okresních archivů. Proto už letos se veřejnosti představuje tato publikace s poněkud pozměněnou koncepcí oproti ročenkám z předchozích let. Ta se odráží nejen v jejím názvu, ale především v obsahu. Snahou zůstává podrobně ukázat, co se v západočeských archivech děje, na čem se pracuje a kam jejich činnost směřuje. Ve větší míře se ale toto periodikum soustřeďuje na odborné výstupy, a to jak formou kratších příspěvků vycházejících ze zpracování archivních fondů, tak i většími již odborně pojatými články. Přáním vydavatele je také tímto nově koncipovaným periodikem oslovit nejen kolegy v jiných archivech, ale i v příbuzných institucích a ostatně každého, kdo má o náš obor a obory příbuzné zájem. Domníváme se, že by takto archiv mohl částečně napravit snad jen dočasnou absenci odborného sborníku.

Ohlédneme-li se za uplynulým rokem 2009, můžeme činnost Státního oblastního archivu v Plzni rozdělit do několika oblastí, v nichž bylo nutné napřít větší pozornost. Jako nejvýznamnější čin roku lze označit dokončení stěhování celé klatovské pobočky na nové pracoviště v Klášteře u Nepomuka a předání do této doby jí užívaných prostor Okresnímu soudu v Klatovech. Nutno podotknout, že 5. oddělení, které zajišťovalo přípravnou fázi stěhování, zařizovalo jeho průběh, dohlíželo na něj a provádělo i závěrečnou fázi ukládání archiválií do nových depozitářů, zvládlo v tomto roce přemístit cca 2500 bm archiválií.

Druhým okruhem činností, jemuž se musela věnovat mimořádná péče ze strany vedení, byla informatika a digitalizace. S tím souviselo i doplnění plzeňského pracoviště o druhého zaměstnance s příslušnou kvalifikací, neboť od února do dubna působil v celé organizaci pouze jeden informatik. Od dubna do konce roku se podařilo převést služby, které u oblastního archivu zajišťovala firma NetPro systém, s. r. o., na novou firmu. Šlo o proces nesmírně složitý jak po stránce organizační, tak po stránce technické. Bylo třeba vlastními silami vytvořit nové webové stránky, nový intranet a řadu modulů potřebných k práci ekonomických a admini-

strativních úseků, proto řada problémů souvisejících s tímto přechodem se řešila ještě v prvních měsících následujícího roku.

Třetí nejvýznamnější činností oblastního archivu v předešlém roce se jeví jeho vstup do intenzivnější mezinárodní spolupráce. Z geografického hlediska pro Plzeňsko a Karlovarsko se nabízí jako neoptimálnější v přeshraniční spolupráci vazba na Bavorsko, Durynsko a Sasko ve Spolkové republice Německo. Během roku navázal archiv spolupráci s durynským státním archivem v Greizu, s bavorskými státními archivy v Norimberku, Amberku, Bamberku, Hlavním bavorským státním archivem v Mnichově a Biskupským archivem v Řezně. S Generálním ředitelstvím bavorských státních archivů v Mnichově byla podepsána společná žádost o přidělení finančních prostředků na přeshraniční spolupráci z fondu Cíl 3, jež vychází ze strukturálních fondů Evropské unie. Tyto prostředky by měly umožnit oběma stranám výrazně zkvalitnit a urychlit digitalizační práce a vytvořit společné virtuální databáze archivních fondů západních Čech a Bavorska. V širším kontextu evropské spolupráce Státní oblastní archiv v Plzni přistoupil ke členství v Mezinárodním centru pro archivní výzkum ICARUS a do jeho klíčového projektu Monasterium, v němž by měl zhodnotit své dosavadní výsledky na poli digitalizace archiválií. Do širšího evropského povědomí se tak dostanou v digitální formě zveřejněné listiny kláštera Teplá a dalších významných západočeských historických původců. Z tohoto důvodu bylo v okresním archivě v Chebu rozšířeno speciální digitalizační pracoviště s novým úkolem podílet se na digitalizaci matrik. Kromě dosavadní digitalizace archiválií uložených v okresních archivech bude také plnit funkci digitalizačního centra, které bude zajišťovat úkoly vyplývající z mezinárodní spolupráce.

Neméně pozornosti věnovali archiváři péči o archiválii, archivní metodice, spisové službě u původců a zpřístupňování archiválií, které nutno obecně chápat jako základní a stěžejní odborné funkce archivu.

V roce 2009 se archiv podařilo dosáhnout úspěchu i ve zpracovanosti archiválií, jež v tomto období vzrostla z 33,4 na 35,5 %. V rámci této činnosti bylo zinventarizováno 680,57 bm archiválií, a tak inventarizovanost vykazovala na konci tohoto roku 33,4 %, což je o 3,5 % více než na jeho začátku.

Byť se výsledků práce uplynulého roku, jež lze označit přímo za hektický, docílilo mnohdy poměrně složitě, ne vždy v původně stanoveném termínu a u řady zaměstnanců s maximálním vynaložením sil, jsou dobrým základem k plnění úkolů, které čekají všechna pracoviště Státního oblastního archivu v Plzni v nejbližší budoucnosti.

Mgr. Petr HUBKA
ředitel Státního oblastního archivu v Plzni

Státní oblastní archiv v Plzni

Předarchivní péče a zpracování archiválií

Pracovníci 1. oddělení provedli během roku dvě státní kontroly – u Finančního ředitelství v Plzni a u Západočeského muzea v Plzni. Byly projednány žádosti 56 společností o vyjádření v oblasti zabezpečení archivu a dokumentů v souvislosti s jejich likvidací, dalších 16 žádostí tohoto druhu bylo postoupeno okresním archivům. Na žádost původců bylo připomínkováno sedm návrhů spisových řádů a plánů (Dai-kin Plzeň, Sokolovská uhelná, Studijní a vědecká knihovna Plzeňského kraje, Hasičský záchranný sbor Plzeňského kraje, Západočeská univerzita v Plzni, Krajský úřad Plzeňského kraje, Česká školní inspekce), mimo to proběhly v návaznosti na skartační řízení četné osobní, telefonické a e-mailové konzultace týkající se spisové služby.

Agenda skartačních řízení obsáhla celkem 146 protokolů o skartačním řízení, z toho v 34 případech šlo o původce povinné vést spisovou službu a ve 112 případech o původce bez této povinnosti (z řad podnikatelských subjektů). Navíc bylo vypracováno 11 protokolů o výběru archiválií mimo skartační řízení, a to pro dvě osobní pozůstalosti (PP Vejlupek, PP Votlučka J.), dále pro dokumenty Likvidačního fondu měnového předávané Ministerstvem financí, které byly po výběru předávány jednotlivým okresním archivům, a konečně 8 protokolů ošetřovalo přebírání dokumentů zaniklých podnikatelských subjektů prostřednictvím soukromých spisoven. Dalších 12 protokolů o výběru archiválií mimo skartační řízení týkajících se původců z oblasti zemědělství a lesnictví vyřídilo 5. oddělení.

Do péče 1. oddělení bylo zaevidováno celkem 98 přírůstků archiválií o rozsahu 139,88 bm; z toho 76 přírůstků (96,42 bm) pocházelo ze skartačního řízení, výběrem mimo skartační řízení získalo oddělení 10 přírůstků (26,78 bm) a 12 přírůstků (16,68 bm) bylo převzato delimitací z jiných archivů. Největší objem představovaly druhopisy matrik zařazované do Sbírký druhopisů matrik západních Čech (41,28 bm), přírůstky k justičním fondům (22,65 bm) a k fondu KÚNZ (28,80 bm) a Ústavu zdravotnických informací a statistiky (6,00 bm), z fondů soukromoprávních původců pak Plzeňská banka, a. s., Plzeň (11,95 bm) a Lázeňské sanatorium Imperial, Karlovy Vary (6,36 bm). Během roku bylo převzato mj. i 142 prvopisů matričních knih a indexů (44 přírůstků, 4,92 bm) do Sbírký matrik západních Čech. Všechny přírůstky byly řádně zabaleny a uloženy. Navíc bylo provedeno přebalení převážné části Sbírký druhopisů matrik západních Čech o rozsahu přibližně 138 bm. 5. oddělení zaznamenalo 2,62 bm přírůstků k celkem 13 fondům šlechtických velkostatků a rodinných archivů.

Značné množství archiválií (celkem 139,43 bm) ubylo v roce 2009 delimitací. Největší položku představovalo předání matričních dokladů ze Sbírký matrik západních Čech do osmi západočeských okresních archivů (124,95 bm) a předání fondů hospodářských družstev státním okresním archivům Klatovy, Plzeň-jih, Plzeň-sever, Rokycany a Tachov. 3,88 bm

dokumentů UNRRA z fondu ČSAD Plzeň bylo předáno do Národního archivu Praha stejně jako jeden svazek židovské matriky, zbývající jedna drobná delimitace z fondu B. Klier byla předána do SOA v Litoměřicích.

Za rok 2009 bylo průběžně zinventarizováno (tj. bez schválené pomůcky) celkem 83,26 bm archiválií, dalších 11,36 bm archiválií (celých fondů nebo posledních částí v dřívějších letech průběžně inventarizovaných fondů) bylo během roku inventarizováno a byla k nim již i během roku 2009 schválena pomůcka; celkem tedy 94,62 bm. K tomu bylo v rámci inventarizačních prací vyřazeno 41,73 bm duplicitního materiálu a jednotlivin nearchivní povahy a delimitací bylo v rámci inventarizace vyřazeno 3,91 bm archiválií. Z rozpracovaných rozsáhlých fondů pokračovaly práce na fondu ZKNV Plzeň, ČSAD Plzeň, Krajský soud Plzeň I a II, zahájena byla inventarizace fondu Likvidované živnosti kraje Karlovy Vary, který přímo souvisí s již dokončeným fondem Fond národní obnovy – oblastní úřadovna Karlovy Vary. Z fondů průmyslových podniků byl inventarizován fond Kovohutě Rokycany, n. p., s. p. a více drobnějších fondů z oblasti textilní výroby – Krajka a. s., De Ball Kraslice, Bedřich Klier, Kraslice, Bratři Starkové, v. o. s., Kraslice a Lehrmann, Plesná. Pro lepší poznání hospodářských i politických poměrů v regionu ve 30.–40. letech 20. stol. má význam nově inventarizovaný fond Národohospodářský sbor západočeský.

Pokračovalo naplňování databáze Matriky, která představuje informační zázemí pro digitálně zpřístupňované snímky matričních knih. Práce provádějí na plzeňském pracovišti SOA dva archiváři prakticky na plný úvazek (P. Kolář, M. Peleška), navíc byla využita tříměsíční brigádnická výpomoc (M. Jíchová) a v druhé polovině roku se do práce po dohodě se SOkA Cheb zapojila i jedna archivářka z tamního pracoviště (L. Součková), která tak Plzni pomáhá s plněním tohoto rozsáhlého úkolu. Během roku 2009 byly do databáze vloženy záznamy o 1392 matričních knihách (z toho 1182 bylo zpracováno v Plzni a 210 v Chebu). Celkem je zaneseno za léta 2007–2009 již 2853 svazků matrik. Ke konci roku 2009 byly zpracovány fary v abecedním rozmezí A – Hoštka a dále Horšice, Hory Matky Boží, Hradešice, Hůrka, Chlístov, Nezamyslice, Petrovice, Sušice, Svojsice, Žihobce, Chanovice a Nahořečice, Nebanice, Plzeň sv. Bartoloměj. V závěru roku bylo nutné zajistit převod dat z aplikace firmy Netpro pod systém Acta Publica, který je provozován Moravským zemským archivem v Brně, jehož prostřednictvím budou od roku 2010 dosud zpracovávána matriky zpřístupněny veřejnosti.

Archiváři 5. oddělení průběžně zinventarizovali 22,79 bm archiválií z fondů Velkostatek (Vs) Zelená Hora, Vs Teplá, Vs Habartov, Vs Lítov, Vs Chříč a Rodinný archiv (RA) Lažanských – Chyše. Definitivně zpřístupněno novými archivními pomůckami bylo 67,58 bm archiválií fondů Vs Žinkovy, Vs Grafenried, RA Auerspergů – Hřebený, Statky a lesy Lázně Kynžvart a drobnějších dodatků k fondům Ústřední správa Auerspergů – Hřebený, Vs Hřebený, Vs Lesná, RA Písniců – Hřebený a RA Kopalů – Hřebený. Zpracováním 350 listin pokračovalo evidování listin v RA Beaufort-Spontin.

Během roku 2009 bylo zaneseno do evidence 13 nových archivních pomůcek k fondům 1. oddělení, kterými bylo

Badatelna SOA v Plzni je s ohledem na mikrofilmované studijní kopie nejčastěji požadovaných archiválií – církevních matrik – vybavena čtecími přístroji, během poměrně krátké doby se však stanou minulostí.

zpřístupněno badatelům 103,15 bm archivního materiálu. Šlo o fondy Krajka, n. p., s. p., Kraslice; Spinnler a spol., výroba sítí a síťoviny, v. o. s., Kraslice; KSČ – závodní organizace Lachema, n. p., Brno, závod Julia Fučíka, Kaznějov; Podpůrné spolky chemických závodů Kaznějov; Lachema, n. p., Brno, závod Julia Fučíka, Kaznějov; KRAJKA, a. s., Kraslice; De Ball Kraslice; ROH – závodní organizace Lachema, n. p., Brno, závod Julia Fučíka, Kaznějov; Aktiva, s. r. o., Kaznějov; Osidlovací úřad a Fond národní obnovy – oblastní úřadovna Karlovy Vary – Příděly konfiskovaných rodinných domků; Hospodářské družstvo, s. r. o., Plzeň; Bedřich Klier, továrna na výšivky a záclony, Kraslice; Mimořádný lidový soud Plzeň. Navíc byly za výrazného přispění 4. oddělení přepsány, zrevi-
dovány a doplněny starší seznamy k matričním knihám jednotlivých farností a vznikl tak prozatímní inventární seznam ke Sbírce matrik západních Čech, který ke konci roku 2009 zahrnul celkem 395,52 bm matričních knih. Je umístěn na

webových stránkách archivu a bude průběžně doplňován o nové přírůstky.

K. Řeháček a J. Jelen se v rámci recenzních řízení podíleli na připomínkování konceptů 12 nových archivních pomůcek SOA Plzeň. E. Wasková připomínkovala 1 koncept archivní pomůcky pro akreditovaný archiv Sokolovská uhelná, a. s. J. Mírka vypracoval 1 posudek na koncept inventáře Vs Niměřice-Skalsko pro SOA v Praze.

Základní evidence Národního archivního dědictví včetně evidence vnějších a vnitřních změn byla průběžně aktualizována ve spolupráci se 4. oddělením v návaznosti na přírůstky, úbytky a zpracování a inventarizaci archiválií. Průběžně byla prováděna kontrola uložení a fyzického stavu archiválií, během roku byla zajištěna a provedena v Národním archivu Praha desinfekce 30 kantonů fondu Západočeské uhelné doly Zbůch, uloženého v depozitáři Klášter, u kterých byla v roce 2008 zjištěna plíseň.

Bývalé vězeňské cely dnes ukrývají batateli nejžádanější archiválie – matriky narozených, oddaných a zemřelých. Ti, kdo chtějí poznat kořeny své rodiny, k nám pravidelně hledají cestu již desítky let.

V souvislosti s postupným stěhováním všech fondů rušené pobočky Klatovy do nových depozitářů SOA v Klášteře bylo v období od ledna roku 2009 do října roku 2009 nově označeno 33 400 knih velkostatkových fondů, tj. zhruba polovina z celkového množství 72 100 knih, v četných případech bylo nutné je zpevnit tuhými deskami, resp. uložit do nových kartonů. Během roku byla z Klatov na pracoviště Klášter převezena zbývající část fondů 5. oddělení, ke konci prosince tak byly všechny fondy 5. oddělení na pracovišti v Klášteře řádně uloženy. V návaznosti na přestěhování bylo nutné provést novou lokaci fondů a evidenční změny související s dodatky k některým fondům.

Při využívání archiválií badateli poskytovalo 1. a 5. oddělení průběžně součinnost 4. oddělení. Archiv navštívilo celkem šest exkurzí z řad studentů středních a vysokých škol. K. Řeháček se podílel na grantových projektech Personální obsazení státní a politické správy v říšské župě Sudety v letech 1938–1945 a Historie česko-bavorského pohraničí v letech 1945–2008. K. Waska mimo pedagogické činnosti na Právnické fakultě ZČU pracoval v redakčních radách Archivního časopisu a sborníku Minulostí západočeského kraje; dále přednesl přednášku na ZČU v rámci projektu Historická dílna s názvem Problematika studia dějin venkovského maloměsta (na příkladu Úterý) a na 13. konferenci archivářů ČR v Brně (bohemikální výzkumy v bavorských archivech). K. Řeháček se účastnil v porotě oblastní přehlídky SOČ Plzeňského kraje. J. Jelen připravil v rámci 64. výročí oslav osvobození výstavu „Žili mezi námi“ věnovanou regionálním osobnostem odboje za 2. sv. války. K. Řeháček reprezentoval archiv příspěvkem na konferenci Dějiny ve škole – škola v dějinách (Praha, 15. 10. 2009), dále pronesl přednášku v rámci cyklu pořádaného Archivem města Plzně (Pět zapo-

menutých osobností plzeňského veřejného života přelomu 19. a 20. století). Jmenovaný též zastupuje archiv ve Vědecké radě Západočeského muzea v Plzni. Publikační činnost pracovníků oddělení je uvedena na příslušném místě; kromě kratších studií je třeba vyzdvihnout rozsáhlou shrnující studii K. Wasky o bohemikálních výzkumech v Bavorském hlavním státním archivu v Mnichově, vydanou jako supplementum Sborníku archivních prací, a monografii K. Řeháčka *Pět zapomenutých*. M. Eisenhammer se podílel na redakčním zpracování a vydání Ročenky Státního oblastního archivu v Plzni 2008.

M. Marešová a J. Mírka z 5. odd. připravili k publikování ve spolupráci s Heraldickou společností v Praze a Archivem hl. města Prahy edici památníku Hermana ze Salzy včetně úvodní studie. Jakub Mírka a Ladislava Váňová se dále v rámci autorského kolektivu věnovali přípravě publikace Klatovy pro nakladatelství Lidové noviny. Marie Marešová absolvovala ve dnech 18.–22. května 2009 studijní pobyt v Rakouském státním archivu ve Vídni, zaměřený na studium fondu Familienarchiv Trauttmansdorff, dále se zúčastnila konference Šlechtic v Horním Slezsku v novověku (16.–19. století). Vztah regionu a centra na příkladu osudů a kariér šlechty v Horním Slezsku v Těšíně. Vedoucí 4. oddělení Jana Kopečková vedla mimo pracovní dobu pro Ústav celoživotního vzdělávání jeden běh kurzu pro začínající genealogy.

Pracovníci 1., 4. i 5. oddělení se účastnili podle potřeby interních porad (porady vedení, zasedání komise pro metodiku a posuzování archivních pomůcek [Jelen], pro publikační činnost a webové stránky [Eisenhammer, Mírka], komise pro výpočetní techniku a digitalizaci [Kopečková], komise pro zahraniční styky [Marešová]) i externích porad (porady k problematice předarchivní péče svolávané

Nahoře: Budova bývalé věznice krajského soudu v Klatovech a později pobočky SOA v Plzni v době jejího vystěhování do nového objektu v Klášteře u Nepomuka (červenec 2009)

Vpravo: Pracovna vedoucí klatovské pobočky SOA v Plzni Ladislavy Váňové

OASSS MV [Eisenhammer, Wasková]. K. Řeháček, P. Kolář a M. Peleška aktivně spolupracovali s informatiky při úpravách modulu Matriky a přípravě přechodu do systému Acta Publica (MZA Brno).

Ve dnech 5.–7. 10. 2009 byl uspořádán tradiční podzimní seminář západočeských archivářů k aktuálním otázkám archivnictví, tentokrát v Liblíně. Účastnilo se jej celkem 14 pracovníků 1., 4. a 5. odd. SOA, kteří v jeho rámci přednesli 9 příspěvků zaměřených na problematiku zpracovávanou v rámci svých pracovních náplní (Eisenhammer, Řeháček, Waska, Berkovcová, Kolář – Kopečková, Peleška, Pešťák, Vaňata, Mírka). Některé z přednesených příspěvků jsou uveřejněny i v této publikaci. M. Eisenhammer a J. Jelen se zúčastnili konference Okupace, kolaborace, retribuice. K. Waska se zúčastnil 13. konference archivářů ČR v Brně. M. Eisenhammer, K. Řeháček a E. Wasková absolvovali semináře k nové archivní legislativě a datovým schránkám pořádané NA Praha 14. a 27. 5. 2009. Další pracovníci 1., 4. i 5. oddělení prošli podle potřeby školeními k programovým aplikacím využívaným v archivnictví, školeními hospodářské a technické povahy, školením řidičů a školením pro pracovníky badatelen. Speciální odborná školení absolvovaly restaurátorky (v MZA Brno – práce s nebezpečnými látkami) a fotografové. Vedoucí 4. odd. J. Kopečková a knihovnice J. Koláčná se zúčastnily veletrhu Svět knihy.

Evidence a ochrana archiválií

Základní evidence Národního archivního dědictví (NAD), vedená u SOA Plzeň, obsahovala ke konci roku záznamy o 1398 archivních souborech (z toho 961 souborů ve správě 1. odd., 225 souborů ve správě pracoviště 5. odd. v Klášteře; mezi 1. a 5. odd. se navíc dělí 212 souborů zrušeného praco-

viště ve Žluticích, umístěných na pracovišti Klášter). Během roku bylo v návaznosti na příjem přírůstků, zpracování archivních souborů a delimitace mezi archivy založeno 12 nových evidenčních listů NAD a 11 bylo zrušeno. SOA dále vedl 9 evidenčních listů pro archiválie umístěné mimo archiv. Do evidence archivních pomůcek přibýlo 26 nových, jedna byla zrušena a v evidenci se jich tak ke konci roku nacházelo 477. V druhotně vedené krajské evidenci je zaneseno 4477 záznamů o archivních pomůčkách vlastního SOA Plzeň, státních okresních archivů, Archivu města Plzně a dalších institucí.

Velká pozornost byla věnována digitalizaci archiválií. Během roku bylo digitalizováno 621 listin, 266 typářů, 105 vedut a 400 dalších jednotlivin podle potřeby. V dlouhodobém projektu digitalizace matrik vzniklo za uplynulý rok 252 131 snímků, celkem již bylo vytvořeno 731 898 studijních snímků matrik, na kterých je zachycen obsah 5344 svazků matričních knih. Proběhlo též vytipování okruhů archiválií pro zařazení do digitalizačního projektu Monasterium. Mimo vlastní fotografování probíhala i úprava a popis pořízených obrazových dat.

Konzervační dílna plzeňského pracoviště SOA provedla kompletní restauraci 29 listin, 45 pečetí, 10 svazků knih a jednoho typáře, u 12 svazků knih a 100 jednotlivých listů provedla částečnou opravu. Jedna matriční kniha byla zrestaurována pro matriční úřad v Chebu. Po dokončeném zakázkovém restaurování byla převzata zpět velkoformátová mapa panství Žichovce, akce byla z větší části hrazena sponzorským darem.

Stav depozitářů a podmínky uložení archiválií byly pravidelně kontrolovány; v závislosti na umístění depozitářů a ročním období vykazují měřené hodnoty v některých případech značné výkyvy. Pro regulaci klimatu v přízemních

SOA v Plzni, pobočka Klatovy. Nahoře: Původně věžeňská chodba, později přístup k depozitářům umístěným v celách. Vpravo: Ježíš žehnající kartonům v depozitáři archivu v bývalé věžeňské kapli, výmalba železnorudského malíře a dočasně vězně Lothara Sperla z roku 1945

a podzemních prostorách objektu Klášter byl v závěru roku zakoupen odvlhčovač.

Využívání archiválií

Během roku se v archivu zaregistrovalo ke studiu 690 badatelů (z toho 225 cizinců), kteří uskutečnili celkem 2841 badatelských návštěv. Badatelna pracoviště Klášter zaznamenala 227 návštěv provedených 130 badateli (z toho 16 cizinců). Badatelna plzeňské centrály provedla 27 zápůjček a 74 výpůjček archivního materiálu, pracoviště Klášter provedlo 76 zápůjček a jednu výpůjčku archivního materiálu.

Vyhledávání v archiváliích pro potřeby žadatelů z řad úřadů i soukromých zájemců prováděl archiv oproti minulým letům v neztenčené míře. Za rok 2009 bylo na plzeňském pracovišti vyřízeno 355 rešerší pro úřední potřebu, v 291 případech byly vyhledávány podklady pro vystavení matričních dokladů. Menších zpoplatněných sdělení bylo vyřízeno 208, k tomu přistupuje dalších cca 500 jednoduchých sdělení vyžadujících minimální či žádné pátrání v archivním materiálu, které byly vyřízeny bez evidování v systému spisové služby. Obsáhlé genealogické rešerše pro soukromé účely nebyly z kapacitních důvodů prováděny. 5. odd. SOA vyhotovilo dvě rešerše pro úřední účely, písemně zodpovědělo 37 badatelských dotazů a četné další vyřídilo telefonicky. M. Marešová z 5. odd. vyhledala a poskytla údaje pro projekt BiografiA. Biografische Datenbank und Lexikon österreichischer Frauen z fondů RA Auerspergů, Hřebenů a RA Windischgrätzů. Za opisy z archiválií archiv účtoval 18 532 Kč, na základě 343 žádostí o badatelské kopie bylo vyhotoveno celkem 8958 kopií v účtované ceně 131 000 Kč. Dalších 1155 ks kopií v účtované ceně 7797 Kč vyhotovilo pracoviště Klášter.

Naplňování knihovní databáze Clavius pokračovalo na plzeňském pracovišti vložím 4767 záznamů svazků knih a kompletů periodik, 524 záznamů přibylo v evidenci knihovny 5. odd. Celkem je z knihovny centrály již elektronicky evidováno 17 313 svazků knih a kompletů periodik.

Řízení archivu, hospodářsko-správní a personální agenda

Hlavní pozornost byla v roce 2009 věnována objektu v Klášteře. Na začátku roku proběhla kolaudace části budovy A1, rekonstruované v předchozích letech. V průběhu roku byla provedena výměna dřevěných oken za plastová ve všech kancelářích, badatelně a několika přilehlých místnostech. Později byly na nová okna nainstalovány žaluzie a dodány sítě proti hmyzu. V několika dalších místnostech je třeba okna v blízké budoucnosti vyměnit. Na rok 2010 je plánována rekonstrukce budovy B a C.

Pokračovalo stavění regálů v rekonstruovaných prostorách budovy A1. Z Národní technické knihovny Praha byly převezeny regály na více než 300 bm knih. Byly instalovány v jedné místnosti budovy A1 a v příštích letech do nich bude přemístěna celá archivní knihovna. Ve stejné místnosti byly vytvořeny prostory pro uložení map. Z Moravského zemského archivu v Brně bylo v závěru roku přestěhováno 4000 bm archivních regálů. V části depozitářů plzeňské centrály byla v závěru roku provedena výměna bezpečnostně nevyhovující podlahové krytiny za novou.

Personální změny v 1. oddělení SOA Plzeň zahrnovaly nástup archiváře Mgr. Jana Vaňaty na pracoviště v Klášteře (od 1. 1. 2009). Od 1. 1. 2009 do 30. 11. 2009 pracovala na pracovišti v Klášteře na dobu určitou (po dobu MD) Ivana Doričáková jako archivářka v 6. tř. (v prosinci jako brigádnice na OOV). Na plzeňském pracovišti vypomáhal v listopadu

Nynější objekt SOA v Plzni, pracoviště Klášter (u Nepomuka), pohled z jihu, květen 2010

a prosinci jako brigádník – manipulant na OOV pan Karel Pillmayer. Od 1. 7. do 30. 9. vypomáhala v 1. oddělení na dobu určitou Marie Jíchová (naplňování databáze Matriky). Na jaře zde absolvovaly dvoutýdenní praxi tři studentky SOŠ J. Švejcar. Vedoucí 5. odd. Ladislava Váňová se v souvislosti s chystaným odchodem do důchodu vzdala ke konci října funkce, od 1. listopadu 2009 zastává funkci vedoucího oddělení Jakub Mírka, zástupkyní vedoucího je Marie Marešová. Na přesunu 5. oddělení z Klatov do Kláštera se podílelo celkem deset brigádníků – čtyři na stavbě regálů v Klášteře a šest při přípravě archiválií v Klatovech ke stěhování.

Od počátku roku 2009 bylo na pracovišti Klášter vytvořeno samostatné finanční místo. Hospodářskou agendu zajišťovala částí svého úvazku pracovnice 1. oddělení Jitka Koželuhová.

Personálními změnami prošlo i 2. oddělení SOA (hospodářsko-správní). K 15. 2. 2009 odešla Ing. Jana Dubinová, novým informatikem se stal od 20. 4. 2009 Bc. Jan Římovský. K 30. 11. 2009 byl rozváznán pracovní poměr s vedoucím 2. oddělení Ing. Milošem Widimským, od 1. 12. 2009 byl na tuto pozici přijat Ing. Pavel Šimáně.

Vybrané informace z hospodářské činnosti – čerpání rozpočtových prostředků:

Platy zaměstnanců	33 341 000 Kč
OPPP	1 499 926 Kč
Pojistné	11 630 490 Kč
FKSP	666 000 Kč
Ostatní běžné výdaje	17 422 913 Kč

Všechny finanční prostředky byly použity s maximální účelností a hospodárností pro základní provozní činnost oblastního archivu.

Z investičních akcí programového financování byly realizovány následující:

Pořízení výpočetní techniky	663 216 Kč
Nákup knižního skeneru pro SOkA Cheb	1 786 071 Kč
Zpracování projektové dokumentace rekonstrukce objektů v Klášteře u Nepomuka, 1. část	200 000 Kč
Nákup multifunkčních zařízení	234 906 Kč

Miroslav EISENHAMMER

Rozestavěné posuvné regály v podzemí budovy SOA v Plzni, pracoviště Klášter

Pracovnice 5. oddělení (zleva) Marie Marešová a Jana Myslivcová v prostorách nové knihovny a mapovny (SOA v Plzni, pracoviště Klášter u Nepomuka)

Státní okresní archiv Domažlice se sídlem v Horšovském Týně

Státní okresní archiv Domažlice se sídlem v Horšovském Týně v roce 2009 pokračoval ve všestranné péči o archiválie v horšovskotýnském archivu již uložené, značná pozornost byla rovněž věnována předarchivní péči a nezůstala opomenuta ani veřejná kulturně osvětová činnost.

Již tradičně byla činnost archivářů zaměřena především na zpřístupňování archiválií, na vlastní pořádací a inventarizační práce a samozřejmě na vyhledávání a předkládání archiválií pro úřední a soukromé potřeby.

V roce 2009 bylo v archivu evidováno 418 badatelských návštěv 154 badatelů, z toho 8 cizinců. Nejčastěji požadovanými materiály byly již tradičně obecní a školní kroniky, sčítací operáty a stavební a projektové dokumentace. Dále byl největší zájem o nahlížení do písemností fondů archivů měst, obcí a škol, k badatelsky často využívaným archivním souborům patří fondy Okresní národní výbor Domažlice, Okresní národní výbor Horšovský Týn a Okresní úřad Domažlice 1850–1945. Řada badatelů se zajímá zejména o archivní materiály poskytující genealogické informace. Pro badatelské účely bylo vyhotoveno 248 kopií, poplatky za ně činily 2790 Kč. Badatelna byla pro veřejnost otevřena dva dny v týdnu. Na základě požadavků však bylo studium v archivu umožněno i mimo úřední hodiny. Na žádosti státních orgánů byly nejčastěji pořizovány výpisy a opisy písemností potřebných k prověřování vlastnických vztahů. Pro správní účely bylo vyhotoveno 193 rešerší, zejména na žádost Úřadu pro zastupování státu ve věcech majetkových, Pozemkového úřadu, Lesů České republiky, Úřadu dokumentace a vyšetřování a dalších. K časově nejnáročnějším rešerším patřilo vyhledávání podkladů pro státoobčanská šetření. Archiv zaznamenal značný nárůst žádostí o výpisy ze školských fondů pro důchodová řízení. Na poplatcích za ně a za další soukromé rešerše bylo vybráno 4570 Kč.

Vzrůstající objem požadavků na vyhledání archiválií potvrzujících školní docházku byl podnětem k uspořádání 28,6 bm fondů základních škol.

V souvislosti s delimitací matričních dokladů ze SOA v Plzni do SOKA Domažlice a s delimitací druhopisů matrik ze Sbírky matričních dokladů a druhopisů matrik ze SOkA Domažlice do SOA v Plzni bylo nahrubo uspořádáno 3,74 bm archiválií Standesamtů, které byly dosud včleněny rovněž ve Sbírce matričních dokladů a druhopisů matrik.

Mgr. Marie Schöntag a Tomáš Fencel v roce 2009 pokračovali v zpřístupňování rozsáhlého fondu Archiv města Domažlice. Mgr. Schöntag dokončila katalog k vybraným spisům fondu z let 1380–1825. Katalog, který obsahuje 1519 katalogizačních záznamů, vyšel rovněž jako čítstopis. Rozsah katalogizovaných archiválií činí 1,4 bm. Tomáš Fencel pokračoval v inventarizaci neznačkových spisů uvedeného fondu.

Mgr. M. Schöntag dále inventarizovala fond Archiv města Bělá nad Radbuzou (3,4 bm), Archiv obce Nemanice (0,3 bm) a Archiv obce Holýšov (11,83 bm). Tomáš Fencel v letních měsících inventarizoval část knih Okresního soudu Kdyně (15 bm). Mgr. Radka Kinkorová inventarizovala fond Zpěvácký spolek literátů Domažlice (0,1 bm), z jehož archivního materiálu připravovala příspěvek na seminář západočeských archivářů. Miloslava Svobodová započala inventarizovat fond Městský národní výbor Domažlice (16,22 bm) a Pavla Karásková zinventarizovala fond Městský národní výbor Kdyně (9,5 bm). V roce 2009 rovněž pokračovalo inventarizování dalších 46 fondů místních národních výborů o rozsahu 27,18 bm (Borovice, Buková, Dolní Kamenice, Mírkovice, Přes, Šitboř, Smolov, Mezholezy (Horšovský Týn), Němčice, Třebnice, Mezholezy (Domažlice), Bukovec, Pivoň, Oprechtice, Hradiště, Horšov, Hříchovice, Železná, Radonice, Pleš, Zámělč, Spáňov, Grafenried, Hájek, Černá Hora, Slavíkovice, Všepadly, Čečovice, Černá Řeka, Lísková, Bořice, Bozdíš, Bystřice, Čečín, Havlovice, Klíčov, Černíkov, Mrchojedy, Pec, Mýtnice, Březí, Hluboká, Nahošice, Přívozec, Trhanov, Smržovice). Na jejich zpřístupňování se podílely Miloslava Svobodová (4,71 bm),

Nádvoří objektu archivu v Horšovském Týně

Miroslava Bauzová (10,14 bm), Radka Kinkorová (8,83 bm), Pavla Karásková (3,2 bm) a Jaroslava Faistová (0,3 bm).

Celkem bylo zinventarizováno 93,83 bm archivního materiálu. Po posouzení konceptů archivních pomůcek komisí pro metodiku bylo schváleno a zpracováno 97 čístopisů inventářů a zpřístupněno tak 65,65 bm archivního materiálu.

V průběhu roku 2009 archiv převzal ve skartačních řízeních a mimo skartační řízení 63,99 bm dokumentů od 93 původců. Převážná část převzatých dokumentů vznikla z činnosti městských a obecních úřadů a jejich právních předchůdců, ostatní převzatý materiál tvořily zejména písemnosti vzešlé z činnosti finančních a celních úřadů a dalších subjektů. Na základě smlouvy o úschově byly v archivu uloženy archiválie Farního sboru Českobratrské církve evangelické ve Kdyni. Řada přírůstků vzešla z výběru archiválií u bývalého Likvidačního fondu měnového. Ze SOA v Plzni byly do 38 fondů okresního archivu delimitovány ze Sbírky matrik západních Čech matriční doklady v rozsahu 45,43 bm.

V rámci předarchivní péče pracovníci archivu provedli tři státní kontroly výkonu spisové služby u obcí s matričním úřadem. Dále archiv projednal zabezpečení dokumentů s devíti zanikajícími společnostmi a posoudil dva návrhy spisových řádů a skartačních plánů.

Digitalizační pracoviště v SOkA Cheb digitalizovalo pro SOkA Domažlice v loňském roce 20 farních kronik. Dále byly v horšovskotýnském archivu digitalizovány sčítací operáty soudního okresu Domažlice z roku 1900. Sčítací operáty jako celek představují jedny z nejvyhledávanějších archiválií. Častým využíváním a obtížnou manipulací s rozměrnými balíky trpí fyzický stav sčítacích operátů, proto bylo rozhodnuto o jejich elektronickém zpřístupnění.

Konzervační dílna pokračovala v restaurování a konzervaci vybraného ohroženého materiálu z archivních fondů okresních archivů. Z vlastních fondů se věnovala zejména systematické konzervaci aktového materiálu a ošetřování knih z uspořádané části archivního fondu Archiv města Domažlice. Konzervačním zásahem prošlo v loňském roce 4521 listů a dvojlistů ručního papíru. Jednalo se o konzervaci aktového materiálu (Ing. Šimková 1107 listů, P.Vránová 1501 listů) a o konzervaci listů z rozešitých knižních vazeb (J.Vasiová 1119 listů, Mgr. Řiřicová 794 listů a 175 konzervace tepelnou laminací).

Dvě konzervátorky zvládly restaurování 14 historických vazeb včetně výroby škrobového papíru a výroby ochranných obalů na restaurované knihy. Mgr. Jana Řiřicová kompletně zrestaurovala hlavní knihu z fondu Cech koželužský Rokycany, radní manuál a protokoly ze zasedání městské

Výhled z pracoven archivu. Za kostelem sv. Petra a Pavla je vidět budova, kde archiv sídlil v letech 1954–1984.

rady Archivu města Jáchymov, účetní knihu Cechu truhlářů Radnice, pamětní knihu Zpěváckého spolku literátů Domažlice, radní protokol Archivu města Domažlice a vodní knihu z fondu Okresní úřad Domažlice. Jiřina Vasiová provedla kompletní zásah na těchto knihách: Archiv města Domažlice, kniha trhovář; Farní úřad Strašice, pamětní kniha; Archiv města Jáchymov, protokol ze zasedání městské rady; Archiv města Přebuz, soudní kniha; Archiv města Sokolov, sirotčí kniha; Děkaný úřad Planá, pamětní kniha a Archiv města Stráž, sirotčí kniha. Na konzervaci 54 kusů pergamenových listin z fondů okresních archivů v Chebu, v Tachově a Blovicích se podílely Mgr. J. Řiřicová (9), Ing. L. Šimková (15), J. Vasiová (21) a Petra Vránová (9). O všech konzervačních a restaurátorských procesech je sepsán protokol a pořízena fotodokumentace.

Prověry fyzického stavu archivního fondu byly prováděny průběžně během pořádání a inventarizace fondů a současně s výběrem materiálu určeného pro konzervaci a restauraci ve zdejší dílně.

V březnu navštívili archiv členové Muzejního spolku ve Waldmünchenu společně s bavorskými obecními archiváři. Na Den archivářů uspořádal archiv pro veřejnost den otevřených dveří spojený s malou výstavkou a exkurzí do konzervační dílny. I nadále pokračovala v roce 2009 spolupráce s komisí pro kulturu, působící při městě Horšovský Týn. Jako každoročně archiv připravil několik exkurzí pro žáky základních a středních škol domažlického okresu. V červenci absolvovala odbornou praxi v archivu studentka Jihočeské uni-

verzity. Pracovníci archivu publikovali v Ročence Státního oblastního archivu v Plzni a v regionálním tisku. Pro setkání západočeských archivářů v Liblíně připravili zaměstnanci SOkA Domažlice dva příspěvky (Tomáš Fencel: Pořádání Archivu města Domažlice; Radka Kinkorová: Zpívati budu Hospodinu, dokud živ budu. Příspěvek ke studiu domažlického literátského bratrstva).

Kromě školení pořádaných Státním oblastním archivem v Plzni se archiváři zúčastnili konference archivářů v Brně a exkurze v Archivu Národní galerie. Konzervátorky absolvovaly seminář historiků a konzervátorů, v roce 2009 uskutečněný rovněž v Brně, a byly přítomny ukázce konzervace velkoplošné mapy na Fakultě restaurování Univerzity Pardubice v Litomyšli. Jiřina Vasiová se vzdělávala na doškolovacích kurzech konzervování, restaurování a preventivní péče o archivní a knihovní fondy (duben 2008 – listopad 2009), které zabezpečovalo Oddělení péče o fyzický stav archiválií Národního archivu v Praze. Jaroslava Faistová absolvovala školení operátorů PEvA v Benešově.

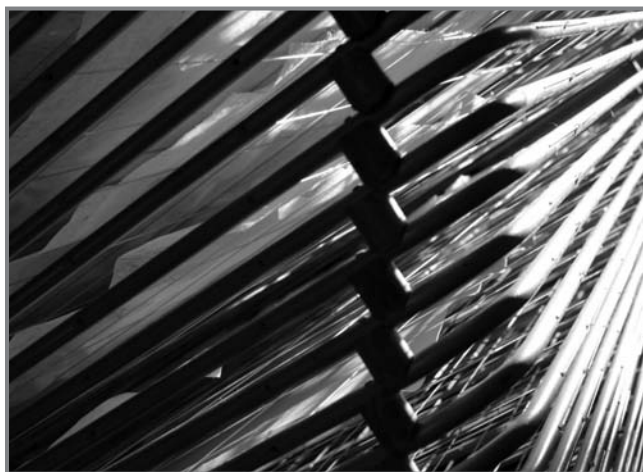
Budovy SOkA Domažlice jsou v relativně vyhovujícím stavu. Problémem je zvýšená vlhkost ve všech archivních depotech. Viditelná je zejména v přízemních prostorách hlavní budovy v Horšovském Týně čp. 10. V závislosti na výkyvech počasí dochází ve většině depozitářů k překročení doporučených hodnot relativní vlhkosti a teploty. Po větší část roku se hodnoty relativní vlhkosti pohybují nad akceptovatelnou hranicí, teploty se až na výjimky v letních měsících daří udržovat v doporučeném rozhraní.

V roce 2008 byla v archivní budově v Horšovském Týně čp. 10 uskutečněna změna topného média z topných olejů na plyn, provázená výměnou kotlů. Jeden z kotlů byl poruchový, proto byl v prosinci 2009 nahrazen v rámci záručních podmínek kotlem zcela novým. Část prostorů určených pro veřejnost byla v roce 2009 nově vymalována a byly vyměněny některé vnitřní dveře. Po poškození vstupních dveří depozitáře v Srbech neznámým pachatelem bylo přistoupeno v listopadu 2009 k jejich výměně.

Jako každoročně byla část finančních prostředků věnována na běžné materiální zabezpečení konzervační dílny (nákup krabic na listiny, nákup vazebních usní a pergamenů, chemikálií, japonských papírů apod.). Nové optimálnější rozmístění pracovních ploch v konzervační dílně si vyžádalo pořízení pojízdného sušicího regálu. Dále byla knihařská dílna dovybavena špalkovým lisem umožňujícím viditelný prolis vazů. Zejména k celistvé konzervaci voskových pečeti a ke konzervaci detailů slouží nově zakoupené lupy s nastavitelným osvětlením. V rámci pravidelné obnovy byly zakoupeny tři nové kancelářské židle a knihovní schůdky. K adjustaci archivního materiálu bylo zakoupeno nezbytné množství archivních krabic z nekyselé lepenky a ke zhotovování vazby nepříliš rozsáhlých inventářů byl pořízen vázací stroj na

kroužkovou vazbu. Pro potřeby digitalizace byl zakoupen nový fotoaparát a stativ. Ke konci roku byly obměněny čtyři PC monitory.

Radka KINKOROVÁ

Stále zaplněné stojany na sušení archiválií v konzervační dílně horšovskotýnského archivu

Státní okresní archiv Cheb

Pracovníci Státního okresního archivu Cheb provedli v roce 2009 celkem 7 státních kontrol – Město Cheb, Město Tepelá, Obecní úřad Velká Hleďsebe, Obecní úřad Dolní Žandov, Obecní úřad Hazlov, Obecní úřad Libá, Obecní úřad Nebanice. Kontroly u určených původců proběhly bez větších komplikací. Nejčastějšími závadami bylo chybné vedení podacího deníku (včetně záměny s knihou přijaté pošty) a označování písemností ukládacími znaky. Jednotlivé kontrolované osoby byly taktéž vyzvány k urychlenému předání písemností bývalých MěstNV a MNV do roku 1990, což bylo do konce roku 2009 splněno. Původci byli též upozorňováni na existenci nové legislativy a nutnost přizpůsobit své spisové a skartační řády novým předpisům. Osmi zanikajícím společnostem bylo vydáno potvrzení o zabezpečení jejich archivů a dokumentů. Celkem bylo připomínkováno 9 nových spisových a skartačních plánů měst a obcí. Uskutečnily se také 4 metodické pohovory se zaměstnanci centrální spisovny města Chebu a Mariánské Lázně. U 70 subjektů bylo provedeno skartační a u 37 mimo skartační řízení. Zaevidováno bylo celkem 119 přírůstků archiválií o celkovém rozsahu 256,30 bm. Naopak do SOA v Plzni bylo delimitováno 0,05 bm písemností.

V roce 2009 byla uspořádána sbírka historických map, faksimilií, filmové dokumentace a vedut. Průběžně probíhala revize dodatků k fondu Archiv města Cheb. Pracovníci archivu se zaměřili na inventarizaci archivů měst a obcí. Z významnějších fondů byly formou inventáře zpřístupněny archiválie měst Lázně Kynžvart a Hranice a obcí Valy, Krásné, Rájov, Mok-

řina, Dolní a Horní Žandov, Poustka, Maškov, Vojtanov a dalších. Badatelům můžeme také nabídnout nedávno inventarizovaný fond Německého gymnázia v Chebu. Celkem bylo vyhotoveno 12 čístopisů archivních pomůcek.

Znatelného rozkvětu a personálního rozšíření se dočkala digitalizační dílna SOKA Cheb. V průběhu roku 2009 se na digitalizačních pracích podíleli celkem tři zaměstnanci. Celkem bylo vyhotoveno 119 204 snímků (776 knih = 1,6 TB). Z toho bylo 210 matrik (53 652 snímků). Vedle knih probíhalo také skenování sbírek historických fotografií. Celkem bylo pořízeno 4450 skenů fotografií. V neposlední řadě nutno uvést digitalizaci listin fondu EL NAD 1 – celkem 162 kusů pergamenových listin. V rámci digitalizace byl vytvořen také systém ukládání dat na zálohovací pásky, které jsou vždy opatřeny podrobným seznamem uložených dat.

Konzervátorská dílna v Horšovském Týně pracuje od podzimu roku 2009 na konzervaci a restaurování osmi knih ze Sbírky starých tisků a na souboru 43 listin ze 14. století z fondu Archiv města Cheb. V roce 2009 navštívilo chebský archiv 117 badatelů (celkem 396 návštěv) z toho 28 cizinců. Pro badatelské účely bylo vyhotoveno 232 kopií za 7941 Kč. Badatelna byla vybavena dvěma staršími počítači, které umožňují badatelům studium digitalizovaných archiválií. Celkem bylo provedeno 25 zápůjček archiválií. Vesměs se jednalo o vyžádání Okresního soudu v Chebu. Pracovníci archivu dále vyhotovili 133 rešersů a výpisů pro správní účely za 9420 Kč.

Na veřejnosti se archiv prezentoval jak publikačně, tak i přednáškovou činností. Karel Halla se autorsky podílel na publikaci *Umění gotiky na Chebsku* kapitolou Město Cheb ve středověku a jako spoluautor kapitoly Způsoby organizace a proměny sochařského řemesla v Chebu. Hana Knetlová připravila na konferenci věnované výročí chebských jednání

Návštěva archivářů a knihovníků z Řezna dne 9. července 2009 v Chebu. První z prava Dr. Werner Chrobak, Mgr. Karel Halla, Msgr. Dr. Paul Mai

v roce 1459 příspěvek s názvem Die Stadt Eger als Bühne der Fürstentreffen und Hochzeiten um 1459. Karel Halla přednesl přednášku na téma Město Cheb ve středověku na vědecké konferenci s titulem Chebsko, Plíseňsko, Vogtland a Orlagau ve středověku a na konferenci regionálních historiků a kronikářů Vogtlandu na Voigtsbergu v Oelsnitz. Dále vystoupil na krajském setkání kronikářů s příspěvkem na téma Možnosti spolupráce kronikářů se státními archivy – digitalizace kronik.

V roce 2009 bylo do německé knihovny zaevidováno 246, do regionální knihovny 92 a do studijní knihovny 132 knih. K tomu ještě dalších 39 svazků periodik. Celkem bylo tedy do programu Clavius zaneseno 509 záznamů (k 31. 12. 2009 celkem 42 466 přírůstkových čísel). Po celý rok probíhala evidence doposud nezapsaných knih německé knihovny. Z nich jsou stále vyčleňovány tisky, které jsou dořazovány do Sbírky starých tisků a rukopisů. Všechny tři knihovny procházejí revizí, která bude dokončena v prvním čtvrtletí 2010.

V roce 2009 proběhlo celkem šest interních porad zaměstnanců SOKA Cheb. Zaměstnanci byli průběžně informováni o dění v SOA a českém archivnictví a průběžně úkolováni dle aktuálních potřeb. Ředitel archivu taktéž přistoupil ke jmenování nového zástupce ředitele, kdy Mgr. Danu Hlaváčovou nahradila Marie Bortelová.

Ředitel archivu se průběžně účastnil všech porad vedení SOA v Plzni a jednání komisí pro informatiku a digitalizaci, publikační komise a komise pro mezinárodní spolupráci.

Od 1. 10. 2009 nastoupila na post archivářky absolventka FF UK v Praze, obor historie, Mgr. Hana Knetlová. Na postu

operátora IT vystřídala Iva Terchová Marii Hufovou. K 31. 12. odešla do důchodu Karla Bočková.

Na konci roku 2009 bylo podáno trestní oznámení na neznámého pachatele ohledně odcizení písemností ze SOKA Cheb. Pro policii byly vyhotoveny registry k archiváliím, které se objevily na aukcích ve Vídni. Dále byly lustrovány všechny badatelské listy z let 1986–1994 a vytipována jména badatelů, kteří studovali předmětný fond Archiv města Cheb. Stále probíhá registování všech chybějících písemností, aby mohlo být vyhlášeno plošné pátrání po všech písemnostech vykázaných revizí jako chybějící. Policii ČR si vyžádala také kopie všech badatelských listů od roku 1959 a seznamy všech zaměstnanců SOKA Cheb po roce 1945. O spolupráci byl vyšetřovatelem formou dožádání požádán Interpol.

Zaměstnanci SOKA Cheb se průběžně účastnily všech školení pořádaných 2. oddělením SOA. Mgr. Pevná se zúčastnila školení s problematikou zavádění datových schránek. Mgr. Halla a kolegyně Lepší navštívili v lednu 2009 seminář zaměřený na problematiku inventarizace justičních fondů, pořádaný v SOKA Semily.

V roce 2009 proběhlo několik drobnějších stavebních akcí. Především byly opraveny komíny na hlavní budově, které byly dlouhodobě ve velmi špatném stavu, kdy padající omítka ohrožovala kolemjdoucí. V podzimních měsících došlo také k odstranění polystyrenového zateplení půdních prostor hlavní budovy archivu. Z krovu se vyjmuly polystyrenové desky a odstranila paropropustná folie. Sejmuté desky byly umístěny na cihlovou podlahu půdy. Historické

krovy byly uvedeny do původního stavu, případné zatečení je tak ihned patrné, takže lze přijmout okamžitá opatření. Dále došlo k částečné opravě venkovních fasád. V průběhu roku byly hlavně v kancelářích hlavní budovy provedeny vnitřní výmalby. Po konzultacích s odbornými firmami zabývajícími se sanačním zdivem, bylo přistoupeno k oskání vnitřní omítky v západní části suterénu hlavní budovy, kde zdivo vykazovalo známky podmáčení. V této místnosti (č. 18) byly nainstalovány také nově zakoupené odvlhčovače. V budoucnu bude nutno přistoupit k celkovému odvlhčení západní zdi archivu, tedy odkopání zeminy a zasypání kačírskem s odizolováním a drenážemi.

Poslední významnější akcí bylo statické posouzení trhlín, které se objevily v druhém patře hlavní budovy archivu. Z posudku statika Ing. Jana Zimy plyne, že se s největší pravděpodobností jedná o popuštění podpor stropních kleneb, způsobeného stavebním zásahem v roce 1908, které se projeví po otřesech půdy v roce 2008 a 2009. Statik navrhl jako dostačující opatření vysvorkování kleneb s jejich následným zahozením speciální maltou. V současné době jsou trhliny opatřeny sádrovými terčíky a jejich stav je stále monitorován.

Karel HALLA

Petr Matyáš, první vítěz poháru archivního koulení v SOkA Cheb, nechce pustit po tvrdě vybojovaném triumfu svou trofej.

Místo pro duševní hygienu v klášterních zahradách františkánského kláštera, v pozadí depozitáře SOkA Cheb

Státní okresní archiv Karlovy Vary

V roce 2009 pracovalo v archivu celkem 9 osob, z toho 6 archivářů, 1 hospodářka, 1 údržbář a 1 uklízečka. V předarchivní péči jsme dosáhli zatím nejvyšších výkonů v historii archivu – bylo vydáno celkem 97 skartačních protokolů ke skartačním řízením, do nichž bylo celkově zahrnuto 1001 běžných metrů dokumentů. Mimoskartačních řízení proběhlo jedenáct. Dále bylo přijato 79 přírůstků archiválií v celkovém množství 47 běžných metrů.

Co se týče zpracování (inventarizace) archiválií, soustředíme se dlouhodobě především na fondy městských národních výborů a archivů měst. V roce 2009 byly inventarizovány fondy MěstNV Jáchymov a Karlovy Vary, definitivně byly dokončeny MěstNV Nejdek a Žlutice. Z archivů měst jsme silně pokročili v inventarizaci spisů magistrátního období města Karlovy Vary (1789–1850), spisů města Krásné Údolí a úředních knih města Ostrov. Vedle zmíněných protěžovaných fondů se však věnujeme i těm spíše okrajovým, např. jsme dokončili inventarizaci fondu Mužský pěvecký spolek Karlovy Vary. Dalším významným počinem z hlediska zpracování archiválií je započetí prací na dlouhodobě nezpracované Sbírce fotografického materiálu, která čítá zhruba 8000 fotografií a negativů. Sbírka je nejen popisována, ale i digitalizována a konečné výstupy budou po zpracování přístupné i na webové stránce archivu. Celkem bylo v roce 2009 zpracováno 141 běžných metrů archiválií, z toho inventarizováno 107 bm.

Kolegům z jiných západočeských archivů jsme poskytli čtyři odborné posudky na jejich archivní pomůcky (inventáře).

K téměř neviditelné, přesto však nesmírně důležité činnosti archivu patří evidence archiválií. V programu PEvA bylo v roce 2009 zaznamenáno 99 vnějších a 170 vnitřních změn, zaevidováno celkem 24 nových fondů a jeden naopak zrušen.

Jednou z nejvýznamnějších úloh každého archivu je pečovat o archiválie tak, aby jejich fyzický stav nedoznal žád-

né úhony, proto byly depozitní prostory stále bedlivě sledovány jak z hlediska teploty, tak i vlhkosti vzduchu a nutno říci, že centrální budova karlovarského archivu poskytuje v tomto směru téměř ideální podmínky, tj. daří se po celý rok udržovat teplotu mezi 14–17 °C a 50–60 % vlhkosti. Tento fakt má o to větší důležitost, uvážíme-li, že SOkA Karlovy Vary spravuje dvě archivní kulturní památky. Rovněž se podařilo nechat zrestaurovat tři významné městské knihy z fondu Archiv města Jáchymov (1 radní manuál a 2 radní protokoly), restaurování proběhlo v dílně SOkA Domažlice v Horšovském Týně.

V badatelně se za rok 2009 uskutečnilo 328 návštěv, celkový počet badatelů dosáhl počtu 130, z toho 115 tuzemských a 15 zahraničních. Z rozboru studijních okruhů vyplynulo, že v 68 % se jedná o témata k českým a regionálním dějinám, zatímco zbytek badatelů archiv navštívil kvůli úředním účelům. Provedeno bylo celkem 81 rešerší zpoplatněných částkou 9865 Kč. Pracovníci archivu uskutečnili celkem tři přednášky k regionálním dějinám, Českému rozhlasu pomohli nahrát osm pořadů a činní byli rovněž publikačně, kupř. A. Maříkovi byla Římskokatolickou farností ve Staré Roli vydána publikace o kostelu Nanebevstoupení Páně ve Staré Roli, stejný autor rovněž dokončil rukopis k církevním dějinám Karlových Varů, který bude vydán prostřednictvím SOkA Karlovy Vary v rámci edice Malé karlovarské monografie.

Co se týče archivní knihovny, i zde bylo dosaženo příjemných výsledků, a to hned ve dvou ohledech – jednak se nám přesně po deseti letech podařilo dokončit katalogizaci celého knihovního fondu v programu Clavius (k Silvestru 2009 celkem 24 164 záznamů), což je jistě velká výhoda, neboť dochované skvosty především regionální literatury jsou využívány mnoha badateli. Zároveň pak byly do knihovního fondu převedeny původně archivní sbírky regionálních periodik, což nevidaně zkvalitnilo naši knihovnu, neboť se jedná o 858 titulů v časovém rozsahu 1840–2009, převážně regionální provenience, k nalezení jsou tu však i některé tituly západočeské a celostátní, např. stará dobrá Bohemia, obrovské a těžké Rudé právo nebo Pravda, jakož i tituly vycházející dodnes (MF Dnes).

Ředitel SOA v Plzni Petr Hubka blahopřeje kolegyni Jarmile Valachové k narozeninám.

Největším a nejtěživějším problémem SOkA Karlovy Vary je nedostatek úložného prostoru – přibližně jedna třetina archiválií musí být uložena mimo centrální budovu, a to v depozitářích 5. oddělení SOA v Plzni, tj. v Klášteře u Nepomuka. Tato skutečnost samozřejmě ztěžuje optimální výkon služeb badatelům. Největším problémem však je otázka, kam ukládat nové přírůstky archiválií; v podstatě jen díky volným úložným kapacitám v Klášteře je možné přírůstky přijímat a tím vyhovět základním požadavkům zákona o archivnictví.

Již před více jak deseti lety bylo rozhodnuto o stavbě nové archivní budovy na parcele v areálu Krajského úřadu Karlovy Vary, tyto snahy vyústily až do stadia projektu pro územní rozhodnutí, které ovšem již dávno ztratilo právní platnost, neboť se nám dlouhodobě nedostává finančních prostředků. Proto je stále věnována pozornost současné budově v Rybářích, jejíž interiéry jsou již zcela opraveny, zbývá už jen výměna zastaralého výměníku a nová fasáda. Největší radost jsme v roce 2009 měli asi ze tří věcí – konečně se nám podařilo zakrýt opadávající sokl na západní fasádě a zamezit tak zdejšímu holubům, aby ze základů budovy vyzobávali pískovec, který jim velmi zachutnal. Dále jsme zrekonstruovali nákladní výtah, takže hrozba vláčení archiválií z patra do patra nadobro pominula a za třetí jsme do knihovny pořídili nové krásné lino, je tam teď moc útulno.

Milan AUGUSTIN

Nahoře: Petra Sofronová v badatelně archivu během přípravy fotografií k digitalizaci

Vpravo: Výstava zajímavých archiválií v badatelně archivu pro členy Spolku Adalberta Stiftera z Mnichova, uprostřed Peter Becher, dlouholetý jednatel spolku

Dole: Přestávka během stěhování knihovny; ani v potu tváře člověk nepohrdne poučnou literaturou.

Státní okresní archiv Klatovy

V rámci své činnosti vymezené právními předpisy a interními akty řízení provedl v roce 2009 Státní okresní archiv Klatovy šest státních kontrol územních samosprávných celků (Obce Běšiny, Městys Kolínek, Obce Myslív, Obce Strašín, Městys Chudenice a Města Nalžovské Hory), při kterých byl komplexně prověřen stav výkonu předepsaného rozsahu spisové služby by cit. veřejnoprávními původci.

Archiv projednal 5 případů zabezpečení dokumentů zanikajících společností s ručením omezeným (ACRA MOTOR, Bilgram Chemikalien, INIT holding, JEZDEC a NIVASPOL). Při 58 výběrech archiválií ve skartačním řízení a 20 výběrech archiválií mimo skartační řízení bylo převzato a zaevidováno 127 přírůstků o rozsahu 58,5 bm z let 1704–2004, mj. 9 obecních a 5 školních kronik. V archivu tak bylo do konce roku 2009 uloženo 287 obecních kronik (všechny prošly digitalizační dílnou v SOKA Cheb), 351 školních kronik (digitalizace předpokládána v r. 2010) a 24 farních kronik (digitalizovány povětšinou v r. 2009), získaných od původců důslednou akviziční činností archivu. Digitální kopie obecních kronik na optických nosičích byly zdarma předány k dispozici starostům 55 městských a obecních úřadů klatovského okresu; původci tak mají k dispozici obsah kronik a archiv zajišťuje a zaručuje bezpečné uložení originálů těchto archiválií.

Vedle přejímání archiválií do trvalé úschovy je zásadní důraz v činnosti Státního okresního archivu Klatovy kladen na

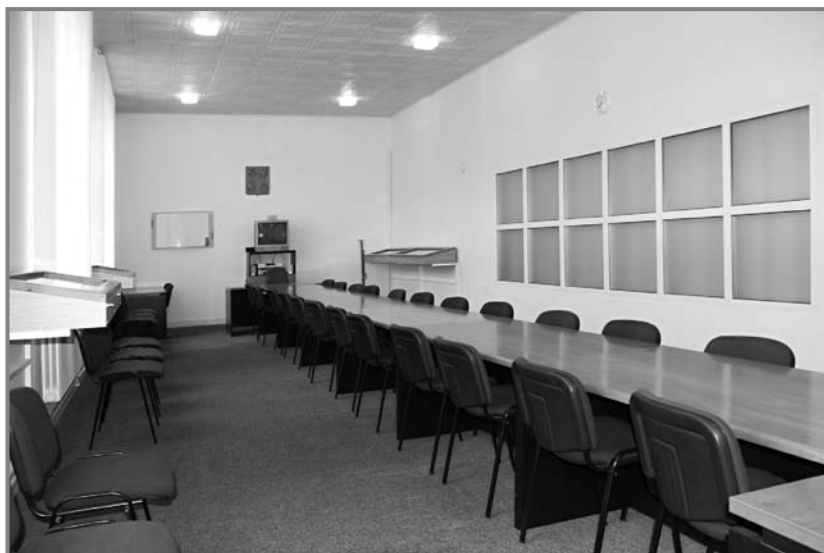
zpřístupňování archiválií veřejnosti, a to pořádáním a inventarizací archivních fondů a s tím spojenou tvorbou archivních pomůcek. Přehled definitivního (nikoli průběžného) zpracování archiválií od r. 2002, kdy se archiv stal vnitřní organizační jednotkou Státního oblastního archivu v Plzni, přináší podle v daných letech schválených archivních pomůcek následující tabulka:

Rok	V daném roce zpracováno definitivně (zpřístupněno veřejnosti) bm*)		
	celkem	z toho invent.	z toho katalog.
2002	19,01	19,1	–
2003	123,38	123,38	–
2004	31,89	31,89	–
2005	86,99	86,99	–
2006	152,61	53,41	–
2007	69,57	44,35	–
2008	53,13	36,47	3,08
2009	78,69	61,85	6,10
celkem	615,27	457,35	9,18
průměr ročně	76,90	58,31	

*) Počet definitivně zpracovaných bm (dle údaje z tiráže archivní pomůcky) bývá zpravidla nižší oproti počtu skutečně (průběžně) zpracovaných bm (dle stavu před zpracováním archivního fondu) o množství běžných metrů archiválií vyřazených vnitřní skartací nebo delimitací do jiných archivních fondů či sbírek.

Státní okresní archiv Klatovy, badatelna

Přednáškový sál a přízemní depozitáře v SOkA Klatovy

V roce 2009 došlo formou prozatímních inventárních seznamů ke zpracování 7 neuzavřených archivních fondů škol (Srní – Sušice): 15,23 bm. Inventarizováno bylo celkem 95,26 bm archiválií z archivních fondů Johann Loetz, vdova, sklárna, Rejštejn (7,50 bm), Archiv města Sušice (19,03 bm), 25 uzavřených archivních fondů škol (Rabí – Sušice, 31,36 bm), Pěvecký spolek Prácheň Horažďovice (7,58 bm), Městský národní výbor Horažďovice (21,92 bm), Městský národní výbor Sušice (7,83 bm), KSČ – VO Hrádek (0,04 bm). 118 schválených a zaevidovaných archivních pomůcek zpřístupnilo 78,69 bm archiválií potencionálním badatelům (Neuzavřené fondy škol okresu Klatovy, III. sv., M–P, prozatímní inventární seznam, 9 archivních fondů, 10,74 bm; Zrušené školy okresu Klatovy, V. sv., M–P, skupinový inventář, 40 AF, 33,49 bm; Živnostenská společenstva a obchodní instituce Klatovy, skupinový inventář, 25 archivních fondů, 11,75 bm; Živnostenská společenstva okres Klatovy, skupinový inventář, 21 archivních fondů, 2,60 bm; Živnostenská společenstva Sušice, skupinový inventář, 20 archivních fondů, 4,73 bm; KSČ – místní organizace Rejštejn, inventář, 0,01 bm; Městský národní výbor Horažďovice,

inventář, 9,27 bm; Archiv města Kašperské Hory, II. – katalog a rejstříky, 6,10 bm).

Badatelna archivu je otevřena veřejnosti v pondělí a ve středu od 8:00 do 17:00 hodin. V průběhu roku ji navštívilo 267 badatelů, kteří zde vykonali 590 badatelských návštěv; obsluha badatelny pro ně vyhotovila 620 zpoplatněných kopií archiválií. V odpověď na písemné žádosti o sdělení informací obsažených v archivních fondech bylo zpracováno 78 rešerší. Archivní knihovna, kterou využívají archiváři při své odborné činnosti a veřejnost při studiu v badatelně, čítá 6473 zaevidovaných svazků, z nich 6434 je zaneseno rovněž do knihovnického evidenčního programu Clavius (200 nových v roce 2009). V databázi povinné evidence archiválií bylo učiněno 127 vnějších změn (zápis přírůstků), 231 vnitřních změn a 294 ostatních úprav, evidence archivních pomůcek se rozrostla o 118 záznamů.

V okresním archivu pracovalo 7 zaměstnanců oblastního archivu, z toho 6 odborných, kteří za rok 2009 odpracovali 1526 dní. Mimo výše nastíněné činnosti dále např. připomínkovali 11 konceptů archivních pomůcek, k digitalizaci

vyčlenili a předali 1 pergamenovou listinu, 29 typářů, 12 obecních, 2 školní a 16 farních kronik, další archiválie (z AF FÚ Dolany) dodali k restaurování. Podíleli se na práci redakční rady Ročenky Státního oblastního archivu v Plzni 2008, na práci komise pro mezinárodní vztahy a spolupráci a na práci komise pro informatiku a digitalizaci. Účastnili se celkem 13 odborných školení, seminářů a konferencí, např. brněnské konference České archivy a zahraniční spolupráce či liblínské-

ho semináře západočeských archivářů. Paralelně byl veden elektronický i papírový podací deník, v nichž bylo zaevidováno 920 čísel jednacích zpracovaných dokumentů.

V závěru roku byl zároveň s výměnou 14 let staré ústředny EZS nainstalován elektronický docházkový čipový systém, který od počátku roku 2010 zcela nahradil listinnou knihu docházky.

Pavel HAVLOVIČ

Státní okresní archiv Plzeň-jih se sídlem v Blovicích

V roce 2009 se činnost řídila stanoveným plánem práce. V rámci předarchivní péče vykonala kontrolní skupina složená z archivářů blovického archivu všech 8 plánem stanovených státních kontrol spisové služby u původců archiválií. Jednalo se o města a obce, kterým byla svěřena matriční agenda – Obec Chotěšov, Město Kasejovice, Obec Letiny, Obec Merklín, Obec Nezvěstice, Obec Štáhlavy, Obec Štěnovice a Městys Žinkovy. V rámci spolupráce s původci archiválií se archiv věnoval posuzování spisových a skartačních řádů a plánů u těch původců, kteří o pomoc s vypracováním vlastních směrnic požádali. Kromě 8 městských a obecních úřadů se tak na archiv s posouzením nebo vytvořením vlastní spisové směrnice obrátila i dvě školská zařízení, domov důchodců a jedna akciová společnost. V osmi případech archiv projednal se zanikajícími subjekty zabezpečení jejich archiválií a další dokumentace. Nejvýznamnějším z těchto původců byl Okresní podnik služeb Plzeň-jih v likvidaci, od kterého převzal archiv v rámci skartačního řízení i 0,88 bm archiválií.

Na archiv se rovněž v rámci konzultací sneslo jako každoročně množství neevidovaných telefonických a e-mailových

dotazů pracovníků spisoven. Konzultace se týkaly zejména problematiky právních předpisů z oblasti archivnictví a spisové služby, přípravy a průběhu skartačních a mimo skartačních řízení. Ve srovnání s rokem 2008 stoupl počet provedených výběrů archiválií ve skartačních a mimo skartačních řízeních téměř o čtvrtinu. O provedení výběru archiválií ve skartačním řízení požádalo v porovnání s loňským rokem více původců, kteří nejsou dle archivního zákona tzv. „určenými původci“. Archiv tak provedl 47 skartačních a 17 mimoskartačních řízení. Při skartačních a mimoskartačních řízeních bylo do archivu předáno 85 přírůstků o rozsahu 29,27 bm. Delimitací ze Státního oblastního archivu v Plzni získal archiv dva nové fondy, a to Hospodářské družstvo, s. r. o., Přeštice a Družstevní lihovar Chocenice o rozsahu 0,28 bm. Mezi nejvýznamnější archiválie převzaté v tomto roce patřily pamětní knihy obcí a zájmových organizací a sdružení. Abecedně dle jmen obcí bylo předáno 6 dílů pamětní knihy obce Dvůrec z let 1921–1999 včetně příloh, pamětní kniha obce Krasavce z let 1919–1991, 10 dílů pamětní knihy města Nepomuk z let 1918–1997 včetně příloh, 6 dílů pamětní knihy obce Nezvěstice z let 1925–1995, pamětní kniha obce Snopoušovy z let 1949–1963, 2 díly pamětní knihy obce Střížovice z let 1923–1991, 2 díly pamětní knihy obce Štěnovice z let 1973–1982, filmová kronika na 40 filmových pásech obce Jarova z let 1967–1985, pamětní kniha TJ Sokol Dvůrec z let 1938–1953, pamětní kniha Spolku

Část bohaté úrody ze skartačních řízení v roce 2009 – obecní a městské kroniky

Badatelna blovického archivu v plném provozu

vojenských vysloužilců Štáhlavy z let 1888–1922 a pamětní kniha Mysliveckého sdružení Podhradí ve Zdemyslicích z let 1959–1981. Nejrozsáhlejším souborem archiválií předaných v rámci skartačního řízení do zdejšího archivu byl přírůstek o rozsahu 6,20 bm. Jednalo se o spisy rejstříku podstat majetkových reforem. Nejstarší přírůstek jsme zaznamenali do fondu Archiv města Kasejovice, jednalo se o výkaz obecních příjmů a výdajů pro rok 1695. Ve spolupráci se SOA v Plzni prováděl archiv skartační řízení spojená s přebíráním prvopisů a druhopisů matrik a dalších matričních dokladů. Prvopisy a druhopisy matrik byly předány k uložení do SOA v Plzni, ostatní matriční doklady se staly součástí fondů příslušných farních úřadů našeho archivu.

V roce 2009 mělo být dle plánu práce provedeno rovněž převzetí matričních dokladů a jejich uložení ve fondech příslušných far od SOA v Plzni. Z důvodu nedostatku ukládacích prostor v budově archivu v Blovicích i v přidělených místnostech depozitáře v Klášteře u Nepomuku nebyla tato delimitace provedena. Ze stejného důvodu nebylo rovněž možné uložit fondy kampeliček a dalších peněžních ústavů z řady míst okresu Plzeň-jih, které byly převzaty prostřednictvím Národního archivu v Praze z bývalého Likvidačního fondu měnového. Dosud nemá náš archiv v evidenci žádný obdobný fond. V rámci delimitací byla z archivu v Blovicích předána do SOA v Plzni Sběrka druhopisů matrik z let 1800–1923 o rozsahu 0,65 bm, do téhož archivu byl delimitován z fondu Lido-vý soud Plzeň rejstřík NIs z let 1945–1947 a do SOkA Rokycany byl z fondu Místní národní výbor Štáhlavy delimitován balík spisů ONV Rokycany o rozsahu 0,01 bm.

V roce 2009 zpracovali kolegové Jelen, Linhartová, Maglič a Mašková celkem 84,43 bm písemností. Z tohoto množství bylo průběžně zinventarizováno 9,84 bm písemností trestní agendy fondu Okresní soud Plzeň, 27,40 bm písemností fondu ONV Plzeň-jih, 22,93 bm písemností vybraných MNV působících v letech 1945–1990. Definitivně bylo zinventarizováno 24,26 bm písemností fondů MNV včetně odevzdání archivních pomůcek do centrální evidence SOA. Nové archiv-

ní pomůcky tak budou moci při svém studiu historie rodných míst využít badatelé k fondům MNV Netunice, MNV Neurazy, MNV Nové Mitrovce, MNV Oselce, MNV Prádlo, MNV Přícho-vice, MNV Ptenín, MNV Roupov a MNV Štáhlavy. V rámci posuzování archivních pomůcek bylo kolegům z okolních archivů posouzeno blovickými archiváři 49 inventářů.

Průběžně byla aktualizována základní evidence Národního archivního dědictví. Sledována a zaznamenávána byla teplota a vlhkost vzduchu v depozitářích. Pro účely původců byly pořízeny kopie pamětních knih – 4 díly nezvěstické kroniky, 2. díl kroniky a fotoalbum obce Jarov, 2 díly pamětní knihy chotěšovské. Ve fotografické dílně SOkA Cheb bylo zdigitalizováno 17 svazků pamětních knih pro Nepomuk a 8 svazků kasejovických městských knih z fondu Velkostatek Lnáře. Ve fotografické dílně SOA v Plzni byly fotograficky zdokumentovány typáře uložené ve fondech SOkA PJ vzniklé do poloviny 17. století. V konzervátorské a restaurátorské dílně SOkA Domažlice se sídlem v Horšovském Týně bylo zrestaurováno 5 pergamenových a 31 papírových listů z let 1586–1787 z fondu AM Dobřany, z fondu AM Kasejovice byla tamtéž zrestaurována pamětní listina městského chudobince, z fondu AM Přeštice byly rovněž v SOkA Domažlice zrestaurovány 2 knihy a 2 svazky soudních spisů a z fondu AM Stod zde byly zrestaurovány 3 knihy.

Pracovníci archivu provedli pod vedením vedoucí badatelny I. Vargové celkem 136 rešerší, z toho jednu pro soukromou osobu za 2888 Kč. Nejvíce rešerší bylo tradičně provedeno pro Pozemkový fond ČR, územní pracoviště Plzeň-jih, pro Katastrální úřad pro Plzeňský kraj, katastrální pracoviště Plzeň-jih (vlastnické vztahy k pozemkům). Telefonicky byly vyřizovány (a proto nikde neevidovány) dotazy z oblasti rozvodových a dědických spisů z archivního fondu Okresní soud Plzeň. V roce 2009 prošlo badatelnou archivu 210 badatelů při 439 badatelských návštěvách (z toho 1 cizinec). Pro badatele bylo zhotoveno 229 ks zpoplatněných kopií archiválií v hodnotě 5021 Kč. Největšímu badatelskému zájmu čelily tak jako každoročně pamětní knihy a sčítací operáty.

Z archivu bylo v rámci 17 výpůjček vypůjčeno 110 evidenčních jednotek, opět nejvíce pro Okresní soud Plzeň-město a pro orgány obecní samosprávy – např. na výstavky spojené se setkáním rodáků zapůjčeny pamětní knihy obcím Řenče, Střížovice, Dolní Lukavice, Letiny, škole Merklín. Do archivu bylo za účelem studia zapůjčeno ze SOA v Třeboni 8 svazků městských kasejovických knih. Pro knihovnu bylo zakoupeno nebo získáno darem 251 nových titulů. V rámci spolupráce s Gymnáziem Blovice a Základní školou Blovice se v archivu uskutečnilo 5 exkurzí žáků a studentů. V průběhu roku 2009 proběhla v archivu měsíční praxe studentky Střední odborné školy profesora Švejcara v Plzni a čtrnáctidenní praxe studentky Obchodní akademie Plzeň. Pracovníci archivu se opět v rámci možností zúčastňovali školení, konferencí, seminářů.

V rámci udržovacích stavebních prací byla v roce 2009 provedena výměna dřevěných oken za plastová včetně osazení mříží v pořádací místnosti u vchodu do archivu za 28 829 Kč, za 62 000 Kč byla provedena výměna stávajících vstupních dveří, 99 601 Kč vydal archiv za opravu a nátěr

střechy budovy archivu, 12 896 Kč za zateplení zdi v rohové kanceláři, 10 030 Kč stálo vymalování badatelny a tří kanceláří v patře archivu a 34 704 Kč zaplatil archiv za nákup archivních kartonů.

A shrnutí na závěr? Plán pro rok 2009 byl víceméně naplněn, s výjimkou části týkající se pořádání a inventarizace archiválií, kde zůstal jistý dluh i přes to, že se do inventarizace fondu Okresní soud Plzeň zapojil kolega J. Jelen ze SOA v Plzni. Tato situace byla částečně způsobena značným nárůstem badatelské agendy a archivní administrativy. Téměř o čtvrtinu totiž stoupl počet provedených výběrů archiválií ve skartačních i mimo skartačních řízeních. O provedení výběru archiválií ve skartačním řízení požádalo v porovnání s loňským rokem více původců, kteří dle zákona č. 499/2004 Sb. nejsou „určenými původci“. Rovněž tak narostl i počet badatelů, téměř dvojnásobně, a badatelských návštěv, a to vše v době, kdy po nástupu kolegyně Járové na rodičovskou dovolenou archiv pracoval se sníženým počtem archivářů.

Petra MARTÍNKOVÁ

Státní okresní archiv Plzeň-sever se sídlem v Plasích

Činnost Státního okresního archivu Plzeň-sever se sídlem v Plasích se v roce 2009 řídila schváleným plánem práce. V rámci předarchivní péče byly provedeny státní kontroly spisové služby na sedmi pověřených obecních úřadech s matriční agendou, a to v Kozlanech, Dolní Bělě, Heřmanově Hutí, Kaznějově, Nečtiněch, Úterý a Žihli. U kontrolovaných subjektů nebyly shledány závažné nedostatky. Archiv projednal v deseti případech zabezpečení dokumentů a archiválií zanikajících obchodních společností a průběžně poskytoval původcům konzultace k problematice spisové služby.

Archiv provedl 21 skartačních řízení a 20 výběrů archiválií mimo skartační řízení s odbornou archivní prohlídkou. V průběhu roku 2009 bylo nově zaevidováno 85 přírůstků archiválií o celkovém rozsahu 35,52 bm. Delimitací ze SOA v Plzni byly převzaty do fondů farních úřadů sbírky listin k matrikám a fond Hospodářské družstvo, s. r. o., Kralovice. K nejvýznamnějším převzatým archiváliím bezesporu patří pět pamětních knih obce Kyšice, jedna pamětní kniha obce Radějovice a písemnosti z činnosti samospráv v obcích Obořa, Rybnice a Heřmanova Huť. Dále byl delimitován písemný materiál z archivního souboru Sběrka druhopisů matrik z let 1799–1938 o rozsahu 4,83 bm do Státního oblastního archivu v Plzni, kde byl zařazen do fondu Sběrka druhopisů matrik západních Čech.

Archiváři se v rámci odborné činnosti soustředili především na inventarizaci fondů. Pokračovaly práce na rozsáhlém archivním souboru Okresní národní výbor Plasy. Dále byl proveden soupis knih fondu Sběrka druhopisů matrik a vytvořen seznam archivního materiálu deponovaného Římskokatolickou farností Kladruby u Stříbra do fondů farních úřadů Město Touškov, Kozolupy, Číhaná, Pernarec, Líštany, Jezná, Nýřany, Blatnice, Horní Sekyřany, Vejprnice, Vidžín, Strážské, Vikariátní úřad Plzeň-sever a osobního fondu Mošna Jiří. Jednalo se celkem o 9,36 bm. Pokračovalo se i v pořádání fondů archi-

vů obcí a v inventarizaci fondů drobných peněžních ústavů. Celkem bylo během uplynulého roku zpracováno 63,20 bm, z toho 16,61 bm inventarizováno definitivně a 46,59 průběžně. Archiv ke konci roku spravoval 1158 archivních fondů o celkovém fyzickém rozsahu 1785,82 bm.

V průběhu roku 2009 byly zpracovány, schváleny a po odborném posouzení zařazeny do evidence čistopisy 46 inventářů, a to k fondům archivů obcí Babina, Bezděrov, Bílov, Blatnice, Blažim, Bohy, Brdo, Česká Doubravice, Krsy, Ostrov u Bezdruží, Rakolusky, Vidžín, Vladměřice, Výrov, Křečov, Mladotice, Příšov, Řemešín, Sedlec, Štichovice, Tatiná, Trnová, Brodeslavy, Březín, Břízsko, Buček, Robčice, Všeň, Bučí, Dolní Bělá, Hodoviz, Krašovice, Loza, Mrtník; fondům škol – Tovární škola Plachtín, Národní škola Dolní Bělá, Střední škola Dolní Bělá, Živnostenská škola pokračovací Dolní Bělá, Základní devítiletá škola 1.–5. ročník Trhomné, Obecná škola (německá) Krsy, Obecná škola (česká) Krsy, Národní škola Krsy, Střední škola Krsy; společenských organizací Beseda Kozlany a Katolická akce – okresní výbor Plasy a peněžního ústavu Kampelička, spořitelna a záložní spolek Plasy. Archivářka Zuzana Kliková posoudila v prvním pololetí roku 2009 dvanáct konceptů inventářů archivů obcí.

V péči o archiválii se činnost pracoviště omezila na očistu pořádaných a inventarizovaných archiválií a zhotovení studijních reprodukcí kronik. Během roku 2009 archiv pořídil kopie z fondů OŠ Stvolny, ZDŠ Bukovina a NŠ Číhaná, sborů dobrovolných hasičů Mrtník a Bukovina, archivů obcí Kyšice, Vysoká Libyně, Farního úřadu Ledce a místních národních výborů Dražň, Číhaná, Kozojedy, Mrtník a MěNV Kralovice. Dále bylo na digitalizačním pracovišti ve Státním okresním archivu Cheb digitalizováno 16 pamětních knih z fondů farních úřadů Blatnice, Chříč, Horní Sekyřany, Kozlany, Krašovice, Krsy, Křečov, Nečtiny, Plasy, Strážské, Tis u Blatna, Vejprnice, Vidžín, Všeň, Vysoká Libyně, 9 obecních kronik z fondů archiv obce Kozolupy, Křelovice, Mydlovary, Něšov, Pakoslav, Skupeč, Úněšov, Zahrádka, Žernovník a jedna pamětní kniha z fondu Archiv města Kralovice.

Během roku 2009 archiv navštívilo při 150 badatelských návštěvách 83 badatelů (z toho 3 ze zahraničí), většinou šlo

Budova Státního okresního archivu Plzeň-sever v Plasích slouží svému účelu už deset let.

o studenty středních a vysokých škol, také o profesionální historiky a kronikáře. Pro badatelské účely bylo vyhotoveno 251 kopií. K nejvíce využívaným archiváliím patřily již tradičně obecní, školní a farní kroniky a sčítací operáty. Badatelský zájem byl zaměřen i na fond Okresní úřad Kralovice a Okresní národní výbor Plasy. Zápůjček bylo v roce 2009 v SOKA Plzeň-sever evidováno 14 (77 evidenčních jednotek), výpůjčky dvě (2 evidenční jednotky).

V průběhu roku vyřídil archiv 77 rešerší pro soukromé účely a 216 rešerší pro účely správní. Ve druhém případě šlo o rešerše pro Pozemkový fond ČR, Úřad pro zastupování státu ve věcech majetkových, Ministerstvo vnitra ČR, Policii ČR a Krajský úřad Plzeňského kraje. Archiv vyhotovil pro správní účely 2621 kopií, pro soukromé 34.

V rámci veřejné a osvětové činnosti archiv spolupracoval především se školami. V roce 2009 archivní budovu navštívilo sedm exkurzí, především studentů z plaských škol, ale i žáků z Města Touškova a Kaznějova. Exkurze byly spojeny s přednáškami o archivnictví a významu archivů. Svými čtyřmi přednáškami pro zájemce o historii severního Plzeňska reprezentoval své bývalé pracoviště také ředitel SOA Petr Hubka. S místními dějinami seznámil občany v Bučí, Krašovicích, Potvorově a Vysoké Libyni.

Zaměstnanci plaského archivu se podíleli na technické přípravě a grafické úpravě Ročenky SOA v Plzni za rok 2008, včetně provedení korektur a přípravy k tisku. Karel Rom a Martina Matušková se pravidelně podílejí také na přípravě publikací edice *Tilia plassensis*, které vydává město Plasy. Je zaměřena na historii a vlastivědu města a okolí. Karel Rom publikoval dva články v regionálním časopisu *Kralovický obzor*. V Ročence SOA v Plzni uveřejnila Martina Matušková příspěvek *Katolická akce – okresní výbor Plasy*, přednesený na semináři západočeských archivářů v Kašperských Horách v říjnu 2008. Bibliografie archivářů SOKA Plzeň-sever za rok 2009 je kompletně uvedena v příslušné kapitole.

V průběhu roku 2009 byla provedena reorganizace knihovny archivu. Ta se rozrostla o 365 svazků, z toho 109 regionálních. K 31. prosinci 2009 knihovna eviduje

11 967 knih. Evidence všech svazků je vedena v programu CLAVIUS.

Mimo účasti na běžných školeních pořádaných archivem k technicko-hospodářským záležitostem a novým počítačovým programům se archiváři v průběhu roku zúčastnili několika konferencí a seminářů – v dubnu 2009 konference *Metternich a jeho doba*, kterou uspořádala Katedra antropologických a historických věd Filozofické fakulty Západočeské univerzity ve Státní vědecké knihovně v Plzni, v květnu 2009 13. konference archivářů České republiky v Brně a na počátku října 2009 semináře západočeských archivářů v Liblíně. Karel Rom zde přednesl příspěvek *Most přes řeku Berounku v Liblíně*.

Archivářka Zuzana Kliková ve dnech 17. – 28. srpna 2009 vedla dvoutýdenní odbornou praxi Moniky Bundové, studentky 1. ročníku jednooborové historie Historického ústavu Filozofické fakulty Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích, která zpracovala bibliografii k periodikům Archivní zpravodaj a Kronika regionu: Kralovicko, Manětínsko, Plasko.

Po deseti letech provozu archivu je již třeba věnovat větší pozornost údržbě budovy a jejího technického vybavení.

V depozitářích SOKA Plasy jsou uloženy nejen archiválie ze severního Plzeňska, ale i část fondů SOA v Plzni.

V loňském roce byla nově uspořádána archivní knihovna včetně úprav knihovních regálů.

V loňském roce byla provedena obnova ochranných nátěrů venkovních kovových konstrukcí a oprava klimatizačního zařízení – výměna nefunkčního parního zvlhčovače. V průběhu roku bylo plaské archivní pracoviště vybaveno i novou výpočetní technikou – třemi LCD monitory, barevnou tiskárnou a programy MS Office.

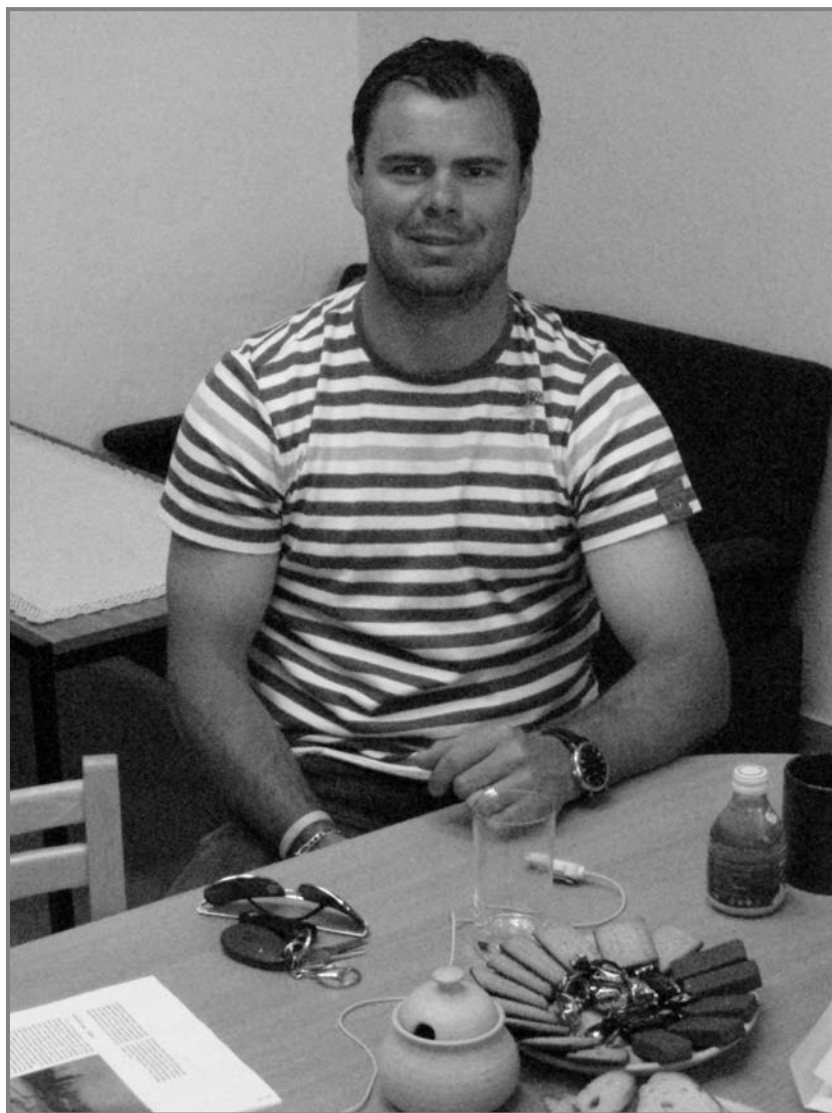
Personální stav archivu se oproti minulému roku nezměnil. V archivu pracovalo 7 zaměstnanců, z toho 5 odborných. V říjnu v plaském archivu proběhla kontrola z odboru archivní správy a spisové služby Ministerstva vnitra, neupozornila však na žádné výrazné nedostatky.

Martina MATUŠKOVÁ

Státní okresní archiv Rokycany

Činnost Státního okresního archivu Rokycany se v roce 2009 řídila schváleným plánem práce. V rámci předarchivní péče archiv projednal v pěti případech zabezpečení dokumentů a archiválií zanikajících původců podle § 93 zákona č. 499/2004 Sb. Průběžně byla také poskytována metodická pomoc týkající se vedení spisové služby a ukládání písemností. Během roku archiv vykonal pět státních kontrol vedení spisové služby u obecních úřadů Brásky a Strašice a městských úřadů Hrádek, Mirošov a Mýto. U kontrolovaných subjektů nebyly shledány zásadní nedostatky, archiv následně u těchto původců provedl také skartační řízení.

Celkem bylo uskutečněno 6 výběrů archiválií ve skartačním a 24 v mimo skartačním řízení. Převzaty byly především písemnosti z činnosti samospráv. Celkem se do archivu dostalo 48,47 bm nových písemností (celkem 100 přírůstků). Ze zajímavých přírůstků lze uvést např. kroniku Vejvanova z let 1996–2003 včetně příloh. Archivu byla také předána pozůstalost dr. Jaroslava Vyčichla, bývalého ředitele Studijní a vědecké knihovny Plzeňského kraje a zároveň radnického občana. Osobní fond výborně dokládá především činnost radnických ochotníků, jejichž čelným činitelem J. Vyčichlo byl. Rozsáhlý přírůstek byl převzat rovněž z Domova sociálních služeb v Liblíně. V průběhu roku byly prostřednictvím Národního archivu v Praze převzaty písemnosti bývalého Likvidačního fondu měnového, které byly roztříděny a tvoří většinou přírůstky k fondům kampeliček, spořitelny a záložen

Návštěva hokejisty Jaroslava Špačka, olympijského vítěze z Nagana, v archivu 27. května 2009 v rámci přípravy knihy pro město Rokycany

z řady míst okresu Rokycany (5,58 bm). Státní oblastní archiv v Plzni předal našemu archivu také větší množství matričních dokladů, které byly zpracovány jako přírůstky k jednotlivým farním a děkanským úřadům (celkem 10,9 bm) a dále celý fond Hospodářské a skladištní družstvo, s. r. o., Rokycany. Zrušen byl fond Sběrka duplikátů matrik o rozsahu 4,5 bm, který byl delimitován do SOA v Plzni.

Inventarizace se v roce 2009 zkomplikovala vzhledem k velkému přírůstku fotografií z Městského úřadu v Hrádku (téměř 5 tisíc kusů), které byly ještě zpracovány k původnímu inventáři národního výboru. V roce 2009 se podařilo uzavřít inventarizaci fondů městských národních výborů, kromě již zmíněného Hrádku také u Rokycan a Mýta. Během následujícího roku bude dokončena inventarizace již rozpracovaných fondů MěNV Radnice, Mirošov a Zbiroh, zahájena rovněž v roce 2009.

Velkou pomocí při zpracování archiválií byla půlroční praxe frekventantky administrativního kurzu pořádaného Akademii J. A. Komenského v Sokolově ve spolupráci s Úřadem práce Rokycany Olgy Čihákové, která v archivu pracovala od dubna do září a následně až do konce roku v rámci OVČ. Během této doby zpracovala 19 fondů menších škol (především škol učňovských, základních odborných, národních a středních), dále přepsala některé původní pomůcky

a podílela se i na dalších činnostech archivu. Ve stejné praxi pokračovala od října 2009 Ivana Krýsllová, která do konce roku 2009 uspořádala fondy MNV Vejvanov, MNV Borek a částečně i MNV Hlohovice. V rámci OVČ pracovala v archivu také Bc. Radka Křížková Červená, která pomáhala při manipulačních pracech, při přípravě digitalizace a přepisu pomůcek do programu Janus. Mimo to kratší praxe v archivu vykonaly dvě studentky Soukromé školy prof. Švejcara v Plzni (květen) a o prázdninách student Filozofické fakulty Jihočeské univerzity Petr Zárobský. Ten uspořádal drobný fond Družstevní lihovar, s. r. o., Vojenice.

Poměrně značný zájem o regionální prameny přilákal řadu badatelů, archiv zaznamenal 467 badatelských návštěv, badatelský list si vyplnilo 82 badatelů. Zájem byl především o kroniky, fotografie a mapy. Několik studentů čerpalo z archivních pramenů materiál pro své diplomové a bakalářské práce. Během roku 2009 se projevil zvýšený nárůst žadatelů o potvrzení docházky do deváté třídy základní školy, archiváři vyhotovili celkem 148 rešersů a výpisů pro úřední i soukromou potřebu žadatelů. V archivu probíhala výuka historického semináře studentů gymnázia pod vedením Jaroslavy Ježkové, kteří mapovali osudy studentů gymnázia za druhé světové války. Medailonky jednotlivých hledaných osob byly vydány v almanachu rokycanského gymnázia.

Z archivních fondů se také zapůjčovaly materiály, celkem bylo provedeno 36 výpůjček. Písemnosti se půjčovaly většinou pro potřeby úřadů, samosprávy (fotografie, kroniky) či jiných archivů. Archiv spolupracoval rovněž s Rokycanským deníkem a Podbrdskými novinami.

Ředitelka archivu se účastnila jednání komise pro organizování oslav 900 let města Rokycany, k této příležitosti připravila knihu Rokycany 1110–2010. Dále se podílela na přípravě soutěže pro žáky 4.–9. tříd základních škol a odpovídajících tříd víceletého gymnázia s názvem Plavba staletími, která byla zahájena v říjnu 2009. Během roku byl zajišťován program pro oslavy 900 let Rokycan v roce 2010, bylo domluveno konání pěti odborných přednášek významných českých historiků. Díky spolupráci s kolegou Karlem Romem ze Státního okresního archivu Plzeň-sever se sídlem v Plasích byly pro tyto akce připraveny také plakáty a pozvánky.

Po několikaleté odmlce byl 13. října v archivu uspořádán seminář kronikářů okresu Rokycany, který byl velmi hojně navštíven. Ke kronikářům kromě ředitelky promluvila také PhDr. Markéta Novotná ze SOkA Tachov, která je seznámila se zákonem o kronikách, systémem vedení kronik a zodpověděla většinu dotazů. V rámci semináře vystoupila také Bc. Radka Křížková Červená, která kronikáře požádala o pomoc při mapování dochované lidové architektury na Rokycansku. Na semináři byli kronikáři vyzváni rovněž k účasti v soutěži vyhlášené Plzeňským krajem o nejlepší kroniku Plzeňského kraje. Na slavnostním vyhodnocení dne 8. 12. 2009, kterého se zúčastnila ředitelka archivu, byly oceněny čtyři obce z území okresu Rokycany, přičemž Strašice zvítězily v kategorii obcí s počtem nad 500 obyvatel.

V roce 2009 pokračovalo také doplňování archivní knihovny, která nyní čítá 13 964 svazků. Do programu Clavius bylo zaneseno 981 knih, 37 periodik a 872 kompletů periodik.

Ve spolupráci se SOA v Plzni bylo zdigitalizováno 36 kusů vedut, celkem 13 kronik bylo převedeno do elektronické podoby ve Státním okresním archivu v Tachově. V konzervátorské dílně SOkA Domažlice se sídlem v Horšovském Týně byly zrestaurovány celkem 4 knihy a poškozený aktový materiál. Ve spolupráci s Janem Jedličkou bylo obnoveno 211 skleněných negativů a zároveň provedena jejich digitalizace.

V průběhu roku se pracovníci archivu účastnili školení (řidičů, pro obsluhu badatelen aj.). H. Hrachová se podílela na činnosti poradních komisí ředitele SOA a na výuce na katedře historie na PF ZČU v Plzni. Čtyři archiváři reprezentovali archiv na podzimním semináři západočeských archivářů v Liblíně, stejně jako na 13. konferenci archivářů ČR v Brně.

Pokračovaly i udržovací práce v budovách archivu, byl vyměněn vodoměr ve druhé budově a opraven prasklý vodovodní řád. Zakoupeny byly dvě kartotéční skříně, jeden LCD monitor a dostatečné množství archivních kartonů. V závěru roku došlo v souvislosti se závěry kontroly majetku provedené MV k přečíslování objektu, nová adresa archivu je nyní Jeřabinová 1043. V říjnu 2009 byla pracovníky odboru archivní správy a spisové služby Ministerstva vnitra provedena státní kontrola zaměřená na evidenci archiválií a jejich zpracování, která v archivu nenašla žádná pochybení.

Hana HRACHOVÁ

Státní okresní archiv Sokolov se sídlem v Jindřichovicích

V organizaci a výkonu spisové služby došlo v našem státě v polovině roku 2009 k novým legislativním opatřením, která přinesly novela zákona č. 499/2004 Sb., o archivnictví a spisové službě a o změně některých zákonů, a nová vyhláška č. 191/2009 Sb., o podrobnostech výkonu spisové služby. Podle uvedených právních úprav byly vedeny státní kontroly výkonu spisové služby, které na úseku předarchivní péče provedl archiv v posledních měsících tohoto roku u měst Březová, Horní Slavkov, Kynšperk nad Ohří a Loket. Kromě účinků, jimiž kontrolní zjištění přispěla ke zdokonalení spisové služby u těchto významných původců archiválií v regionu, se jejich efekt projevil i v obohacení následných archivních akvizic o řadu obecních kronik z doby po roce 1945. Proti předchozímu roku výrazně vzrostl na celkových osm zájem likvidovaných společností o projednání zabezpečení dokumentace po zániku původce. Z dalších forem metodické pomoci původcům dokumentů provedl archiv osm posouzení návrhů nových spisových a skartačních řádů u převážně městských úřadů, dvě konzultace k zabezpečení dokumentace při zániku společnosti a tři metodické instruktáže o výkonu spisové služby u obecních úřadů. Zvýšení činnosti archivu se projevilo ve výběru archiválií u jejich původců. Výběr archiválií byl proveden ve 48 skartačních a 6 mimoskartačních řízeních. Poprvé

v tomto roce zajistil SOkA Sokolov ve skartačním řízení rovněž systematický výběr prvopisů a druhopisů matrik u obcí s matričním úřadem v okrese a jejich následné předání SOA v Plzni. Podobně jako v předcházejících letech doprovázela velkou část skartačních i mimoskartačních řízení metodická pomoc pracovníků archivu při jejich přípravě formou individuálních instrukcí o spisové službě a vyřazování dokumentů a odborné archivní prohlídky byly doplněny často průzkumy spisoven doplněnými o doporučení nápravných opatření k odstranění zjištěných nedostatků. Rozsah činnosti při výběru archiválií se projevil v množství i hodnotě archivních přírůstků. Během roku bylo přijato 76 přírůstků, které sice představovaly necelých 39 bm, ale obsáhly archiválie z let 1567 až 2009. Mezi nimi se nacházely jako nejstarší a také nejhodnotnější tři pergamenové listiny náležející do fondu Archiv města Horní Slavkov. V rámci delimitace mezi archivy byly jako významnější celek převzaty ze SOA v Plzni do fondů farních úřadů sbírky listin vytvořené jimi při výkonu matriční agendy.

Při zpracování archiválií se činnost soustředila do tří oblastí. Uspořádáním usnesení ze schůzí pléna a rady ONV Sokolov a vyřazením jejich duplikátů v rozsahu 0,90 bm bylo dokončeno pořádání dosud nezinventarizovaných zápisů ze schůzí pléna a rady ONV Sokolov z let 1960 až 1990. Inventárně v celkovém rozsahu 49,39 bm byly včetně pořádání a vyřazení bezvýznamných dokumentů zpracovány fondy Městský národní výbor Březová, Místní národní výbor Kostelní Břiza a Krajská a Okresní školní výbor Sokolov a části fondů MěNV

Hlavní budova a východní křídlo jindřichovického zámku s parkovou částí pozemku na pohledu od severovýchodu

Kraslice a MNV Bublava, Bukovany, Citice, Dasnice, Chlum Svaté Maří, Kaceřov, Lomnice a Vřesová a Archiv města Sokolov – listiny. K zinventarizovaným fondům byly vyhotoveny koncepty inventářů a k částem fondů pak koncepty dílčích inventářů. Jako čístopisy byly do sbírek archivních pomůcek v roce 2009 zařazeny inventáře k archivním fondům Městský národní výbor Kraslice a Městský národní výbor Kynšperk nad Ohří. Výrazně se tím posunulo dosažení úplného inventárního zpracování celé skupiny archivních fondů národních

výborů z let 1945 až 1990 uložených v SOkA Sokolov. Mimo archivní přírůstky byly fyzicky ošetřeny, adjustovány zabalením a uložením do kartonů a označeny archivní fondy nebo jejich části v rozsahu necelých 23 bm, které dosud tímto procesem neprošly nebo jejichž materiál takové ošetření vyžadoval. Významně se svým podílem uplatnili zaměstnanci SOkA Sokolov na odborném posuzování archivních pomůcek vyhotovovaných na pracovištích SOA v Plzni. V. Vlasák, E. Vlasáková a M. Čermáková vypracovali v tomto roce odborné posudky

Méně známý pohled na jižní fasádu jindřichovického zámku. Vnější části budovy archivu byly stavebně obnoveny v letech 1996 a 1997, přilehlé neopravené hospodářské stavby patří jiným vlastníkům.

na celkem 84 konceptů archivních pomůcek převážně fondů národních výborů, rodinných archivů, velkostatků a archivů měst.

Průběžně aktualizovaná a doplňovaná evidence NAD dosáhla v SOkA Sokolov k 31. 12. 2009 stavu 1454 archivních souborů o rozsahu 3728,61 bm, z toho 744,55 bm inventarizováno a 2984,06 bm nepracováno. Ačkoliv archiv převzal během roku v přírůstcích celkem 38,94 bm archivního materiálu, jeho celkové množství archiválií se oproti předešlému roku snížilo a jen počet archivních souborů o dalších jedenáct vzrostl. Zároveň došlo ke zvýšení podílu inventarizovaných archiválií na celkovém množství materiálu uloženého v archivu z 18,61 % v roce 2008 na 19,96 % v roce 2009. Zásadním způsobem se na tomto statistickém pohybu podílí skutečnost, že nezanedbatelnou část inventárního zpracování archiválií představuje vyřazování nehodnotných dokumentů, které byly v dřívější době často bez řádného skartačního řízení přijaty zejména do novodobých fondů jako archiválie a teprve při archivním zpracování dochází také k jejich posouzení z his-

torického a správního hlediska a u těch, jež takové hodnoty nemají, také k vyřazení. Za zpracované jsou v SOkA Sokolov považovány pouze ty archivní soubory nebo jejich části, které jsou opatřeny archivní pomůckou typu inventář, dílčí inventář a skupinový inventář zaevidovanou ve sbírce archivních pomůcek čítající ke konci roku 2009 celkem 96 pomůcek pro 178 archivních souborů. Mimo uvedených typů archivních pomůcek jsou některé archivní soubory nebo jejich části zpřístupněny ještě detailněji v katalozích.

Evidence institucí v archivním dohledu a jejich spisoven byla vedena pro veřejnoprávní instituce v elektronické podobě a k 31. 12. 2009 obsahovala 292 původců. Zároveň byly průběžně doplňovány spisy o fondech, které u hospodářských organizací vzniklých podle zákona č. 513/1992 Sb. představují jedinou evidenci tohoto druhu.

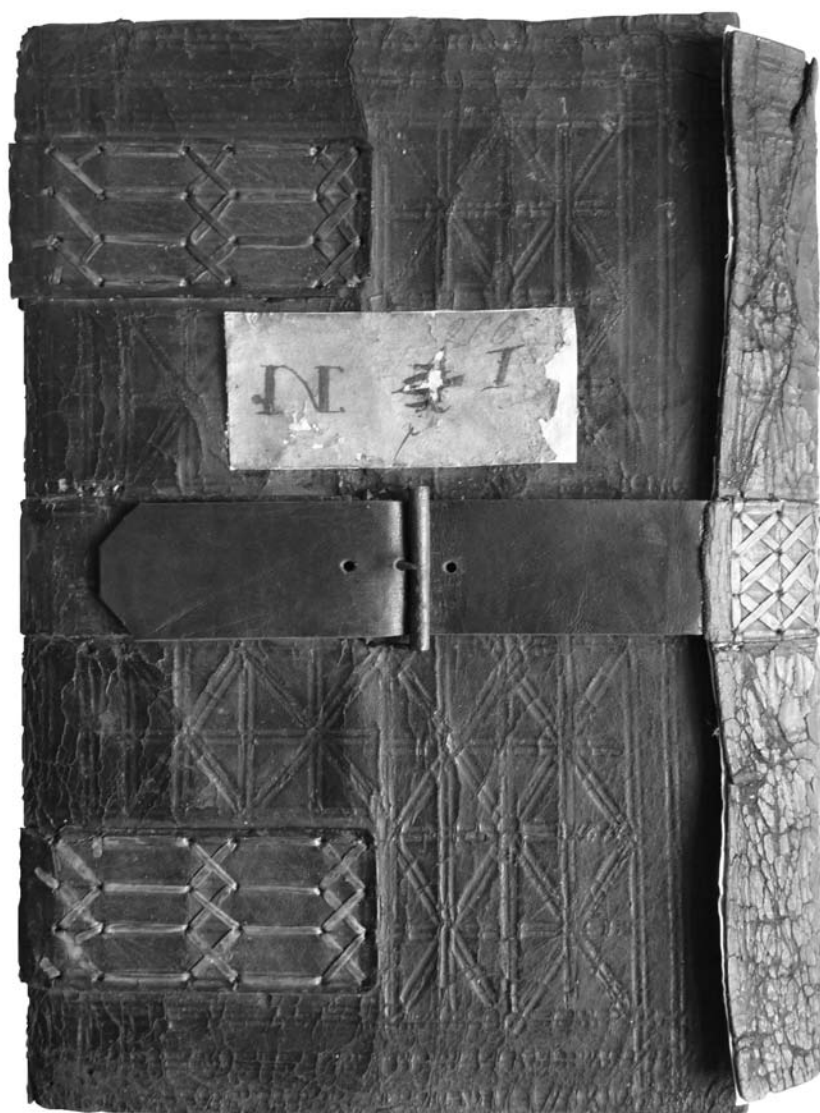
V konzervační dílně SOkA Domažlice prošly v tomto roce restaurací a konzervací dvě nejen obsahem, ale i formou pozoruhodné archiválie, jejichž fyzický stav bohužel neodpovídal jejich významu. Těmto regeneračním zásahům archivní péče byly podrobeny soudní kniha města Přebuzi z let 1543 až 1615, která představuje nejstarší archiválii ve fondu Archiv města Přebuzi, byla založena již deset let před vlastním vznikem města a je opatřena neobvyklou pozdně gotickou vazbou s uzavírací přezkou, a kniha sirotčích účtů města Sokolova z let 1655 až 1681 z fondu Archiv města Sokolov, pro jejíž svázání bylo použito pergamenového listu pocházejícího ze středověkého rukopisu.

Impozantní historická budova zámku v Jindřichovicích, v němž SOkA Sokolov sídlí od podzimu roku 1967, vytváří pro archivní využití a péči o archiválie značně specifické podmínky, které také silně ovlivňuje skutečnost, že archivní depozitáře zabírající většinu její prostorové kapacity nejsou vytápěny nebo klimatizovány. Proto je základním prvkem péče o archiválie v těchto specifických podmínkách věnována soustavná pozornost. Pravidelně i v tomto roce byly prováděny kontroly jak stavebního a technického stavu objektu archivu, tak i jeho prostor pro uložení archiválií, včetně kontrol opatření v oblasti požární ochrany a bezpečnosti práce. Průběžně se v depozitáři archivu, jehož režim vlhkosti je pouze sezónně od května do října vyrovnáván 15 odvlhčovači, sledovaly a evidovaly hodnoty vývoje teploty a relativní vlhkosti. Při značné proměnlivosti teplot (mezi -3 a 23 °C) se díky provozu odvlhčovačů dařilo v depotech udržovat během roku vcelku příznivý vývoj relativní vlhkosti, která se v mezních údajích pohybovala mezi 25 a 65 %. Složitější je za těchto podmínek v depozitářích jakákoliv archivní práce v zimním období, kdy teplota zde klesá i na delší dobu pod bod mrazu.

V roce 2009 navštívilo SOkA Sokolov ve 132 badatelských návštěvách 98 badatelů (z toho 18 cizinců), což již po řadu let představuje vcelku standardní rozsah zájmu o badatelské využití jeho archiválií. Mezi badatelskými tématy zcela převažovala regionální historická problematika, k níž také zaměstnanci archivu poskytli řadu konzultací, včetně výběru a doporučení témat pro zpracování ročníkových a diplomových studentských prací. Hlavní náplň badatelského využití archiválií SOkA Sokolov překročilo zřejmě jen studium, které zde k širšímu výzkumnému úkolu sociálního začlenění přesídlenců v Německu po druhé světové válce provedli zaměstnanci univerzity v Augsburgu. V rámci badatelské agendy poskytl archiv ještě jiným pracovištím SOA v Plzni 9 zápisůček

Raně barokní schodiště v hlavní budově zámku v Jindřichovicích s pozoruhodnou štukovou výzdobou, které prošlo v letech 2008 a 2009 opravou

Pozemková kniha města Přebuzi s pozdně gotickou koženou vazbou byla zavedena místní společností těžařů cínu již roku 1543, tedy deset let před vznikem města. Restaurována byla v roce 2009.

archiválií a sám si pro tyto účely vypůjčil od nich archiválie v 19 výpůjčkách. Převážně badatelskému zájmu měly sloužit také kopie archivního materiálu, jichž mimo pořízené s povolením vlastními aparáty badatelů vyhotovil archiv v roce 2009 ve formátu A 4 a A 3 celkem 547. Vedle řady osobních a telefonických informací k různým tématům vypracovali archivní pracovníci převážně pro veřejnoprávní orgány 47 rešerší a písemných informací.

Archivní knihovna byla obohacena o 38 nově zakoupených přírůstkových čísel publikací a časopisů. V modulech Knihy a Komplety periodik v programu Clavius se během roku zaevidovalo 992 přírůstkových čísel zahrnujících jak nové akvizice, tak i části knihovního fondu dosud evidované ve starých evidenčních pomůckách. K 31. 12. 2009 bylo v programu Clavius zaevidováno v knihovně SOkA Sokolov celkem 9055 přírůstkových čísel. Využití knihovního fondu obvykle jen doplňovalo studium archiválií a jako toto bylo převážně zaměřeno do oblasti regionálních dějin.

Kolektiv zaměstnanců SOkA Sokolov tvořili ředitel archivu, čtyři archivářky a manipulantka na poloviční úvazek. Manipulační a úklidové práce se prováděly ve druhé polovině roku, kdy byla manipulantka dlouhodobě nemocná, na zákla-

dě dohod s dalšími pracovníky. Archivářka M. Čermáková pracovala po celý rok jako členka komise SOA v Plzni pro metodiku a posuzování archivních pomůcek. Vedle běžných školení k hospodářským a technickým záležitostem proběhlo v Plasích 30. 10. 2009 školení k provozu badatelen a vedení badatelské agendy (V. Vlasák a E. Vlasáková) a v Národním archivu v Praze 5. 2. 2009 školení k programu Archivář (M. Čermáková). Na semináři západočeských archivářů v Liblíně ve dnech 5. až 7. 10. 2009, jehož se zúčastnili V. Vlasák a E. Vlasáková, přednesl ředitel SOkA Sokolov příspěvek nazvaný Významná listinná akvizice SOkA Sokolov – Erbovní listina Rudolfa II. z roku 1587 pro hornoslavkovské měšťany.

Hmotné a technické zajištění činnosti archivu se soustředilo převážně na údržbu a opravy archivní budovy, jejího vybavení a pozemku při ní. Kromě každoročních běžných stavebně technických akcí bylo opraveno a natřeno oplocení archivního pozemku. Všechny práce na tomto úseku byly provedeny buď dodavateli nebo zaměstnanci podle dohody a směřovaly ve stávajících podmínkách k zajištění požadavků optimálního provozu a fungování tohoto archivního pracoviště SOA v Plzni a základní ochrany archiválií a péče o ně.

Vladimír VLASÁK

Státní okresní archiv Tachov

V roce 2009 Státní okresní archiv Tachov, vedle stálých činností daných archivním zákonem (předarchivní péče, zpracování archiválií aj.), dále rozvíjel spolupráci s veřejností včetně poprvé konaného Dne otevřených dveří, pořádaného v rámci Mezinárodního dne archivů (viz níže). V práci archivu se odrazily také novely archivního zákona a s ním souvisejících vyhlášek. Významným zásahem do činnosti archivu bylo rovněž zahájení elektronizace státní správy.

V uplynulém roce bylo realizováno šest naplánovaných státních kontrol (Město Bor, Město Černošín, Městys Chodová Planá, Město Kladruby, Město Přimda a Městys Stráž). Výsledkem těchto kontrol byly skartace, resp. jejich příprava u všech kontrolovaných subjektů (včetně získání řady kronik), úpravy spisových plánů a náprava zjištěných nedostatků. Šesti likvidátorům bylo vydáno potvrzení dle § 93 zákona č. 499/2004 Sb. o projednání zabezpečení dokumentace zanikajících původců. Metodická pomoc původcům dokumentů byla poskytována převážně v rámci návrhů na skartační, mimo skartační řízení a také v souvislosti s výše uvedenými státními kontrolami.

V rámci předarchivní péče bylo provedeno celkem 26 skartačních řízení a 15 mimo skartačních řízení. Archiváři J. Edl a M. Vetrák zpracovali podklady pro protokol o mimo skartačním řízení, které se uskutečnilo za celý Státní oblastní archiv v Plzni s Ministerstvem financí ČR. V rámci tohoto řízení byly převzaty archiválie celé řady peněžních ústavů působících na území okresu Tachov před rokem 1953. Zpracováno bylo všech 28 přírůstků archiválií vzešlých z výše uvedených řízení o celkovém rozsahu 41,69 bm. Badatelsky nejvyhledávanějších archiválií, kronik, bylo získáno 26 a jejich počet již přesáhl 400 (celkem je evidováno 404 kronik všech typů). Jedná se o největší roční přírůstek od generální inventury v roce 2001, kdy se tato čísla začala sledovat. Mezi nejzajímavější nově získané archiválie v loňském roce patřily vedle kronik přírůstky do fondů farních úřadů z let 1664–2007, osobní fond manželů Králencových ze Sulislavi z let 1852–1947, či archiválie Okresního svazu hasičů ve Stříbře z let 1888–1923. Při inventarizaci fondů archivů obcí došlo k jedné delimita-

ci archiválií do 5. oddělení SOA v Plzni o celkovém rozsahu 0,36 bm (do fondu Velkostatek Třebel – Trpísty) a dále byl do 1. oddělení SOA v Plzni předán archivní soubor Sbírka druhopisů matrik o celkovém rozsahu 1,22 bm.

Ke konci se v loňském roce přiblížila inventarizace archivů obcí, s jejímž dokončením a zpřístupněním všech archiválií obsažených v těchto fondech archiv počítá v roce 2010. Inventarizační práce také pokračovaly na fondech národních výborů všech stupňů. Přestože bylo zpracováno 64 archivních fondů, jejich celkový rozsah činil 30,93 bm archiválií (13,01 bm inventarizováno definitivně, 8,3 bm průběžně). Tento stav je dán torzovitým dochováním fondů archivů obcí v důsledku poválečné výměny obyvatelstva a rozsáhlým ničením písemností na konci 40. a v 1. polovině 50. let. Při inventarizaci bylo provedeno 23 vnitřních skartací o rozsahu 8,12 bm (převážně duplicitní materiál, různé pokyny a statistiky) a zbytek, tj. 1,5 bm, připadá na přemanipulování archiválií při inventarizaci. Ve 40 případech byla již inventarizace po odborném posouzení zakončena vydáním čistopisu archivní pomůcky a zpřístupněním fondů široké badatelské veřejnosti. V současné době má již archiv přístupných 401 z celkových 1095 archivních souborů. Archiváři SOkA vypracovali v roce 2009 také 15 posudků na koncepty AP kolegů z ostatních archivů SOA v Plzni.

V souvislosti s novými přírůstky byly naskenovány obecní kroniky Skelných Hutí z let 1928–1938, Hostíčkova z let 1923–1935, Ctiboře z let 1926–1938, Starého Sedliště z let 1947–1977 (včetně fotopřílohy), Ostrova z let 1930–1936 a Popova z let 1930–1939. V rámci restaurování byla zdigitalizována sirotčí kniha z let 1585–1605 z fondu Archiv města Stráž. Pro badatelskou potřebu byly dále zdigitalizovány: popis panství a města Tachova z let [1838]–1857, kronika české menšinové školy v Tachově z let 1921–1938, kronika Mateřské školy Tachov, Školní ulice z let 1950–1971, kronika české menšinové školy v Bezdržicích z let 1928–1938. Pro SOkA Rokycany bylo zdigitalizováno 13 kronik a další 4 knihy byly zdigitalizovány v rámci jejich restaurování v sousedním SOkA Domažlice. Pro celostátní projekt digitalizace vedut bylo naskenováno 21 vedut uložených v archivu. Digitalizační práce pokračovaly také ve spolupráci s dalším sousedním archivem – SOkA Cheb. Tam byla ihned po jejím získání

Celkový pohled na budovu SOkA Tachov

naskenována farní kronika Tachova z let 1836–1946 a pro badatelskou potřebu také kronika JSŠ Tachov z let (1945) 1958–1960. V SOA v Plzni bylo nafotografováno 12 typářů vzniklých do 1. poloviny 17. století v rámci jejich celooblastní digitalizace a byla provedena digitalizace 3 listin z fondu Archiv města Bezručice a 3 listin z fondu Cechy Bezručice v rámci jejich restaurování.

Pokračovala také spolupráce se SOkA Domažlice, v jehož restaurátorské dílně bylo opraveno 6 listin z fondu AM Bezručice a Cechy Bezručice, sirotčí kniha pro městečko Stráž z let 1585–1605 a aktový materiál z fondu AO Sulislav. Další archiválie z fondů AM Staré Sedliště a AM Bor byly stejným pracovištěm dezinfikovány. I v loňském roce proběhla další fáze spolupráce s restaurátorem p. Šimečkem ohledně restaurování skleněných negativů fondu Fotoateliér Weps, Weinmann Planá.

V archivní badatelně studovalo 159 badatelů (z toho 16 cizinců) v rámci 339 návštěv. Nejfrekventovanějšími studovanými archiváliemi zůstávají sčítání lidu, dochovaná od roku 1869 a kroniky. Nově se k nim přidaly archiválie škol v důsledku změny v důchodovém zákonu. Průběžně byly navíc vyřízeny desítky dalších badatelských dotazů a konzultací telefonicky. Pro badatelské účely bylo vyhotoveno 191 kopií za 2699 Kč. Pro badatelskou potřebu si archiv vypůjčil archiválie v rámci patnácti výpůjček. Převážně se jednalo o archiválie 5. oddělení SOA, které v badatelně našeho archivu studovali badatelé zabývající se dějinami našeho okresu. Realizováno bylo také 13 výpůjček archiválií převážně pro státní orgány. Vypracováno bylo celkem 147 rešerší, potvrzení, vyjádření ap. pro fyzické i právnické osoby (nejvíce pro ÚZSVM [70], ČSSZ a Pozemkový fond). Většina rešerší byla vypracována pro státní orgány a za zbylé archiv vybral 1920 Kč.

Bohatá byla činnost archivu zaměřená na prezentaci archivu a archiválií v něm uložených. V loňském roce se v archivu poprvé uskutečnil Den otevřených dveří SOkA Tachov (9. 6. 2009), při němž archiv navštívilo přibližně 40 osob. V průběhu roku proběhly 4 exkurze pro žáky základních a středních škol, kteří se v rámci nich seznamovali s činností archivu. S Gymnáziem v Tachově byla opět realizována část historického semináře. V rámci něj studenti dostali za úkol vypracovat na základě dostupných pramenů dějiny Tachova v datech pro

období 1945–1968. V Muzeu Českého lesa přednesli Jan Edl a Markéta Novotná 2 přednášky, další přednášky realizovala M. Novotná ve spolupráci s jinými subjekty. Pro pořad České televize Toulavá kamera připravila M. Novotná informace o dějinách Tachova a Sv. Janu u Kočova (včetně natáčení). S Českým rozhlasem Plzeň natočila M. Novotná reportáž ke stému výročí plánské rozhledny. Archiv také pokračoval v tradici pořádání semináře kronikářů okresu a M. Novotná přednesla na podobném fóru v SOkA Rokycany příspěvek na téma Možnosti a zdroje kronikářské práce. V závěru roku J. Edl připravil ve spolupráci s ředitelkou Muzea Českého lesa archiválie, resp. jejich digitalizované kopie, včetně popisů pro prezentaci města Tachova na výstavě v německém Schönsee.

Velký pokrok zaznamenala odborná archivní knihovna. M. Šrotýřová vedle vyřizování rešerší pro úřední potřebu zapsala do fyzické evidence i programy Clavius všechny knihy, které archiv získal v průběhu let 2005–2008 darem a rovněž veškeré nové přírůstky. Jednalo se o 1751 knih (celkový počet knih 14 024). Všechny knihy archivu, včetně článků ve sbornících a časopisech, jsou již zapsány v databázi Clavius.

Stav archivní budovy byl vylepšen plánovanou výměnou oken na schodišti archivu. S ohledem na stáří budovy a patnáctiletý časový odstup od její rekonstrukce byly na sklonku roku zahájeny opravy vnitřních prostor archivu. Špatný stav garáže a rampy se zhoršoval i v roce 2009. V garáži jsou na všech stěnách plísňe a dochází k destrukci hrdiskových panelů na stropu. Pro nedostatek finančních prostředků není možné tento problém zatím nijak řešit. V návaznosti na případnou demolicí garáže a rampy (oprava již není rentabilní) je plánována dostavba archivu a jeho zateplení. Tím by bylo možné dosáhnout i významné úspory elektrické energie.

Jan Edl působil i nadále v komisi pro metodiku a posuzování archivních pomůcek, jejímž hlavním úkolem bylo přepracování stávajícího interního předpisu pro zpracování, schvalování a evidenci archivních pomůcek, a dále se zapojil do práce metodiků státních oblastních archivů. V loňském roce Helena Moravcová úspěšně dokončila bakalářské studium archivnictví na FF UK v Praze a získala titul Bc. Zaměstnanci absolvovali školení PhDr. V. Růžka pro zaměstnance archivů, kteří mají na starost obsluhu badatelů. J. Edl a M. Novotná se

Příprava na Den otevřených dveří, který se v SOkA Tachov uskutečnil v rámci Mezinárodního dne archivářů 9. 6. 2009

V roce 2009 byly do SOkA Tachov pořízeny nové regály na mapy, díky nimž mohly být zejména mapy stabilního katastru a jeho reambulací přestěhovány do odpovídajících prostor.

zúčastnili semináře západočeských archivářů v Liblíně. J. Edl, M. Vetrák a H. Moravcová se zúčastnili exkurze do Archivu Národní galerie, pořádané Českou archivní společností. J. Edl a M. Novotná se zúčastnili 13. konference archivářů ČR konané v Brně.

Archiv v průběhu roku hospodařil s rozpočtem 1 208 540 Kč na běžné výdaje, z toho 181 210 Kč na opravy a udržování. V závěru roku došlo k posílení rozpočtu u běžných výdajů (původní rozpočet 1 053 000 Kč – běžné výdaje, včetně 155 000 Kč na opravy).

Jan EDL

Po mnoho let naši nejpilnější badatelé Helga a Hans Meisterovi z Německa

Ohlédnutí za archivní činností Ladislavy Váňové

Koncem roku 2009 byla zrušena klatovská pobočka Státního oblastního archivu v Plzni, která byla přestěhována do Kláštera u Nepomuka. Její dlouholetá vedoucí Mgr. Ladislava Váňová dosáhla na podzim roku 2009 důchodového věku a na nové pracoviště v Klášteře už nepřešla.

Ladislava Váňová se narodila 2. února 1951 v Horažďovicích. Vystudovala obor čeština – dějepis na Pedagogické fakultě Západočeské univerzity v Plzni a do archivu nastoupila roku 1986. Předtím pracovala v Okresní knihovně v Klatovech. Již rok po svém příchodu do archivu nahradila ve funkci dosavadního vedoucího PhDr. Gustava Hofmanna, který odešel do penze. Od roku 2005 vedla také pobočku ve Žluticích, která byla společně s pobočkou klatovskou sloučena do 5. oddělení SOA.

Za celou dobu svého působení v archivu inventarizovala více než tři desítky fondů velkostatků a rodinných archivů. K nejvýznamnějším patří fondy velkostatků Žinkovy, Újezd svatého Kříže, Týnec a rodinné archivy Pergerů, Mattauschů, Heidlerů, Müllerů, Valentů, Appealtaueroů nebo dodatky k rodinnému archivu Windischgrätzů. V rámci svých pracovních povinností se také podílela na přípravě putovní výstavy „Mitsuko“, která se uskutečnila roku 2002 v pěti japonských městech a kterou také sama na pozvání jejich pořadatelů navštívila. Výstava byla věnována osobnosti Micu Coudenhove-Kalergi – Japonky, která se roku 1892 vdala za hraběte Jindřicha Coudenhove-Kalergi a o čtyři roky později s ním přesídlila do Evropy. Výstavu, na niž zapůjčil některé exponáty i SOA v Plzni, shlédlo více než 170 000 návštěvníků. Ladislava Váňová také společně s Alenou Vondruškovou připravila vydání pamětí Micu Coudenhove-Kalergi.

Medaile Za zásluhy o české archivnictví

Již čtyři roky udělovaná medaile je výrazem ocenění práce a úsilí žijících osobností, které se zasloužily o rozvoj českého archivnictví zejména tím, že dosáhly vynikajících výsledků v řízení archivů nebo výrazně přispěly svou vědeckou, odbornou a publikační činností ke zvýšení úrovně českého archivnictví. Vyzdvížena je i pedagogická činnost laureátů při výchově budoucích archivářů. Hodnotí se i zapojení archivářů do mezinárodní spolupráce v archivnictví či budování pozitivního obrazu českého archivnictví v zahraničí. Ocenění lze získat také za osobní odvalu a iniciativu při záchraně vzácných archiválií, např. při živelných pohromách. Medaile je zhotovena z patinovaného bronzu, má kruhový tvar v průměru 70 mm.

Kandidáty na ocenění touto významnou cenou navrhuje příslušný státní oblastní či jiný specializovaný archiv, následně jsou kandidáti vybíráni odborem archivní správy a spisové

Dobrou orientaci v archivních fondech a znalost jejich obsahu uplatnila i ve své další publikační činnosti, ve které se zaměřila především na dějiny klatovského regionu. Hranice Klatovska, ale i českých zemí, však ve svém bádání často překračovala, především když čerpala ze šlechtických rodinných archivů uložených v klatovské pobočce SOA. Své příspěvky otiskla v českých a německých regionálních, ale i v celostátních periodikách.

Zajímali ji osudy neobyčejných lidí, s nimiž i po uplynulých desetiletích či staletích prožívala jejich mnohdy pohnuté osudy. Zrovna tak se ale zabývala i tématem každodenního života v různých historických epochách. Ve své publikační činnosti se nejraději soustředila na 19. a počátek 20. století, avšak řadu článků věnovala i starší historii. Velice ráda také navštívila a dosud navštěvuje místa, o nichž četla v archivních pramenech i v literatuře. Nejčastěji se vydává za památkami a atmosférou starých časů na slunný jih Evropy.

Když na ni krátce vzpomenu jako na svou nadřízenou, nemohu opomenout, že mi vždy přišlo až neuvěřitelné, kolik důvěry vkládala v mladé archiváře, kteří sotva dokončili školu – ať už se to týkalo mne nebo mých mladých kolegů. Nikdy jsme od ní neslyšeli, že na nějakou práci nejsme dost zkušení, a naopak nás vždy motivovala a podporovala naši sebedůvěru. Nikdy neodmítla poskytnout radu začínajícímu kolegovi, zároveň ale nikdy nepřestala připomínat, že dobrý archivář musí mít samostatný úsudek, neustále sám na sobě pracovat a vzdělávat se, což také sama činila.

I ve svém důchodovém věku, který by jí asi málokdo hádal, pokračuje v badatelské činnosti a i nadále se věnuje archivářské práci v klatovském regionu. Stále také publikuje a nepřestává plánovat další cesty za památkami jejího milovaného Středomoří. Myslím, že mohu i za své současné a její bývalé kolegyně a kolegy říci, že jí srdečně přejeme, ať se jí to vše i nadále dobře daří!

Jakub MÍRKA

služby Ministerstva vnitra. Cenu uděluje od roku 2007 ministr vnitra osobně, v roce 2006 ji předával náměstek ministra vnitra Zdeněk Zajíček.

Medailí bylo v roce 2006 oceněno 21 archivářů a archivářek, jako první ji z řad západočeských archivářů obdržel in memoriam PhDr. Miloslav Bělohlávek. V témže roce ji získal také prof. Dr. Walter Jaroschka, generální ředitel bavorských státních archivů, který úzce spolupracoval s českými a západočeskými archiváři.

Dalšími laureáty se v roce 2007 stali za západní Čechy PhDr. Ing. Ivan Martinovský, emeritní ředitel Archivu města Plzně, a PhDr. Jan Pelant, CSc., dlouholetý archivář SOA v Plzni. Mimo ně bylo oceněno dalších 16 osobností. V následujícím roce byla medailí vyzdvížena činnost prof. PhDr. Zdeňky Hledíkové, CSc., která v počátcích své kariéry pracovala krátce v SOA v Plzni. V tomto roce obdrželo cenu celkem patnáct osobností.

Dne 15. července 2009 udělil ministr vnitra Martin Pecina v budově Národního archivu na Chodovci medaile Za zásluhy

o české archivnictví za rok 2009, a to celkem dvaceti významným osobnostem převážně za celoživotní zásluhy v této oblasti. Mezi oceněnými nechyběl ani emeritní ředitel SOA v Plzni PhDr. Vladimír Bystrický, CSc., a ředitel Archivu města Plzně PhDr. Jaroslav Douša. Cenu za nepřítomnou PhDr. Květoslavu Haubertovou, emeritní vedoucí pobočky SOA v Plzni ve Žluticích, převzal ředitel SOA v Plzni Mgr. Petr Hubka.

Během slavnostního odpoledne přednesl za laureáty projev Vladimír Bystrický, který ministru vnitra poděkoval za uznání práce všech oceněných. Ministr Martin Pecina následně projevil svůj pozitivní vztah k archivům, který vznikl již během jeho první pracovní zkušenosti, kdy poznal, že úspěch podniku tvoří dvě věci: lidé a právě archivy. Ředitelka Národního archivu PhDr. Eva Drašarová, CSc., provedla následně ministra po budově archivního areálu na Chodovci.

Dva letošní nositele medaile z řad emeritních pracovníků SOA v Plzni jsem oslovila se žádostí o kratičký rozhovor. Oba byli tak laskaví a podělili se o své pocity a dojmy z ocenění. Oba respondenti obdrželi stejné otázky, přičemž dr. Bystrický v odpovědi využil části svého projevu.

V roce 2009 jste obdrželi Medaili za zásluhy o české archivnictví. Co pro Vás toto ocenění osobně znamená?

Dr. HAUBERTOVÁ: Udělení medaile mne překvapilo. Velmi jsem litovala, že jsem nemohla ze zdravotních důvodů jet do Prahy k jejímu převzetí. Domnívala jsem se, že bych

se tam setkala se svými generačními kolegy, předpokládala jsem totiž, že medaile je udělována k jubileu. Nu, bylo to jinak, ale stejně mne potěšila návštěva dr. Bystrického a dr. Douši a ředitele archivu Mgr. Hubky, který mi kytici a medaili předal. Ocenění pro mne znamená vzpomnutí mé celoživotní práce ve státních archivech v Třeboni, v opavské pobočce archivu v Janovicích u Rýmařova a v plzeňské pobočce archivu ve Žluticích. Potkalo mne to štěstí, že jsem mohla pracovat na různých typech archiválií a fondů, takže jsem se ubránila únavě ze stereotypu a archivní práce mne nikdy nepřestala bavit. Po nástupu do penze mi archiv velmi chyběl a ráda jsem využila nabídky z pobočky opavského zemského archivu v Olomouci ke spolupráci na pořádání velkého archivního fondu. Ve žlutické badatelně jsem se pak také mohla věnovat tématům, na něž nebyl dříve čas. V archivu jsem prožila převážnou část svého života a nikdy jsem nepomýšlela na odchod z oboru za lepším finančním ohodnocením. Medaili chápu pro sebe za „Medaili za věrnost“.

Dr. BYSTRICKÝ: Podobné ocenění za 46 let strávených v archivech samozřejmě potěší a snad tím více, jako je tomu, myslím, i u většiny ostatních takto ohodnocených, že jsme svou práci nikdy nekonali s takovou perspektivou, zejména v jejích počátcích, plných spíše zápasu s prachem a špinou, či fyzicky náročných několikanásobných přesunů mnoha tun archiválií. Byli jsme si ale vždycky, ať už to bylo za jakéhokoliv režimu, vědomi ohromné a nadčasové informační a kulturní

Slavnost předání medaile Za zásluhy o české archivnictví, zleva: ředitel SOA v Plzni Petr Hubka (medaili převzal za nepřítomnou Květoslavu Haubertovou), Vladimír Bystrický, emeritní ředitel SOA v Plzni, Jaroslav Douša, ředitel Archivu města Plzně

hodnoty dochovaných archivních dokumentů, potřeby jejich uchování, zpřístupnění a využívání a cítili jsme jako své poslání budování našeho oboru. Tu práci, i když nebyla lehká ani příliš hodnocená, jsme dělali se zájmem a rádi, také proto, že nás vždy fascinovala autenticita historických dokladů. Měli jsme přitom to štěstí, že se i naší práci podařilo, snad toto můžeme bez velké samochvály říci, přivést české archivnictví i na mezinárodně slušnou úroveň a věříme, že na těchto základech si svou pozici udrží i v současném, v lecčem přelomovém období. V této návaznosti na současnost a budoucí pokračování bychom viděli i další ocenění našeho dřívějšího působení.

Jak se díváte na podobné oceňování archivářů?

Dr. HAUBERTOVÁ: Soutěže a oceňování jsou znamením doby, tož proč by archiváři měli tvořit výjimku, když to nota bene stát ani rezort nic nestojí.

Dr. BYSTRICKÝ: Iniciativa ke vzniku medaile Za zásluhy o české archivnictví vznikla již z činnosti předcházející Vědecké archivní rady ministra vnitra a má především veřejně a důstojně vyjádřit poděkování a uznání nadřízených složek zasloužilým archivářům, pro které příliš mnoho takových příležitostí není. Toto ocenění by dále mělo být pokud možno uváděno do obecnějšího povědomí, aby i touto formou pro veřejnost podtrhlo celospolečenský význam archivnictví a zvyšovalo jeho prestiž.

Hana HRACHOVÁ

Za nevšední ochotu a vstřícnost při hledání vhodných fotografií děkuje redakce PhDr. Emilii Benešové a Nadě Slezákové z Národního archivu Praha a Zdeňce Hlavničkové z odboru archivní správy a spisové služby Ministerstva vnitra.

Medaile Za zásluhy o české archivnictví, jež je udělována od roku 2006. Medaile z patinovaného bronzu má průměr 70 mm, autorem výtvarného řešení je akad. sochař Michal Vitanovský. Fotografie publikovány s laskavým svolením autora Martina Hruběše, Národní archiv Praha.

Mezinárodní centrum pro archivní výzkum ICARUS a jeho projekt Monasterium

Mezinárodní centrum pro archivní výzkum ICARUS má sídlo ve Vídni a zaměřuje se na tři hlavní aktivity: mezinárodní spolupráci mezi archivy, knihovnami a muzei, dále na podporu archivů a jejich vlastních projektů a konečně na vývoj standardů a strategií spojených s digitalizací archiválií. Za poměrně krátkou dobu své existence navázalo centrum spolupráci s institucemi v již deseti zemích střední, jižní a východní Evropy (ČR, Chorvatsko, Itálie, Maďarsko, Německo, Slovensko, Slovinsko, Srbsko, Rakousko, Švýcarsko) a tento okruh se bude jistě i nadále rozšiřovat. Nejvíce partnerů pochází z Německa a Rakouska, s prozatím sedmi zastoupenými archivy pak následuje Česká republika, což je jistě potěšitelné.

Nejvýraznějším počinem ICARUSu je jeho dnes již dosti známý projekt Monasterium. Jedná se v podstatě o digitální archiv středověkých a raně novověkých listin, v němž je uloženo již na 100 tisíc dokumentů uložených sem 60 institucemi ze zmíněných deseti zemí Evropy (údaje k březnu 2010). Tento počet postupně roste jak díky pokračující digitalizaci těchto fondů, tak i nárůstu členů ICARUSu, kteří jako věno s sebou přinášejí další listiny. Tato digitální sbírka listin nemá ve světě obdoby.

Sympatická jsou rovněž východiska, na nichž je Monasterium postaveno: listiny jsou komukoli ihned bezplatně přístupné bez jakýchkoli byrokratických průtahů, badatelé ušetří

čas i peníze za nákladné cesty do cizokrajných archivů, sbírka umožňuje nejen soukromý badatelský výzkum (často genealogického zaměření), ale rovněž výuku pomocných věd historických, jazyků, dějin středověku a vůbec napomáhá prolomování zakořeněných bariér a navázání dialogu.

Jedním z českých partnerů ICARUSu se stal i Státní oblastní archiv v Plzni, který ke spolupráci přistoupl v listopadu 2009, a to díky příznivým výsledkům na poli digitalizace, jichž tu bylo v posledních letech dosaženo. Staroslavné městečko Altomünster v okrese Dachau severozápadně od Mnichova bylo hostitelem podzimního setkání ICARUSu, jehož se zúčastnili rovněž zástupci SOA v Plzni (P. Hubka, K. Halla, M. Augustin). Na odpoledním zasedání byli všichni zástupci SOA srdečně přivítáni, K. Halla pak podal ucelenou zprávu o koncepci a postupu digitalizačních prací a záměru SOA v Plzni vložit do projektu Monasterium digitalizované listiny Kláštera premonstrátů Teplá (po jistých úpravách a korekturách k tomuto předání došlo 8. března 2010) a později též listiny z fondu Dominikáni Cheb (8. dubna 2010). Celkem se jedná o téměř 500 listin, jejichž počet samozřejmě bude postupně stoupat s dalšími digitalizovanými fondy.

Na závěr zasedání se uskutečnilo slavnostní předání digitalizovaných listin kláštera Altomünster do virtuální databáze projektu Monasterium, kterážto událost ukázala, jak vysoce je tento projekt ceněn a jak ochotně do něj vstupují nejen instituce státní, ale i církevní a samosprávné.

Aktuální informace k Mezinárodnímu centru pro archivní výzkum ICARUS a jeho aktivitám včetně projektu Monasterium lze najít na www.icar-us.eu.

Milan AUGUSTIN

Dohoda o vzájemné spolupráci mezi SOA v Plzni a vybranými státními archivy Bavorska

Z hlediska mezinárodních styků Státního oblastního archivu v Plzni představuje první polovina roku 2009 významný předěl. V tomto období bylo totiž podniknuto několik cest do vybraných bavorských státních archivů (včetně jednoho durynského) s cílem navázání prvních vážnějších kontaktů a zahájení perspektivní spolupráce na společných tématech. Po bližším seznámení a získání prvních zkušeností ve státních archivech v Norimberku, Bambergu, Ambergu, Mnichově a durynském Greizu se nakonec 16. června 2009 uskutečnila schůzka na nejvyšší úrovni, jíž se zúčastnili Mgr. Petr Hubka, ředitel SOA v Plzni, a Dr. Margit Ksoll-Marcion M. A., vedoucí Generálního ředitelství státních archivů Bavorska (Mnichov). Výsledkem tohoto setkání bylo vzájemné vyjádření ochoty ke spolupráci a příslib, že obě strany co nejdříve učiní vše potřebné k tomu, aby okruhy spolupráce

byly přesně definovány a finančně zajištěny na obou stranách hranice.

Za českou stranu byl přípravnými pracemi pověřen ředitel SOA Cheb Mgr. Karel Halla, za německou pak pracovník Generálního ředitelství státních archivů Bavorska (Mnichov) Dr. Joachim Kemper M. A. Velmi intenzivní přípravné práce na projektové žádosti a celkové koncepci spolupráce vyústily na konci listopadu ve společné předložení žádosti o dotaci z programu příhraniční spolupráce Cíl 3 Česká republika – Svobodný stát Bavorsko 2007–2013 na oddělení přeshraničních projektů odboru regionálního rozvoje Krajského úřadu Karlovy Vary.

Díky vysokému pracovnímu nasazení obou zmíněných pánů mohlo nakonec dojít k podpisu dohody, již můžeme bez jakékoli nadsázky nazvat přelomovou, neboť nejen že poprvé v historii západočeského archivnictví došlo k zásadnímu obratu ve vztazích vůči našemu západnímu sousedovi, ale především proto, že dohoda umožní práci na projektech, jež by z běžného rozpočtu a mzdového fondu SOA nemohly být nikdy realizovány, a to včetně zakoupeného technického zařízení.

V rámci projektu o vzájemné spolupráci mezi SOA v Plzni a státními archivy Bavorska navštívili v dubnu 2010 bavorští kolegové město Cheb a jeho okresní archiv. Zleva: Karel Halla, ředitel SOA Cheb, Michael Unger, koordinátor projektů EU pro bavorské archivy, Maria Rita Sagstetter, ředitelka Státního archivu Amberg, Margit Ksoll-Marcon, vedoucí Generálního ředitelství státních archivů Bavorska a Petr Hubka, ředitel SOA v Plzni

Citujme si nejdůležitější pasáže z popisu společného projektu:

Státní oblastní archiv v Plzni a Generální ředitelství státních archivů Bavorska navrhují společný přeshraniční projekt, který by umožnil v minulosti násilně roztržené archivní fondy znovu spojit do jednoho virtuálního celku, a to prostřednictvím rozsáhlé digitalizace a pomocí digitálních médií, tj. společnou webovou prezentací.

Na bavorské straně projekt koordinuje Generální ředitelství státních archivů Bavorska, samotná realizace proběhne ve Státním archivu Amberg a v Bavorském hlavním státním archivu. Státní archiv Amberg uchovává v podobě listinného fondu bývalého *říšského kláštera Waldsassen* archivní zdroj, jehož význam dalece přesahuje bavorské území (1900 listin z let 1132–1797). Cisterciácké opatství, založené roku 1133, představovalo až do počátku 19. století centrum oblasti zvané Oberpfälzer Stiftland, v níž říšský klášter ovládal území o rozloze asi 715 km² s více než 170 osadami a téměř 18 000 obyvateli. Jazykové a historicko-kulturní vztahy správního území kláštera se sousedním Chebskem byly vždy (a stá-

le jsou) velmi významné. Waldsassen disponoval velkými državami v Čechách a Chebsko bylo pro klášter hlavním orientačním místem.

V Bavorském hlavním státním archivu jsou uloženy archiválie Sudetoněmeckého archivu. Rozsáhlé archivní soubory odrážejí aktivity sudetoněmeckých spolků a sdružení jak v nové vlasti, tj. po odsunu z ČSR, tak i jejich zdejší působení do roku 1945. Projekt bude zahrnovat zprávy z bývalé vlasti (Heimatberichte) a především rozsáhlou *sbíрку fotografií*, která obsahuje na 40 000 historických snímků dokumentujících českou stranu společné hranice a časově sahajících hluboko do 19. století. Sbírku fotografií doplňují ještě *kroniky* z různých míst českého pohraničí z let 1876–1945.

Bavorská strana v rámci projektu zajistí následující okruhy:

- digitalizaci tří uvedených archivních souborů
- vědecké zpracování listin kláštera Waldsassen a jejich prezentaci v portálu Monasterium
- zpřístupnění sbírky fotografií v rámci Sudetoněmeckého archivu

– prezentaci svých digitalizovaných souborů na společném webovém serveru s archivními soubory zpracovanými v Čechách

– pořádání společných pracovních setkání během doby trvání projektu (především ve Státním archivu Amberg) a přípravu společné konference.

Na české straně projekt koordinuje Státní oblastní archiv v Plzni, digitalizační práce budou prováděny Státním okresním archivem Cheb. V první řadě se jedná o značně rozsáhlou *Sbírku matrik* (10 917 knih z let 1531–1949). Jejich postupná digitalizace (včetně popisů a rejstříků) a publikování na internetu umožní široké veřejnosti rychlý přístup k těmto badatelsky nejvyužívanějším archiváliím.

Devět státních okresních archivů v rámci SOA v Plzni disponuje archivními soubory, které mapují a dokumentují život německého obyvatelstva až do jeho odsunu po druhé světové válce. V rámci těchto fondů se mimo jiné dochovalo téměř 2000 *městských, obecních, farních, školních a spolkových kronik* od počátku 18. století do roku 1948, jež tvoří jedinečný a atraktivní pramen k poznání dějin Němců v Čechách. Virtuální propojení s kronikami uloženými v Bavorském hlavním státním archivu (Sudetoněmecký archiv) tak pomůže zkompletovat násilně roztržené archivní soubory a zpřístupnit je veřejnosti. Západočeské archivy taktéž mají rozsáhlé *sbírky fotografií* (cca 90 000 ks z let 1880–1948), dokumentující všední život a folkloristiku, stavební vývoj měst a obcí, změny krajiny, historické události ad.

Státní okresní archiv Cheb spravuje naprosto ojedinělý fond středověkého města Chebu, který mimo jiné obsahuje listiny, *aktový materiál i knihy z provenience cisterciáckého kláštera ve Waldsassenu*. Vzhledem k tomu, že bavorský partner zamýšlí digitalizaci celého fondu zmíněného kláštera, budou i na české straně digitalizovány archiválie tohoto původce a vše spojeno do zcela unikátního celku, mapujícího dějiny kláštera, jenž se svou kolonizační činností podílel na vzniku dalších významných řádových domů v českých zemích (např. Osek či Sedlec u Kutné Hory).

Česká strana v rámci projektu zajistí:

– digitalizaci výše uvedených archivních fondů

– vědecké zpracování listin, aktového materiálu a knih Archivu města Cheb z provenience kláštera ve Waldsassenu; listiny budou prezentovány v portálu Monasterium

– prezentaci svých digitalizovaných souborů na společném webovém serveru s archivními soubory zpracovanými v Bavorsku

– pořádání společných pracovních setkání během doby trvání projektu (především v SOA Cheb) a přípravu společné konference.

Pro účely projektu budou zřízena čtyři pracovní místa, každý z partnerů využije dva poloviční pracovní úvazky.

Česká i bavorská strana tak na dva roky zaměstná dva operátory informačních technologií (digitalizátory) a na tři roky dva odborné pracovníky, kteří zaštití zpracování historicky cenných materiálů, zajistí erudovaný popis, opatří digitalizované materiály metadaty a takto připravená data přiřadí do předem připravené struktury databáze, která bude následně publikována na společných webových stránkách.

Paralelně s digitalizací bude připravována i webová prezentace, tj. společná webová doména a společný webový prohlížeč digitalizovaných dat; prezentace bude zpřístupňována postupně po vyhotovení a kompletaci dat. Služby spojené s tvorbou webu a jeho správou budou zadány profesionálnímu grafikovi a tvůrci internetových stránek. Důležitou součástí webové prezentace budou i kvalitní překlady stránek a dvojjazyčné zprávy v tisku.

Nejdůležitější součástí vybavení představuje nákup profesionálních knižních skenerů, vždy jeden kus pro českého a jeden pro bavorského partnera. Vzhledem k velikosti knižních předloh budou pořízeny přístroje do velikosti A1. Z dalšího vybavení nutno zmínit ještě hardwarové vybavení (server, datové úložiště, zřízení kvalitního připojení, malé skenery na digitalizaci fotografií s obslužnými PC).

Celkové náklady na pokrytí tohoto společného projektu se vyšplhají na částku 358 804 euro.

Význam zahájeného projektu je nejen nesporný, ale v České republice dosud zcela ojedinělý. Společnou prezentací digitalizovaných archiválií bude poprvé vytvořeno přímé internetové spojení mezi českými a německými (bavorskými) archivy. Tato archivně-kulturní síť klade hlavní důraz na bavorsko-české příhraničí, neboť budou poprvé společně na internetu prezentovány historické prameny značného vědecko-kulturního významu, týkající se obou stran společné hranice. Podstatně se tím usnadní historický výzkum a ušetří nákladné studijní cesty. Digitalizované a online prezentované prameny pomohou oživit „paměť regionu“, který byl (s výjimkou období 1945–1989) propojen mnohem pevněji, než je dnes všeobecně známo. Může být posílen pocit sounáležitosti obyvatel z obou stran hranice, neboť si uvědomí svou společnou minulost. Sudetským Němcům, usazeným dnes především v Bavorsku, bude společnou prezentací pramenů usnadněno hledání informací o jejich někdejší vlasti, o minulosti jejich rodin, dějinách měst a obcí atp. Digitalizace taktéž prodlouží fyzický život archivních dokumentů, neboť jejich originály již nebudou běžně předkládány.

Dohoda, obsahující výše uvedené okruhy, byla v Mnichově podepsána 18. listopadu 2009 Dr. Margit Ksoll-Marcón M. A. za Generální ředitelství státních archivů Bavorska a Mgr. Petrem Hubkou za Státní oblastní archiv v Plzni.

Milan AUGUSTIN – Karel HALLA

Navázání prvních kontaktů s archivy v Bavorsku a Durynsku

Je až s podivem, jak dlouho západočeští a bavorští archiváři opomíjeli možnost navázání bližší spolupráce, která se jim nabízela po roce 1989 – téměř dvacet let nedošlo k zásadnímu průlomů a kontakty zůstávaly i nadále v podstatě nulové. Samozřejmě se tu vyvinuly jisté aktivity mířící ke vzájemné spolupráci (např. ze strany SOA v Plzni vůči Bavorskému hlavnímu státnímu archivu v Mnichově ohledně soupisu bohemik), převážně však byly založeny jen na osobních kontaktech v některých příhraničních archivech. Tyto aktivity však ve valné většině nikdy nepřekročily rámec daného regionu. Teprve v roce 2009 došlo k zásadní změně; a že se k prolovení bariéry nakonec odhodlal SOA v Plzni, nás může těšit o to více. První kontakty byly navázány prostřednictvím několika cest po státních archivech Bavorska a Durynska. Cílem bylo jak představení západočeského archivnictví německým partnerům, tak i snaha o bližší poznání systému německého archivnictví v praxi. Především jsme se však během jednotlivých návštěv snažili zjistit, co máme společného a jakým směrem by se mohla ubírat vzájemná spolupráce.

Zástupci SOA v Plzni (P. Hubka, K. Halla, M. Augustin) postupně navštívili státní archivy v Norimberku, Bambergu, Ambergu, Bavorský hlavní státní archiv v Mnichově a konečně Státní archiv v Greizu (Durynsko). Zvláštní kapitolu představoval Biskupský ústřední archiv v Řeznu (Bischöfliches Zentralarchiv Regensburg), tj. archiv církevní a nikoli státní. Průběh každé z cest byl v podstatě stejný: po přivítání, které bylo vždy velmi přátelské až vřelé, následovala výměna základních informací o obou archivech a diskuse na aktuální archivní témata, jako např. předarchivní péče, přejímání přírůstků, způsob zpracování archiválií, personální otázky, vzdělávání archivářů, režim v badatelnách, opatření vůči krádežím, zpoplatňování služeb, publikační a přednášková činnost, konzervace archiválií, technické a finanční zabezpečení, digi-

talizace aj. Poté následovala důkladná prohlídka celé budovy, tj. administrativy, badateln, konzervačních dílen, technického zázemí, depozitářů. Průvodcem nám byl vždy ředitel archivu a skutečně nás tak říkajíc protáhl od sklepa až na půdu.

Na základě návštěvy zmíněných archivů bychom obecně mohli říci asi toto: všude panuje čistota a vzorný pořádek, v depozitářích je dodržována předepsaná vlhkost i teplota, evidenční jednotky jsou řádně označeny, technické zázemí je většinou na velmi dobré úrovni, a to i ve starých budovách (kupř. v Norimberku). Zajímavý a velmi inspirativní je způsob tzv. akcesorického uložení nových přírůstků, které jsou prakticky hned ve fázi přijetí inventarizovány do formy podobné našim prozatímním inventurním seznamům, takže zpracovatel fondů vykazuje vysoké procento. K inventarizaci slouží jediný, spolehlivý a sympaticky jednoduchý program Faust (bližší viz www.ifaust.de), jenž byl v bavorských státních archivech bez jakýchkoli oktrojů zaveden přirozenou cestou. Jak značný rozdíl ve srovnání s velkými ambicemi a smutným pádem českého Janusu...

Na rozdíl od státních archivů ČR, v nichž si lze ke studijním účelům zcela zadarmo požít jakékoli množství reprodukcí archiválií, jsou německé archivy v této otázce zcela nesmlouvavé – nejen že použití digitálního fotoaparátu v badatelně striktně zapovídají, ale za reprodukce, které pořizují ve vlastních fotodílnách, vybírají stanovený poplatek podle daného ceníku (výjimku tvoří reprodukce pro vědecké účely). Po návštěvě několika fotodílen jsme poznali, že se zdejší fotografové skutečně nenudí. O to smutnější je pak asi skutečnost, že vybrané peníze jsou odváděny na účet ministerstva, aniž by z nich archiv měl jakýkoli užitek. Výjimku tvořil církevní archiv řezenské diecéze, kde veškeré poplatky za poskytnuté služby zůstávají archivu k dispozici; a že finanční prostředky tomuto archivu skutečně nechybí, jsme viděli na každém kroku.

Překvapivé bylo zjištění, že proces digitalizace, chápaný v českém archivním prostředí již jako téměř samozřejmý, se v archivech Bavorska a Durynska rozbíhá mnohem pomaleji a je závislý v podstatě jen na osobním přístupu jednotlivých

Zadní trakt budovy Státního archivu Bamberg. Až archivu dojdou úložní rezervy, bude budova prodloužena přístavbou do zahrady.

ředitelů. Příčina tkví zřejmě ve velkém množství mikrofišů, jež byly pořizovány od počátku 70. let 20. století a které svým způsobem (např. z hlediska ochrany archiválií) zastupují modernější digitalizované dokumenty. Na poli digitalizace jsme mohli nabídnout poměrně bohaté zkušenosti, jež byly německou stranou velmi pozorně vnímány a koneckonců je to právě tato oblast, která zaujímá nejdůležitější místo v pozdější oficiální dohodě o vzájemné spolupráci SOA v Plzni a bavorskými archivy.

Co se týče Durynska, navštívili jsme pouze Státní archiv v Greizu, líbezném to romantickém městě s imponujícím hradem na vysoké skále, kde až do postavení nové účelové budovy sídlil archiv. Hrad se intenzivně opravuje a slouží nejrozličnějším kulturním akcím, rovněž tu sídlí nadace Dialog s Čechami, aktivně se snažící o navázání spolupráce se západočeskými kulturními a odbornými institucemi. Poznatky získané v bavorských archivech se dají v podstatě aplikovat i na zkušenost z Greizu, i když se jedná o jinou spolkovou zemi. O několik měsíců později jsme měli možnost se zúčastnit zasedání 58. durynského archivního dne, kde byly projednávány aktuální otázky archivnictví v Durynsku.

58. durynský archivní den v Greizu

Horní zámek, čnící na strmém kopci přímo uprostřed durynského města Greiz, zvaného také „perla Vogtlandu“, se 10. června stal dějištěm v pořadí již 58. durynského archivního dne. Tématem setkání durynských archivářů a jejich kolegů z komunálních archivů byla problematika, která se i českých archivářů velmi intenzivně dotýkala právě v roce 2009. Více jak sto účastníků tohoto archivního setkání řešilo aktuální otázky nové archivní legislativy, které byly velmi trefně shrnuty do názvu celé konference: *Nové právo pro stará akta. Aktuální požadavky na archivní legislativu.*

Tradičně bylo setkání zahájeno úvodními proslovy. Vedoucí odboru kultury a umění Durynského ministerstva kultury dr. Werner v. Trützschler a starosta města Greiz Gerd Grüner pozdravili všechny účastníky a vyjádřili velké potěšení, že se sešlo tak velké množství odborníků právě v nově zrekonstruovaném sále zámku. Starosta města připomenul, že se toto setkání koná v roce 800. výročí od založení města. Prof. dr. Robert Kretzschmar, předseda Sdružení německých archivátek a archivářů, podtrhl význam regionálních archivních dnů a informoval přítomné o aktivitách jím vedeného sdružení německých archivářů. Poděkoval všem za pomoc a spolupráci při odstraňování škod ve zničeném Historickém archivu města Kolína nad Rýnem. Mgr. Karel Halla ze SOkA Cheb pozdravil všechny přítomné jménem České archivní společnosti a zdůraznil, že kontakty v bavorsko-česko-sasko-durynském příhraničním regionu se velmi rychle rozvíjejí a přispívají k rozvoji myšlenky Euregia Egrensis, tedy různými aktivitami těsněji spojit příhraniční oblasti.

První referentkou se stala vedoucí oddělení legislativy při německém spolkovém archivu v Koblenzi Bettina Martin-Weberová. Zabývala se plánovanou novelou spolkového archivního zákona a nutnými změnami, ke kterým bude nutné přistoupit mimo jiné i z důvodu nového zákona o svobodném

Návštěvy archivů v Bavorsku a Durynsku měly jednoznačný význam v tom, že umožnily základní seznámení s německou stranou a navázání prvních vzájemných vztahů. V několika archivech byly vystopovány jednotliviny i celé fondy obsahující značné množství bohemik (za všechny např. fond Kláštera cisterciáků ve Waldsassenu, uložený v Ambergu), rovněž prohlídkou tzv. Sudetoněmeckého archivu, jenž je deponován v Bavorském hlavním státním archivu v Mnichově, byly objeveny mnohé archiválie související s fondy uloženými v pohraničních archivech západních a severních Čech. Velmi příjemné bylo zjištění, že ačkoli jsme cestovali po jedné z nejvyspělejších zemí světa, rozdíly mezi námi jsou minimální a rozhodně se nemáme za co stydět.

Ze strany německých kolegů jsme se vždy setkali s velkým zájmem a vstřícnou snahou o vzájemnou spolupráci. A právě tato skutečnost nakonec vedla k úspěšnému uzavření našich cest a k uzavření společné smlouvy o spolupráci mezi SOA v Plzni a bavorskými státními archivy (podrobněji viz oddíl Projekty).

Milan AUGUSTIN

přístupu k informacím z roku 2006 a zavádění elektronických systémů spisové služby. Od března 2007 byla ustavena pracovní skupina, jejímž hlavním úkolem bylo zapracování výše uvedených legislativních předpisů a aktuálních požadavků archivářů do nového archivního zákona. Závěrem kolegyně Martin-Weberová konstatovala, že stěžejní problémové okruhy archivní práce ve všech spolkových zemích se nutně budou muset odrazit i v připravovaném novém durynském archivním zákonu.

Další přednášející přenesla pozornost účastníků z řad komunálních archivářů na problematiku nového matričního zákona platného od 1. ledna 2009. Nadine Hegenerová z odboru správních agent zemského úřadu v Greizu upozornila na změny týkající se přizpůsobování tohoto zákona novým požadavkům digitálního letopočtu a zavedení elektronické evidence obyvatelstva od roku 2014. Nejdůležitější novinkou však je bezesporu skutečnost, že po uplynutí stanovených ukádacích lhůt budou všechny matriční doklady ukládány do státních archivů, zatímco až doposud zůstávaly na matričních úřadech. Diskuse, která se po těchto referátech rozpoutala, vyústila v usnesení, že všechny přednesené teze budou shrnuty do podrobného doporučujícího katalogu, který bude následně publikován Sdružením durynských komunálních archivů na webu Durynského archivního spolku.

Archivní den byl zakončen přednáškou ředitele Státního archivu v Greizu Hagenem Rüsterem, v níž se věnoval vývoji jím vedené instituce v kontextu dějin reusského panství. Následovala prohlídka nově zrekonstruovaného původního hradu a zámku, kde se projevila obrovská angažovanost města na stavebních pracích a postupném naplňování opravených prostor kulturním životem.

Setkání s durynskými kolegy, vedené mimochodem ve velmi přátelském duchu, ukázalo, že se potýkají s velmi podobnými problémy. Největší výzvou durynského archivnictví tak zůstává především dokončení a kodifikace nového archivního zákona a vypořádávání se s tzv. digitálním letopočtem.

Karel HALLA

Šlechtic v Horním Slezsku v novověku (16.–19. stol.). Vztah regionu a center v osudech a kariérách místní či příchozí šlechty (mezinárodní vědecká konference)

Ve dnech 5. a 6. listopadu 2009 jsem se zúčastnila mezinárodní vědecké konference o šlechtě usedlé v Horním Slezsku v období 16. až 19. století, která se konala v polském Cieszyň. Setkání pořádala Katedra historie a Centrum pro hospodářské a sociální dějiny Ostravské univerzity v Ostravě ve spolupráci s Institutem Historii Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach a Muzeem Těšínska v Českém Těšíně. Kromě odborníků z těchto tří institucí vystoupili na konferenci historici a archiváři ze Zemského archivu v Opavě, Uniwersytetu Zielonogórskego, Ostravské univerzity v Ostravě, Slezske univerzity v Opavě, Univerzity Pardubice, Univerzity Karlovy v Praze, Univerzity Palackého v Olomouci, Vlastivědného muzea v Šumperku, Masarykova muzea v Hodoníně a Polskiego Towarzystwa Heraldycznego.

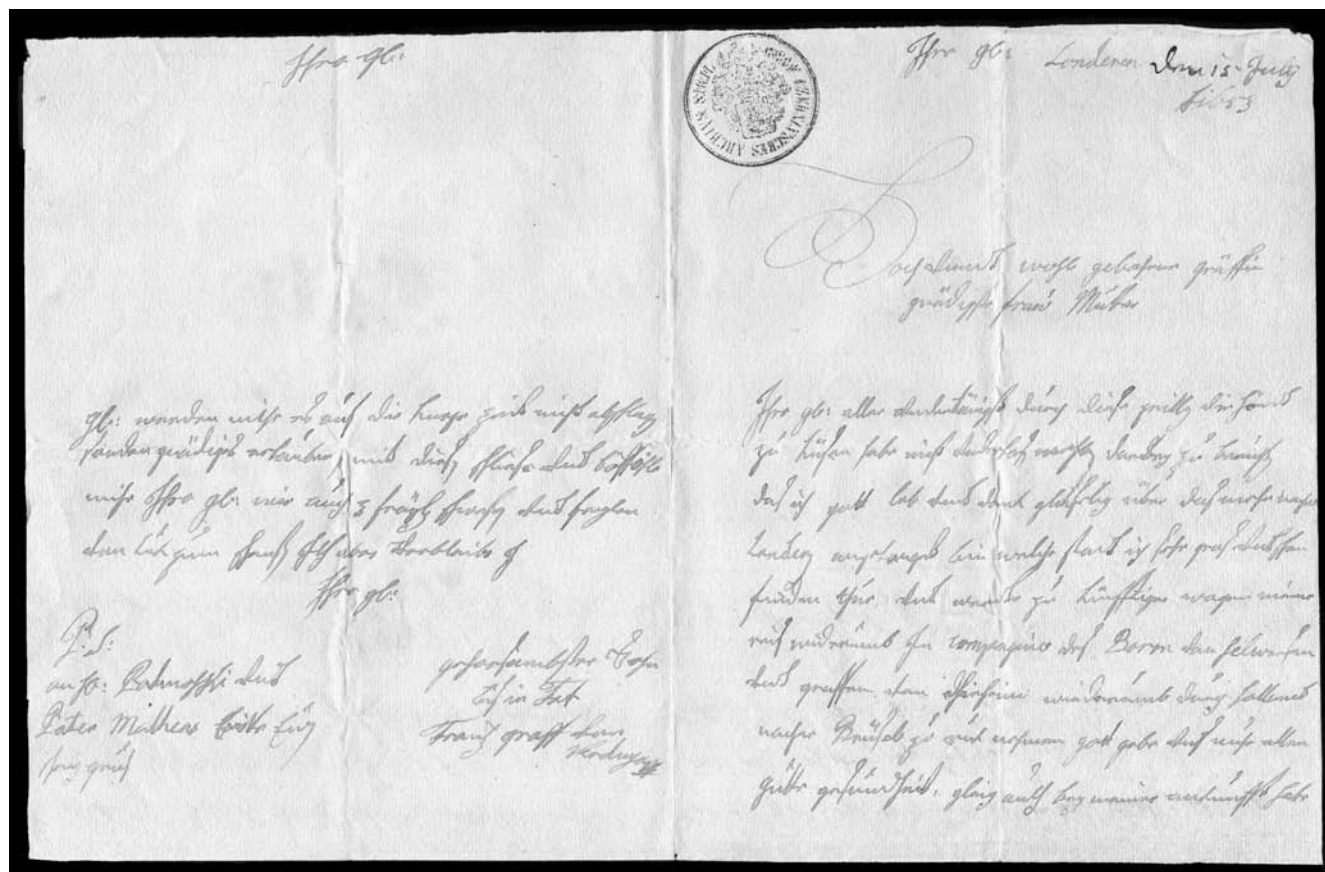
Horní Slezsko je sice regionem poněkud vzdáleným od západních Čech, přesto SOA v Plzni spravuje několik fondů, v nichž se nachází větší množství sílesiak. Jedná se především o rodinné archivy dvou větví rodu Nosticů, jejichž součástí jsou pozůstatosti šlechticů působících v Dolním Slezsku. Na tyto badatelsky dosud málo využívané prameny se snaží

Dopis Franze Julia Verdugo matce Maxmiliáně Apolonii, psaný v Londýně, který Franz Julio navštívil v červenci roku 1683 v rámci své kavalírské cesty. Dopis je součástí souboru korespondence, která byla v roce 2009 delimitována do Rodinného archivu Verdugo ze SOA v Třeboni.

v současné době v rámci své publikační činnosti upozorňovat pracovníci 5. oddělení SOA v Plzni.¹ S regionem Horního Slezska byl spjat rod Verdugo, jehož rodinný archiv také spravuje 5. oddělení plzeňského archivu. Životním osudům členů této rodiny a jejich přesídlení ze Španělska do západních Čech a posléze do Horního Slezska se na konferenci v Cieszyň věnoval ve svém příspěvku Jiří Kubeš z Filozofické fakulty Univerzity Pardubice. Zaměřil se především na osudy Franze Julia Verdugo (1661–1712), který v osmdesátých letech 17. století přesídlil ze svého zadluženého panství Doupov v západních Čechách na panství Tworog v Opolsku-Ratibořsku. Tworog zdědil Franz Julius po svém strýci Jiřím Linhartovi Colonnovi z Felsu (†1684). Pro svůj příspěvek využil Jiří Kubeš mimo jiné pozůstatost tohoto šlechtice, která je součástí verdugovského rodinného archivu.² Kubešův příspěvek přinesl díky poctivému archivnímu výzkumu mnoho nových poznatků o působení Verdugů v Čechách a ve Slezsku a životních osudech, vzdělání a výchově Franze Julia Verdugo. Nově

1 MAREŠOVÁ, Marie. *Staatliches Gebietsarchiv in Pilsen (Státní oblastní archiv v Plzni)*. In: BAHLCHE, Joachim – MROZOWICZ, Wojciech (Hg.). *Adel in Schlesien, Bd. 2: Repertorium: Forschungsperspektiven – Quellenkunde – Bibliographie*. München: Oldenbourg 2010, s. 349–361. KUBEŠ, Jiří – MAREŠOVÁ, Marie – PANOCH, Pavel. *Rodová pamět a „sebeředstavení“ v podání Kryštofa Václava z Nostic (1648–1712). Příspěvek k reprezentačním strategiím barokní slezské šlechty*. In: *Slezsko – země Koruny české. Historie a kultura 1300–1740*. Díl A. Praha: Národní galerie 2008, s. 347–374; Marešová, Marie: *Prameny k dějinám slezské šlechty v SOA Plzeň. Zpráva o vzniku archivní pomůcky Repertorium slezské šlechty*. Ročenka Státního oblastního archivu v Plzni 2007 [vyd. 2008], s. 86–89; MAREŠOVÁ Marie – MÍRKA, Jakub: *Památník Hermana ze Salzy*. In: Hrdlička, Jakub (ed.). *Bohemikální erbovníky a heraldické památky II* [CD-ROM], v tisku.

2 KUBEŠ, Jiří. *Ze Španělska až do Horního Slezska. Osudy Verdugů v habsburské monarchii v raném novověku*. In: *Šlechtic v Horním Slezsku v novověku (16.–19. století). Vztah regionu a center v osudech a kariérách místní či příchozí šlechty* (v tisku).

zjištěné skutečnosti Kubeš zasadil do souvislosti s již známými osudy Verdugů, které však byly dosud velmi kusé. Byl tak částečně splacen dluh české historiografie vůči tomuto významnému španělskému šlechtickému rodu. Vznik příspěvku přispěl kromě jiného ke scelení rodinné korespondence Verdugů, žijících ve druhé polovině 17. století. Jiří Kubeš totiž během svých návštěv v badatelné SOA v Plzni v Klášteře upozornil pracovníky 5. oddělení na existenci části verdugovské korespondence uložené ve fondu *Cizí rody Jindřichův Hradec* v SOA v Třeboni, která provenienčně jednoznačně patří k pozůstalostem členů rodu Verdugo. Po dohodě s archiváři ze SOA v Třeboni byly tyto archiválie na sklonku roku 2009 delimitovány do fondu Rodinný archiv Verdugo, spravovaného plzeňským oblastním archivem. Toto scelení verdugovských archiválií uvítají zřejmě především badatelé z řad studentů historie, kteří v současnosti hojně využívají prameny k dějinám raně novověké šlechty z fondů 5. oddělení SOA v Plzni.

Příspěvek o Franzi Juliovi Verdugo byl ovšem jen jedním z mnoha, které na konferenci v Cieszyně zazněly. Téma šlechty v Horním Slezsku zde bylo představeno v širokém kontextu. Jednání bylo rozděleno do tří tematických celků rozložených do dvou jednacích dní. První den se konalo jednání v zasedacím sále radnice v Cieszyně, druhý v konferenčním sále Uniwersytetu Śląskiego. Po slavnostním zahájení, úvodním slově Jiřího Brňovjáka a třech obecných příspěvcích o pramenech k dějinám hornoslezské šlechty ve fondech Zemského archivu v Opavě (Jiří Peterka) a proměnách šlechty v průběhu staletí (Jiří Stibor, Jan Al Saheb) následoval první tematický blok jednání o hornoslezské šlechtě v raném novověku. V jeho první části zazněly příspěvky přibližující osudy vybraných šlechticů v době konfesionalizace v 16. a v první polovině 17. století (Wacław Gójniczek, Radim Jež). Referenti věnovali pozornost změnám ve šlechtické titulatuře nebo důsledkům včasného přihlášení šlechticů ke katolickému vyznání, které umožnilo mnohým rodům značně posílit jejich mocenské pozice v regionu Horního Slezska (Marek Vařeka, David Pindur). Příspěvky ve druhé části prvního jednacího bloku byly věnovány titulární šlechtě v opolsko-ratibořském knížectví (Jarosław Kuczer), formám heraldické sebereprezentace šlechty na Těšínsku (Karel Müller) a vzestupu rodů Wilczeků a Larisch-Mönnichů, umožněného jejich úspěšnou podnikatelskou činností (Hana Šústková – Aleš Zářický). V posledním příspěvku tohoto bloku byly naznačeny otázky a možné cesty, kterými by se mohl ubírat výzkum židovské šlechty v Rakouském Slezsku (Jan Županič).

Druhý blok byl věnován osudům šlechticů, jejichž statky se ocitly po pruském záboru většiny území Slezska v roce

1742 v blízkosti nové hranice Pruska a kteří se různými způsoby vyrovnávali s vlivem pruského dvora na jedné straně a oslabeným Rakouskem na straně druhé (Tomasz Jaworski, Zbyněk Žouželka). Zazněly zde příspěvky přibližující působení šlechticů z Horního Slezska u berlínského dvora (Małgorzata Konopnicka). Někteří z nich udržovali přátelské styky s pruským panovníkem. Své politické smýšlení projevovali například ve výzdobě svých hornoslezských sídel, na což bylo poukázáno v příspěvku o Albertovi Josefovi hraběti z Hodic, který své velké sympatie k pruskému králi vtělil do výzdoby svého zámku Rudoltice (Milan Myška). Druhý den konference pokračoval jednací blok příspěvkem o členech rodu Lichnovských z Voštic, kteří ve druhé polovině 18. století lavírovali mezi rakouským a pruským dvorem (Dušan Uhlíř). Další příspěvek představil knížete Karla Maxe Lichnovského a jeho ženu Mechtilde jako obdivovatele a mecenáše berlínských umělců na počátku 20. století (Jiří Jung). Závěrečný příspěvek bloku reagoval na nedávné navázání diplomatických vztahů mezi Českou republikou a Lichtenštejnskem, které souvisí se znárodněním a konfiskací majetku rodu Lichtenštejnů nacházejícího se mimo jiné i v Horním Slezsku (Václav Horčíčka).

V posledním bloku zazněly příspěvky o kariérách šlechticů z Horního Slezska, kteří se uplatnili v politických službách za hranicemi slezského regionu, a naopak o nově příchozí šlechtě do Horního Slezska v období od pozdního středověku do první poloviny 19. století. Byly zde naznačeny možnosti uplatnění hornoslezských šlechticů u polského královského dvora v pozdním středověku (Božena Czwojdrak, Jerzy Sperka, Sławomir Górczyński). S příchodem šlechtických rodů ze sousedních regionů také souviselo budování jejich majetkové základny v Horním Slezsku, jak ukázal příklad Bernarda Bírky z Násilí (†1483), který do Horního Slezska přišel z dolnoslezské Olešnice a posléze se uplatnil u královského dvora v Praze (Petr Kozák). Na příkladu kariéry bratří Václava a Stanislava Pavlovských z Pavlovic v aparátu olomouckého biskupství byly ukázány možné cesty uplatnění šlechty z Těšínska na Moravě (Jan Štěpán). Konferenční jednání uzavřel příspěvek, ve kterém byly na příkladě života Antonína Wittmanna von Denglaze ukázány možnosti sociálního vzestupu panských úředníků do šlechtické společnosti (Tomáš Krejčík).

Součástí každého jednacího bloku byly živé diskuze, které dokazovaly přínos mezinárodního setkávání odborníků zabývajících se tématem slezské šlechty. Příspěvky, které zazněly na konferenci, budou otištěny v připravovaném sborníku.

Marie MAREŠOVÁ

Cheb 1459. Česko-německé setkání panovníků – dynastická politika, panovnická reprezentace a kulturní vazby (vědecká konference)

Ve dnech 12.–14. listopadu 2009 se konala na zámku Weesenstein u Drážďan česko-německá vědecká konference k 550. výročí setkání panovníků v Chebu. Konference je zároveň součástí projektu k dějinám sasko-českých hranic 2009–

2012, který zahrnuje také dvě výstavy a umělecký projekt (bliže viz www.schloss-weesenstein.de). Konference představovala úvodní akci k tématu 550. výročí podepsání Chebské smlouvy. Pořadatelem tohoto vědeckého setkání byl zámek Weesenstein ve spolupráci se spolkem Verein für Sächsische Landesgeschichte e. V.

Weesenstein je krásný zámek, původně gotický hrad, v pramenech poprvé zmíněn roku 1318. Nachází se nedaleko Pirny na skále nad řekou Müglitz, v krásné kopcovité krajině plné listnatých lesů. Konference se konala přímo na zámku v budově na druhém nádvoří, kde se nachází také zámecký

pivovar, restaurace a kavárna. Jednací jazykem byla čeština i němčina, jednotlivé příspěvky byly vždy simultánně tlumočeny.

Čtvrteční program zahrnoval referáty, které se vesměs zabývaly panovníckou diplomacií v pozdním středověku. V pátečním dopoledním bloku, který moderoval André Thie-me, proběhly čtyři přednášky v tematickém okruhu Podklady a příprava setkání panovníků. Jako první přednesl svůj příspěvek Jiří z Poděbrad a město Cheb František Kubů. V obsáhlejší úvodu zmínil politickou i hospodářskou úlohu Chebu, v němž osvětlil, proč si král Jiří vybral právě toto město jako místo jednání. Poté se postupně věnoval všem návštěvám Jiřího z Poděbrad v Chebu. Následoval referát *Město Cheb jako jeviště setkání panovníků a svateb v roce 1459*, přednesený Hanou Knetlovou, po němž se rozpoutala krátká diskuse, proč pro slavnosti a jednání nebyly využity prostory Chebského hradu (a všeobecně královské hrady). Diskuse ukázala, že tento jev byl vcelku obecný a příčinu je možné hledat ve stavovské rivalitě mezi sebevědomým patriciátem a králem, kterému hrad náležel.

Po přestávce přednesl Uwe Schirmer referát nazvaný *Příprava setkání panovníků vévodou Vilémem Udatným*. Popsal přípravy na chebská setkání v roce 1459 ze strany saského vévody Viléma, které nebyly o nic méně nákladné než přípravy na české straně. Jako poslední v dopoledním bloku vystoupila Lenka Bobková s příspěvkem *Česká léna ve střed-*

ním Německu a jednání o nich během chebského setkání, který vypracovala ve spolupráci s Janou Hanouskovou. Po polední přestávce se konala společná prohlídka zámku, pro nedostatek času bohužel příliš zběžná – zámek je skutečně krásný a dost rozlehlý.

Odpolední program byl zaměřen na politické důsledky chebských jednání. Zahájil jej Mario Müller s přednáškou *Markrabě Albrecht Achilles na setkání v Chebu. Zprostředkování sasko-českého vyrovnání*. Následoval příspěvek Jörga Schwarze *Wittelsbachové a setkání v Chebu*. Po přestávce na kávu, při které se v kuloárech velmi čile diskutovalo, zahájil poslední část pátečního jednání Lars-Arne Dannenberg referátem *Věrně při Koruně české? Horní Lužice, smlouva z Chebu a Jiří z Poděbrad*. Velmi úspěšný den zakončil Christian Winter přednáškou nazvanou *Praha 1546. Sasko-české dědické vyrovnání mezi vévodou Moritzem a králem Ferdinandem*.

Program pokračoval také v sobotu dopoledne, kdy probíhal blok věnovaný zbožnosti a kulturní výměně mezi Čechami a Saskem. Přínosem této konference byla mimo jiné možnost porovnat a doplnit informace, které nám o setkáních v Chebu podávají naše i německé prameny. Setkání s kolegy zabývajícími se touto problematikou a navázání oficiálních kontaktů zajistí velmi výrazným způsobem přispěje i k dalšímu rozvoji historického bádání na česko-saské hranici.

Hana KNETLOVÁ

Cesty do budoucnosti (zasedání Nadace Německá kultura ve východní Evropě)

V prvních třech prosincových dnech roku 2009 se v Bonnu uskutečnilo zasedání Nadace Německá kultura ve východní Evropě na téma Cesty do budoucnosti, v němž pozvaní účastníci popisovali možnosti a zkušenosti ze spolupráce mezi Němci pocházejícími z oblastí mimo Německo a současnými obyvateli, resp. institucemi těchto oblastí. Daná problematika se orientovala především na Polsko (východní Prusko), Rusko (Kaliningradskou oblast), Rumunsko (Banát a Sedmihradsko) a Lotyšsko, zatímco za české země, které jsou situovány ve střední Evropě, a tím zřejmě i na pokraji zájmu zmíněné nadace, se zasedání zúčastnil pouze autor příspěvku.

Trochu zjednodušeně by se přednesené referáty daly rozdělit do dvou skupin – první a početnější vycházela z osobních zkušeností pamětníků, kteří prožili dětství v původní domovině a následně pak útěk, odsun či pozdější vystěhování do Německa. Z velmi zajímavých zkušeností a reflexí byl zřetelně cítit problém hledání vlastní identity po ztrátě domova a snah, jak se uchytit a zakořenit v nové vlasti. Nejvýstižnější v tomto směru vyzněly příspěvky jednak banátského spisovatele Franze Heinze, jenž s nesmírnou citlivostí popsal vlastní trpkou zkušenost života v socialistickém Rumunsku a následné rozčarování po přesídlení do někdejšího západního Německa, stejně jako Georga Aesche, který na příkladu německých spisovatelů v rumunském Sedmihradsku ukázal zmar a bezvýchodnost tamní německé menšiny. Příspěvek Klause Weigelta zase poukazoval na komplikovaný vývoj spo-

lupráce původních Němců se správou Kaliningradské oblasti (Rusko) a především Kaliningradu (Königsberg) po roce 1990 a na potíže bránící rozvoji spolupráce, k nimž dochází i v době demokratizace Ruska.

Druhou skupinu pak představovaly příspěvky zaměřené na praktické zkušenosti z předchozí spolupráce a na budoucí společné projekty. O dlouhodobé, velmi pestré a úspěšné spolupráci s polskou stranou referovala Nicola Remigová, ředitelka Slezského domu (Haus Schlessien) z Königswinteru, který již od 70. let zajišťuje nejrůznější přeshraniční projekty, jako např. společné studijní pobyty německé a polské mládeže nebo publikační, výstavní, kulturní a odborné počiny. Profesorka Roswitha Wisniewská z heidelbergské univerzity pak představila své úvahy a návrhy ohledně zřízení centra pro záchranu a zpřístupnění početných německých rukopisů uložených ve východoevropských knihovnách. Autor tohoto příspěvku pak přítomné seznámil s nejnovějšími trendy digitalizace archiválií v ČR a s projektem vytvoření společné digitální databáze bohemik a sudetik, který spolu zahájily SOA v Plzni a Generální ředitelství státních archivů Bavorska.

Třídenní zasedání Nadace Německá kultura ve východní Evropě přineslo řadu nových poznatků i kontaktů, především ale ukázalo, že v mnohých zemích východní Evropy není dialog s původními Němci o společných dějinách ještě nikterak samozřejmý, i když k jistým posunům dochází. O to více můžeme být potěšeni, že v České republice (a také v Polsku) již máme po dvaceti letech postupného a mnohdy nelehkého sblížování tuto etapu za sebou a můžeme se soustředit na oboustranné výhodné projekty, jež sice vycházejí z naší společné minulosti, avšak svým pojetím již bez jakýchkoli resentimentů míří do budoucnosti.

Milan AUGUSTIN

KULTURPOLITISCHE

KORRESPONDENZ

1285

**BERICHTE
MEINUNGEN
DOKUMENTE**

20. Dezember 2009

Herausgeber: Stiftung Deutsche Kultur im deutschen Europa – OKR, Kaiserstraße 113, 53113 Bonn, Telefon (02 26) 2 89 33 12 -3, Fax (02 26) 2 89 33 14, E-mail: georgeschichte@okr.de, Chiffrelektor: Georg Asenstorfer, Titelschmuck: in Zeitungen und Zeitschriften honorarfrei (bei Quellenangabe OKR), 2 Belegexemplare erhalten - Artikelveröffentlichung in Büchern und Broschüren bedarf der jeweiligen Vereinbarung mit dem Autor - Bildabgabe beherrscht auf Anforderung - Für unerwünschte Einsendungen wird nicht gehaftet - Verlag: Westdeutscher Verlag GmbH Bonn/Berlin - Herstellung: Westdeutscher Druckerei, Ammer KG, Berlin/Bonn, Topfchner Weg 198/200, 12309 Berlin, Telefon (030) 745 20 47, Fax (030) 745 30 66, Internet: www.westdeutsche.de

Dvackrát měsíčně vydává Nadace Německá kultura ve východní Evropě časopis Kulturpolitische Korrespondenz, v němž přináší články, zprávy, rozhovory, vzpomínky, recenze ad., týkající se země východní Evropy, kde žili či dosud žijí obyvatelé německé národnosti.

XIV. seminář restaurátorů a historiků

Čtrnáctý ročník semináře restaurátorů a historiků, svolávaného pravidelně po třech letech, připadl tentokrát na přelom září a října 2009. Po minulém Třeboni bylo pro místo konání vybráno město Brno, jehož Moravský zemský archiv se od roku 2007 pyšní novou víceúčelovou budovou. Seznam účastníků s mezinárodním zastoupením čítal 151 osob, mezi nimiž bylo i pět konzervátorek z horšovskotýnského a plzeňského ateliéru.

Po prezentaci účastníků byl ve velkém sále Moravského zemského archivu odstartován první blok přednášek, tradičně úvodním slovem, které bylo svěřeno ředitelce Moravského zemského archivu v Brně Kateřině Smutné, dále řediteli odboru archivní správy Ministerstva vnitra České republiky Václavu Babičkoví a Jozefu Hanusovi, řediteli odboru archivov a registratur Ministerstva vnitra Slovenskej republiky. Následoval historický exkurz *Moravské zemské desky* Pavla Frice, jehož za řečnickým pultem vystřídal Miroslav Široký s referátem připraveným spolu s Jiřím Zahrádkou, a sice *Rukopisy Leoše Janáčka v Moravském zemském muzeu a jejich restaurování*. Tím otevřel tematický okruh prvního dne, zaměřeného na praktické restaurování a konzervování. Bohumil Šimeček a Alena Makovcová podali zprávu o *Restaurování návrhů památníků Lesnického Slavína z fondu archivu Mende-*

lovy zemědělské a lesnické univerzity v Brně, metodologie pracovního postupu se dotkl Ivan Galamboš ve svém referátu *Klasické historické technologie zaručují kvalitu*, kterého vystřídali Tomáš Horniak a Peter Ližbetin s prezentací vlastní práce v příspěvku *Reštaurovanie vzácnej tlače z fondov Univerzitnej knižnice v Bratislave, ukážky vyhotovenia kovových prvkov na knižné väzbe*. Následující pojednání Ivany Palkovičové a Jána Kollára neslo výmluvný název *Reštaurovanie vzácnej tlače zo 16. storočia*, další poznatky z praxe pak představila Markéta Kropáčková v referátu *Restaurování secesních plakátů ze sbírky Uměleckoprůmyslového musea v Praze* a dále Anna Boďová ve zprávě *Zachráněná kniha zo suterénu*. Zkušenosti z pracovní-výzkumné činnosti na pardubické univerzitě, konkrétně v tématu *Restaurování transparentních papírů*, odprezentovala Veronika Kopecká. Závěr dne patřil informaci s názvem *Pergamenová konzervační vazba*, jejíž autorky Adéla Růžičková a Zuzana Zajačiková vyrozuměly přítomné o současných nápravách rozsáhlých škod způsobených povodní, která postihla Florencii v roce 1966.

Druhý den symposia začal v duchu výzkumu v oblasti restaurování a ochrany písemných památek. Kolektiv autorů ve složení Benjamin Bartl, Petr Kotlík, Bronislava Bacílková a Michal Ďurovič připravili přednášku na téma *Použití a-amylyáz při konzervaci papíru – problém přístupnosti substrátu*, další tým složený z Lenky Bartlové, Ireny Kučerové, Marie Kaplanové a Hany Paulusové, zastoupený první jmenovanou, referoval o otázce *Možnosti využití vybraných organických*

rozpouštědel při odstraňování mastných skvrn z papíru. Milena Reháková rozebrala *Vplyv polutantov na vlastnosti papierových nosičov informácií* a zajímavý experiment týkající se *Zkoumání vlastností ručního papíru*, zejména změny jeho pevnosti v závislosti na vibracích aplikovaných při jeho výrobě, popsaly Jana Mohrová a Jana Chocholoušková. Téma hledání alternativních možností boje proti plísním poodhalily Bronislava Bacílková a Hana Paulusová v příspěvku *Vliv silic a jejich hlavních účinných látek na mikroorganismy a na archivní materiál*. Další referát Viery Jančovičové, Bohuslavy Havlínové a Michely Ciglanské s názvem *Vplyv železozalového atramentu na zmenu vlastností pergamentu počas urychleného starnutia* přinesl mj. informaci o faktu, že k nejmenším změnám povrchového pH dochází během stárnutí bez přítomnosti polutantů. Nedestruktivní metodu rozboru přítomných prvků využívající emisi záření paprsků X zajímavě přiblížil Tomáš Trojek z ČVUT v prezentaci *Rentgenfluorescenční analýza a mikroanalýza inkoustů a pigmentů*. Další vhléd do vědy a techniky přinesl Michal Čeppan v příspěvku *Spektrálne vlastnosti hnedosivých atramentov v historických dokumentech a kresbách vo VIS-NIR oblasti* a velice důsledný byl pak Jiří Jan Kolář s výkladem *Archivní krabice a košíčky – ISO norma*. Na závěr vystoupila Milana Vanišová s informací *Studijní obor Konzervátorství a restaurátorství na Vyšší odborné škole grafické a Střední průmyslové škole grafické v Praze*. Tím byla teoretická náplň druhého dne vyčerpána, neboť další program pokračoval prohlídkou důmyslné velkokapacitní budovy MZA, která se od roku 2008 honosí titulem Stavba roku a se svými devíti nadzemními podlažními a speciálně řešeným obvodovým pláštěm tvoří novodobou dominantu moravské metropole. Následný společenský večer konaný v malém sále MZA se nesl nejen v duchu více či méně intelektuálních konverzací, ale i dobrého jídla.

Příští den zazněly přednášky *Projekt Pergameny v Slovenskej národnej knižnici* autorů Ivana Kuky, Aleny Makové a Zdeny Kyškové, *Návrh na rekonstrukci hlavného depozitu Slovenskej národnej knižnice Vladimíra Bukovského a Prieskum archívnych dokumentov od druhej polovice 19. storočia do konca 20. storočia z depozitov Slovenského národného archívu* kolektivu Jar-

mily Minárikové, Zuzany Szabóové a Ivana Kuky. Následné první vystoupení Blanky Hnulíkové *Průzkum fyzického stavu fotografických fondů v Národním archivu* předznamenovalo majoritní téma dalších příspěvků. *Restaurování daguerrotypií* zpracovaly Blanka Hnulíková se Štěpánkou Borýskovou, která přednesla i další referát *Restaurování fondu Národního archivu „První světová válka“*. Následovala opět Blanka Hnulíková s popisem *Restaurování skleněných diapositivů* a poté Martina Bajziková s příspěvkem *Farebná fotografia – reprodukcia farieb počas fotografického procesu*. Vedle zpráv *Chemické ošetření skleněných negativů Jiřího Petery, Vliv mikrobiální kontaminace na kvalitu stříbrného fotografického obrazu Marie Veselé, Nový přístup k hodnocení blednutí fotografií účinkem záření a polutantů* týmu ve složení Michal Veselý, Petr Dzik a Jiří Stančík, *Inkoustový tisk fotografií a problémy s jejich archivní stálostí* Petra Dzika, jehož kolega z Vysokého učení technického v Brně Jiří Stančík zpracoval *Hodnocení světlostlosti laminovaných a lakovaných inkjetových výtisků*, a tematické *Informace o škole „FTC Getty Institute“* několikrát výše jmenovaných řečnic Blanky Hnulíkové a Štěpánky Borýskové byl Jiří Vnouček se svým pojednáním *Hamburská bible* zajímavým zpestřením, ve kterém nabídl netradiční pohled na pergamen. V závěrečném bloku pohovořila Magda Součková v přednášce *Měření plynného znečištění v Národní knihovně České republiky* a výsledky proběhnuvšího *Monitorování plynných polutantů v depozitářích státních archivů České republiky* shrnuli Michal Ďurovič, Hana Paulusová a Roman Straka. Tím bylo zakončeno odborné jednání semináře, jehož cílem bylo všem zúčastněným rozšířit profesní rozhled a předat informace získané na poli jak praktické práce, tak i výzkumu.

Vzhledem k tomu, že ne všichni měli možnost dopravit se do svých domovů ještě též večer, připravili organizátoři jako další bod programu procházku historickým centrem setmělého Brna a na příští ráno byla naplánována prohlídka Státního okresního archivu Brno-venkov se sídlem v Rajhradě a Památníku písemnictví na Moravě, Rajhrad. Tím byl XIV. ročník semináře restaurátorů a historiků definitivně u konce.

Jana ŘÍČICOVÁ

Doškolovací kurz konzervování, restaurování a preventivní péče o archivní a knihovní fondy

V letech 2008–2009 proběhl v Národním archivu Praha doškolovací kurz určený pro konzervátory a restaurátory státních archivů a archivů měst, kteří pro svou práci potřebují doplnit znalosti o nejnovější poznatky z oboru konzervování, restaurování a preventivní péče o archivní a knihovní fondy. Kurz byl určen též pro pracovníky těchto institucí, kteří jsou odpovědní za péči o archivní dokumenty.

Studium bylo organizováno formou přednášek, praktických cvičení a exkurzí. Účastníci získali široký rozsah znalostí a informací o konzervování a restaurování papírových dokumentů, pergamenových listin a pečetí, vazebních usní a pergamenů, fotografických dokumentů, historické knižní vazby, základech preventivní konzervace, vystavování archiválií, přípravě na krizové situace a jejich řešení, základech pomocných věd historických ad.

Kurz probíhal od dubna 2008 do listopadu 2009. Studium bylo organizováno formou třídních soustředění (středa, čtvrtek, pátek), vždy v druhém týdnu v uvedeném měsíci. Oficiálně mělo být poskytnuto 267 vyučovacích hodin, avšak vzhledem k velmi vstřícnému přístupu vyučujících a velkému hladu po vědění ze strany účastníků bylo odučeno hodin mnohem více. Kurzu se zúčastnilo osm pracovníků konzerváčních a restaurátorských ateliérů (z každého SOA jeden), což bylo ze strany organizátorů velice prozíravé, neboť v takovém počtu bylo možné se každému studentovi věnovat naplno. Navíc byly často výklady zakončeny konstruktivní diskuzí a vzájemným předáváním zkušeností.

Každé pondělí po soustředění jsem předávala poznatky spolupracovnícím z ateliéru v Horšovském Týně a naopak jejich případné dotazy tlumočila při výše zmíněných diskuzích.

Ráda bych touto cestou poděkovala za umožnění studia a přednášejícím pak za perfektní přípravu osnov, stejně jako za jejich obětavost a trpělivost.

Jiřina VASIOVÁ

Národní archiv Torre do Tombo a Portugalská národní knihovna v Lisabonu

Ve slunných zářijových dnech roku 2009 vydal jsem se do Portugalska, hornaté a lesnaté země na nejzápadnějším cípu evropského kontinentu, na onom pomyslném konci antického a středověkého světa. Cílem mé cesty bylo učinit si představu o tom, co mohou portugalské archivní fondy nabídnout středoevropskému badateli zabývajícímu se diplomatickými a kulturními vztahy Portugalského království a českých zemí, resp. středoevropského soustátí rakouských Habsburků, v letech 1640–1750. Na několik dní se tak portugalská metropole na březích Teja stala mým druhým domovem. A zde to byly především dvě instituce – Národní archiv Torre do Tombo (Arquivo Nacional da Torre do Tombo) a Portugalská národní knihovna (Biblioteca Nacional de Portugal), o nichž pojednávají následující řádky.

Počátky Národního archivu Torre do Tombo (dále ANTT)¹ spadají pravděpodobně do 2. poloviny 13. století, kdy vzniká jako portugalský korunní archiv. Avšak první písemná zmínka pochází až z roku 1378, kdy byl královský archiv natrvalo umístěn v jedné z věží lisabonského hradu sv. Jiří (Castelo de São Jorge), později zvané Torre do Tombo, neboť právě zde byly uchovávány knihy registrující královské majetky a práva (Livro dos Próprios, Livro do Tombo), stejně tak jako příjmy Koruny (Livro de Recabedo Regni), a kdy byl jmenován i jeho první nejvyšší strážce (guarda-mor), jímž se stal João Anes, mistr královské komory (vedor da Fazenda).

Dne 1. listopadu 1755, na svátek Všech svatých, zasáhl Lisabon ničivé zemětřesení, které během několika málo hodin srovnalo kvetoucí portugalskou metropoli se zemí. Těžce poničena byla i Torre do Tombo, jejíž trosky pohřbily královský archiv. Manuel da Maia,² architekt a vojenský inženýr, který v době velkého zemětřesení zastával úřad nejvyššího strážce, nařídil shromáždit z hradních ruin zachráněné dokumenty v dřevěném přístřešku na hradním nádvoří a uspořádat je chronologicky do umělých řad dle obsahu, nikoliv podle původní struktury královského archivu. V roce 1757, po půldruhém roce probíhajících prací, byl královský archiv, tvořený 525 balíky s celkem 82 902 dokumenty,³ „provizorně“ přestěhován do jižního křídla kláštera sv. Benedikta (Mosteiro/Palácio de São Bento, od roku 1834 sídla portugalského parlamentu) v Lisabonu a zůstal zde více než 200 let.

Prozatímní nařízení z 30. dubna 1823 prohlásilo Královský archiv Torre do Tombo archivem národním, avšak nevy-mezovalo jeho funkce, což opakovala pozdější legislativa až hluboko do 80. let 20. století. Po celé 19. století si uchovával Torre do Tombo funkci jak archivu národního, tak královského, a to v závislosti na politických zvratech.

Ve víru revolučních změn a ve smyslu liberální legislativy zanikla řada institucí starého režimu, jejichž písemnosti měly být začleněny do ANTT, avšak nikdy nebyly předány v úplnosti, a buď jsou roztroušeny v různých archivech, nebo se ztratily.⁴

Pád monarchie a vyhlášení republiky v říjnu 1910 postavily ANTT před nové úkoly. Již o rok později přistoupil republikánský režim k reorganizaci portugalských archivů a knihoven. Zákonem z 18. března 1911 pověřil ANTT správu

a ochranou veškerých dokumentů, vzniklých z činnosti státních úřadů. Záměr shromáždit zde veškeré portugalské archivní dědictví se však ukázal záhy neproveditelným. Na druhou stranu i místní úřady se bránily vydat Národnímu archivu své dokumenty církevní a soudní provenience. Z tohoto důvodu bylo přistoupeno k decentralizaci a vytvoření archivů oblastních (Arquivos Distritais). V letech 1916–1918 vznikly oblastní archivy v Leirii, Bragançe, Évora a Braze. O několik let později, v roce 1927, bylo nařízeno zřídit oblastní archiv v centru každé oblasti (včetně Madeiry a Azor).⁵ S výjimkou let 1931–1933, kdy byly ještě založeny oblastní archivy v Portu, Viseu, Portalegre, Funchalu a Ponte Delgada, se budování portugalské archivní sítě zastavilo a bylo obnoveno až ve smyslu zákona z roku 1965. Avšak většina zbývajících oblastních archivů⁶ začala pracovat až mezi léty 1972–1989.

Stísněné prostory paláce sv. Benedikta nedovolovaly ANTT rozsáhlejší akvizice⁷ a tato situace trvala až do roku 1990, kdy byl Národní archiv přestěhován do nové budovy v univerzitním areálu v lisabonské čtvrti Campo Grande. Současná budova ANTT, rozkládající se na ploše 54 900 m², byla postavena podle projektu Antónia Cordeiro a Antónia Barreiros v letech 1985–1990. Strohá monumentalita dvou bílých betonových bloků je oživena několika bizarními plastikami, připomínajícími chrlíče gotické katedrály. Nevím, zda mají plnit i jejich funkci symbolickou. V současné době je v depozitářích v budově Národního archivu, jejichž celková kapacita dosahuje 140 000 bm, uloženo asi 100 000 bm archiválií.

V 80. a 90. letech byl dokončen formativní proces portugalského archivnictví. V tomto období bylo definováno paradigma oboru i zásady archivní práce, byla dotvořena síť oblastních archivů, včetně vymezení jejich funkcí a působnosti, a byly ustanoveny orgány poprvé koordinující společnou archivní politiku, které nejen vytvářely organizační a legislativní normy systému národních archivů, ale prováděly i kontrolu spisoven státních úřadů.⁸ V důsledku kvantitativního nárůstu dokumentů produkovaných státní administrativou se v rámci Komise pro reformu a přemístění ANTT zformovala také Skupina předarchivní péče hledající metodologická východiska pro výběr archiválií a likvidaci

1 Základní informace o Národním archivu Torre do Tombo, jeho archivních fondech a sbírkách i vývoji portugalského archivnictví přináší FARINHA, Maria do Carmo Jasmíns Dias (coord.). *A Torre do Tombo: na viragem do milénio*. Lisboa: Instituto dos Arquivos Nacionais/Torre do Tombo, 2001.

2 Manuel da Maia jako královský hlavní architekt byl též autorem plánů urbanistické přestavby Lisabonu po zemětřesení v roce 1755.

3 RIBEIRO, Fernanda. Como seria a estrutura primitiva do Arquivo da Casa da Coroa (Torre do Tombo)? In *Os reinos Ibéricos na Idade Média: livro de Homenagem ao Professor Doutor Humberto Carlos Baquero Moreno*. Porto: Livraria Civilização Editora, 2003, p. 1 402.

4 Inkviziční tribunál (Tribunal do Santo Ofício, 1821), Odvolací soud (Casa de Suplicação, 1833), Palácový soud (Desembargo do Paço, 1833), Hospodářská rada (Conselho da Fazenda, 1833), církevní řády (1834) aj.

5 Funkci oblastního archivu plnil pro oblast Lisabonu Národní archiv Torre do Tombo (1918), pro oblast Coimbr archív univerzitní (1931).

6 Castelo Branco, Faro, Guarda, Santarém, Setúbal, Viana do Castelo, Vila Real.

7 Z tohoto důvodu byl v roce 1915 založen Archiv zaniklých institucí (Arquivo dos Feitos Findos), který uchovával písemnosti Odvolávacího soudu v Lisabonu (Tribunal da Relação de Lisboa) z období monarchie a v roce 1918 Archiv farních matrik (Arquivo dos Registros Paroquiais). Oba archivy byly podřízeny Národnímu archivu Torre do Tombo.

8 Zákonem 215/2006 bylo vytvořeno Ústřední archivní ředitelství (Direcção-Geral de Arquivos), jemuž podléhá ANTT v Lisabonu, Portugalské centrum

dokumentů nearchivní povahy, jejíž činnost přinesla první ovoce již na sklonku 80. let.

Přestěhování ANTT do nové budovy umožnilo sem přemístit archivní soubory dosud deponované v jiných institucích. Z Portugalské národní knihovny byl převzat v roce 1991 osobní archiv ministerského předsedy Antónia de Oliveira Salazar (Arquivo Salazar) a část archivu Rady ministrů (Arquivo da Presidência do Conselho) a v roce následujícím archiválie vzniklé především z činnosti různých ministerstev (Arquivo das Secretarias de Estado). V 90. letech byly začleněny do fondů a sbírek Národního archivu fondy významných organizací Nového státu: tajné policie PIDE,⁹ občanské milice Portugalská legie a Portugalské mládeže. Nejvýznamnější akvizicí 90. let se stalo předání Historického archivu ministerstva financí, obsahujícího mj. písemnosti domácího a dvorního královského archivu (Arquivo da Casa Real) a hospodářských a obchodních společností založených markýzem Pombalem.

Nejstarší popis dokumentů uložených v královském archivu Torre do Tombo pochází z roku 1526. První podrobný soupis knih a listinného materiálu, považovaný za nejstarší „inventář“, sestavil Cristovão de Benavente v roce 1583. Od poloviny 18. století sílily snahy o vytvoření podrobných soupisů umožňujících snadnější vyhledávání písemností schraňovaných v královském archivu. První moderní průvodce archivními fondy a sbírkami Národního archivu vznikl v roce 1905.¹⁰ V následujících desetiletích vycházely nové průvodce, které nadále zpřesňovaly popis archivních souborů v Národním archivu. Poslední z nich, šestidílný Průvodce archivními fondy Torre do Tombo, pochází z let 1998–2005.¹¹ Inventáře k jednotlivým archivním fondům a sbírkám jsou vydávány tiskem v knižní podobě.

Mezinárodní význam ANTT tkví ve skutečnosti, že není pouze národním archivem malého evropského státu na nejzápadnějším cípu kontinentu. Ve svých fondech a sbírkách uchovává archiválie vztahující se k dějinám portugalského impéria na třech kontinentech, jehož tepnou byl bouřlivý Atlantik, portugalské Mare nostrum se solí z portugalských slz, a vody Indického oceánu. Archivní sbírky jsou svědectvím portugalské přítomnosti v Africe, Asii a Americe. V tomto smyslu k nejvýznamnějším archiváliím uloženým v ANTT

Pohled na hrad sv. Jiří v Lisabonu z Rua da Betesega

náleží smlouvy z Tordesillasu (1494) a Zaragozy (1529), *Leitura Nova* (1504–1552),¹² *Kniha pevností* (1507–1510)¹³ či *Koloniální akt* (1930) a řada dalších.

Pro výzkum diplomatických vztahů zůstává archivním souborem zásadního významu fond Státní rady/Ministerstva zahraničních věcí (Secretaria de Estado/Ministério dos Negócios Estrangeiros).¹⁴ Zmíněný archivní fond obsahuje archiválie diplomatické povahy z let 1411–1914 a tvoří jej 838 úředních

fotografie v Portu a 15 oblastních archivů. Zřizovatelem je Ministerstvo kultury Portugalské republiky.

9 PIDE – Polícia Internacional e de Defesa do Estado, Mezinárodní policie a policie ochrany státu.

10 AZEVEDO, Pedro Augusto de São Bartolomeu de, BAIÃO, António. *O Arquivo da Torre do Tombo: sua história, corpos que o compõem e organização*. Lisboa: Imprensa Commercial, 1905.

11 MATTOSO, José, FARINHA, Maria do Carmo Jasmins Dias (coord.). *Guia Geral dos Fundos da Torre do Tombo*. Vol. 1-6. Lisboa: Instituto dos Arquivos Nacionais/Torre do Tombo, 1998–2005. (www.dgarq.gov.pt, 1. dubna 2010)

12 Bohatě iluminovaný soubor 61 knih z let 1504–1552, obsahující soupis privilegií a svobod udělených portugalskými králi a vzniklý v souvislosti s centralizační politikou Manuela I. SERRÃO, Vítor. *História da Arte em Portugal*. Vol. 3. – *O Renascimento e o Maneirismo*. Lisboa: Editorial Presença, 2002. A Iluminura Manuelina, p. 91–94.

13 *Kniha pevností* (Livro das Fortalezas), rukopis vytvořený Duarte de Armas (d'Armas) v letech 1507–1510, obsahuje soubor vedut a plánů více než šesti desítek hradů, s výjimkou hradů v Sintře a Barcelos, chránících portugalskou hranici s Kastílií.

14 FARINHA, Maria do Carmo Jasmins Dias. *Os Documentos dos Negócios Estrangeiros na Torre do Tombo: Inventário*. Lisboa: Arquivo Nacional da Torre do Tombo, 1990. 180 p.

Budova Národního archivu Torre do Tombo v Lisabonu

knih a 960 kartonů (caixas). Jen nepatrný zlomek z dochovaných archiválií lze využít pro studium diplomatických vztahů udržovaných mezi lisabonským a vídeňským dvorem v 17. a 18. století. Jedná se především o kopíř korespondence portugalských králů s ostatními panovnickými dvory a korespondenci mezi státními sekretáři a portugalskými vyslanci.¹⁵

Některé archivní soubory však nejsou deponovány v síti národních archivů, ale jsou uloženy v jiných institucích.

Jednou z nich je i Portugalská národní knihovna (dále BNP) v Lisabonu.¹⁶ Budova BNP, postavená v letech 1956–1969 podle projektu Porfíria Pardal Monteiro a po jeho smrti v roce 1957 dokončená jeho synovcem Antóniem, se nachází v ulici Campo Grande ve stejnojmenné lisabonské čtvrti několik minut chůze od ANTT. K jejím nejvýznamnějším archivním fondům a sbírkám náleží Sběrka pergamenových listin,¹⁷ Rodinný archiv (Coleção Pombalina) a Ústřední správa rodu Pombalů (Arquivo da Casa Pombal),¹⁸ Rodinný archiv rodu Tarouca (Arquivo Tarouca) a řada dalších.

Pro výzkum středoevropských dějin si uchovává důležitost poslední z jmenovaných archivních souborů, neboť členové starobylého portugalského rodu Silva-Tarouců¹⁹ výrazně zasáhli i do historického vývoje českých zemí, kde se ve 2. polovině 18. století natrvalo usadili.²⁰

Rodinný archiv Tarouca (dále RA Tarouca), včetně knihovny téhož rodu, čítající asi 250 rukopisů, byl zakoupen BNP v roce 1971 od dědiců Sebastião José Eduardo Pereira da Silva de Sousa e Meneses (1855–1934), 12. hraběte z Taroucy. Archivní fond o celkovém rozsahu asi 28,5 bm obsahuje archiválie hrabat z Taroucy (od roku 1499) a Vilar Maior (1653), markýzů z Alegrete (1687) a Penalvy (1750), které dokumentují veřejnou činnost jednotlivých příslušníků rodu.²¹ Dochované archiválie pochází z 16.–19. století. Jedinou archivní pomůckou k RA Tarouca je zcela nevyhovující inventář z roku

1971 a studium archiválií příslušného fondu je možné jen díky téměř bezbřehé ochotě pracovníků BNP.

Na sklonku 17. a v 1. polovině století následujícího v souvislosti s vývojem evropských vztahů a důsledkem sňatku Pedra II. s Marií Sofií Falcko-Neuburskou,²² a stejně tak jejich syna João V. s rakouskou arcivévodkyní Marií Annou prohlubují se vzájemné kontakty portugalské monarchie a středoevropských států. K lisabonskému dvoru vydali se nejen diplomaté, ale i duchovní a umělci pocházející ze Svaté říše římské národa německého a habsburského sousedů, kteří vtiskli výraznou pečeť portugalskému baroknímu umění, kultuře a myšlení oné doby.²³ Portugalské přístavy se stávaly východiskem misionářů z české jezuitské provincie, putujících dále do Nového světa a Asie, kteří zde i v zámoří šířili nový nepomucenský kult.²⁴ Středoevropské kulturní vlivy na tehdejší portugalskou společnost dokládají jak v archivech a knihovnách dochované archiválie, tak soudobá umělecká díla. Jejich stopy však zůstávají skryty pod hlubokým nánošem pozdějších staletí, mnohdy i pod troskami portugalské metropole, stále omývané vodami Teja a s nostalgií snící svůj sen o portugalské trikontinentální říši.

Jan VAŇATA

¹⁵ V archivním fondu Státní rady/Ministerstva zahraničních věcí je dochována korespondence portugalských vyslanců na vídeňském dvoře z let 1735–1756 (Cx. 513). V letech 1745–1749 zastával tuto funkci Sebastião José de Carvalho e Melo, pozdější hrabě z Oeiras (1759) a markýz Pombal (1769).

¹⁶ Portugalské archivnictví a knihovnictví je spjato velice úzkými vazbami, které jsou dány společným vývojem obou oborů i legislativním rámcem. Oblastní archivy v Bragançe, Évora, Leirii a Vila Real plní současně i funkci veřejných knihoven.

¹⁷ Nejstarší z nich, darovací listina Vivili Ermiges a jejich dcer klášteru sv. Štěpána ve Vívelu (Mosteiro de Santo Estêvão de Vívela), pochází ze 4. prosince 1010.

¹⁸ Ústřední správa rodu Pombalů (Arquivo da Casa Pombal) byla darována Portugalské národní knihovně Nadací Calousta Gulbenkiana (Fundação Calouste Gulbenkian) v roce 1993. Fond není archivně zpracován.

¹⁹ Sňatkem João Gomes da Silva, syna Manuela Teles da Silva, hraběte z Vilar Maior a markýze z Alegrete, s Joanou Rosou de Meneses, hraběnkou z Taroucy, vzniká v roce 1688 šlechtická aliance rodu Teles da Silva a Meneses de Tarouca, Silva-Taroucové. João Gomes da Silva, zastávající funkci portugalského vyslance na císařském dvoře, zemřel ve Vídni v roce 1738. Avšak Silva-Taroucové zůstali s prostředím habsburské monarchie nadále spjati. Jeho druhorozený syn Manuel Teles da Silva, císařský tajný rada, se stal zakladatelem české a moravské větve Silva-Tarouců. V roce 1768 zakoupil moravské panství Čechy pod Kosiřem se statky Drahanovicemi a Krakovcem, z nichž byl ve smyslu dekretu Marie Terezie z roku 1771 zřízen rodový fideikomis.

²⁰ V české historiografii jsou běžněji užívány ortograficky archaičtější formy rodového jména: Sylva-Tarouca, Sylva-Taroucca aj.

²¹ Pro studium vzájemných portugalsko-středoevropských vztahů na počátku 18. století si uchovávají zásadní význam písemnosti Fernão Teles da Silva pověřeného v roce 1707 vedením diplomatického poselstva k vídeňskému dvoru, které žádalo o ruku arcivévodkyně Marie Anny, dcery Leopolda I., pro portugalského panovníka a jež ji také v následu-

jícím roce doprovodilo do Lisabonu. V RA Tarouca je dochován nejen iluminovaný rukopis zpovědníka portugalského vyslance jezuitu Francisca da Fonseca, popisující cestu portugalského poselstva, který byl již v roce 1717 vydán ve Vídni a jehož jedno vydání se nachází v RA Sylva-Taroucců Čechy pod Kosiřem (uloženo v Moravském zemském archivu v Brně), ale především 2. svazek *Politických záležitostí*, obsahující mj. panovnické instrukce, text svatební smlouvy a korespondenci. (Ve fondu Archivu Pražského arcibiskupství v Národním archivu v Praze [i. č. 3293] se objevují obdobné archiválie, tentokráté však určené císařskému vyslanci na portugalském královském dvoře, lublaňskému biskupu a pozdějšímu arcibiskupu pražskému Františku Ferdinandu Khünburgovi, který mířil do Lisabonu společně s novou portugalskou královnou.)

²² Vyslancem na heidelberském dvoře zastupujícím zde v letech 1686–1687 portugalského panovníka Pedra II. a sjednávajícím podmínky jeho sňatku byl jmenován Manuel Teles da Silva, hrabě Vilar Maior a pozdější markýz z Alegrete.

²³ Ve službách portugalského královského dvora uplatnil se jako architekt jak švábský rodák João Frederico Ludovice (Johann Friedrich Ludwig, 1670–1752), tak Carlos Mardel (1695–1763), původem z Uher. João Frederico Ludovice se stal hlavním architektem „portugalského El Escorialu“ – paláce a konventu v Mafře, postaveného v letech 1717–1730. Druhý z jmenovaných po smrti Custódia Vieira v roce 1744 pokračoval ve stavbě monumentálního akvaduktu Svobodných vod (Aquaduto das Águas Livres) v Lisabonu a významně zasáhl i do výstavby města po zemětřesení v roce 1755. Je též autorem Pombalovského paláce (Palacete Pombal) v Oeiras.

²⁴ Šíření kultu sv. Jana Nepomuckého v Portugalsku a jeho koloniích výrazně napomohla i aktivita císařského velvyslance na lisabonském dvoře Františka Ferdinanda Khünburga. Již v roce 1712 vychází v Lisabonu *Compendio da vida de S. Joam Nepomuceno*, drobný spis, jenž v první části líčí životní osudy Jana Nepomuckého, druhou pak tvoří soubor modliteb k českému „světcí“. (*Compendio da vida de S. Joam Nepomuceno*. Lisboa: officina Real de Landesia, 1712).

Palác a konvent v Mafře

Digitalizační pracoviště SOA v Plzni

V SOA v Plzni vzniklo digitalizační pracoviště postupně z původní fotografické dílny. Ta byla uvedena do provozu v roce 1964 a zhotovovaly se zde převážně zabezpečovací a studijní mikrofilmy (nejstarší obsahovaly dokumenty z Revírního báňského úřadu Plzeň, trestní spisy z krajských soudů, od roku 1970 mikrofilmy obsahují téměř výhradně Sbírku matrik Západočeského kraje).

Koncem roku 2003 byl zakoupen první digitální fotoaparát Olympus C-5050 s rozlišením 5 megapixelů. Zpočátku byl využíván pro zhotovování kopií matričních zápisů pro badatele, reprodukce archiválií pro publikační účely a k dokumentování dění v archivu. První systematická digitalizace proběhla v roce 2004. Jednalo se o digitalizaci skleněných ručně kolorovaných diapositivů z fondu Západočeské konzumní družstvo Plzeň (cca 1350 kusů).

V prosinci 2004 jsme zakoupili profesionální mikrofilmový skener Canon MS 800. Byl přijat druhý fotograf a začal systematicky digitalizovat mikrofilmy obsahující snímky matrik. Stále však byla hlavní prioritou fotografické dílny výroba zabezpečovacích mikrofilmů klasickou chemickou cestou. Studijní filmy měly být do několika let nahrazeny digitálními skeny, takže jejich výroba byla pozastavena.

Během roku 2005 proběhla další rozsáhlejší digitalizační akce. Pomocí digitálního fotoaparátu byly nafotografovány nejstarší listiny do roku 1350, vybrané ze všech pracovišť SOA v Plzni. Pak byly postupně restaurovány v nově zrekonstruovaných restaurátorských dílnách (ze 66 nejstarších listin fondu Premonstráti Teplá byla v srpnu 2005 uspořádána výstava vybraných listin v Klášteře premonstrátů Teplá a jejich snímky vydány na doprovodném CD).

Na konci roku 2005 byl zakoupen digitální fotoaparát Sony DSC-R1 s rozlišením 10 megapixelů. Toto rozlišení a ní-

Původní vybavení fotografické dílny v SOA v Plzni – mikrofilmová kamera DA V od firmy Carl Zeiss

ká úroveň šumu již zaručovaly dobrou čitelnost dvojstran z matrik i v případě drobnějšího písma. O rok později byl stejný přístroj spolu s reprodukčním zařízením pořízen pro badatelnu, kde sloužil ke zhotovování kopií, později s ním najatí brigádníci začali také digitalizovat celé matričních knihy. Díky tomu zvolna stoupal počet matrik digitalizovaných digitálními fotoaparáty (jde o barevné snímky oproti dřívějším černobílým skenům).

V roce 2007 nás postihlo nepopulární personální opatření – snižování počtu zaměstnanců v rámci celého SOA i okresních archivů. Digitalizace se však tehdy stala prioritou a naskytla se tedy možnost některé zaměstnance na digitalizaci přesunout. Bylo rozhodnuto o zřízení dvou nových digitalizačních pracovišť – v samotném SOA a v SOkA Cheb. Pořídili jsme dva reprodukční stojany se světly a kompaktní fotoaparáty Canon PowerShot A650 IS s rozlišením 12 megapixelů (u nás osvědčený fotoaparát Sony DSC-R1 již bohužel nebylo možné sehnat, srovnatelný přístroj na trhu nebyl a digitální zrcadlovky byly podstatně dražší).

Starší čtecí přístroje Zeiss a Zeuschel v badatelně plzeňského SOA, určené k prohlížení studijních mikrofilmů

V následujících letech byl kladen stále větší důraz na digitalizaci matrik. Vzhledem k lepší kvalitě snímků bylo skenování z černobílých kontrastních mikrofilmů zcela nahrazeno fotografováním digitálními fotoaparáty. Aby postupovala digitalizace rychleji a matriky mohly být co nejdříve využívány v digitální podobě v badatelně, případně i na internetu, zcela jsme zastavili v červenci 2008 výrobu mikrofilmů a veškeré reprodukce provádíme již výhradně digitální cestou.

Hlavní prioritou je v současnosti digitalizace matričních knih. V SOA je uloženo přes 11 000 svazků, z toho je zdigitalizovaná více než polovina. Řádově to odpovídá 750 000 snímků. Matriky se fotografují abecedně podle názvu původce (výjimkou byla Plzeň, která byla digitalizována přednostně). Na konci roku 2009 jsme dosáhli písmene M, ještě se však doplňují některé vynechané řady od písmene K.

V původní fotografické dílně se převážně digitalizují listiny a pečeti. Máme již nafotografované všechny nejstarší listiny do roku 1380, také některé mladší znakové listiny a dále všechny listiny, které byly určeny k restaurování (zhotovují se snímky před restaurováním i po něm). Ke konci roku 2009 to je celkem 577 listin, zhotoveno je cca 5500 snímků.

Také se zde občas digitalizují typáře, veduty, skleněné negativy, rozměrnější mapy a další archiválie dle aktuálních požadavků.

Archiválie nestačí pouze fotografovat či skenovat, je také zapotřebí snímky zpracovat v počítači. Provádíme u nich ořezy, úpravu jasu a kontrastu nedestruktivními metodami (křivky, úrovně), v některých případech doostření snímku

a na závěr uložení s optimálním datovým objemem souboru (dle jeho následného použití). K úpravám a organizaci snímků používáme programy Adobe Photoshop a Zoner Photo Studio.

Dále je třeba také snímky pojmenovat, popsat, případně je propojit s dalšími textovými informacemi. Bez toho by nebylo možné vyhledat konkrétní snímek nebo se snímky nějak dále pracovat (zvláště pokud jde o statisíce nebo miliony souborů).

Přiřazení metadat se zatím provádí pouze u snímků matrik a u kronik v SOkA Cheb. Popisování je pracné, jde v podstatě o kompletní katalogizační popis každé knihy. V současné době se tomuto úkolu věnuje několik archivářů z 1. oddělení SOA a SOkA Cheb.

Při fotografování matričních knih používáme formát JPG. Je to sice formát komprimovaný, ale vzhledem ke statisícům pořízených snímků to bylo jediné realizovatelné řešení. I tak jsme již několikrát narazili na hranice kapacity našich diskových polí. Listiny, vzácnější archiválie a snímky určené k publikačním účelům fotografováme a upravujeme v nekomprimovaných formátech (RAW, TIFF) a až na závěr je převádíme do JPG pro snadnější prohlížení.

Digitální snímky jsou uloženy v Plzni a v Chebu na diskových polích zabezpečených proti selhání disku. Pokud se jeden z disků v diskovém poli porouchá, nedojde ke ztrátě dat. Všechna data se zároveň ukládají jak v Plzni, tak v Chebu. Navíc se v Chebu data zálohují na pásky s dlouhou trvanlivostí.

Petr MAŠEK

Digitalizační pracoviště SOkA Cheb

Naše digitalizační pracoviště zahájilo svou činnost v lednu roku 2008. Začínali jsme vyzbrojeni radami a pokyny, které nám předali kolegové z Plzně. Vybavení pracoviště sestávalo ze základní desky o rozměru 80 x 60 cm se stojanem a výškově stavitelným ramenem pro uchycení fotoaparátu, vše od firmy Kaiser Fototechnik. Pro nasvícení snímáné předlohy sloužilo pár deskových světel Fomei Desk-48N, každé se šesti zářivkami. Všechny tyto komponenty používáme dodnes. Jediná změna ve vybavení nastala v případě fotoaparátu. Jako první jsme měli k dispozici pokročilejší kompaktní Canon PowerShot A650 IS s rozlišením 12 megapixelů a výklapným displejem. Tento přístroj musel být ovládán výhradně ručně, takže práce s ním byla pro obsluhu velice fyzicky náročná. Po necelém roce byl však kvůli poruše odeslán na opravu, a tak nastal čas pro změnu. Tou se stal k naší plné spokojenosti až doposud používaný Canon PowerShot G9. Velkým přínosem pro obsluhu je způsob ovládání. Aparát je externě napájen a trvale připojen k PC. Prostřednictvím softwaru se myší či klávesnicí provádějí veškerá nastavení a hlavně ovládá spoušť fotoaparátu. Obsluha také vidí obraz z hledáčku přímo před sebou na monitoru. Takto vybavené pracoviště je tedy možné velice dobře ergonomicky uspořádat.

Maximální rozlišení fotoaparátu 12 megapixelů je u většiny snímáných knih dostatečné pro pohodlné čtení, ovšem u větších formátů, drobnějšího písma nebo lesklého papíru je už zřetelný šum a mírné rozostření. Dále používáme toto

Sofistikovaný knižní skener Zeutschel Omniscan OS 12000 A1, zakoupený pro SOkA Cheb na sklonku roku 2009. Je to první a zatím jediný exemplář tohoto výrobce a takového formátu v České republice.

Digitalizační pracoviště v SOKA Cheb, kde se provádí snímání knih pomocí klasického digitálního fotoaparátu. Celé pracoviště je uspořádáno v rámci možností maximálně ergonomicky.

nastavení: ISO 80, priorita clony s F 6.3, automatické vyvážení bílé, minimální komprimace JPEG.

Každý snímek ve formátu JPEG se z aparátu přenáší rovnou na pevný disk počítače. Průměrná velikost jednoho obrázku se pohybuje kolem 5 MB. Po nasnímání celého dokumentu (nejčastěji knihy) přesune obsluha vytvořenou složku se všemi soubory po síti do počítače pracovníka, který poté vše upraví do definitivní podoby. To obnáší kontrolu kvality všech snímků, bezztrátový ořez a otočení, přejmenování a automatickou korekci úrovně (úprava barev, jasu a kontrastu). Po těchto úpravách se snímek ve výsledné podobě a stále v kvalitě neovlivněné další JPEG kompresí uloží nejprve do formátu TIFF s bezztrátovou kompresí LZW a poté do JPEG progresivního formátu s mírou komprese cca 20%. Velikosti těchto souborů jsou cca 19 MB, resp. 3 MB u JPEG (podle povahy snímku a velikosti ořezu). Ke všem úpravám používáme software IrfanView, Adobe Photoshop a Total Commander.

Data ve formátu TIFF se archivují na magnetické pásky a vzhledem k velkému objemu se už neuchovávají nikde na disku. JPEG verze dat jsou drženy na zálohovaném diskovém úložišti a v kopii se na běžných optických nosičích předávají také archivům, od nichž digitalizované materiály pocházejí.

Na našem pracovišti se digitalizovaly převážně kroniky ze všech okresů Plzeňského a Karlovarského kraje, přibližně od druhé poloviny roku 2009 jsou to matriky Státního oblastního archivu v Plzni, ke kterým jsou pořizována také metadata. Jejich základem aplikovaným u všech digitalizovaných předloh je pojmenování každého souboru způsobem, pomocí něhož je možno daný materiál naprosto jednoznačně identifikovat. K digitalizovaným matrikám jsou navíc pořizovány detailní popisy jednotlivých knih. Během 27 měsíců provozu jsme nafotili a zpracovali 286 tisíc snímků (2094 knih, 3,2 TB dat).

Od začátku roku 2010 bylo naše digitalizační pracoviště rozšířeno o knižní skener Zeutschel Omniscan OS 12000 A1. Umožňuje snímat předlohy až do velikosti formátu A1 v rozlišení 300 dpi. Je vybaven přítlačným sklem a softwarem umožňujícím pokročilé úpravy a zpracování snímků. V porovnání s digitalizací pomocí fotoaparátu jsou výsledky zvláště u větších předloh nesrovnatelně kvalitnější, avšak práce je až několikanásobně časově náročnější. Zařízení máme nastaveno tak, že skener opouští už definitivně zpracovaný materiál bez nutnosti jakýchkoliv dalších úprav. Ukládání a zálohování je řešeno stejným způsobem jako již výše popsáním. Na skeneru jsme zatím zdigitalizovali kolem 100 kusů knih, převážně kronik.

Petr MATYÁŠ

Rozhovor s Dr. Margit Ksoll-Marcon M. A., vedoucí Generálního ředitelství státních archivů Bavorska

Poprvé se s paní doktorkou Margit Ksoll-Marcon setkali zástupci SOA v Plzni Petr Hubka, Karel Halla a Milan Augustin v červnu 2009 během jednání o možnostech bližší spolupráce mezi západočeskými a bavorskými archivy. Byli přijati ženou sršící energií a optimismem a jak se záhy ukázalo, nezůstalo jen u slov – v listopadu 2009 byla mezi SOA v Plzni a Generálním ředitelstvím státních archivů Bavorska podepsána dohoda, jež oběma stranám umožní nejen značný posun v oblasti digitalizace archiválií, ale i virtuální sloučení některých fondů uložených na obou stranách hranice (blíže viz oddíl Projekty).

Paní doktorka ochotně vyhověla naší žádosti o rozhovor, k němuž došlo dne 10. května 2010 v její mnichovské pracovně.

Dr. Margit Ksoll-Marcon M. A., vedoucí Generálního ředitelství státních archivů Bavorska ve své mnichovské pracovně v květnu 2010

Paní doktorko, úřad, který vedete, se honosí důstojným názvem. Mohla byste přiblížit jeho postavení v rámci bavorské státní správy? Jaký je vztah generálního ředitelství ke státní kanceláři?

Generální ředitelství státních archivů v Bavorsku je podřízeno Zemskému ministerstvu vědy, výzkumu a umění. V ostatních spolkových zemích Německa podléhají úřady archivní správy částečně také ministerstvům vnitra. Generálnímu ředitelství jsou podřízeny státní archivy. Státní kancelář je centrálním úřadem zemské vlády. My s ní máme kontakt jen přes naše ministerstvo.

Jaké úkoly spadají do kompetence vašeho úřadu?

Generální ředitelství zodpovídá za veškerou archivní správu a za všechny odvětvové úkoly, tzn. za rozpočet i zaměstnání. V těchto oblastech nemají státní archivy žádnou autonomii; veškerá rozhodnutí týkající se personálu činí generální ředitelství. Mimoto rozhoduje o dalších odborných otázkách bavorského archivnictví, např. v oblasti provádění skartací nebo výběr archiválií. Nyní například zpracováváme pro každý úřad výběrové skartační plány. Také v oblasti ochrany archiválií činí zásadní rozhodnutí generální ředitelství, počínaje výstavbou archivů a konče obalovými materiály. Rovněž rozhoduje o konkrétních restaurátorských postupech. Velkou výzvou, před níž právě stojíme, je papír z 19. a 20. století, který je velmi kyselý a tudíž ohrožený rozpadem. Právě

zpracováváme projekt, jehož cílem je zachování takto ohrožených fondů. Generální ředitelství taktéž udává základní strategický směr, jímž se budou bavorské archivy v příštích letech ubírat. V současné době připravujeme zřízení digitálního archivu, a to jak pro dokumenty, jež jsme od úřadů získali již v digitální podobě, tak pro archiválie, které si digitalizujeme sami.

Kolik státních archivů řídíte? Bylo by možné vyčíslit množství všech spravovaných fondů, resp. archiválií?

Generálnímu ředitelství podléhá Bavorský hlavní státní archiv, sedm státních archivů ve vládních krajích a dále Státní archiv Coburg, který má zvláštní status. Bavorský hlavní státní archiv zaujímá zvláštní roli, neboť uchovává písemnosti centrálních úřadů od bavorského vévodství až po současnost. Ve státních archivech jsou uloženy písemnosti úřadů střední správní úrovně a podřízených úřadů, písemnosti soudů a prokuratur. V Bavorsku patří okresní úřady (Landratsämter) k podřízeným úřadům, jejichž písemnosti jsou rovněž uchovávány ve státních archivech. Ve všech archivech máme uloženo na 43 milionů archiválií o rozsahu asi 230 bkm.

Jak je postavení státních archivů v Bavorsku legislativně upraveno? Jaké hlavní úkoly plní státní archivy v Bavorsku?

Státní archivy v Bavorsku vycházejí z bavorského archivního zákona z roku 1989, v němž jsou jejich úkoly pevně zakotveny – mají archiválie vyhodnocovat, přebírat, evidovat, inventarizovat, zpřístupňovat, uchovávat a ochraňovat. Správní obvody jednotlivých archivů v Bavorsku jsou vymezeny prostřednictvím tzv. kompetenční směrnice.

Co se týče zpracování a zpřístupňování archiválií, tak v této oblasti jsme právě vypracovali nové směrnice pro inventarizaci spisů, listin a úředních knih. Zpracování a zpřístupňování pokládáme za náš hlavní úkol. Ale je tu i péče o archivní fondy, nejen že písemnosti převezmeme, musíme je také zachovat pro příští staletí, což je velká výzva. Dalším úkolem je využívání archivního materiálu, např. v edičních projektech, podílíme se na vydání edice protokolů ministerské rady po roce 1945, edice protokolů ministerské rady Výmarské republiky či edice protokolů státní rady z doby Montgelasova působení. Také pořádáme četné výstavy, u nichž současně splňujeme požadavek historického a politického vzdělávání. Jsou hojně navštěvovány především školami. V roce 2011 otevře Bavorský hlavní státní archiv výstavu, na níž bude poprvé aktivně spolupracovat jedna školní třída.

Kolik zaměstnanců má váš úřad, kolik má oddělení?

Generální ředitelství je velmi malý úřad, máme celkem 16 zaměstnanců a tři oddělení: první se zabývá organizačními a právními otázkami a rovněž zásadními tématy bavorského archivnictví. Druhé oddělení řeší záležitosti archivních fondů, tedy jejich vytváření, posuzování spisů a jejich přebírání, ale také otázky archivní péče. Státní archivy se v rámci archivní péče starají i o komunální archivy, které nejsou obsazeny archiváři na plný úvazek. A konečně třetí oddělení, to zodpovídá za publikační činnost, výstavy a správu fondů, ale také za výstavbu archivů.

Existují v bavorském, resp. německém archivnictví nějaké aktuální priority? U nás se nyní velká pozornost věnuje digitalizaci archiválií.

V současnosti je prvořadým úkolem zřízení digitálního archivu a s tím související zajištění digitálních archiválií. Dalším důležitým úkolem bude uskutečnění jednotlivých digita-

lizčních projektů v rámci ochrany fondů. Digitalizaci archiválií pokládáme za důležitou z několika hledisek: provádíme tím práci pro veřejnost, dále konzervujeme originály a nemusíme je tudíž předkládat v badatelkách a taktéž nám umožňuje spolupráci s ostatními archivy.

Pracovní zařazení archivářů má v bavorských archivech několik stupňů. Mohla byste nám tento systém blíže vysvětlit?

V Bavorsku jsou archiváři státními úředníky. V současné době máme tři skupiny pracovního zařazení pro pracovníky archivů: střední, vyšší a nejvyšší stupeň archivní služby. Pracovníci se středním a nejvyšším stupněm se vzdělávají v Bavorské archivní škole, pracovníci s vyšším stupněm absolvovali tříleté studium na Odborné vysoké škole veřejné správy a justice. Tuto vysokou školu však navštěvují i archiváři ze státních, komunálních a církevních archivů. Archiváři středního stupně mají ve státních archivech i v Bavorském hlavním státním archivu zpravidla na starost zpracovávání soudních spisů a spisů vzniklých činností úřadů v 19. a 20. století, jejich vzdělání se tudíž soustředí na toto období. Absolventi Odborné vysoké školy veřejné správy a justice, tj. pracovníci s vyšším stupněm, jsou svým vzděláním zaměřeni již na zpracování veškerého archivního materiálu od středověku do současnosti. Vzhledem k omezené personální kapacitě jednotlivých státních archivů jsou pracovníci vyššího stupně občas pověřováni i skartacemi písemností na úřadech. Třetí skupinu tvoří archiváři-vědci, tj. archiváři nejvyššího stupně. Předpokladem pro tuto archivní dráhu je ukončené vysokoškolské studium v oboru historie nebo právních věd. Na archivní škole probíhá dvouleté studium v rámci tzv. referendariátu. V průběhu vzdělávání se u všech tří stupňů archivní služby střídá teorie s praxí, takže i adeпти nejvyššího stupně u nás musejí absolvovat praxi na určitých pracovištích. Na konci referendariátu se skládá velká státní zkouška. Podle počtu volných míst pak přijímáme odpovídající množství absolventů referendariátu. Absolventi nejvyššího stupně archivní služby by si měli umět poradit s veškerými otázkami v oblasti skartací, se zásadními otázkami při zpracovávání fondů i s úkoly vedení ve státních archivech, v Bavorském hlavním státním archivu i na generálním ředitelství.

Kde a na jakých školách lze v Německu vystudovat archivnictví?

V Německu máme v podstatě tři místa: Archivní škola v Marburgu pro vyšší a nejvyšší stupeň archivní služby, dále Odborná vysoká škola v Postupimi, kde se dlouhá léta vzdělávali studenti výlučně pro vyšší stupeň archivní služby, nyní však již také pro nejvyšší stupeň a konečně zde máme ještě Bavorskou archivní školu v Mnichově.

Jaké je postavení archivářů v německé společnosti? Těší se toto povolání všeobecné vážnosti, anebo stojí spíše na okraji zájmu?

Když prohlásíte, že jste archivář, pak odpověď zní – aha, tak to máte hodně knih. Když ovšem namítnete, že máte především hodně spisů, druhá strana často upadne do rozpaků a rozhovor končí. Povolání archiváře není v německé veřejnosti příliš povědomé. Musíme se proto snažit prostřednictvím výstav či velkých projektů, k nimž patří i spolupráce s českými archivy, na sebe upoutat pozornost a poukazovat na naše velké poklady, významné pro dějiny té které země, neboť uchováváme skutečně významné kulturní hodnoty. Zároveň je třeba uplatnit naši odbornou kompetenci, musíme

prostě veřejnosti ukázat, že s archiváliemi umíme pracovat, že jim rozumíme a že jsou ve správných rukou.

Co vás na práci v archivnictví nejvíce těší?

Především rozmanitost naší práce. Stojí před námi opravdu velké spektrum úkolů, které je třeba zvládnout, a to je myslím na této profesi jedinečné. Naše povolání je kolikrát velmi napínavé a nikdy nás nenudí. Mně ta práce opravdu dělá radost. Co lidé často nevidí, je skutečnost, že nepracujeme zavřením a odtržením v tichých komůrkách, nýbrž jsme v kontaktu s badateli, tedy s výzkumem, s genealogy a vlastivědnými pracovníky, občas přicházejí také zástupci určité firmy, kteří chtějí poznat její historii. Okruh našich zákazníků – my rádi o badatelích mluvíme jako o zákaznících – je široký a různorodý. I toto je velká výzva, neboť se musíme každému přizpůsobit. Co se týče návštěvnosti, vedeme velmi podrobnou statistiku, z níž vyplývá, že kupř. v roce 2008 jsme ve všech bavorských státních archivech včetně Bavorského hlavního státního archivu přijali na 7000 badatelů a 6000 písemných dotazů. Také jsem vždy ráda udržovala kontakty s úřady, neboť dokumenty získáváme právě od nich. Rovněž jim pomáháme v otázkách spisové služby, což v konečném důsledku značně usnadňuje přebírání dokumentů.

V posledních letech u nás často žehráme na omezené finanční prostředky v našem oboru. Jak to vypadá u vás, potýkáte se rovněž s nedostatkem peněz?

Finance jsou velmi důležité a velmi citlivé téma. Právě nyní zažíváme opět období úspor. V oblasti věcných výdajů, tj. pokud jde o správu fondů a digitalizaci, máme velmi

omezený finanční rozpočet. Důležitá je u nás údržba budov, z nichž některé už nejsou nejmladší. Máme ohromné prostory, jejichž udržování je velmi drahé, hlavně proto, že v posledních letech drasticky vzrostly ceny energií. I z tohoto důvodu jsou naše finanční prostředky tak omezené.

Podobně jako u nás se také ve vašich archivech za služby veřejnosti vybírají určité poplatky. Můžete si takto získané finanční prostředky ponechat ve svém rozpočtu, anebo je musíte odvádět ministerstvu? Povolujete návštěvníkům badatelný libovolný pořizování kopií a fotografování archiválií?

Využívání archiválií se u nás v zásadě zpoplatňuje, poplatky jsou však vybírány pouze týkají-li se právních a hospodářských záležitostí. Vědecké bádání, genealogie, vlastivěda, bádání spojené s pedagogickou praxí je u nás zdarma. Bádání v právních záležitostech zaujímá ve státních archivech poměrně vysoký podíl, neboť uchováváme i písemnosti týkající se půdy a pozemků nebo stavební povolení pro soukromé osoby. Poplatky se rovněž vybírají za reprodukce archiválií a také za povolení k pořízení reprodukce. Tyto příjmy si nenecháváme, odvádíme je ministerstvu financí, odkud plynou zase do všeobecného státního rozpočtu.

Vím, že v některých evropských zemích si smějí badatelé pořizovat reprodukce sami vlastním digitálním fotoaparátem či skenerem. My jsme momentálně – jedná se o dohodu mezi spolkovými zeměmi – proti jakémukoli pořizování reprodukcí ze strany badatelů. Máme k tomu dva důvody. Prvním je hlediště konzervátorské. Jestliže archiválie sestávají z volných listů, pak lze jejich digitální kopii pořídit bez větších problémů.

Karel Halla, ředitel SOKA Cheb, v příjemném rozhovoru s paní doktorkou. Za oknem trakt Bavorského hlavního státního archivu

Potíže ovšem nastávají u svázaných spisů, které máme ve velkém množství zastoupeny u fondů ministerstev. Zde narážíme na značné problémy z hlediska ochrany archiválií. Druhým důvodem, jenž se týká především dokumentů z 20. století, je otázka jejich obsahu se zřetelem na ochranu osobních údajů konkrétních osob. V případech, kdy umožníme nahlédnutí do spisů před skončením ochranné lhůty, zároveň nedovolujeme pořizování kopií. Navíc u nás všechny reprodukce označujeme názvem archivu a signaturou archiválie, takže kopii dokážeme ihned přiřadit k příslušnému originálu. Pokud by si badatel zhotovil reprodukci sám, pak by mu toto označení chybělo. Kromě toho u nás začal od 1. ledna 2009 platit nový autorský zákon, podle něž pořizovatel reprodukce nabývá právo na fotografii jím zhotovenou a tudíž i právo například tento snímek publikovat. Veřejnost na nás vyvíjí značný tlak, abychom badatelům umožnili pořízení reprodukcí vlastními prostředky, uvidíme, jak se to bude vyvíjet dál, ale zatím nevidím žádný důvod, abychom se odchýlili od současné praxe.

Co si myslíte o prezentaci archiválií nebo celých fondů na internetu? Počítáte se k příznivcům tohoto vývoje, nebo upřednostňujete spíše formu klasického studia v badatelné?

Dnes se žádný archiv nemůže bez prezentace fondů na internetu obejít, jinak to prostě nejde. Pokud bychom se před tímto trendem jakkoli uzavírali, odsoudili bychom se do role zpátečníků. Otázkou zůstává, co přesně prezentovat. Jsme to ale my, kdo rozhoduje o tom, co a jakým způsobem na internetu vystavit.

Kdybyste se chtěla pochlubit několika nejvýznamnějšími, nejkrásnějšími a nejhodnotnějšími archiváliemi uloženými v bavorských archivech, které byste nám ukázala?

To je velmi těžká otázka. Ve všech archivech uchováváme opticky i obsahově velmi atraktivní kousky. Pokud nyní uvedu dvě archiválie, které ráda ukazuji při prohlídkách, pak to neznamená, že jde o mé nejoblíbenější. Když například přijde školní třída, kterou sama provádím Bavorským hlavním státním archivem, ukazují ráda obchodní smlouvu s Tureckem z roku 1876, která je psaná jednak arabsky a vypadá tudíž exoticky, ale především – je psána zlatem, takže na návštěvníky udělá vždycky velký dojem. Jinou pozoruhodnou archiválií je např. středověký urbář, Falkenstejnský kodex, který představuje důležitý pramen k dějinám bavorské šlechty. Existuje ale u nás samozřejmě obrovské množství archiválií, jež lze pokládat za velmi krásné a hodnotné.

A nyní trochu k vaší osobě, pokud dovolíte. Máte doktorský titul, jaká je vaše oborová specializace?

Jsem místní rodačka, studovala jsem na mnichovské Ludwig-Maximilians-Universität novější dějiny, dějiny Bavorska a etnologii a promovala jsem z novějších dějin o hospodářských poměrech bavorské šlechty v 17. století.

Jak dlouho působíte v archivnictví a jaká byla vaše cesta až k pozici, kterou zastáváte dnes?

V letech 1988–1991 jsem navštěvovala Bavorskou archivní školu, složila referendariát a od roku 1991 byla přidělena Bavorskému hlavnímu státnímu archivu, tam jsem se dostala do druhého oddělení s novějšími fondy, tj. 19. a 20. století, kde jsem zůstala do roku 1998. Potom jsem byla přeložena

na generální ředitelství a měla na starosti skartace, otázky archivního práva a digitální dokumenty. Pracovala jsem také v různých pracovních skupinách, například v poradní skupině bavorského ministerstva vnitra pro archivaci digitálních dokumentů. Byla jsem zodpovědná i za jiné oblasti, například při odškodnění osob nasazených na nucené práce. Roku 2005 mne přeložili zpět do Bavorského hlavního státního archivu na místo vedoucí druhého oddělení. V roce 2007 jsem se vrátila na generální ředitelství a začala vést třetí oddělení (publikační činnost, výzkum, ochrana fondů). Od 1. března 2008 jsem se pak stala vedoucí generálního ředitelství.

Často se stává, že když odborník zaujme vedoucí postavení, musí víceméně rezignovat na odbornou práci. Myslíte si, že je možné vedle řízení instituce ještě odborně působit?

Odbornou práci si nyní představit dovedu, protože právě budujeme digitální archiv a tam jsem jedním z hlavních organizátorů. Nemá to nic společného s vedením, podílím se skutečně na koncepční práci v jednom týmu se svými spolupracovníky, a totéž platí i pro oblast správy fondů. Na generálním ředitelství je to samozřejmě jiné než ve státních archivech, nepříjdu do styku s archiváliemi ve smyslu jejich zpracování a zpřístupnění. Samozřejmě bych někdy opět ráda zpracovala nějaké historické téma. Když člověk prochází depozitářem, témata se na něj přímo hrnou a často si samozřejmě uvědomuji, co všechno by bylo zajímavé udělat. Na začátku letošního roku jsem měla přednášku o bavorské princezně Violante Beatrix, která se vdala do Toskánska, to mi udělalo radost. Ale i ostatní věci mi dělají radost.

Vedení úřadu, jako je ten váš, vyžaduje jistě hodně energie a plné nasazení. Můžete nám prozradit, jak se udržujete v kondici, jak odpočíváte?

O víkendech, protože v týdnu to nejde, chodím do přírody, mám ráda turistiku, plavu, lyžuji, prostě se snažím odreagovat od všedních pracovních dnů. A o dovolené se vůbec hodně hýbu, to je důležité. Ráda si prohlížím památky nebo si do hloubky zpracovávám historii zemí, do nichž cestuji, i když v současné době jsem tohle musela trochu odsunout, nemám moc času. Snažím se prostě vypnout, což se mi nejlépe daří, když dělám něco úplně jiného. A máme hodně dovolené, šest týdnů, to je hezké.

Chtěla byste na závěr něco vzkázat českým archivářům a archivářům?

Pro mne jsou důležité dvě věci: především aby archiváři spolupracovali napříč všemi archivními sekcemi, neboť jen tak je možné celistvě zachytit dějiny určité země či regionu, neboť každý je svými fondy pokrýváme pouze částečně. Pokud budeme spolupracovat, může se nám podařit zachovat pro určité období zásadní archiválie s co největší vypovídací hodnotou, které umožní rekonstruovat dějiny i po několika desetiletích či staletích. A za druhé: dnes už se nelze zříkat přeshraniční spolupráce. Proto pokládám spolupráci, která byla nyní s českými archivy navázána, za výbornou věc.

S dr. Margit Ksoll-Marcon M. A. rozmlouvali Karel HALLA a Milan AUGUSTIN. Přepis záznamu a jeho překlad do češtiny pořídila Marie SCHÖNTAG.

Milavečské listiny v Archivu města Domažlice

Tomáš FENCL

Ve fondu Archiv města Domažlice jsou uloženy dvě listiny zajímavé hned z několika důvodů – jednak svým obsahem a dále proto, že z určitého hlediska do fondu vlastně nepatří. Pozoruhodný je též osud těchto listin.

Listina z 11. listopadu 1325 je originál na pergameni o velikosti 35,5 x 23 cm s 3,5 cm širokou plikou. Je psána latinsky zběžnějším gotickým písmem. Původně k ní bylo přivěšeno šest pečeti,¹ ty však byly odříznuty a zbyly po nich jen pergamenové závěsy.

Listina z 11. listopadu 1325, kterou Chotěbor z Herštejna a jeho manželka Ofka vysazují právem emfyteutickým Jindřichovi Šikolovi, rychtáři v Domažlicích, a jeho lidem dvě popluží o osmi lánech ve vsi Milavčích. Listina byla jakýmsi dodatkem k listině z 24. srpna 1324 (originál se nedochoval), kterou Chotěbor vysadil Jindřichovi emfyteutickým právem většinu svých pozemků v Milavčích.

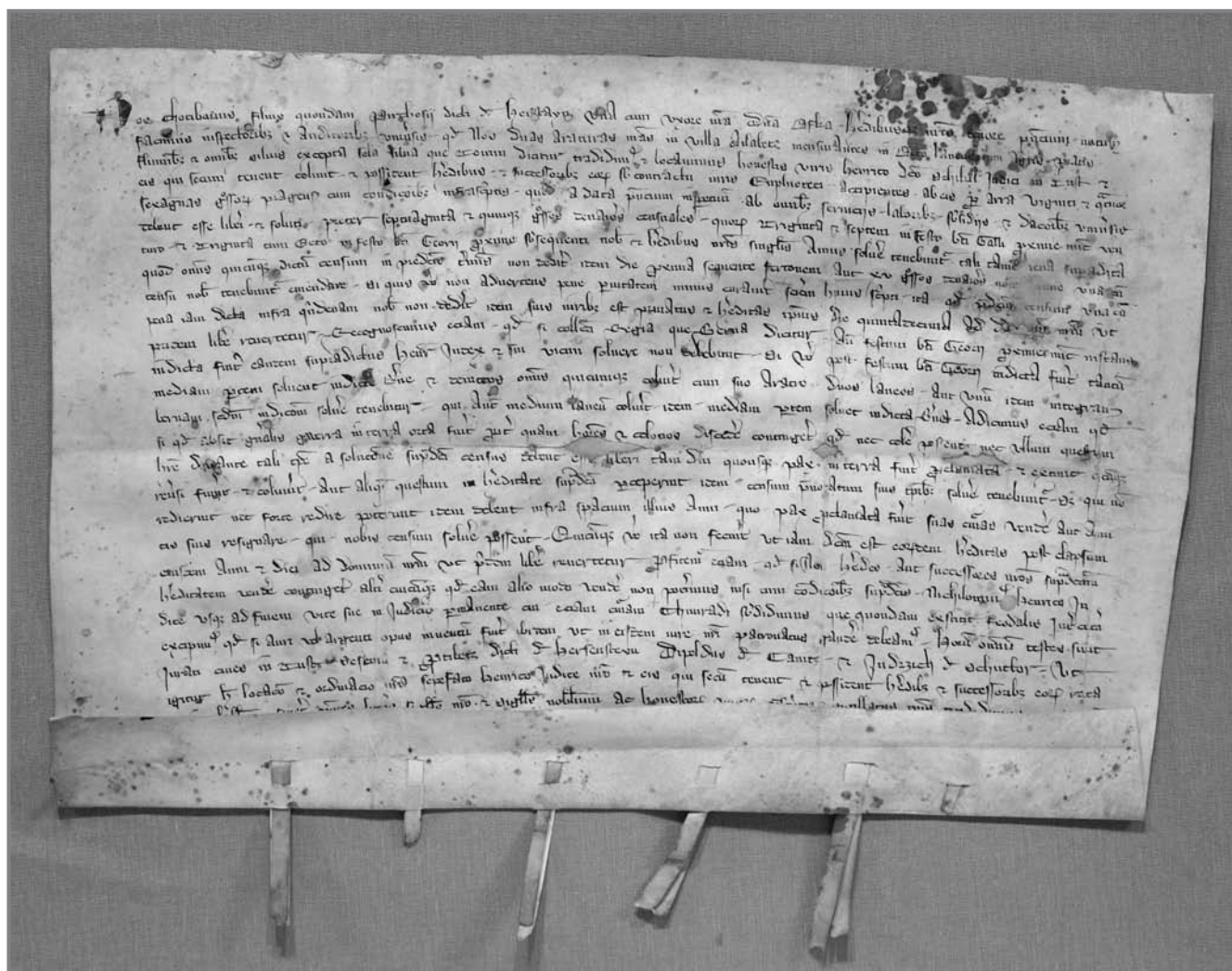
Listina z 13. dubna 1454 je opět pergamen o velikosti 58 x 39,5 cm s 3,5 cm širokou plikou. Je psána česky a obsahuje latinské inzerty listin z 24. srpna 1324 a z 11. listopadu 1325 a insert česky psané listiny z 27. července 1404. Také k této listině bylo původně přivěšeno šest pečeti, po kterých zůstaly jen tři pergamenové závěsy.²

Pro lepší orientaci uvedeme obsah jednotlivých textů v chronologickém pořádku, bez ohledu na stav dochování.³ Listinou z roku 1324 Chotěbor z Herštejna s manželkou

1 Pečeť vydavatele, města Domažlice, Sezemy a Protivce z Herštejna, Děpolda z Kanic a Jindřicha ze Šitboře.

2 Vedle pečeti vydavatelů pečeť Jana Svestryona z Hradiště, Vojslava z Branišova na Nahošicích a pečeť města Domažlic.

3 Texty všech listin již byly editovány: RBM III. č. 1002, 1157; Archiv český IV/2, s. 239–240, č. 5; Archiv český IV/2, s. 236–237, č. 1.

Handwritten text in a cursive script, likely a manuscript page. The text is written in a dark ink on aged, slightly discolored paper. The script is dense and flowing, characteristic of the late 15th or early 16th century. The page is numbered '1' in the top left corner. The text appears to be a list or a series of entries, possibly related to a historical record or a collection of items. The handwriting is somewhat difficult to decipher due to its cursive nature and the age of the document.

[illegible]

Ofkou vysazují právem německým Jindřichu Šiklinovi, rychtáři v Domažlicích, 22 lánů ve své dědině Milavče. Mimo zajímavé topografické údaje, které slouží k vymezení vysazených pozemků, se z listiny dovídáme o výši závdavku a výši, podmínkách a termínech placení úroku. Dále se listinou dává Jindřichovi jeden lán prostý všech úroků a doživotně též rychta v Milavčích, zřízená podle práva města Domažlic. Dále se rychtáři a jeho přísedícím dává les proti Chrastavicím, aby jej v prvním roce vykáceli pro svoje potřeby. Ustanovují se také podmínky placení královské berně. Text pak ještě obsahuje další ustanovení ohledně vztahu pána a poddaných.

Listinou z roku 1325 vysazuje Chotěbor z Herštejna s manželkou Ofkou právem emfyteutickým Jindřichu Šikilovi,⁴ domažlickému rychtáři, a jeho lidem dvě popluží o osmi lánech se všemi lesy, vyjma les zvaný Tomin, ve vsi Milavče. Určuje se opět výše závdavku a dále výše, podmínky a termíny splácení úroku. Také se stanovují podmínky placení zemské berně.⁵ Jindřichovi se, jakožto milavečskému rychtáři, poddává dříve svobodný Konrádův dvůr.

Listinou z roku 1404 prodávají Bohuš, Jan a Aleš z Přívozce dědičně poddaným lidem a kmetům milavečským les, zvaný Tomin háj v Milavčích.

Konečně listinou z roku 1454 Bozděch z Kamenice na Pteníně, Olbram z Kamenice, Jan Muchek z Bukové na Borovách všechny listiny předchozí potvrzují.

Zejména listina z roku 1325, ale i listiny z let 1324 a 1454 jsou v regionální literatuře a i v dosavadních archivních pomůckách pokládány za provenienčně domažlické archiválie.⁶ Stačilo k tomu to, že listina byla vydána domažlickému

Na protější straně: Listina z 13. dubna 1454, kterou Bozděch z Kamenice na Pteníně, Olbram z Kamenice a Jan Muchek z Bukové na Borovách potvrzují Milavečským jejich listiny z roku 1324, 1325 a 1404. Text této listiny je důležitý, neboť obsahuje doslovné inzerty listin, které se v originále nedochovaly – zejména listiny z 24. srpna 1324. Z textu listiny z roku 1454 je také jasné patrné, kdo byl příjemcem a držitelem všech těchto listin.

rychtáři. Ten však v této záležitosti jedná v letech 1324 a 1325 jako soukromá osoba, lokátor a posléze se stává prvním rychtářem milavečským. Jako takovému jsou mu listiny vydávány. Listina z roku 1454 pak zcela jasně uvádí, že starší listiny se potvrzují kmetům a ostatním poddaným v Milavčích, kteří mají tyto listiny v držení a na jejichž práva tyto doklady svědčí! Jedná se tedy o listiny milavečské. Navíc i další text listin je v novější literatuře⁷ stále mylně interpretován jako prostý prodej pozemků, ačkoli jde v podstatě o pronájem, potažmo vysazení nové vesnice. Tyto dvě zcela odlišné operace (vysazení a prodej) jsou v listinách jasně odlišeny použitím sloves *locare* – *vendere*. O prodeji se totiž v listinách také mluví, když se vydavatelé zavazují zachovat při případném prodeji statku všechny podmínky v listinách ustanovené.

Zatím se nepodařilo zjistit, jak se milavečské listiny do Domažlic, potažmo do fondu AM Domažlice dostaly. Je možné, že sem byly přijaty jako depozitum, kdy si milavečská „obec“ mohla uložit své listiny v Domažlicích kvůli bezpečnějšímu uložení. I takový případ je snad v Domažlicích doložen.⁸ Druhou hypotézou je, že město Domažlice odebralo Milavčím jejich listiny někdy potom, co se v roce 1520 stalo jejich vrchností. Mohlo k tomu dojít například během sporů, které město s Milavčemi a dalšími svými vesnicemi vedlo.⁹ Zde se přímo nabízí analogie sporů domažlických Chodů s vrchností.

⁴ Jméno domažlického rychtáře se objevuje ve více formách. V inzertech v listině z roku 1454 se uvádí jako Henricus Schiklin (1324) a Henricus Sschikil (1325). V originále listiny z roku 1325 se píše Henricus Schikil.

⁵ Pasáže o berni využil ve své práci KROFTA, Kamil. Začátky české berně. *Český časopis historický* XXXVI, 1930, s. 239–240, 251–252.

⁶ MUŽÍK, Petr. *Soupis listin v Archivu města Domažlic*. Výroční zpráva OA Domažlice 1981, s. 117–156. Zde srv. zejm. s. 129, č. 52.

⁷ PROCHÁZKA, Zdeněk. *Milavče*. Domažlice: Nakladatelství Českého lesa, 1997 (publikace vydaná pro Obecní úřad Milavče, text též na www.milavce.cz).

⁸ V domažlickém archivu byl uložen „...originál smlouvy, kterou si v Domažlicích asi uložili Chodové ze Lhoty a Pocinovic...“: VOLF, Miloslav. *Popis městských archivů v Čechách*. Praha 1947, s. 59–60.

⁹ ROUBÍK, František. Spor domažlických zádušních vsí s městem o roboty v letech 1652–1696. *Minulosti Západočeského kraje* IV, 1966, s. 149–158.

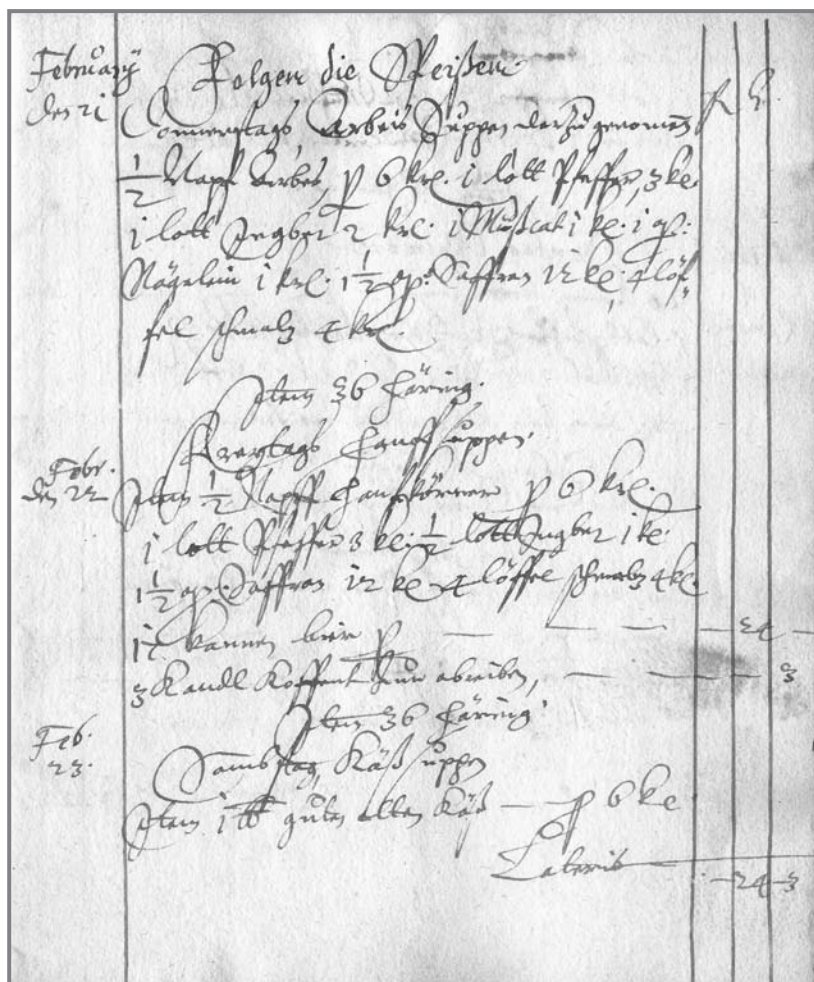
Špitální jídelníček na rok 1619. Pohled do talíře obyvatel chebského špitálu křižovníků s červenou hvězdou

Hana KNETLOVÁ

Jako ve všech bohatších městech založila také městská rada v Chebu krátce před rokem 1270 špitál. Samotná budova (dřevěná či hrázdná) stála, jak bylo obvyklé, v bezprostřední blízkosti hradeb a kostel sv. Ducha (nyní sv. Bartoloměje), který ke špitálu patřil, se svou východní stěnou opíral o Mostní bránu vedoucí do města. Nejednalo se samozřejmě o nemocniční zařízení v dnešním slova smyslu. Ve špitálech až do novověku nacházel útočiště velmi omezený počet nemocných i jinak

nemohoucích, starých či velmi chudých lidí. Špitál jim poskytoval především útočiště – střechu nad hlavou a jídlo, zdravotní péče zde byla jen minimální.

V královských městech mělo založení špitálu svá pevná pravidla. Přestože toto zařízení prakticky zakládali měšťané, formálně se za zakladatele špitálu považoval panovník, který tak rozhodoval o správě špitálního majetku nebo o osobě správce špitálu. Čeští panovníci ve 13. a 14. století vkládali

Záznamy z jídelníčku špitálu křižovníků s červenou hvězdou v Chebu z 21.–23. února 1619. Každý den slaneček jako zákusek...

s oblibou správu městských špitálů do rukou řádu křižovníků s červenou hvězdou. A právě tomuto řádu světil král Přemysl II. špitál v Chebu poté, co město postihl 16. dubna 1270 ničivý požár. Členové původního špitálního bratrstva, které zde dosud působilo, vstoupili do křižovnického řádu, a tak v Chebu vznikla nová křižovnická komenda se špitálem, kostelem a dalším nadaným nemovitým majetkem (různé polnosti, dvory aj.). Z jeho výnosů byli lidé ve špitále – špitálníci (dobově se označovali jako Arme Spitalinder – chudé děti špitálu) zaopatřováni.

Zatímco jiné městské špitály zaopatřovaly většinou pět až dvacet osob (čísla se velmi lišila podle možností města, v Praze se počty pohybovaly nejčastěji mezi 12–30 osobami, výjimkou byl křižovnický špitál u paty Juditina mostu, který disponoval na přelomu 13. a 14. století kapacitou 85 lůžek), v chebském křižovnickém špitále žilo až do poloviny 17. století 36 chudých a nemohoucích lidí.

Dokumenty chebských křižovníků s červenou hvězdou se dochovaly jen torzovitě a často ve velmi špatném stavu. Za třicetileté války, v důsledku vpádu nepřátelských vojsk, musel komtur komendu několikrát opustit a dokumenty často měnily místo svého uložení. Ještě větší škody na křižovnickém archivu napáchal požár, který zachvátil severní část Chebu i komendu křižovníků v roce 1809. Před ohněm se tehdy podařilo zachránit jen část dokumentů. Některé z nich nechal komtur převézt do zámečku na nedalekém statku na Špitálním vrchu (dnes Dvůr pod Lipami), kde chebské kom-

tuři pobývali v létě. Tam ležely zapomenuty nejméně dvacet let v nevyhovujících podmínkách a znovu je „objevil“ komtur a zároveň kronikář chebských křižovníků August Leopold Stöhr, který písemnosti opět bezpečně uložil v komendě. V roce 1945 však budovy poškodily nálety. Část křižovnického archivu v Chebu byla zničena a část se v následných zmatcích poztrácela. V roce 1950 byla většina dochovaného torza dokumentů odvezena do Ústředního archivu ministerstva vnitra a dodatečně vřazena do archivu křižovníků. Nyní je archiv řádu křižovníků s červenou hvězdou uložen v Národním archivu v Praze, archivy jednotlivých komend a probošství zde tvoří vždy samostatný oddíl. Část archivu chebské komendy však zůstala po válce uložena na faře ve Františkových Lázních, kterou dodnes křižovníci spravují. Péči o tyto dokumenty převzal v roce 1993 SOKA v Chebu a archiv komendy chebských křižovníků zde tvoří fond č. 328.

Tento krátký historický exkurs nás nakonec dovádí k zajímavému dokumentu, který se z činnosti chebského špitálu dochoval. Jedná se o knížku v měkkých papírových deskách, tedy spíše svázaný sešit, o rozměrech 17 x 20,5 cm. Knižka není fyzicky zařazena ve fondu chebských křižovníků, ale v Archivu města Chebu. Zde je vložena v aktovém materiálu, který se týká sporů chebského křižovnického komtura Georga Runnera (komturem 1609–1632) s městskou radou.¹

¹ SOKA Cheb, fond 1, kart. 358, fasc. 484, inv. č. 2098, Streitigkeiten zwischen dem Rat und Georg Runner das jus venandi zu Rommersreuth, die Losung und die einzelnen Untertanen betreffend, 1613–1627.

Knížka nese na deskách starou registraturní značku „Lit. K, ex fasciculo 5, Num. 17“, čímž se jasně řadí mezi ostatní dokumenty archivu chebské křižovnické komendy. Podle původního registraturního plánu byly dokumenty rozděleny nejprve tematicky a podle témat označeny písmeny. Písmeno „K“ nesou dokumenty, které se týkají špitálu a jeho obyvatel – „Spittal Kinder“.

Knížka není foliovaná ani stránkovaná, celkový počet popsaných folií je 25, všechny zápisy jsou v němčině. Na obalu čteme název „Spittel Fleisch oder Verzeichnus, wie den armen Leutten, das Essen zu das Spittel gereicht wurd, und laut dess Registers Anno 1619 verrichtet.“ (Špitální jídlo, aneb soupis, jak chudým lidem do špitálu bylo dáváno jídlo a co podle registru roku 1619 obdrželi). Obsah knížky je ještě upřesněn na první stránce – jedná se o soupis jídel, která jsou každý den špitálníkům předkládána, a finančních nákladů za uvedené potraviny. Vytvořil ho patrně Ulrich Mayer, jehož funkci přesně neznáme, ale pravděpodobně byl špitálním hospodářem. První zápis pochází z 21. února 1619 a svým obsahem je výjimečný. Autor soupisu zde zaznamenal, jak poprvé vstoupil do špitálu se svou manželkou Margaretou Mayer, rozenou von Thein, a každému jednomu špitálníkovi dal celý muškát, celý zázvor a 1 fenik, to vše pro lásku Boží a jako poděkování. Zápis končí krátkou modlitbičkou za Boží požehnání a Mayerovým podpisem.

Na dalších stránkách již následují méně nebo více podrobné soupisy jídel, která obyvatelé špitálu dostávali, a to pro každý den zvlášť, s rozepsanými cenami potravin a souhrnnou sumou za každý týden. Na samém konci knihy ještě najdeme seznam 24 svátků, které se během roku 1619 ve špitále slavily. Špitálníci při těchto příležitostech dostávali různé vyšší příděly – jsou zde buď přímo uvedeny, nebo autor odkazuje na

svrchu psaný jídelníček. Například na sv. Marka dostal každý špitálník k polévce 2 vejce, přilepšením byl také perník (například na sv. Martina a o 3. neděli adventní, v neděli 19. ledna a v neděli 2. února 1620) nebo slepice (o Vánocích, na Nový rok, na Tři krále atp. – vždy devět slepic pro celý špitál). Knížka obsahuje záznamy pro období od 21. února 1619 do března roku následujícího (1620). Až na soupis svátků na posledních dvou foliích je celá knížka psána jednou písařskou rukou.

Pro zajímavost si uveďme překlad části zápisu:

21. února, čtvrtek: hrachová polévka – k tomu použito $\frac{1}{2}$ napfu² hrachu za 6 kr; 1 lot³ pepře za 3 kr; 1 lot zázvoru za 2 kr; 1 muškát za 1 kr; 1 qs⁴ hřebíčku za 1 kr; $\frac{1}{2}$ qs šafránu za 12 kr; 4 lžíce sádla za 4 kr. Každému slaneček (tj. 36 slanečků).

22. února, pátek: konopná polévka – $\frac{1}{2}$ napfu konopných zrnků za 6 kr; 1 lot pepře za 3 kr; $\frac{1}{2}$ lotu zázvoru za 1 kr; $\frac{1}{2}$ qs šafránu za 12 kr; 4 lžíce sádla za 4 kr; 17 mázů piva za 21 kr; 3 mázy řediny za 3 dn. Každému slaneček.

23. února, sobota: sýrová polévka – dobrý starý sýr za 6 kr; 1 lot zázvoru za 1 kr; $\frac{1}{2}$ qs šafránu za 12 kr; 1 lot pepře za 3 kr; 2 muškáty za 2 kr; 1 qs muškátového květu za 1 kr 3 dn; podmáslí a mléko za 28 kr. Každému slaneček.

24. února, neděle: horké pivo – 20 mázů piva za 26 kr 2 dn; 1 lot pepře za 3 kr; $\frac{1}{2}$ lotu hřebíčku za 2 kr 3 dn; 2 muškáty za 2 kr; skořice za 2 kr; 3 lžíce omastku za 4 kr; cibule za 12 kr. Každému slaneček.

Středověkým a raně novověkým špitálům začali odborníci věnovat více pozornosti až v posledních letech. Narážejí při tom na nedostatek pramenů, které by blíže dokumentovaly každodenní život těchto institucí a často mohou čerpat jen z účtů nebo ze zbožných nadání. Jídelníček, se kterým jsme se právě seznámili, je vlastně dokumentem účetní povahy (za tím účelem byl sepsán), ale zároveň také jedinečným dokladem umožňujícím nahlédnout přímo do talíře špitálníků a chudých lidí vůbec. Jeho význam proto ocení všichni badatelé, které zajímá kulturní historie a každodenní život chudých a nejchudších vrstev společnosti raného novověku.

2 Napf – chebská dutá míra, nádoba o objemu zhruba 9,3 litru.

3 Lot = 16 gramů.

4 Qwens (kventlík) = $\frac{1}{4}$ lotu = 4 gramy.

Dvě nové listiny ve fondu Archiv města Horní Slavkov

Vladimír VLASÁK

Aniž by to byl prvotní záměr, který uvažoval o pouhé informaci o jedné významnější listinné akvizici SOKA Sokolov v roce 2009, může však být toto téma i příspěvkem do diskuse o uzavřenosti našich archivních fondů a tudíž jejich výběru ke zpřístupnění a stanovení způsobu a metody zpracování. Archiv města Horního Slavkova je totiž příkladem archivního fondu, u něhož ani jeho nejhistoričtější součásti nelze pro silnou rozchvácenost považovat dosud za scelené, a tedy i uzavřené, ale patrně i nadále nás mohou překvapovat objevy dalších neznámých nebo nezvěstných archiválií, které z něj kdysi byly vytrženy. Každé zpracování i takových tradičních archivních souborů je vždy pouze jednou etapou v zachycení jejich proměnlivého vývoje a žádný, byť sebeklasičtější archivní celek nelze za úplně uzavřený považovat.

Rovněž u nich je označení o uzavřenosti pojmem evidentně relativním.

Když byla v sokolovském okresním archivu v roce 1980 dokončena inventarizace oddělení listin fondu Archiv města Horní Slavkov a v listopadu 1982 schválen čistopis dílčího inventáře, snad nikdo netušil, že ještě poté bude tento rozsáhlý a významný celek historických archiválií podstatněji doplňován.¹ Nicméně stalo se tak, a to již nejednou, a každý další doplněk listinného souboru, který čítal po zinventarizování celkem 2488 listin z let 1487 až 1872, dokládá, jakými pohnutými osudy a cestami musely procházet i naše nejhodnotnější archiválie.

1 SOKA Sokolov, Archiv města Horního Slavkova. Listiny 1487–1872, Inventář I–II, Jindřichovice 1980.

Listina Maxmiliána II. z 14. dubna 1567, jejíž poškozený pergamen má rozměry 70 x 72 cm.

Podle svého původu byl jako delimitované archiválie už v březnu roku 1987 do listinného oddělení fondu AM Horní Slavkov ze zlomků městských archivů ve sbírce Akty různé provenience v tehdejší Státní ústřední archiv v Praze navrácen celek jedenatřiceti hornoslavkovských papírových listin z let 1605 až 1713. Jeho existence byla sice známá, ale teprve rozhodnutí o delimitaci otevřelo cestu ke scelení s původním již zinventarizovaným listinným souborem.²

Po jisté časové prodlevě obohatily soubor hornoslavkovských městských listin v jediném roce hned dva přírůstky. V červenci roku 2009 do něho zakoupil SOKA Sokolov od antikvariátu v Praze v Betlémské ulici na Starém Městě listinu císaře Rudolfa II. ze 4. července 1587, kterou udělil bratřím Siebenhünerovým, měšťanům v Horním Slavkově, erb. Obsah znakové listiny byl z literatury sice znám,³ ale objev jejího originálu, který kromě popisu obsahuje i miniaturu uděleného erbu, se jeví jistě jako mimořádný až vzácný. O této listině bylo v širších souvislostech pojednáno jinde.⁴

Proto se náš zájem tentokrát soustředí na další dvě listiny, jež získal SOKA Sokolov rovněž do tohoto fondu o pouhý měsíc později od Knihovny Náprstkova muzea, sídlící v Praze na Betlémském náměstí. Nalezli a identifikovali je při zpracování svých fondů knihovni pracovníci, kteří se také domluvili

o jejich předání do listinného oddělení Archivu města Horní Slavkov. V prvním případě se jedná o privilegium města Horního Slavkova a v případě druhém jde o panovnickou listinu pro obyvatele tohoto města.

Jak uvedl Antonín Haas v Soupisu privilegií měst a městeček v Západočeském kraji od roku 1526, uveřejněném roku 1968, byl originál konfirmační listiny císaře Maxmiliána II. ze 14. dubna 1567, kterou potvrdil Hornímu Slavkovu výsady udělené tomuto městu již jeho otcem Ferdinandem I. v září 1547, nezvěstný.⁵ Jeho text ale v úplnosti zaznamenaly kniha opisů privilegií města Horního Slavkova z let 1547 až 1660, pořízená roku 1721 a kniha opisů týchž městských privilegií, vyhotovená kolem roku 1820, které jsou uchované dodnes mezi knihami městského archivního fondu.⁶ Ačkoliv Ferdinandovo

² Státní ústřední archiv Praha. *Průvodce po archivních fondech II*. Praha 1955, s. 123.

³ SCHIMON, Anton. *Der Adel von Böhmen, Mähren und Schlesien*. Böhmisch Leipa 1859, s. 156.

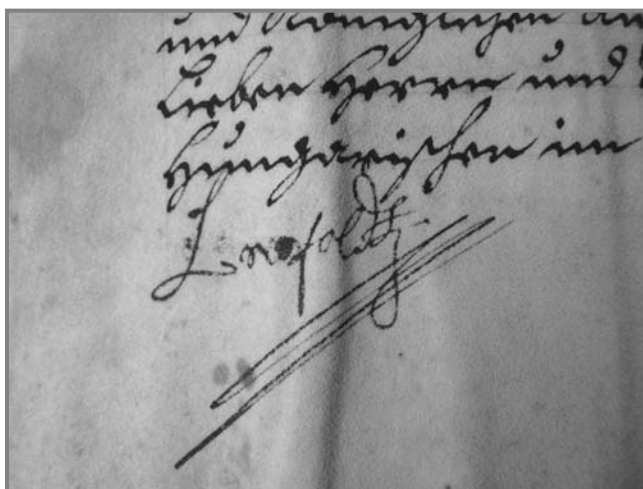
⁴ VLASÁK, Vladimír. Erbovní listina Rudolfa II. pro hornoslavkovské měšťany. Významná listinná akvizice Státního okresního archivu Sokolov. *Sborník Muzea Karlovarského kraje* 17 (2009), s. 301–310.

⁵ HAAS, Antonín. Soupis privilegií měst a městeček v Západočeském kraji. *Minulost Západočeského kraje VI*, 1968, s. 313.

privilegium z 26. září 1547 je v městském archivu zachováno v originálu, jeho ztracená listinná konfirmace od vladařského nástupce vytvářela v jinak dobře dochované řadě originálních panovnických privilegií města citelnou mezeru. Jejím objevením a vrácením do původního městského listinného celku, byť s lehce poškozeným pergamenem a bez pečeti vydavatele, se tak opět zkompletovala série originálních panovnických privilegií, jež tvoří nejhodnotnější součást tohoto fondového oddělení Archivu města Horní Slavkov.

Druhá, tentokrát i obsahově neznámá pergamenová listina a podobně poznamenaná jako předcházející, tedy s lehkým poškozením psací látky a bez původně přivěšené vydavatelské pečeti, byla na rozdíl od první listiny určena jediné osobě. Byl jí správce Vrchního horního úřadu v Horním Slavkově Jan Jiří Hübschmann z Kronenbergu, kterému v ní 21. dubna 1702 císař Leopold I. udělil za prokázané zásluhy o rozvoj těžby cínu ve Slavkovském lese titul císařského a královského rady.⁷ Jedná se o privilegium soukromého charakteru, o jehož zařazení do listinného celku městského archivu by bylo možno pochybovat, ale podobných listin soukromých příjemců je v něm celá řada. Do ní jak tato listina, tak ostatně i zmíněné znakové privilegium, určené osobám s městem Horním Slavkovem svým pobytem i působností velmi úzce svázaným, zapadají. Jistým potvrzením příslušnosti této listiny do hornoslavkovského městského archivu může být také

skutečnost, že se objevila zároveň s městským privilegiem, o jehož začlenění se pochybovat určitě nedá. Lze mít tedy s velkou pravděpodobností za to, že obě listiny byly vytrženy z jednoho původního souboru, kam se po dlouhé době mohly opět vrátit.

Listinou z 21. dubna 1702 udělil císař Leopold I. správci Vrchního horního úřadu v Horním Slavkově J. J. Hübschmannovi z Kronenbergu titul císařského a královského rady. Nahoře vlastnoruční podpis císaře Leopolda I., vydavatele listiny.

6 SOKA Sokolov, Archiv města Horní Slavkov, Úřední knihy /1509/–1945, inv. č. 1 a 2.

7 Hübschmanny z Kronenbergu uvádí SCHIMON, Anton, c. d., s. 23.

První volby obecního výboru ve vsi Kostelec v roce 1850

Zuzana KLIKOVÁ – Karel ROM

Po zrušení poddanství v roce 1848 bylo nutno nově konstituovat i správu jednotlivých osad, resp. – ve smyslu dvorského dekretu z roku 1784 – katastrálních čili berních obcí. Stadi-onovo prozatímní obecní zřízení z března 1849 stanovilo obce jako nejnižší články územní samosprávy. V každé měl být zřízen obecní výbor (volený na tři roky), který si dále ze svého středu volil obecní představenstvo. To bylo složeno z obecního představeného (starosty), jenž prováděl usnesení obecního výboru, a alespoň dvou radních. Činnost obecních samospráv byla zahájena v roce 1850, kdy začaly pracovat i nově zřízené státní politické úřady. V tomto roce se tedy uskutečnily i první volby do obecních samospráv.

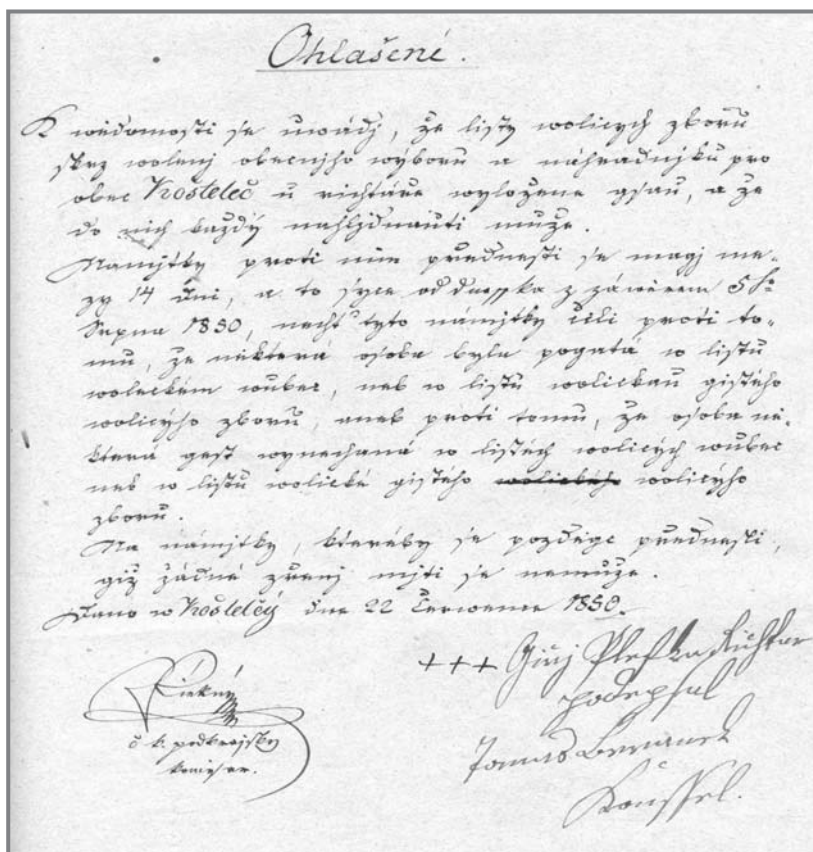
O způsobu provedení voleb si samozřejmě můžeme učinit rámcovou představu na základě studia právních norem, které tento akt upravovaly, ale o jejich konkrétním průběhu v jednotlivých obcích se většinou přímé doklady nedochovály. Když při pořádání archivního fondu Archiv obce Kostelec v SOKA Plasy v roce 2009 bylo zjištěno, že mezi písemnostmi je i kompletní dokumentace obecních voleb z července až srpna 1850, bylo to pro archiváře příjemné překvapení, tím spíše, že se jedná zatím o jediný známý případ na severním Plzeňsku.

Kostelec byl v polovině 19. století malou vsí s 61 obyvateli. Až do zrušení patrimoniální správy byl součástí plaského panství, jehož majitelem byl někdejší rakouský kancléř Klement Václav Lothar Metternich-Winneburg, poté připadl

do obvodu působnosti podkrajského úřadu a okresního soudu v Plzni. Stál zde kostel sv. Jiří, filiální k Plané, duchovním správcem byl farář Karel Nekola. Funkci posledního rychtáře zastával Jiří Plevka a dalším představitelem dosavadní místní samosprávy, před vznikem obecních výborů ovšem jen velmi omezené, byl zřejmě Tomáš Beránek, který je na volebních písemnostech uváděn jako konšel. Dva posledně jmenovaní společně se zástupcem podkrajského úřadu Pěkným se museli postarat o řádnou přípravu i průběh voleb.

Volební právo do obecních orgánů bylo založeno na principu zastoupení jmění a podle výše odvodu přímých daní byli oprávnění voliči rozděleni podle určeného klíče do volicích sborů. Ty byly nejvýše tři, u nejmenších obcí, mezi které patřil i Kostelec, byl sestavován sbor jediný. Voličské seznamy bylo nutno veřejně vyložit nejpozději čtyři neděle před datem voleb.

Dokument *Lista obecních údů obce Kostecké, kteří mají právo voličské, k dělení voličských sborů* byl vypracován a zveřejněn 22. července 1850 a vyložen u rychtáře. Seznam voličů byl vyplněn na předtištěných formulářích a obsahoval rubriky se jménem voliče, jeho zaměstnáním, bydlištěm a výší odváděné daně. Je třeba připomenout, že oprávnění voliči – pokud tomu nebránily zákonné důvody – zároveň i mohli být voleni a volbu pod hrozbou sankcí zpravidla nesměli odmítnout. Současně bylo vypracováno *Ohlášení*, které na vyložení voličských seznamů upozorňuje obyvatele obce a stanovuje čtrnáctiden-

Vyhláška o vyložení voličských seznamů k volbě obecního výboru v obci Kostelec z 22. července 1850

ní lhůtu pro vznesení případných námitek. V souvislosti s tím byl zároveň téhož dne zaveden i protokol, do kterého měly být případné námitky zaznamenávány. Protest vznesl Antonín Krofta z Nadryb, který byl do seznamu následně připsán, jelikož odváděl daň z poloviny usedlosti čp. 8 v Kostelci.

Seznam po této úpravě zahrnoval 13 oprávněných voličů. Bylo to především deset majitelů usedlostí v Kostelci, mezi nimi i vdova Anna Plevková, která ovšem jako žena musela podle zákona volit v zastoupení, dále již zmíněný Antonín Krofta z Nadryb, plánský farář Nekola a konečně kníže Metternich, neboť v katastru obce byly i pozemky náležející plaskému velkostatku. Dne 15. srpna 1850 bylo v obci zveřejněno *Prohlášení* podepsané okresním komisařem Pěkným, které jako den voleb určilo 17. srpen.

Příjezd knížete Metternicha do Kostelce se dal opravdu těžko očekávat (byl ostatně v té době stále ještě v nuceném exilu), nedostavil se ani žádný zástupce plaského velkostatku. Všichni ostatní se však sešli v 9 hodin dopoledne v domě rychtáře Plevky, aby zvolili osm členů obecního výboru a čtyři náhradníky (počet byl dán velikostí obce). Volit se začalo o hodinu později, a to veřejně – každý z oprávněných voličů přednesl jména svých kandidátů. Ta byla zaznamenána do předtištěného formuláře (*Lista hlasovací I. a jediného sboru volicího k volení starších obecních a náhradníků v obci Koste-*

lec) a poté sumarizována v dalším předtištěném formuláři (*Spolulista I. a jediného sboru volicího k volení starších obecních a náhradníků v obci Kostelec*), kde byl uveden počet získaných hlasů. Do obecního výboru byli zvoleni Josef Plevka, Tomáš Beránek, Václav Plevka, Matěj Fencel, Jan Křepela, farář Karel Nekola, Antonín Krofta, Jiří Plevka, za náhradníky Vojtěch Plevka, Jakub Oliberius, Anton Oliberius a Matěj Tríska. Ve čtvrt na dvanáct byla volba ukončena. O jejím průběhu byl vypracován závěrečný *Protokol o volbě starších obce Kostelec*, který mimo okresního komisaře již podepsali i noví „výboři“ Karel Nekola, Tomáš Beránek, Jiří Plevka a Jan Křepela.

Téhož dne zvolil obecní výbor představenstvo. Hlasovalo se opět ústně a veřejně, starostou se stal Tomáš Beránek, prvním radním Jiří Plevka a druhým radním Václav Plevka. I o této volbě se dochoval záznam – *Protokol přes volbu představenstva obce Kostelec*.

Obecní radní museli po zvolení složit přísahu za účasti zástupce příslušného politického úřadu, zpravidla v kostele. Ojedinele se záznamy o tomto aktu objevují v pamětních knihách farních úřadů a je to pak zpravidla také jediná informace o volbě, případně složení prvních obecních výborů. V Kostelci tomu bylo nepochybně stejně, i když doklad o složení přísahy chybí. V kontextu s výše uvedenými dokumenty, dochovanými navíc ve velmi dobrém stavu, je to však nepodstatné.

Archivní fond Johann Lötzt, vdova, sklárna Rejštejn

Lenka SÝKOROVÁ

Ve Státním okresním archivu Klatovy je uložena část archivního fondu někdejší proslulé šumavské sklárny, jejíž nejslavnější období je spojeno zejména s výrobou secesního skla typů Phenomen nebo Papillon. Produkci této továrny se již dlouhá léta věnují umělečtí historikové a existuje o ní poměrně bohatá literatura. Za všechny tituly jmenujme rozsáhlý katalog *Lötz Böhmisches Glas 1880–1940*, jenž byl roku 1989 vydán u příležitosti velké monografické výstavy, kterou připravil Ústav teorie a dějin umění ČSAV a Uměleckoprůmyslové muzeum v Praze spolu s Kunstmuseum v Düsseldorfu a v němž byly publikovány zásadní stati.

První studii, jež se více než na produkci továrny soustředila na historii podniku v souvislosti se sklářským podnikáním na Šumavě, publikoval roku 1951 Bedřich Štiess,¹ který využil jak dosavadní německou literaturu, tak četné archivní prameny, z nichž některé (např. farní kronika Rejštejnu) jsou dnes již bohužel nezvěstné.

V době zveřejnění Štiessovy studie byl archiv podniku ve správě Muzea Šumavy v Kašperských Horách a spolu s dalšími archivními fondy uložen v podkroví školy, kde byl umístěn i muzejní depozitář. Je nepochybnou zásluhou tamního učitele a správce muzea v jedné osobě Emanuela Boušky, že byl podnikový archiv sklárny zachráněn. Jeho součástí byla jak původní registratura, tak více než 70 tisíc papírových sklářských stříhů, dále výkresy a vzory výrobků. Po zřízení Okresního archivu v Sušici v roce 1954 vyvíjela jeho tehdejší vedoucí Věra Holá snahu převzít dochované archivní fondy do odbor-

né péče. Doba však tomuto úsilí nebyla nakloněna, neboť archiv nedisponoval odpovídajícími prostory. Jak dokazuje korespondence mezi archivem a muzeem,² 25. listopadu 1957 byl sice fond sklárny s výjimkou sklářských stříhů archivem převzat, ale zůstal na svém místě. Vedoucí archivu se další rok pokoušela o získání zbývajících částí fondu, ale archivní oddělení Krajské správy ministerstva vnitra v Plzni (dále KS MV) rozhodlo v lednu 1958 tak, že archivu bude náležet podniková spisovna a sklářské stříhy zůstanou v muzeu. Depozitář ve škole byl však nevyhovující a národní výbor v Kašperských Horách měl zajistit místnost v budově radnice, kam by byly archivní fondy včetně fondu sklárny přemístěny.

Již 13. února 1958 vyzval správce muzea archiv k urychlenému vyklizení prostor kvůli instalaci ústředního topení. Bohužel nevyčkal, až si archiváři přesun dokumentů zajistí, což vedlo 25. února ke stížnosti okresní archivářky archivnímu oddělení KS MV. Dle vlastních slov „spatřila prostoru zpola vyklizenou s archivním materiálem ležícím na zemi. Za mé nepřítomnosti a bez jakéhokoli předchozího uvědomění vybral totiž s. Bouška, který stěhoval z místnosti tam uložené musejní předměty a knihovnu, též veškerý materiál Okresnímu archivu v Sušici patřící ze skříní a regálů, v nichž byl uložen, a odvezl uvedený nábytek do depositářů nově zřízených při muzeu.“

¹ ŠTIESS, Bedřich. Lötztova sklárna v Klášterském Mlýně u Rejštejnu. *Časopis společnosti přátel starožitností*, č. 4, roč. LIX, 1951, s. 201–220.

² Státní okresní archiv Klatovy, spisy o fondu Archiv města Kašperské Hory.

Veduta proslulé šumavské sklárny v Klášterském Mlýně u Rejštejna

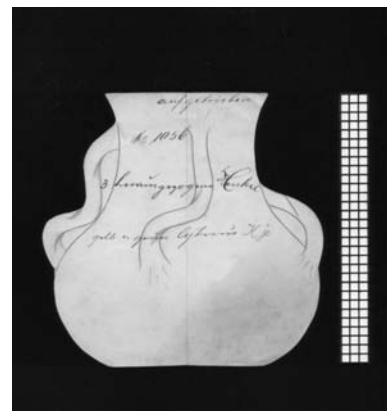
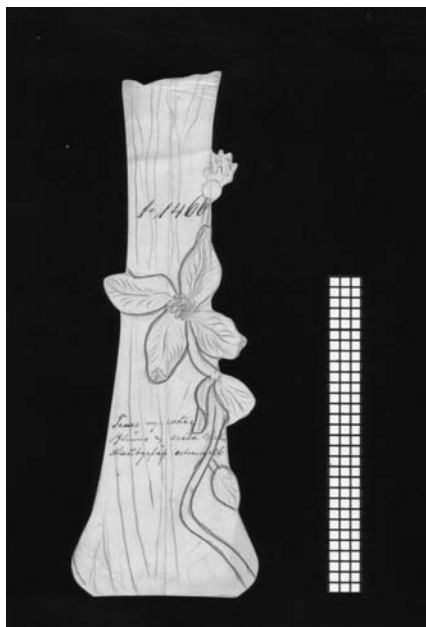
Dne 2. dubna 1958 došlo mezi muzeem a archivem k definitivní dohodě o delimitaci materiálu. Výše popsané události však národní výbor nepřiměly k zařízení archivních prostor. Úplné převzetí archiválií a jejich přestěhování na radnici se uskutečnilo až roku 1963. V té době však měl archiv nového zřizovatele, Okresní národní výbor v Klatovech, což mělo za následek, že fond Johann Lötze, vdova, sklárna Rejštejn byl přestěhován po roce 1969, kdy byla pro účely archivní budovy rekonstruována budova synagogy, do Klatov.

Od roku 1983 začal Ústav teorie a dějin umění ČSAV se soustavným zpracováním sklářských stříhů.³ V současné době se Muzeum Šumavy vzhledem ke křehkosti papíru věnuje jejich digitalizaci. Kromě jiného to byla příležitost k uskutečnění výstavy v Kašperských Horách roku 2009, která účastníky seznámila s produkcí továrny do roku 1914 a postu-

pem digitalizačních prací. V této souvislosti také významně vzrostl badatelský zájem o podnikovou registraturu uloženou v SOKa Klatovy a vycházejíce vstříc tomuto zájmu, přistoupili jsme k inventarizaci tohoto fondu.

Přestože byla huť v Klášterském Mlýně založena již roku 1836, jméno Johann Lötze, vdova získala roku 1851, kdy ji koupila spolu se svým druhým manželem Zuzana Gerstnerová, druhá manželka Johanna Lötze. Archiválie jsou však dochovány až od roku 1891. Příčinou byl zřejmě požár roku 1914, při němž vzal za své podnikový archiv s výjimkou písemností, které byly dosud využívány a v podnikové registratuře nebyly uloženy. Další požár továrny postihl roku 1930, ale ten pravděpodobně neměl na písemnosti tak ničivý účinek.⁴

Před archivním zpracováním měl fond 25 bm. Zachovaly se 72 knihy, převážně účetní agenda a provozní evidence. Spisy

Stříhy s technickými výrobními údaji z let 1900–1913 (Fotografie stříhů laskavě poskytla ředitelka Muzea Šumavy v Sušici Mgr. Zdeňka Řezníčková.)

obsahují hlavně rozsáhlou obchodní korespondenci značenou Ku-Korr (Kundenkorrespondenz), která byla řazena chronologicky v pořadacích dle abecedy. Mezi adresáty najdeme obchodní zástupce firmy, odborně zaměřené časopisy, obchodní domy, veletrhy a výstavy, špeditérské firmy, ale i zastupitelské úřady a odborné sklářské školy. I zde se občas objevují návrhy na výrobky, nákresy a stříhy. Mimo to se ve spisech objevuje agenda zajištění provozu firmy, např. korespondence s firmami vyrábějícími chemické suroviny, strojírenské firmy, dále smlouvy o pojištění, zápisy z valných hromad (v roce 1928 vstoupil do firmy jako společník a jednatel firmy hrabě Zdenko Schönborn, z čehož vyplývala i pravidelná korespondence s panstvím Kout na Šumavě), dále evidence zaměstnanců (např. i polských válečných zajatců v letech 1942–1945). Firma byla vzhledem ke snaze vyrábět sklo umělecké hodnoty v kontaktu s výtvarníky (Marie Kirschnerová, Otto Prutscher, Leopold Bauer a další).

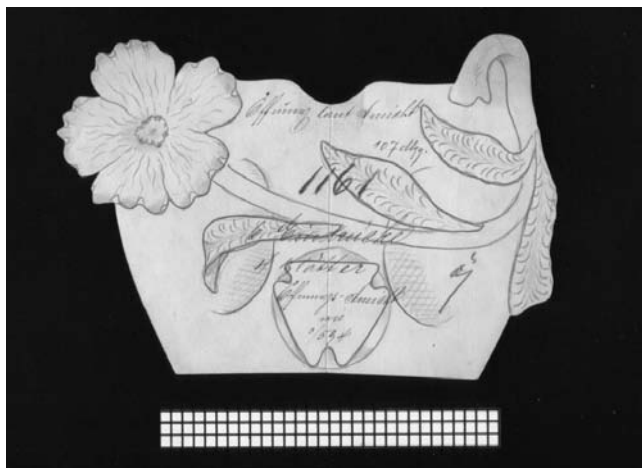
I když je díky letitému výzkumu továrna Johann Löt, vdova pokládána odbornou veřejností za „nejúplněji probádanou významnou sklárnu na světě“;⁵ věříme, že zpřístupněním fondu archivní pomůckou posloužíme odborné i laické veřejnosti v dalším studiu.

Archiv obce Sulislav

Jan EDL

V loňském roce procházely rukama tachovských archivářů především archiválie místních národních výborů zaniklých do roku 1980 a archiválie tzv. archivů obcí. Zpracování archiválií uložených ve fondech archivů obcí se již chýlí ke konci a v roce 2010 budou badatelské veřejnosti přístupné všechny fondy tohoto typu uložené v našem archivu. Jedná se zpravidla o drobné fondy, které obsahují pouze zlomek dokumentů, které samospráva na našem okrese před rokem 1945 vyprodukovala. Tuto torzovitost lze přičíst na vrub především odsunu původního německého obyvatelstva a nezájmu nových osadníků o německé písemnosti a samozřejmě i nezájmu o písemnosti obecně. Do poloviny 50. let, kdy začaly být prováděny první dohlídky spisoven místních národních výborů tak na obcích zbyl pouze materiál, který byl považován za důležitý (kroniky, stavební spisy, parcelní protokoly) nebo ten, který prostě ještě nebyl zničen.

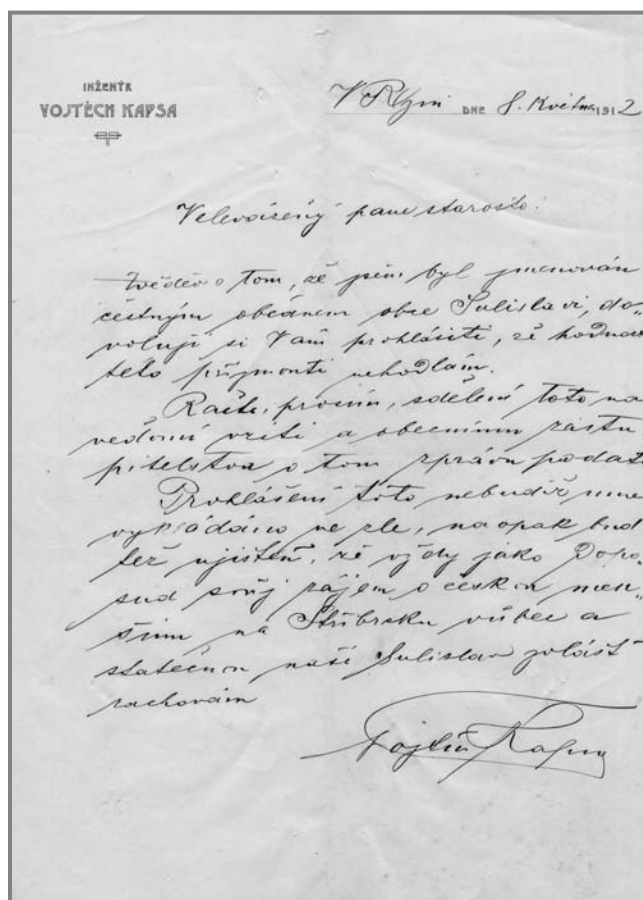
Přesto i na našem okrese existovala obec, jejíž obyvatelstvo se postaralo, aby dokumentace z období před rokem 1945 byla zachráněna. Její archiválie dochované do dnešních dnů jsou mezi ostatními fondy archivů obcí jedinečné již na první pohled. Bohužel to není rozsahem dochovaných materiálů, ale jejich jazykem. Jedná se totiž o písemnosti obce Sulislav – centra tzv. sulislavského národnostního ostrůvku. Převážná většina archiválií je tedy psána česky. To, že se archiválie dochovaly pouze torzovitě (z podstatných dokumentů chybí např. kronika či zápisy ze schůzí), lze patrně přičíst na vrub spíše německé okupaci tohoto území po roce 1938 a německé správě obce v letech 1938–1945, než poválečným nezájmem o písemnosti. V Sulislavi, jako prakticky jediné obci v tachovském okrese, totiž po válce neproběhla kompletní výměna obyvatelstva a většina obyvatel zde zůstala i po válce.

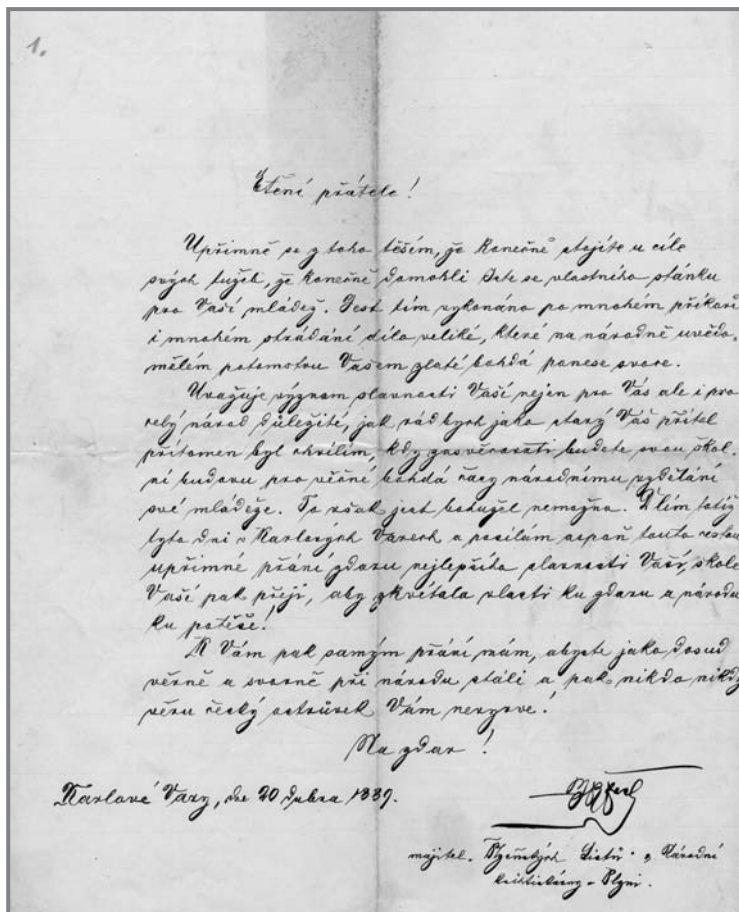
3 ADLEROVÁ, Alena. Úvodem k výstavě a katalogu. In *Sklárna Lötz Klášterský Mlýn 1880–1940*, Praha: Uměleckoprůmyslové muzeum, 1989, s. 7–8.

4 ADLEROVÁ Alena. Chronologie důležitých údajů z historie sklárny. In *Secesní sklo z Klášterského mlýna 1895–1914*, Kašperské Hory: Muzeum Šumavy, 1985, nestránkováno.

5 ADLEROVÁ, Alena, viz. pozn. 3.

Archiválie fondu Archiv obce Sulislav obsahují zajímavé jednotliviny, např. odmítnutí čestného občanství obce ze strany ing. Vojtěcha Kapsoy z Plzně. Pravý důvod odmítnutí již zřejmě nikdy nebude objasněn.

Dopis majitele Plzeňských listů a Národní knihtiskárny v Plzni J. R. Porta, jenž omlouvá svou neúčast na slavnostním vysvěcení nové školní budovy v Sulislavi, které se konalo 21. dubna 1889

Novodobé dějiny Sulislavi jsou dějinami národnostních sporů české většiny a německé menšiny. Původně tvořila Sulislav centrum již zmíněného národnostního ostrůvku. Dále jej tvořily obce Butov, Svinná, Sytno a Vranov. Do vzniku Československé republiky v roce 1918 se však česká většina a české obecní zastupitelstvo udrželo pouze v Sulislavi. Není úkolem tohoto krátkého příspěvku přiblížit historii národnostních třenic v obci a na Stříbrsku obecně, ale přiblížit unikátní archivní fond, který byl zpřístupněn badatelské veřejnosti v roce 2009. Většina dochovaných archiválií pochází z období, kdy v Sulislavi působil Adam Králenec. Ten působil v obci nejprve jako první radní vedle starosty Matouše Pilvouska, poté od roku 1892 do své smrti v roce 1912 jako starosta. Většina archiválií tak pochází z let 1882–1912, tedy z doby, kdy obec vedli výše uvedení starostové.

Archiválie, i když se jich do dnešních dnů dochovalo pouze torzo, dokumentují snahy Sulislavských o prosazení českého vlivu v obci a jejich nezamýšleným vedlejším produktem jsou i další archivní fondy dochované v tachovském archivu. Tyto snahy vedly k otevření české školy v obci v roce 1882. Nejprve se jednalo o soukromou školu Ústřední matice školské, v roce 1885 byla škola na žádost obecního zastupitelstva zveřejněna. Z její činnosti se bohužel dochovaly pouze dvě kroniky zachycující období 1882–1914, které dnes tvoří součást fondu Česká obecná škola Sulislav (zpřístupněn v roce 2006). V roce 2008 byl zinventarizován i fond Obecná škola (německá) Sulislav, který obsahuje pou-

ze kroniku z let 1891–1918. Záhy poté byla německá škola uzavřena.

Archiv obce také dokládá neúspěšné snahy Sulislavských o zřízení vlastní fary. Sulislav totiž patřila po celou dobu své existence pod duchovní správu Děkanství ve Stříbře, které stálo spíše na straně německé menšiny. Nutno však poznamenat, že ve Stříbře vždy působil český kaplan. Sulislavští občané nebyli také odkázáni pouze na německé finanční ústavy v okolí. Český Spořitelní spolek v Sulislavi a okolí vznikl již v roce 1893 a byl významnou oporou českého živlu v obci a jejím sousedství. Německá odpověď na sebe nenechala dlouho čekat a již o tři roky později proběhla ustavující schůze Spořitelního a úvěrního spolku pro německou část Sulislavi a obce Butov, Vranov, Sytno, Svinná a Lhota v Sulislavi u Stříbry, jak zněl jeho celý název. Také tyto archiválie již byly v roce 2004 zpřístupněny badatelské veřejnosti.

Vzhledem k tomu, že se do dnešních dnů dochovaly všechny archivní fondy sulislavských původců pouze meze-rovitě, musí badatelé pro pokud možno co nejúplnější obraz o životě obyvatel této obce prostudovat všechny výše uvedené archivní fondy. Do této mozaiky přibyl v roce 2009 ještě další, a to osobní fond manželů Adama a Marie Králencových, který samozřejmě nejvíce doplňuje právě archiválie obecní samosprávy, ale je i zajímavým dokladem o životě a kontaktech tohoto manželského páru, který se po celý život snažil udržet Sulislav českou a všemožně podporoval všechny snahy, které by vedly k zvýšení českého vlivu.

August Arthur Stöhr, starosta obce Holýšov v letech 1940–1945

Marie SCHÖNTAG

Ve svém životopise z 18. července 1940 uvádí, že se narodil 23. března 1895 jako syn výrobce hudebních nástrojů Hermanna Augusta Stöhra a jeho ženy Friederike Sidonie v Markneukirchenu v západní části saského zemského okresu Vogtland. Po absolvování obecné školy v roce 1907 nastoupil na reálnou školu v Olešnici (Oelsnitz), kterou ukončil maturitou s velmi dobrým prospěchem v roce 1912. Protože hned po škole nezískal zaměstnání v žádném státním úřadě, začal pracovat v advokátní kanceláři dr. Rödera v Olešnici. V červenci 1912 byl přidělen jako čekatel na úřad landráta v Auerbachu, odkud byl po roce přeložen na okresní hejtmanství do Saské Kamenice (Chemnitz) a v lednu 1915 na ministerstvo vnitra do Drážďan. Posudky ze všech míst jej hodnotí jako bezúhonného, pilného, odpovědného, přizpůsobivého, nápaditého, sebejistého, velmi výkonného a všestranného pracovníka s organizačními schopnostmi a smyslem pro humor, kterým si brzy dovedl získat své podřízené i nadřízené.

V březnu 1915 nastoupil jako válečný dobrovolník k 1. polnímu dělostřeleckému pluku č. 12 v Drážďanech a účastnil se tažení do Francie od března 1916 do prosince 1918, kde byl vyznamenán medailí Bedřicha Augusta, Železným křížem II. třídy a listinou nejvyššího uznání za statečnost před nepřítelem. Z vojenské služby byl propuštěn v hodnosti vicestrážmistra a od ledna 1919 začal opět pracovat na ministerstvu vnitra v Drážďanech.

Na vlastní žádost se v květnu 1919 nechal přeložit na úřad landráta v Plavně (Plauen). Od roku 1921 byl zaměstnán jako správní asistent a od března 1922 byl povýšen na vládního sekretáře.

Ve státních službách však nenašel plné pracovní uspokojení, neboť jako mladý úředník toužil po místě s větší odpovědností a samostatnými úkoly. Když odmítl stát se členem sociálně demokratické strany a neviděl možnosti dalšího povýšení, začal se od roku 1924 ucházet o místa starostů v různých obcích. Začátkem roku 1925 byl zvolen ze 101 uchazečů starostou obce Zwota a v červenci 1931 ze 95 uchazečů starostou obce Pobershau v saském Krušnohoří, přičemž v obou volbách byl zvolen přímou většinou.

Během svého působení ve funkci starosty absolvoval množství kurzů, mj. také kurz nauky o rasách na Státní akademii pro pěstování rasy a zdraví (Staatsakademie für Rassen- und Gesundheitspflege) v Drážďanech v roce 1934, a vykonával četné další úřední funkce. Začátkem roku 1940 mu landrát Müller z okresního města Marienberg předal čestné služební vyznamenání.

V roce 1921 se Stöhr oženil s dcerou stavitele Oskara Bleichera z Olešnice. Roku 1923 se jim narodil syn, který začal kráčet ve stopách svého otce: po ukončení střední školy v Marienbergu nastoupil v sedmnácti letech jako válečný dobrovolník k Waffen SS v Oranienburgu.

V roce 1940 se Arthur Stöhr přihlásil spolu s dalšími 111 uchazeči do konkurzu na místo starosty v Holýšově po odstupujícím starostovi Weinerovi. Mezi Stöhrovými osobními spisy,

jejichž obsah naprosto splňoval veškeré tehdejší požadavky na místo důležitého politického činitele, se nalézá mimo jiné i doklad o árijském původu, který mapuje sled jeho předků a předků jeho ženy až do čtvrté linie. V osobním dotazníku uvádí, že členem NSDAP je již od 1. května 1933. Podařilo se mu postoupit do nejužšího výběru ze tří uchazečů. Dne 30. září 1940 při osobním pohovoru seznámil vládního radu Schrotha a obecní radní se svými zkušenostmi z místa starosty průmyslové obce Pobershau a vylíčil svoji představu o budoucí výstavbě města Holýšov natolik přesvědčivě, že byl shledán nejschopnějším ze všech přihlášených a jmenován pověřencem NSDAP se souhlasem stříbrského landráta Franka do funkce holýšovského starosty, a to podle jmenovací listiny pro období od 5. listopadu 1940 do 4. listopadu 1952. Slavnostní uvedení do funkce a přísaha nového starosty se konala 5. listopadu 1940 v zasedacím sále radnice. Pozváni byli vedle stříbrského landráta vládní radové Göllner, Schroth a Lobenwein, okresní vedoucí Wilfer a všichni významní místní činovníci. O volbě starosty informovaly noviny *Die Zeit* v Liberci, *Heimatruf* a *Egerer Zeitung* v Chebu. Nový starosta se v Holýšově nastěhoval do domu čp. 270.

První zápis ze schůze obecní rady, které Arthur Stöhr v Holýšově předsedal, pochází z 5. března 1941. Stöhr se ve

August Arthur Stöhr

svém novém místě opět osvědčil jako schopný organizátor – za jeho úřadování bylo v Holýšově vybudováno mj. celé nové sídliště (dnešní Výhledy), které se skládalo ze 120 obytných jednopatrových domů s asi 520 bytovými jednotkami, dále vzniklo sedm budov továrny na výrobu munice, byla přestavěna česká škola, postaveno nádraží. Kromě toho byl ale v roce 1944 v Holýšově zřízen také nechvalně proslulý koncentrační tábor, v němž byly internovány převážně ženy různých národností.

Retrospektivní záznamy obecní kroniky se o osobě starosty nezmiňují vůbec. Z archivního fondu Archiv obce Holýšov lze vyčíst, že Arthura Stöhra zastihla během jeho pobytu v Holýšově při vykonávání úředních úkolů a povinností roku 1941 také tragická zpráva o úmrtí jeho jediného syna na frontě. Poslední schůze obecní rady pod vedením Arthura Stöhra se konala 15. března 1945. Jeho další poválečný osud se zatím nepodařilo vysledovat.

Stručný exkurz do osudů sudetských Němců v Chotěšově v letech 1945–1946

Ondřej MAGLIČ

V roce 2009 došlo k uspořádání archivního souboru MNV Chotěšov, ve kterém se dochovalo z hlediska archivních souborů uložených v SOKA Plzeň-jih neobvyklé množství dokumentace týkající se tzv. sudetských Němců v Chotěšově.

Při ustavení prvního poválečného MNV v Chotěšově dne 6. května 1945 bylo proti dobovým zvyklostem za jeho členy zvoleno i šest členů německé národnosti, což bylo v zápise z ustavujícího zasedání výslovně zdůvodněno jejich věrností Československé republice a jejich demokratickým smýšlením. Později již však ani občané ze smíšených manželství nemohli být členy MNV. Místním Němcům byly zabaveny zbraně, byly vypracovány (dodnes dochované) seznamy příslušníků NSDAP, SA, SS a Volksturm v Chotěšově a prozatímní místní pracovní úřad začal přidělovat Němce na práci místo původních ruských a spojeneckých zajatců. (Dle zápisů ze zasedání MNV ze 14. února 1946 bylo na základě zmíněných seznamů zatčeno 79 osob. Jednalo se o členy SS či vedoucí funkcionáře NSDAP). Pohyb německých obyvatel byl výrazně omezen a museli být včetně antifašistů označeni žlutou páskou, jejíž nenošení bylo pokutováno. Americkou armádou dosazený starosta německé národnosti byl národním výborem odvolán a na jeho místo byl jmenován Čech. Dne 13. června 1945 byly z docházky do obecní školy vyloučeny děti rodičů, kteří neprojevili věrnost Československé republice. Téhož dne bylo také rozhodnuto uzavřít veškeré koloniální obchody ve vlastnictví Němců a německým živnostem byli přiděleni čeští národní správci. 18. července zahájila činnost komise MNV pro osidlování, která začala přidělovat uzavřené živnosti a domy. Již 9. srpna 1945 MNV rozhodl, že zabavené věci Němcům budou koncem měsíce rozprodány Čechům a cennosti budou odevzdány na poklad republiky. Nábytek a další věci pak byly průběžně přidělovány místním občanům.

Loajální Němci, zvolení do prvního MNV, byli 21. srpna 1945 pověřeni přezkumem ostatních místních Němců žádajících o vydání potvrzení loajality. Dne 6. září byl vyhláškou uveřejněn seznam 55 občanů německé národnosti (ať již s československou či německou státní příslušností), žádajících o toto potvrzení a po dobu šesti dnů měli místní občané možnost podat svědectví proti konkrétní osobě. O sedm dní později uprchl místní farář, který byl taktéž ve vyhlášce uveden. Dne 11. října projednávala rada MNV připravovanou odsun Němců, ze kterého se snažila prozatímně vyřadit

nepostradatelné pracovníky zaměstnané např. v hornictví (Týnec), cihelně a pivovaru Stod či kaolince v Chlumčanech. O měsíc později MNV rozhodl, že Němci zůstanou v Chotěšově přes bramborovou a řepnou kampaň, ale budou „stlačeni“ do bytů, aby uvolnili místo pro přistěhovalé Čechy. Již 24. října bylo hlášeno uprázdňování čtrnácti domů, které byly ihned přidělovány Čechům. Dne 13. listopadu byla vyvěšena vyhláška o konfiskaci německého zemědělského majetku, v níž byli uvedeni také loajální Němci a smíšená manželství. Proti tomuto rozhodnutí bylo možné podat odvolání do 14 dnů. V průběhu října 1945 až května 1946 byly postupně přidělovány další uprázdňované domy.

Dne 23. prosince 1945 je na zasedání MNV konstatováno, že se od 5. května 1945 usídlilo v Chotěšově 237 českých rodin, tudíž počet Čechů vzrostl ze 182 na 938 osob. V lednu 1946 žádali místní Němci – antifašisté MNV o souhlas s dobrovolným odjezdem do Německa. 48 těchto žádostí bylo MNV schváleno a 27 zamítnuto. V únoru 1946 MNV rozhodl, že pouze sedm Němců antifašistů, kteří se účastnili osvobozovacích bojů za ČSR, si může odvézt při vystěhování do Německa oblečení a nábytek. Ostatní antifašisté museli odejít bez nábytku, ovšem s větším množstvím oblečení. Počátkem března byli v Chotěšově propuštěni ze zaměstnání občané německé národnosti, pracující např. v Západočeském konzumním družstvu. Dne 31. března 1946 byl v Chotěšově proveden první odsun 200 občanů německé národnosti do Stříbra. V dubnu 1946 bylo na návrh rady MNV schváleno pokácení dubů v Chotěšově jakožto symbolu germánství. K tomuto měsíci bylo také podáno 23 žádostí o československé občanství, vyhověno bylo čtyřem. Zároveň byli z odsunu vráceni Němci antifašisté. Dne 31. května 1946 vydal MNV nařízení, že pro „hloučkování“ Němců na ulicích je nyní stanovena doba zákazu vycházení pro Němce od osmi hodin večer. Počátkem července 1946 rada MNV schválila návrh o odsunu všech zbývajících 811 Němců, nehledě na jejich pracovní nasazení např. v dolech. Tento pravděpodobně již třetí odsun z Chotěšova se uskutečnil 20. srpna 1946. V materiálech MNV se dochoval také soupis 1206 Němců určených k odsunu, což při hrubém studiu dochovaných materiálů odpovídá skutečnosti. V roce 1930 obec evidovala cca 2800 občanů a je tedy zřejmé, že v Chotěšově došlo v roce 1945–1946 k výměně většiny místních obyvatel.

Bližší informace jsou k dohledání v nově zinventarizovaném archivním souboru MNV Chotěšov, který k tomuto tématu nabízí vícero inventárních jednotek. Jmenovitě např. zápisy ze schůzí pléna a rady z let 1945–1948, zápisy ze schůzí přidělové komise, dotazníky o německé branné moci,

seznamy členů NSDAP, odsun Němců, evidenční lístky obyvatelstva, přihlášky k soupisu nepřátelského majetku, soupisy zajištěného majetku, soupisy rádií a hudebních nástrojů, inventáře majetku firem předaných do národní správy, evidenční domovní listy ad.

Kroniky města Nejdku a profesor Václav Nedbal, akademický malíř, kronikář a spisovník

Jarmila VALACHOVÁ

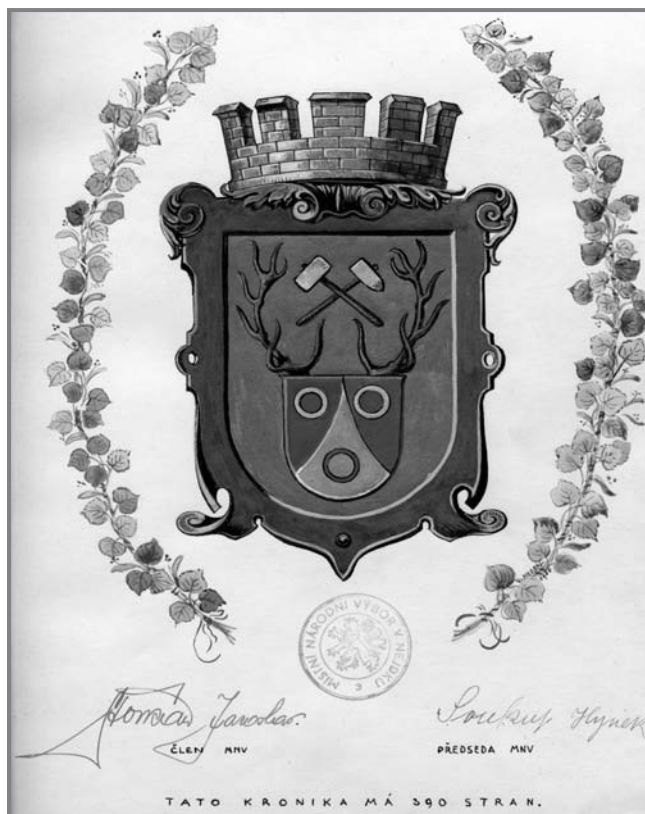
K největším cennostem archivního fondu Městský národní výbor Nejdek patří zcela nepochybně sedm svazků městských kronik s bohatými dokumentárními přílohami (včetně fotografického alba), které vznikly z činnosti několika nejdeckých kronikářů v letech 1949–1990. Autorem prvních dvou svazků byl okresní školní inspektor ve výslužbě, akademický malíř profesor Václav Nedbal z Prahy, který v Nejdku působil po několik let ve funkci městského kronikáře a spisovníka. Obě kroniky mají celokoženou reliéfní vazbu tmavozelené barvy s jemnými zlatými zdobnými motivy; zlatým písmem jsou vytištěny i názvy na předních deskách obou knih. První díl městské kroniky, který prof. Nedbal odevzdal představitelům obce na prvním zasedání nového reorganizovaného MNV dne 14. července 1950, je opatřen podpisy předsedy MNV Josefa Duška, osvětové referentky MNV Stanislavy Stránské a také vlastnoručním podpisem prof. Nedbala. První knižní svazek má 390 foliovaných stran a jeho pátou stranu zdobí ručně malovaný kolorovaný znak města Nejdku; druhý díl kroniky má 646 foliovaných stran.

Na stranách 10–15 prvního dílu kroniky najde čtenář poměrně podrobný Nedbalův životopis, k němuž jako úvodní motto zvolil verše z díla *Zahradník* indického básníka, prozaika, dramatika, hudebního skladatele, malíře a filozofa Rabíndranátha Thákura. Prof. Václav Nedbal se narodil 16. září 1881 na Březových Horách u Příbrami, kde po absolvování střední školy studoval na učitelském ústavu. Rád vzpomínal na Rožmitál pod Třemšínem, kde působil 17 let nejprve na obecných školách, poté na škole měšťanské. V roce 1905 se oženil s Miladou, rozenou Königovou, s níž vychoval 3 děti. Starší z jeho dvou synů – Miloš Nedbal – byl mj. členem činohry Národního divadla v Praze. Koncem října 1918 se Václav Nedbal přestěhoval s rodinou do Prahy, kam ho již od dětství, a poté i za studií, lákala touha po uměleckém vzdělání. Svůj sen si splnil v roce 1922, kdy byl ve svých 41 letech přijat na Akademii výtvarných umění v Praze. Po ukončení studia a po státních zkouškách působil krátce jako profesor na státní průmyslové škole v Praze a pak byl ustanoven okresním školním inspektorem v Novém Městě nad Metují a v Trutnově; k 1. listopadu 1939 byl pensionován. Na léta zde strávená vzpomíná takto: „Zde jsem malířsky vytěžil mnoho z krás líbezných Orlických hor (...) kolegové malíři na mne žárlili, když jsem na výstavách dobře prodal svoje obrazy. Celkem jsem vystavoval až do dnešního dne čtrnáckrát, a to v Praze, Mělníce, Kolíně, Čáslavě, Chrudi-

mi, Nejdku a v Karlových Varech (...) město Nejdek zakoupilo obraz Prahy a Jednotný národní výbor v Karlových Varech má ode mne obraz Hradčany v zimě.“

Na straně 14 pak prof. Nedbal popisuje okolnosti, za nichž se z bývalého Pražáka stal dočasně Nejdečanem: „Po revoluci v r. 1945, kdy po odsunu Němců z pohraničí bylo toto osídlováno českým lidem, jsem často četl v novinách výzvu, aby výtvarníci šli do pohraničí. Také Svaz čsl. výtvarných umělců, jehož jsem činným členem, vyzýval nás, výtvarníky, abychom pomohli v kulturním životě našich soukmenovců v pohraničí. Silným dojmem na mne zapůsobila reportáž red. Šidáka v Lidových novinách, který se krásně rozepsal o Nejdku a o jeho hospodářském a kulturním životě. Pod dojmem

Ručně malovaný kolorovaný znak města Nejdku, používaný od roku 1912, kdy došlo k polepšení původního šlikovského městského znaku. Autor akademický malíř prof. Václav Nedbal, 1950

tohoto článku jsem dopsal p. Jožkovi Šperlíkovi, který byl okresním osvětovým inspektorem a současně předsedou okresního národního výboru. Po výměně několika dopisů jsem se do Nejdku s rodinou rozejel a po ústním jednání s p. Šperlíkem jsem se rozhodl přesídlit dočasně do Nejdku a pomáhat zde podle svých sil. Moje žena sice měla nějaké námítky, ale já již nepovolil, a tak počátkem června 1948 jsem stěhoval částečně atelier a obrazy do Nejdku. Laskavostí MNV, zvláště jeho tehdejšího předsedy p. Stanislava Licka a vlídnou pomocí p. Jož. Šperlíka byl mně přidělen k obývání slušný domek čp. 617 v Jiráskově ulici o 4 místnostech s garáží.“ V závěru svého životopisu se prof. Nedbal upřímně vyznává ze svého vztahu k městu těmito slovy: „Jsem v Nejdku rád. Uchvátila mne především krásná krajina s nespočtenými jímavými motivy (zvláště na podzim), poznal jsem tu řadu dobrých a vzácných lidí, práce mne tu těší a slouží mně ku zdraví. V letních měsících tu dlí se mnou i žena, již těší nejen krásy lesů, které má ráda, ale také jako vzornou hospodyni možnost sběru borůvek, brusinek a hub, jichž loni i letos byla veliká úroda. Těším se, že mně bude ještě dlouho zdraví tak sloužit, abych mohl pro milý Nejdek ještě mnoho vykonat.“ Tato slova zaznamenal kronikář ke dni 1. září 1949.

V dalších částech prvního dílu městské kroniky popisuje prof. Nedbal denní události od osídlení údolí Rolavy až do 31. prosince 1949. Při své práci se však nemohl obejít bez pramenů. Díky již zmíněnému Josefu Šperlíkovi přečetl s velikým zájmem knihu o dějinách města Nejdku, kterou její autor, německý odborný učitel a později ředitel školy Josef Pilz, nazval *Geschichte der Stadt Neudek* a rovněž se zájmem prostudoval také další německy psané městské kroniky. O dalších pramenech, které rovněž ovlivnily jeho práci, pak kronikář říká: „Hledal jsem i nalézal informace i v Kroftových Dějinách českého národa, v Příručních dějinách národa českého od Ladislava Horáka, ve knize Tisíciletou dobou od Miloše V. Kratochvíla, v Sedláčkových Hradech, zámcích a tvrzích českých a jinde.“ V mnoha ohledech cennými zdroji informací, zejména o životě v Nejdku za druhé světové války, byly pro prof. Nedbala osobní vzpomínky pánů Strouhala a Horáčka, kteří byli v Nejdku nasazeni na práci a o nichž kronikář zaznamenal: „Vyprávěli, jak těch 18 Čechů, kteří v Nejdku nuceně žili, dělalo revoluci a jak vedli správu města v prvních dnech po osvobození, než se jim dostalo pomoci vojskem, později novými osídlenci.“

V závěru prvního knižního svazku je na stranách 385–388 zařazena zvláštní kapitola nazvaná Doslov kronikáře k prvnímu dílu kroniky, který je datován k 31. květnu 1950; o den později k němu prof. Nedbal připojil perokresbu staré nejdecké kovárny. Není jistě bez zajímavosti, že již v té době měl kronikář připraveno na 100 stran podkladů pro budoucí druhý díl kroniky. Uvedený doslov je v Nedbalově pojetí více než jen shrnutím jeho roční kronikářské zkušenosti z období let 1949–1950; současně je také emotivně upřímným, citlivým a lidsky pokorným vyznáním člověka s obrovskou erudicí a zápalem, z něhož i přes určitou dávku kronikářovy vnitřní nespokojenosti pozorný čtenář i po letech vycítí jak Nedbalovo nezištné zaujetí pro věc, tak také jeho osobitý smysl pro humor a nadsázku. O své práci v doslovu mj. říká: „Snažím se, aby moje oko opravdu bděle bedlivě sledovalo tep života v městě, ale přece jen některé věci mně unikají, jednak je to mou vinou, neboť nechodím do hostinců a do větších spo-

lečností, kde se denní události přetřásají, jednak také ne mou vinou, neboť nezasedám v radě a v místním národním výboru, abych se – jak se říká – přímo u pramene dovídal o významných usneseních. Dozví-li se přece něco, tak jen oklikou a někdy úplně nesprávně.“ V další části doslovu pak prof. Nedbal pokračuje popisem techniky své práce takto: „...nejprve zaznamenám události do příručního sešitu, a to skoro denně. Jsem stále, â jour' Z toho sešitu přepisuji po čase, až vše uzraje, na volné půlarchové listy na psacím stroji. Tyto přepisy mám předkládat ke schválení letopisecké komisi... Do textu umísťuji obrázky kreslené pérem, jimiž zachycuji význačné a památné objekty města, aby byly zachovány, neboť pérovky se hodí k textu psanému pérem a jsou trvalejší než fotografie, třeba nejsou tak věrné.“

Obsahově neméně zajímavý je i druhý díl městské kroniky, v níž Nedbalovy zápisy končí na straně 100. Kronikář v ní uvádí téměř každodenní záznamy o životě Nejdku, ale také popis města z nejrůznějších pohledů, jak se jevil na začátku roku 1950. Pozornost věnoval rovněž dějinám vývoje nejdeckých průmyslových podniků, tj. Metalisu a Nejdeckých česáren vlny, dále vývoji a zániku papírní a domáckého průmyslu (krajkářství a rukavičkářství). Kromě denních událostí ze života Nejdečanů zaznamenával prof. Nedbal pravidelně i události celostátní a světové, a to zejména ty, které měly bezprostřední dopad na život nejdeckých obyvatel.

Kronikářovy záznamy ve druhém dílu městské kroniky končí k 31. srpnu 1951 mj. těmito slovy: „Zítř, tj. 1. září odevzdávám po více jak tříletém působení II. díl Městské kroniky, jen částečně popsany. Chtěl jsem i tento díl vyzdobit obrázky a kresbami, ale velkým zdržením konceptů na MNV nebylo mně možno již pro nedostatek času provést kresby.“ Další Nedbalova slova jsou potvrzením toho, že v každém loučení jsou stopy nostalgie i smutku, když říká: „Ne bez pohnutí hledím na dobu tří roků prožitých v krásném městě pod horami. Před mýma očima táhne film vzpomínek na dobré i zlé, co jsem prožil v Nejdku (...) Setkal jsem se tu s mnohými lidmi, dobrými i těmi druhými, snažil jsem se nalézt v nich to nejlepší a vděčně jsem přilnul k některým, kteří mně věnovali své sympatie (...) Loučím se i s touto kronikou, kterou jsem tak rád psal. Přeji jí, aby jí nový kronikář tak miloval jako já. Novému kronikáři přeji dobré zdraví a zdar.“ Když Václav Nedbal 1. září 1951 předával pomyslnou kronikářskou štafetu svému nástupci Antonínu Jirků, bylo mu bezmála 70 let.

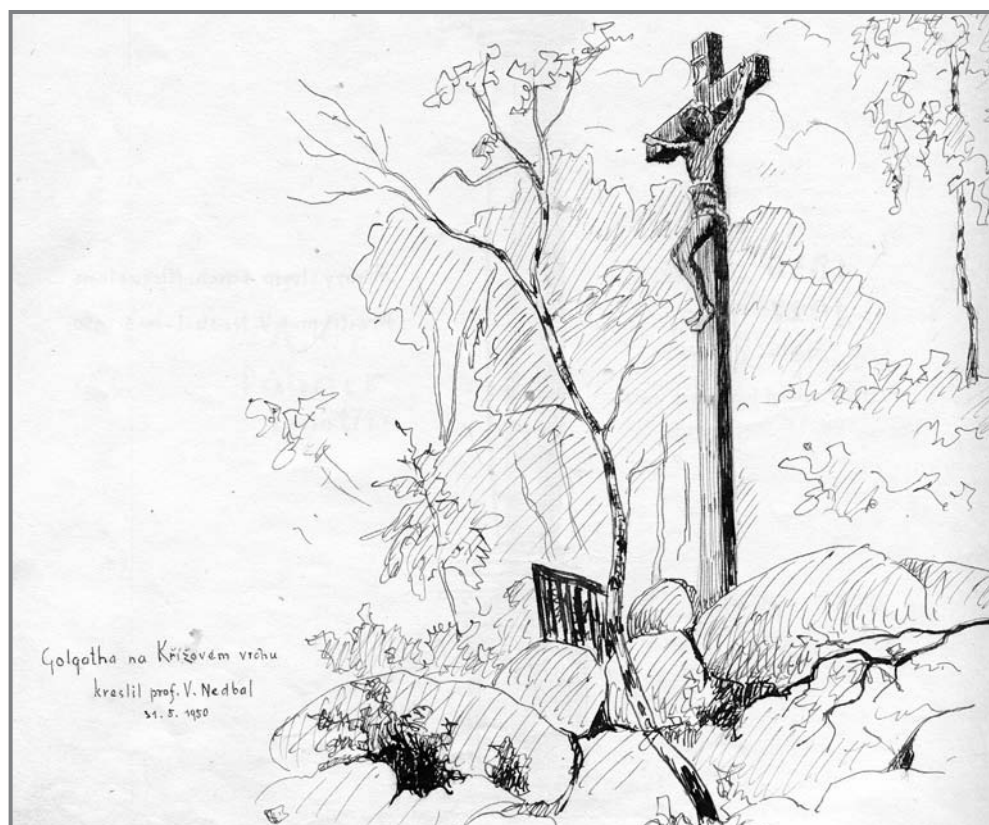
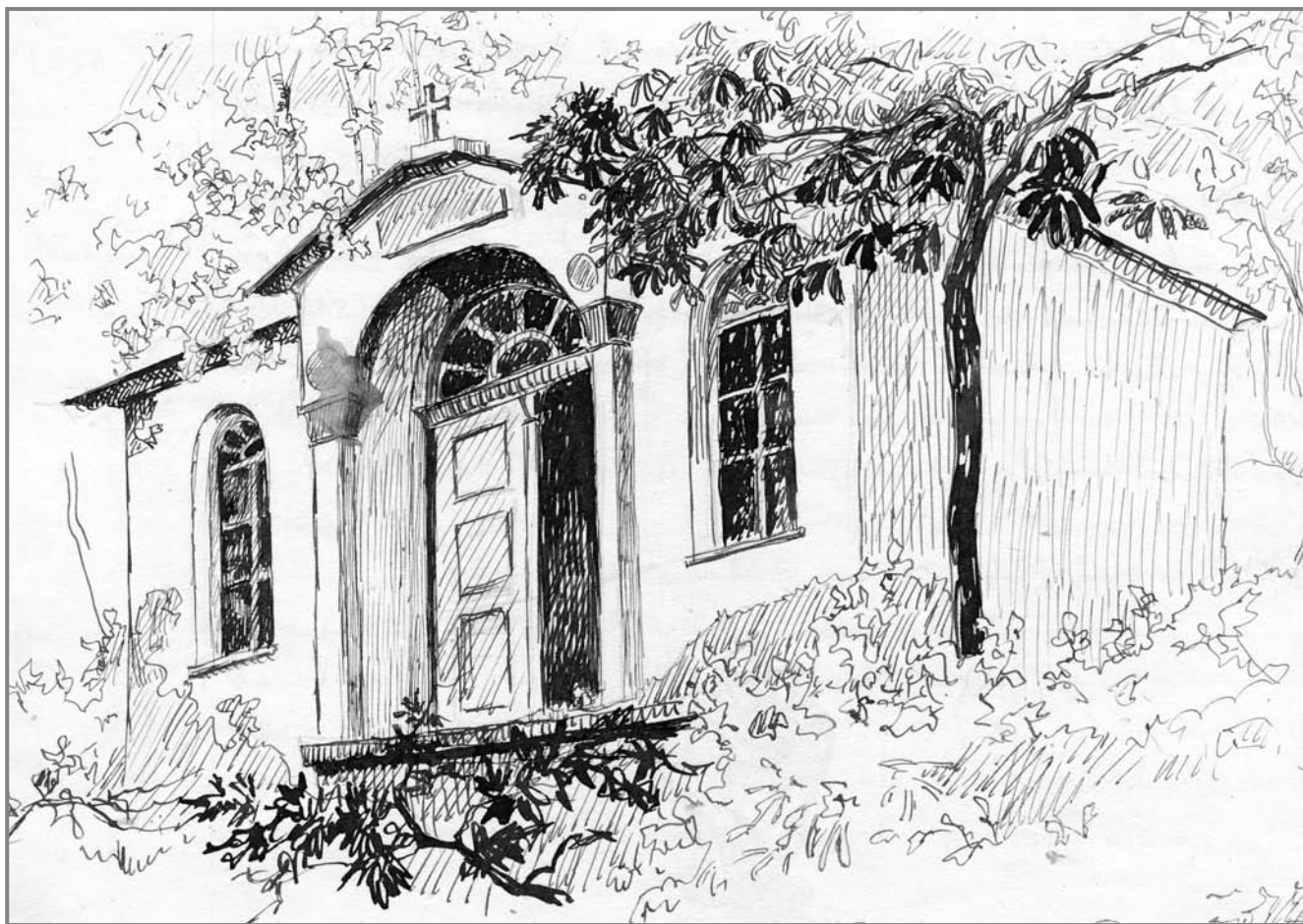
Třebaže jméno akademického malíře prof. Václava Nedbala nenajdeme v žádné v současnosti vydané encyklopedii, v historii Nejdku zůstane zapsán natrvalo spolu se jmény mnoha dalších osobností, které našly v tomto krušnohorském městě nový domov a jejichž neúnavná pracovní aktivita, nadšení a zápal pro věc v době poválečné obnovy mohou dodnes bez nadsázky sloužit jako příklad úctyhodné píle, osobní obětavosti a čirého vlastenectví.

Snad nejvýstižněji ocenil kvality Nedbalovy kronikářské činnosti pro městskou obec Nejdek okresní osvětový inspektor Josef Šperlík, který na stranu 389 prvního dílu městské kroniky při příležitosti její prohlídky poznamenal: „Při revizi jsem zjistil, že obecní pamětní kniha je po stránce formální i věcně vedena vzorně. Zasluhou obětavého a naprosto objektivního kronikáře bylo vytvořeno historické dílo mimořádných hodnot, které v okrese Karlovarském nemá obdoby.“

Romantický záběr na nejdecký hrad a jeho okolí. Perokresba Václava Nedbala inkoustem modré barvy z 18. května 1950

Na následující straně: Pohled na kapli z Křížového vrchu v Nejdku. Perokresba Václava Nedbala inkoustem modré barvy z 31. května 1950 – Vyobrazení Golgoty (Kalvárie) na Křížovém vrchu v Nejdku. Perokresba Václava Nedbala inkoustem modré barvy z 31. května 1950

Fond Městského národního výboru Rokycany

Hana HRACHOVÁ

V roce 2009 byl definitivně zpřístupněn fond MěNV Rokycany z let (1915) 1945–1990. Práce na inventarizaci tohoto fondu započaly již v roce 1997 a trvaly s přestávkami dvanáct let. Zpracovateli fondu o konečném rozsahu 37,3 bm jsou Jindřich Fajt a Hana Hrachová. Je jasné, že takto obsáhlý fond zahrnuje celou řadu zajímavých archiválií a vybrat z nich tu nejzajímavější je v podstatě nemožné.

Badatel má k dispozici především téměř kompletní zápisy ze schůzí rad a plén MěNV či souvislé řady městských kronik a kronik přidružených obcí. Důležitý je i celek dochovaných domovních knih z let 1953–1958. Ze spisového materiálu lze vyzdvihnout poměrně dobře dochované spisy 1. registraturního období z let 1945–1948, z nich jsou pozoruhodná a faktograficky cenná hlášení městského rozhlasu z let 1945–1947. Významné jsou i žádosti o náhradu škod způsobených během německé okupace, písemnosti týkající se konfiskací a národní správy, vyšetřování Němců a osob podezřelých ze zrady, kolaborace a dalších provinění proti národní cti během války. Velice vzácné jsou všechny doklady týkající se pobytu spojeneckých vojsk v Rokycanech v roce 1945.

Druhé registraturní období z let 1949–1958 skrývá archiválie ke směrnému územnímu plánu z let 1950–1959 a zejmé-

na zajímavou fotodokumentaci města z roku 1957, tedy ještě před rozsáhlými demolicemi Rokycan. Jsou zde také archiválie týkající se začleňování původních soukromých živností do komunálních podniků. Poměrně rozsáhlé jsou i spisy týkající se demolice Plzeňské brány v Rokycanech, v nichž jsou priora zasahující k roku 1933.

Spisy třetího registraturního období z let 1959–1990 ukrývají např. písemnosti o poškození památníku Rudarmějce v roce 1968 či územní plány města od roku 1960. V této části fondu je i část stavebního archivu města, kde lze najít písemnosti k demolici zajímavých objektů, např. Rokycanova domku, bývalých lázní, části bývalého Pátku apod. Částečně zdokumentována je zde i nová výstavba hvězdárny, nemocnice, sídliště či zamýšlená přestavba kostela Nejsvětější Trojice na smuteční obřadní síň. V několika kartonech je uložena také stavební dokumentace k původnímu plaveckému bazénu, jehož výstavba byla po roce 1989 přerušena. Součástí fondu MěNV Rokycany je také 27 map a plánů. Obrazové přílohy čítají 4 fotoalba a 158 fotografií. Pomůcka je doplněna o věcný, osobní, místní a institucionální rejstřík, takže badatel by se měl v inventáři snadno orientovat.

Fotografie archivního fondu Městský národní výbor Hrádek

Markéta ŠVECOVÁ

Alespoň v počátcích přistupuje každý zpracovatel ke svěřenému archivnímu fondu s napětím a určitým vzrušením, které souvisí s prací na něčem novém. S těmito pocity jsem začala v únoru 2008 zpracovávat archivní fond Městský národní výbor Hrádek (uložen v SOKA Rokycany). Po několika měsících pořádacích prací strávených nad úředními knihami a spisovým materiálem, kdy je už dávno pocit radosti vystřídán určitou otupělostí, jsem posléze dospěla k materiálu, jenž vždy působí osvěžujícím dojmem a který bohužel nebývá často v těchto archivních souborech ve větší míře zastoupen, tj. k materiálu fotografickému, v tomto případě fotoalbům a fotopřílohám ke kronikám. Fotografie a zejména pak fotopřílohy ke kronikám bohatě zachycují dění v tehdejší Hrádku od začátku až do konce roku, ať už se jednalo o zachycení měnicího se vzhledu města či různé společenské či sportovní akce. Fotografie stejného obsahu se nacházejí i ve fotoalbu s jinak tajuplným názvem Údolí snů a skutečností. Zpracování tohoto materiálu probíhalo celkem hladce zčásti i díky tomu, že krátce po převzetí byl k fotopřílohám vypracován podrobný soupis fotografií. Po ukončení pořádacích prací byl konečný stav velmi zajímavý: 49 alb z let 1968–1990 o rozsahu 2,65 bm.

Pocit uspokojení ze zakončené práce byl ovšem velice rychle pryč, kdy po zjištění, že i přes ujištění z poslední provedené skartace v roce 2008, že už se na městském úřadu opravdu nic víc nenachází, byl zjištěn pravý opak. Dne 26. května 2009 proběhlo tedy další skartační řízení, při němž bylo k naší nemalé radosti převzato kromě ostatních písemností zejména 10 kartonů fotografií. Nutno podotknout, že jak v roce 2008, tak i v roce 2009 nebyl fotografický materiál předáván pracovníky Městského úřadu v Hrádku s nadšením, tudíž muselo být vyvinuto značné diplomatické úsilí. Díky tomuto přírůstku nastala určitě velice neoblíbená činnost každého archiváře, tj. přepisování a doplňování již hotového konceptu archivní pomůcky.

Jak již bylo výše řečeno, zpracovávání fotografií je zábavnější než spisový materiál. Zpracovatel se neubrání tomu, aby si nezačal detailněji prohlížet jednotlivé fotografie a mnohdy si nepřipomněl různé události, jichž se rovněž zúčastnil, i když jindy a jinde. V tomto počátečním zápalu neodradilo ani to, že veškeré fotografie vyňaté z 10 kartonů pokryly všechny možné i nemožné odkládací plochy v pořádací místnosti. Samotné fotografie nebyly až na výjimky popsány, velikým

Nahoře: Start 9. ročníku Mírového běhu Antonína Uxy (socialistický funkcionář a novinář narozený ve vesničce Padrtě na Mirošovsku), na trati Hrádek – Příkosice – Hrádek před kulturním domem v Hrádku (5. září 1987)

Dole: V letech 1979 až 1986 byly pořádány soutěže měst a obcí okresu Rokycany. Dne 12. dubna 1986 proběhlo v motorestu ve Svojkovicích finálové kolo, do nějž se z původního počtu 24 účastníků probojovaly národní výbory Hrádek, Kařez a Těně. Vítězem se stalo družstvo z Těně. Celý pořad uváděl Petr Jančařík a vystoupili zde mj. i pražští herci Lubomír Lipský a Jiří Lír.

Dne 26. května 1988 zavítala do Hrádku skupina turistů ze sovětského Jakutska. Hosté byli přivítáni zástupci národního výboru a organizací Národní fronty. Během dne si prohlédli základní školu, přírodní divadlo a budovu Svazarmu. Jistě náročný den byl zakončen večerem družby, naplněným tancem a zábavou.

usnadnění práce však naštěstí bylo jejich uložení v obálkách s označením tématu a data.

Ve zmíněném archivním fondu se opravdu nacházejí velice rozmanité snímky zachycující různé společenské a sportovní akce i všední život obyvatel Hrádku. Můžeme zde nalézt fotografie z nejrůznějších schůzí, např. členů národního výboru nebo organizací Národní fronty, fotografie zaplněných volebních místností, zahraničních delegací (zejména z bývalého Sovětského svazu). Díky dalším snímkům zase vidíme probíhající výstavbu v Hrádku formou akcí Z a úklidové akce v rámci tzv. národních směn. Hojně zastoupeny jsou nejen fotografie z květnových vzpomínkových slavností (prvomájové průvody, kladení věnců, oslavy osvobození), ale i různé akce pořádané Sborem pro občanské záležitosti (vítání občánků, předávání povolávacích rozkazů, zahájení a ukončení školního roku, různé oslavy jubileí atd.). Posled-

ní výraznější skupinou jsou pak fotografie sportovních, společenských a kulturních akcí, které zachycují mj. jak mírový běh Antonína Uxy nebo přípravy na spartakiádu, tak soutěžní večery Hrádku s jinými městy či besedy s různými osobnostmi (herec Lukáš Vaculík, herečka Jiřina Švorcová). V menším měřítku se zde můžeme setkat s fotografiemi města, pracovníků hrádeckých prodejen a drobných provozoven či zachycením povodní v 80. letech 20. století. Autorem většiny těchto fotografií je Jan Vainer.

Nutno podotknout, že v srpnu 2009, kdy skončilo zpracování tohoto rozsáhlého fotografického materiálu čítajícího 4919 fotografií z let (1940) 1945–1990 o rozsahu 1,41 bm, už zpracovatelce fotografie nepřipadaly tak kouzelné jako na počátku. Badatelské veřejnosti je však tímto zpřístupněn nebývale zachovalý a pestrý fotografický materiál, který je jistě velmi významnou součástí celého archivního fondu.

Chodský Újezd, Zadní Chodov a jejich první písemné zmínky

Markéta NOVOTNÁ

Severně od Tachova se na území někdejšího (do roku 1949) plánského okresu rozkládají podél prastaré cesty, vedoucí ze současného okresního města do Chodové Planě a směřující dále na Cheb a německé území, dvě obce: Chodský Újezd a Zadní Chodov. Jejich názvy připomínají dávno zaniklou strážní službu, kterou obyvatelé těchto vsí vykonávali do konce 16. století. Krom toho býval Zadní Chodov v letech 1980–1990 osadou Chodského Újezdu a tudíž nakrátko sdílel jeho osudy.

Na den 20. prosince 2009 si v Chodském Újezdu připomněli 650 let od první písemné zmínky a při té příležitosti projeví tamní zastupitelé zájem o více podrobností k dějinám lokality. Pátrání, které jejich požadavek spustil, přineslo zajímavé, i když zatím neuzavřené poznatky, neboť dějinami ani jedné z výše jmenovaných obcí se dosud nikdo systematicky nezabýval. Ke slovu tak postupně přicházejí dosud nevyužité archiválie a z jejich srovnání vyplývají zajímavé, byť do jisté míry prozatím hypotetické závěry. A v návaznosti na ně se objevují omyly publikované v minulosti autory jednotlivých odborných titulů či edicí a posléze tradované v dalších pracích.

Nejprve je třeba uvést na pravou míru jméno Chodského Újezdu. Až do roku 1960 se totiž nazýval Svatý Kříž (Heiligenkreuz), přičemž do ustanovení definitivní formy tohoto názvu v roce 1850 bylo zejména ve středověku zaznamenáno mnoho variant názvu s různými kombinacemi odkazujícími jednak na chodský charakter vsí, jednak na zasvěcení místního svatostánku, tj. Povýšení svatého Kříže (např. roku 1363: Chodové u svatého Kříže či k roku 1376: Svatý Kříž v Chodech). Z ryze praktických důvodů bude v textu nadále užíván jen současný název, tj. Chodský Újezd. Okolnosti přejmenování budou uvedeny závěrem.

Jako výchozí všeobecný zdroj informací k oběma lokalitám posloužila již klasická práce Antonína Profouse *Místní jména v Čechách*.¹ Zde autor klade první písemnou zmínku o Chodském Újezdu k roku 1359 a jako zdroj cituje pasáž z *Libri Confirmationum*.² Konkrétní celý zápis z onoho data pak v překladu z latinského originálu zní:

„Dne 20. prosince 1359 se uskutečnila výměna farářů: kněz Marek byl jako farář arcibiskupem převeden ke kostelu v Pyestaw (*Pístov*) se souhlasem patronů kostela (opat a konvent kláštera v Teplé), kněz též diecéze Blažej zase ke kostelu v Chodones (*Svatý Kříž, nyní Chodský Újezd*) se souhlasem patrona tohoto kostela (tj. český král Karel). Jako vykonavatelé byli určeni Marek, farář v Otyň (*Otín*), a Blažej, farář v Kozolup (*Horní Kozolupy*).“

Ohledně této vsi je tedy vše jednoznačné a i následující odkazy na záznamy v *Libri confirmationum* (naposledy k roku 1426)³ potvrzují, že se jednalo o letitou farní vesnici,

jednu z významných panovnických držav při západní hranici země.

Z nejstaršího zápisu je rovněž evidentní, že kostel Povýšení svatého Kříže v gotické podobě ve vsi stával již za časů císaře Karla IV. Dosud nebyl proveden jeho stavebně-historický průzkum, takže případné prvky pocházející z oné doby stále čekají na objevení.

Datace nejstaršího zápisu o druhé ze vsí, 2 km severně od Chodského Újezdu se nacházejícím Zadním Chodovu, není dosud zcela ujasněná. Při bližším prověření je zřejmé, že první tři historické zdroje, na něž Profous u hesla Zadní Chodov⁴ odkazuje, ve skutečnosti souvisejí s Chodským Újezdem.

Jako první odkaz totiž uvádí, že Zadní Chodov byl prvně zmíněn v dokumentu *Registra Decimarum Papalium*, konkrétně k letům 1369–1385, následně pak k roku 1399 a naposledy ještě k roku 1405. V *Registrech* je vskutku v rámci Decanatus Teplensis uvedena položka „Chodones 9 grošů“.⁵

Na tomto místě je však třeba zdůraznit, že samostatné církevní dějiny Zadního Chodova se začaly psát až v 18. století, takže o vlastní farnosti nemohla být v časech 14., resp. 15. století řeč. V Zadním Chodově byla teprve v roce 1724 zbudována barokní kaple a ves se tak stala lokálií Chodského Újezdu. V roce 1755 došlo k povýšení na expozituru. Mezi roky 1781–1783 byl pod patronátem vrchnosti v Zadním Chodově vystavěn dnešní kostel⁶ a samostatnou farností se obec stala až v roce 1856.

Pramenů pro nezbytné ověření absence fary v Zadním Chodově je však k dispozici mnohem více. Z vydaných např. berní rula, tereziánský katastr, zpovědní seznamy pražské arcidiecéze z let 1671–1725, případně pasáže věnované Chodskému Újezdu a Zadnímu Chodovu v pracích topografů Schallera a Sommera. V knize obsazení far a jejich patronátů z let 1766–1861 lze získat přehledné informace o situaci v jednotlivých místech pražské diecéze.⁷ Müllerova mapa zaznamenává pro Chodský Újezd značku farního kostela, zatímco u Zadního Chodova tato značka chybí.

Navíc stačí porovnat záznamy z *Libri confirmationum* pro totožné období, jaké zachycují Registra, a je jasné, že se o Zadní Chodov nemohlo v žádném případě jednat. V tomto kontextu pak působí poněkud paradoxně zjištění, že i církevní Catalogy cleri uvádějí o počátcích farnosti v Zadním Chodově

1 PROFOUS, Antonín. *Místní jména v Čechách*. II. díl. Praha, 1949, s. 406.

2 *Libri confirmationum*. Díl I/1, 1354–1362. Ed. Josef Emler, Praha, 1867, s. 111.

3 *Libri confirmationum*. Díl I/2–X, 1363–1436. Ed. Josef Emler, Praha 1874–1889, s. 20.

4 PROFOUS, Antonín. *Místní jména v Čechách*. II. díl. Praha, 1949, s. 29.

5 *Registra decimarum papalium*. Ed. Wáclav Wladiwoj Tomek. Praha, 1873, s. 73.

6 SOA v Plzni, *Velkostatek Chodová Planá*, inv. č. I 16–1, I 16–5.

První jednoznačný zápis o Zadním Chodovu (Hindternkhottu) v nejstarším urbáři tachovského panství z roku 1555

chybný údaj („1352 plebanus“), vycházející právě z nesprávně interpretovaných Register. Neznalost nejen církevních poměrů v regionu byla v tomto případě zřejmě hlavním důvodem Profousova omylu.

V druhém odkazu pro Zadní Chodov vycházel A. Profous z poznámek Augusta Sedláčka. Konkrétně se jedná údaj v listině z roku 1395, v níž král Václav IV. mj. připsal Ojířovi z (pozn.: Oseka čili) Rýzmburka vsi Trstěnice a Chody.⁸ V tomto případě se již zmýlil sám Sedláček, když ves Chody identifikoval v listině známé z přepisu v tzv. Formuláři Jana z Přimdy jako Zadní Chodov. Ostatně, jak dokazuje Sedláčkův osobní fond, nebyl to jeho omyl jediný. Zadnímu Chodovu totiž připsal celkem pět odkazů, jež se ve skutečnosti prokazatelně týkají

Chodského Újezdu, který naopak v jeho kartotéce nefiguruje vůbec.

Pro tento názor svědčí nejen další listina krále Václava IV. z roku 1399, kterou zastavuje Bořivoji a Zachari ze Svinař a Buškovi z Kamenné Hory a jejich dědicům vsi Trstěnice řečené Neudorf a Chody řečené u svatého Kříže („... Chody genant zum heyligen Crewcze ...“).⁹ Rovněž jej dotvrzuje zápis v *Libri confirmationum* z roku 1405, kdy oba výše jmenovaní feudálové rozhodovali o obsazení fary v tehdejších „Starých Chodech“, tj. Svatém Kříži nebo-li Chodském Újezdu.¹⁰

Panovnické majetky Trstěnice a Chodský Újezd bývaly význačné farní vsi, a to až do konce 2. světové války, a až do rozprodeje pohraničních držav Rudolfem II. v roce 1606 se čas od času objevovaly v rukou různých feudálů jako velmi atraktivní zástavní zboží.

V roce 1417 byl jako držitel vsí Trstěnic a Chodů řečených u svatého Kříže zaznamenán Jindřich z Plavna.¹¹ Dokument, který je nyní součástí národního archivního dědictví, si A. Sedláček zapsal tehdy ještě jako položku z vídeňského dvorského

7 Národní archiv Praha, *Archiv pražského arcibiskupství I.*, sign. B 11/1.

8 Archiv Pražského Hradu, kapitulní knihovna. *Přimdův kodex*, sign. I.40/2.

9 Národní archiv Praha, *Archiv Koruny České*. Katalog listin z let 1378–1437. Ed. Antonín Haas. Praha 1947, inv. č. 136, s. 87.

10 *Libri confirmationum*. Díl VI. 1399–1410. Praha 1883, s. 147.

11 Národní archiv Praha, *Archiv Koruny České*. Katalog listin z let 1378–1437. Ed. Antonín Haas, Praha 1947, inv. č. 272, s. 168.

archivu a ves Chody nesprávně identifikoval opět jako Zadní Chodov.¹²

Obyvatelé vsi „Chody řečené u svatého Kříže“ pak od jmenovaného Jindřicha z Plavna získali 25. července 1443 výsady, na jejichž základě mohli dědit majetek po mužské i ženské linii a rovněž směli používat tachovské městské právo. Originál listiny je nezvěstný, nicméně text je dochován v papírovém opisu (z vidimátu městečka Kynžvartu, pořízeného 6. listopadu 1549) v rámci konfirmace Ferdinanda I. z 25. srpna 1549.¹³

Lze si jen těžko představit, že by se v oněch časech poměrně rozsáhlým městským svobodám těšila ves bez fary. Navíc v roce 1522 došlo k dalšímu získání privilegií a listina, v níž jsou sepsána, jednoznačně dokazuje, že byla určena Chodskému Újezdu. Tehdy šestnáctiletý král Ludvík Jagelonský nechal 15. prosince 1522 stvrdit, že „ves naši, řečenou Svatého Kříže, za městečko jsme dosadili“. Povýšení znamenalo možnost zřídit v městečku sladovny a pivovary, bylo tu povoleno se usazovat řemeslníkům a obchodníkům a v sobotu se mohly odehrávat týdenní trhy. Ženám bylo umožněno dědit stejně jako mužům. Originál česky psané listiny je sice rovněž nezvěstný, ale její doslovné znění je známo z téhož zdroje jako předešle uvedená listina.¹⁴

Z doby městské éry se v interiéru farního kostela Povýšení svatého Kříže dochovalo pár němých svědků oněch časů. Pod později instalovanou kazatelnou je dodnes mezi kamennými deskami podlahy při severní stěně chrámu zapuštěn zubem času již notně poznamenaný náhrobník Bohuslava Bohuše z Otěšic (držitele mj. Štokova, vsi jižně na dohled), ovšem ještě s čitelným letopočtem 1537. A také renesanční křtitelnice, dnes využívaná jako kropenka při vchodu, náležela k původnímu vybavení svatostánku.

Třetí letopočet, který Profous – a to na základě Sedláčkových zjištění učiněných ve dvorském archivu ve Vídni – připsal Zadnímu Chodovu, je rok 1545, kdy mělo dojít k „potvrzení svobod vsi Chodova blíž Tachova“. Ani v tomto případě nelze s autory souhlasit, neboť blíže Tachovu jednoznačně leží Chodský Újezd a až cca 2 km severně od něj se rozkládá Zadní Chodov. O jakou konfirmaci se jedná, je stále předmětem dalšího pátrání. Zcela jistě se však bude týkat Chodského Újezdu, k němuž se váže i výše uvedené dvojí získání privilegií.

Formulace záznamu napovídá, že by mohl existovat i „Chodov dále Tachova“, což by pak odpovídalo Zadnímu Chodovu. Ostatně, nebyla by to nijak ojedinělá situace. Nových vsí přirozeně vzniklých pod obdobnými názvy na dohled od původních sídlišť je v české zemi povicero.

První Profousem uváděný letopočet, s nímž se lze pro Zadní Chodov ztotožnit, je až následující milník 1555. Z tohoto roku pochází nejstarší dochovaný německy psaný urbář tachovského panství, v němž Zadní Chodov figuruje jako jedna ze tří, které se v rámci šestnácti vesnic, náležejících k panství, psaly výslovně jako chodské („ke hradu Tachovu Hindternkhotten“).¹⁵ Zajímavé je, že chodská ves je zde uváděna pod německým názvem. Mimochodem, její české označení bylo poprvé zaznamenáno v roce 1587, kdy se mezi položkami tachovského panství zastavovaného Lobkovicům objevila jako „dolejsi Kodow“.¹⁶ To naznačuje, že by se skutečně mohlo jednat o „pobočné sídliště“ rozložené jen pár kilometrů od původního „Chodova“. Navíc přívlastek „dolejší“ jednoznačně odpovídá skutečnosti, neboť Zadní Chodov se nachází pod návrším.

V uvedeném roce se také poprvé objevují obě vsi společně. Ovšem Chodský Újezd (Heylig Khreitz) již v postavení vsi a navíc nikoliv chodské. Zdá se, že éra městečka trvala jen několik desetiletí. Zástavní páni tachovského panství před rokem 1587, tj. Pluhové z Rabštejna, měli o jeho správě své představy a druhá polovina 16. stol. navíc byla ve znamení ústupu chodského fenoménu. Z urbáře vyplývá jiná pozoruhodnost, a sice, že obě vsi tehdy byly téměř stejně velké – v Chodském Újezdu 55 usedlostí, v Zadním Chodově 50 dvorů.

Osudy obou lokalit zůstaly spojeny do konce patrimoniální správy. V roce 1606 se při rozprodeji tachovského panství ocitly v rukou německého rytířského rodu Schirndingerů. Dosvědčuje to česky psaný deskový záznam o prodeji vsí Svatý Kříž a Chodov císařem Rudolfem II. Jobstu Adamu Schirndingerovi ze Schirndingu. Od roku 1623 pak obě až do konce feudalismu patřily knížatům z Haimhausenu a jejich dědicům.

Z výše předestřené rozboru vyplývá, že údaje o počátcích vsi Zadní Chodov, dosud běžně veřejně prezentované, bude nezbytné zásadním způsobem přehodnotit. Potvrzuje se tak, že vždy je nezbytná „křížová kontrola“ v dalších pramenech včetně map a také prověřování reálií, jako např. doba zbudování kostela, resp. existence farnosti. Tady se vyplatí i spolupráce s památkáři apod. Při obrovském množství zpracovávaných informací nelze klasikům vyčítat opomenutí, kterých se dopustili, je však třeba tyto nepřesnosti uvádět na pravou míru tak, aby se nestaly, jako v tomto případě, tradicí.

A zcela na závěr dvě poznámky týkající se názvu a znaku současného Chodského Újezdu.

Snahy o přejmenování vyvinuli poslanci MNV na přelomu 50. a 60. let 20. století z důvodu svého ideového zaměření a celkového ideologického trendu panujícího v oněch dobách na okrese. V souvislosti se snahami okresních představitelů, kteří deklarovali, že se okres stane prvním zcela ateistickým v zemi, se usnesli, že „nevyhovující“ úřední, protože náboženské označení Svatý Kříž je třeba změnit. Nový název vycházel z toho, že obec se do roku 1380 měla nazývat Újezd Chodový. Zdá se, že kdosi jen, bohužel, navázal na „překlep“ Josefa Emlera.

Klasik totiž ve svém vydání 3. a 4. Libri confirmationum uvádí dva záznamy související s Chodským Újezdem. Jednak na str. 60, kde se nachází zápis o obsazení místa faráře v roce 1376. K němu odkazuje v rejstříku na str. 231, kde uvádí „Chodones, in Chodonibus eccl. s. Crucis, v. Sv. Kříž Chodový, Újezd Chodový“. Na další zápis na str. 147, týkající se roku 1380, Emler odkazuje v rejstříku na str. 236 s tím, že se jedná o lokalitu „Sv. Kříž, St. Crux in Chodonibus“. Josef Emler v rejstřících zapsal pokaždé trochu jiný český název vesnice, ačkoliv v době vydávání Libri confirmationum již bylo její úřední pojmenování ustálené. Možná se jen přehlédl na str. 116 tehdy platného Topografického lexikonu z r. 1852, kde jsou mezi šesti Svatými Kříži uvedeny jak ten na dnešním okrese Tachov, tak i současný Újezd svatého Kříže

12 Historický ústav AV ČR, *Osobní fond August Sedláček*, kartotéka záznamů k jednotlivým lokalitám, nezpracováno.

13 Národní archiv Praha, *Stará manipulace*, sign. SM P 106 U 3.

14 Srv. HAAS, Antonín. *Soupis privilegií měst a městeček v Západočeském kraji od roku 1526. Minulost Západočeského kraje VI.* Plzeň 1968, s. 315.

15 Státní oblastní archiv v Plzni, *Velkostatek Tachov*, inv. č. 99.

16 Národní archiv Praha, *Desky zemské větší* 69, fol. 11–26.

v okrese Domažlice, pro nějž se kdysi dávno mj. používal právě název Újezd Chodový.

Pak stačilo jen neověřené přečtení (kronikářem či obecním funkcionářem?) a omyl byl na světě. Mimochodem, o celé přejmenovací akci není ve fondu MNV Chodský Újezd žádný úřední záznam a jediný dvouvětý odkaz se nachází v I. dílu obecní kroniky na str. 141: „Na přání občanů byla naše obec přejmenována na Chodský Újezd. Podobný název – Újezd Chodový – obec nesla ve 14. století, do r. 1380, kdy patřila k chodským vesnicím panství tachovského“.

V krátké městské éře používali radní městečka Svatý Kříž pečeť s mluvícím znakem vycházejícím z názvu obce. Jedi-

ným dokladem její existence je exemplář přitištěný na dopise zaslaném rychtářem a radou městečka do Chebu 9. července 1529.¹⁷ Obecně se soudí, že znak i s mluvícím znamením upadly hned po vrácení lokality do stavu vesnického okolo poloviny 16. stol. „zcela v zapomenutí“.¹⁸ Podle posledního bádání se však zdá, že tomu tak nebylo, neboť naprosto totožné znamení používala zdejší fara v pečetidlech a razítkách až do konce 80. let 20. století.

Při instalaci minivýstavy k dějinnému milníku bylo obyvatelstvo Chodského Újezdu překvapeno jednak tím, že aktuální název jejich obce vznikl omylem a navíc si obec nechala vypracovat nový znak, ačkoliv původní je doložitelný. I takovéto úsměvné „následky“ může přinést neúplná práce s historickými prameny a odbornou literaturou, o nedostatečné znalosti dějin, obzvláště těch místních, nemluvě.

17 Státní okresní archiv Cheb, *Archiv města Cheb*, sign. A/3755.

18 PELANT, Jan. *Znaky a pečeti západočeských měst a městeček*, Plzeň 1985, s. 87.

Odeslaná korespondence města Jáchymova: sonda do písemných kontaktů krušnohorského horního města v polovině 16. století

Petr CAIS

Jedním z nejhodnotnějších fondů Státního okresního archivu v Karlových Varech je archiv horního města Jáchymova, nejen kvůli tomu, že Jáchymov patřil v 16. století k nejvýznamnějším centrům dolování stříbra v tehdejší Evropě, ale i díky jeho archivnímu materiálu, který se dochoval od druhé poloviny 30. let 16. století v poměrně neporušeném stavu. Jeho pozoruhodnou součástí jsou mimo jiné i takzvané knihy missivů, to jest knihy odeslané korespondence tehdejší městské správy, jejíž text byl do nich zapsán před tím, než opustila úřad. Jedná se o 37 svazků, které zahrnují časový rozsah od roku 1537 až do 5. ledna 1635,¹ k nimž se připojuje ještě jedna kniha z let 1656–1657.

O čem pojednávají odeslané dopisy zde obsažené? Jakých osob a událostí se týkají? Jakými městskými orgány, kam a komu byly odeslány? Na tyto otázky bych se chtěl nyní pokusit alespoň z části odpovědět. Rozbor všech 38 svazků by vydal na doktorandskou práci a samozřejmě přesahuje možnosti tohoto příspěvku, proto jsem se rozhodl zaměřit se na korespondenci odeslanou pouze v průběhu jednoho roku, a sice 1550. Ten byl jako předmět této sondy vybrán kvůli tomu, že

uplynul bez mimořádných politických událostí, správních změn či nějakých neobvyklých otřesů, které by obsahovou náplň odeslaných dopisů mohly nějak anomálně vychýlit. Jednalo se prostě o „běžný“ rok jednoho hornického města.

V roce 1550 prožíval Jáchymov již 35. rok své existence. Za dobu jeho vzniku lze považovat rok 1516, kdy bylo v obci Konradsgrün, ležící v hlubokém údolí, příčně pronikajícím do masivu Krušných hor, zahájeno dolování stříbra báňským těžářstvem, které založili tehdejší majitelé této oblasti, ostrovští Šlikové. Při tom se jim podařilo přilákat do zdejších dolů horníky z nedalekých důlních center v sousedním Sasku, jako byly Freiberg, Annaberg, Marienberg a Schneeberg. Roku 1516 zde byl rovněž ustanoven první rychtář, patrně o rok později byla ves Konradsgrün přejmenována na Údolí svatého Jáchyma, německy *Sanct Joachimsthal*, a do konce 2. dekády 16. století byl vydán hrabětem Štěpánem Šlikem horní řád, upravující zdejší důlní činnost, privilegia a svobody pro samotnou osadu a zahájena ražba nové těžké stříbrné mince, proslulého jáchymovského tolaru. 7. srpna 1520 pak král Ludvík Jagellonský povýšil Jáchymov na svobodné horní město, samozřejmě stále v majetku Šliků, což s sebou mimo jiné přineslo zavedení úřadů purkmistra a rady. Tehdy se již naplno rozeběhl prudký rozvoj, kulminující na konci dvacátých a počátkem třicátých let šestnáctého století, kdy se stal Jáchymov se svými tisíci dvěma sty domy po Praze druhým nejlidnatějším městem království,² který se však zároveň neobešel bez otřesů. Po projevech nespokojenosti nejdříve v letech 1521, 1523 a na konci dubna 1525 pak dne 20. května posledně jmenovaného roku frustrace znevýhodňovaných horníků, vyvolaná zvůli a přehmaty horních úředníků a městské správy, naplno vytryskla v podobě živelného povstání. Během něj byla mimo jiné vyplněna radnice a zničeny městské písemnosti včetně statut a privilegií.³ V samotném dolování pak nastal v průběhu

1 Tento úsek bohužel vykazuje pět kratších přerušení: rok 1539 – říjen 1541 a období 18. 5. 1546 – 30. 6. 1549, 3. 11. 1553 – 17. 3. 1555 (chybějící knihy sign. N 6 a N 7), 22. 5. 1577 – 4. 4. 1578 (chybějící kniha sign. D.) a 1. 7. 1623 – 12. 10. 1626 (chybějící kniha sign. AA).

2 Údaje v tomto odstavci, není-li uvedeno jinak, pocházejí z: KUČA, Karel. *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. II. díl – H – Kole. Praha: Libri, 1997, s. 552–555. Tři hlavní dominanty náměstí, mincovna, kostel a radnice byly postaveny v letech 1534–1546, jinak se však v 1. polovině století vesměs jednalo o provizorní fázi stavebního vývoje. K vrcholu stavebního ruchu v umělecky hodnotném stylu saské pozdní gotiky a renesance došlo paradoxně v době útlumu těžby ve 3. čtvrtině 16. století – *Tamtéž*, s. 555.

3 O povstání a následném urovnání rozporů viz LORENZ, Franz. *Bilder aus Alt-Joachimsthal: Umrisse einer Kulturgeschichte einer erzgebirgischen Bergstadt im sechzehnten Jahrhundert*. Skt. Joachimsthal: Stadtgemeinde, 1925, s. 7–12.

Kopíř a konceptní kniha odeslané korespondence města Jáchymova 1549–1552. Na přední desce je patrná prvotní signatura N 4. Vazba je zdobena tehdejšími typickými slepotiskem s rostlinnými motivy, které doplňují pásy, vedené do obdélníka, na nichž jsou vyobrazeny postavy Starého a Nového zákona.

40. let pozvolný pokles, způsobený mj. vyčerpáním dolů, následkem bezohledné těžby, zaměřené na okamžitý zisk. Útlum byl provázen odchodem horníků do jiných prosperujících těžebních center a přeorientováním se řady důlních společností na těžbu cínu, která nebyla tak technicky náročná a tudíž nevyžadovala tak vysoké investice. S poklesem dolování šel ruku v ruce i finanční úpadek samotného města, zatíženého v roce 1550 již značnými dluhy.⁴

V tomto období došlo také ke změně majitele, když se 19. září 1545 smlouvou se Šliky podařilo králi Ferdinandovi I.

přinutit je, aby mu odevzdali své veškeré doly v Loketském kraji. Jáchymov pak byl podřízen jednak české komoře v Praze, jednak místnímu královskému hornímu hejtmánovi, kterým se dne 7. července 1548 stal Bohuslav Felix Hasištejnský z Lobkovic a na Líčkově.⁵

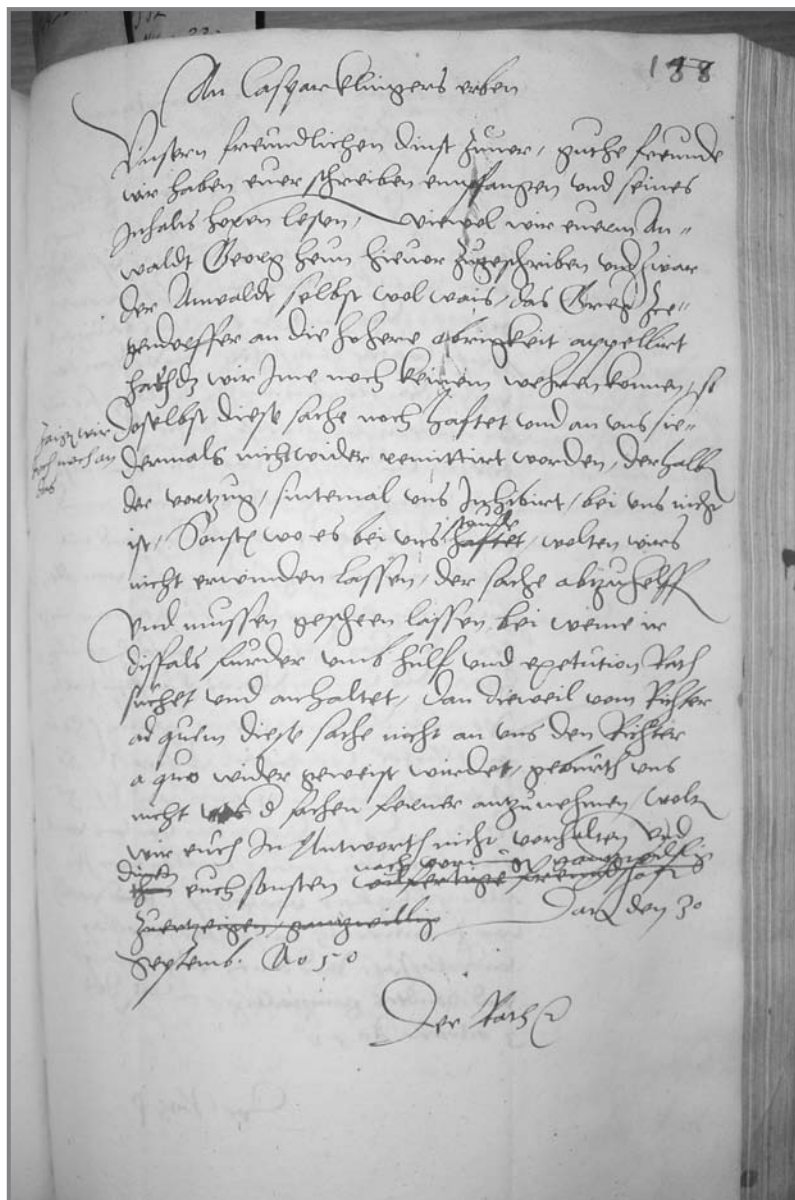
Ačkoliv se městská správa začala konstituovat již v roce 1516, chronologické řady dochovaných úředních knih města Jáchymova začínají až na několik výjimek léty 1537 či 1538, což je i případ knih missivů (od r. 1537).⁶ Je to následek požáru části města 16. června 1538, během kterého vyhořela radnice

4 O příčinách úpadku viz Státní okresní archiv Karlovy Vary, fond *Archiv města Jáchymov* /nezpracováno/ (dále jen *AM Jáchymov*), Paměti z dějin města Jáchymova, období 1515–1800, městského děkana Gregora Lindnera, – 1. díl: léta 1515–1600 /*Erinnerungen aus der Geschichte der k. k. freien Bergstadt Sankt Joachimsthal (vom Jahre 1515 bis zum Jahre 1600)*/ (dále jen *Lindner 1*), fol. 65–65pv; LORENZ, Franz. *Bilder...*, s. 26–28. Část jáchymovských horníků odešla kvůli obavám z trestu pro svou podporu saského kurfiřta Jana Bedřicha během šmalkaldské války. Např. do českého stavovského vojska, které na jeho podporu shromažďoval Kašpar Pluh z Rabštejna, se tehdy přihlásilo cca 400 jáchymovských mladých mužů. Velká část se jich pak po vítězství Habsburků do města již nevrátila – viz *Tamtéž*, s. 21–22, 28.

5 Viz *Lindner 1*, fol. 63; o smlouvě LORENZ, Franz. *Bilder...*, s. 16, s. 238. O kompetencích české a německé expedice české komory, jakož i celkově o tomto úřadu viz JANÁK, Jan – HLEDÍKOVÁ, Zdeňka – DOBEŠ, Pavel. *Dějiny správy v českých zemích od počátků státu po současnost*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2005, s. 105–106.

6 Oněmi výjimkami je řada soudních knih smluvních a zápisných, která začíná od roku 1521 a snad i kniha *AM Jáchymov* předch. sign.: 104, R 4, 20 – Obnovená městská statuta z r. 1526, nejedná-li se o opis, vyhotovený o něco později.

7 *Lindner 1*, fol. 32pv; SIEGL, Karl. Aus dem Briefwechsel der Städte St. Joachimsthal und Eger in älterer Zeit. *Mitteilungen des*

Stránka z kopiáře s rukopisem písaře Simona Engela. Povšimněme si bezproblémového úvodu s ustálenou salutační formulí, kterou znal písař z paměti, a prvních větných celků, které měl nejspíš již promyšleny. S těmi pak kontrastuje dolní polovina listu s textem, koncipovaným až v průběhu psaní.

a který tak znamenal pro městský archiv po pozdvižení roku 1525 další pohromu.⁷

Odeslaná korespondence města byla nejdříve zaznamenávána do společných knižních svazků spolu s listinami (otevřenými listy), vydanými radou, jako byly dlužní úpisy, kvitance, plné moci, předvolání před soud, zhostné a rodné listy a další úřední potvrzení. Na konci 30. let 16. století však byly oba typy materiálu rozděleny do dvou zvláštních knižních řad – pouze odeslaných dopisů (*missivů*), tj. listů uzavřených, a úředních potvrzení, tj. listů otevřených (*offene Briefe*). Od

druhé poloviny 50. let pak byla agenda obou typů písemností zase zapisována do jednoho společného typu knihy.⁸ U datování dopisů lze ještě upozornit na tzv. vánoční styl, používaný zpočátku v jáchymovské městské kanceláři, který za začátek nového roku považoval 25. prosinec. K rozhodnutí o přechodu na počítání nového roku od 1. ledna došlo někdy během období květen 1546 – červen 1549.⁹

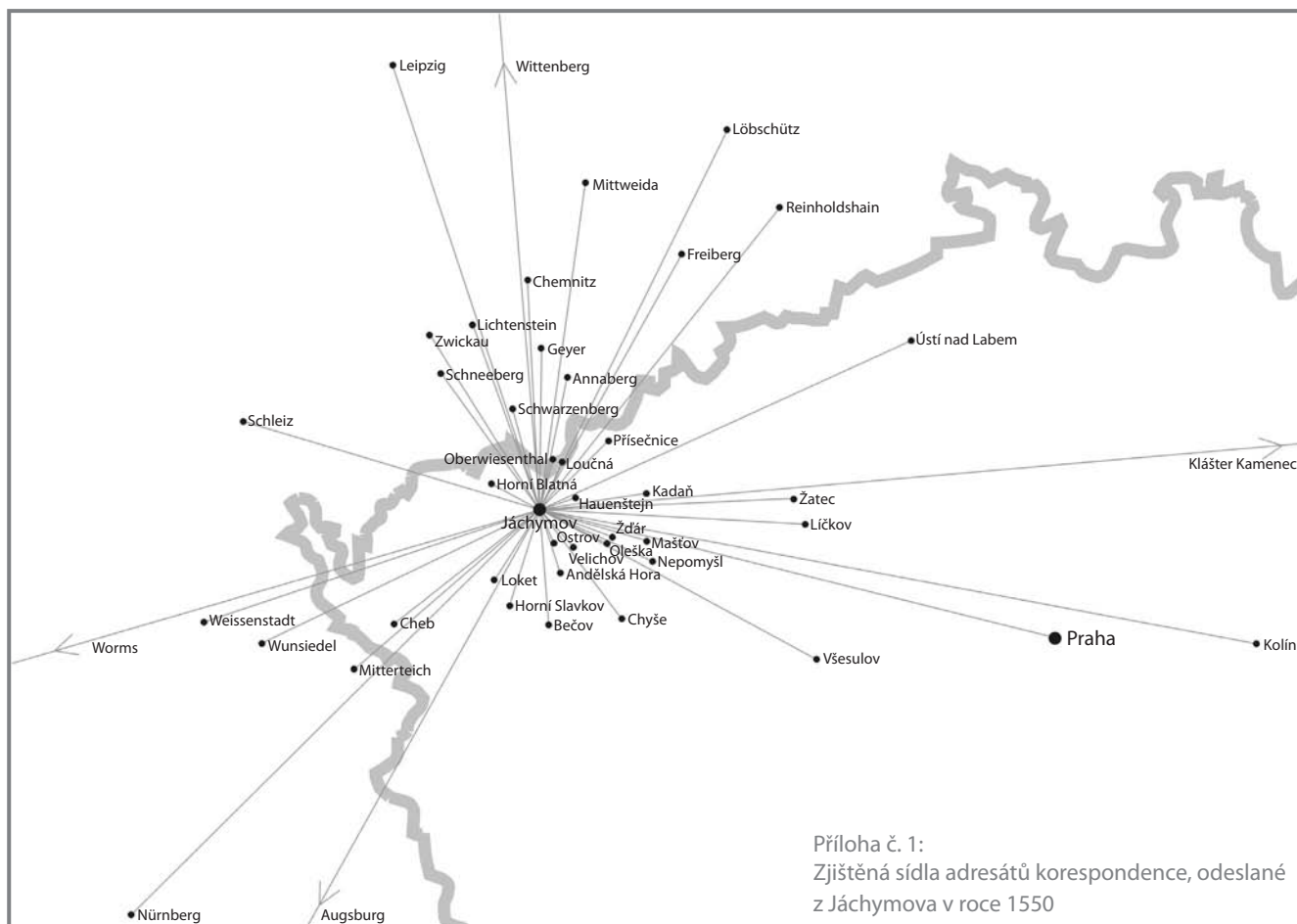
Expedované dopisy města Jáchymova z roku 1550 jsou zaznamenány ve svazku, který obsahuje časový úsek 1. července 1549 – 30. července 1552¹⁰. Zápisy z tohoto roku jsou

Vereines für Geschichte der Deutschen in Böhmen. 1929, 67. Jahrgang, s. 67.

⁸ Viz AM Jáchymov, kniha předch. sign. 48, 63 – Kopiař a konceptní kniha odeslané korespondence a vydaných listin 1556–1559 (*Copialbuch*), kde jsou již opět zaznamenávány oba typy písemností. Ze samostatné řady kopiařů, určené jen pro otevřené listy (úřední potvrzení), se dodnes bohužel dochovaly pouze dva exempláře – torzo z let 1539–1540 (předch. sign.: 42, 70) a svazek z let 1541–1544 (předch. sign. E. 5., NO 5, 44, 68).

⁹ Srov. AM Jáchymov, kniha předch. sign.: F. 6., 45, 61, 5[?] – Kopiař a konceptní kniha odeslané korespondence F. 6. 1542–1546, s. 291a–292b, s knihou předch. sign. N 4, 46, 65 – Kopiař a konceptní kniha odeslané korespondence 4 1549–1552, s. 59a–59b.

¹⁰ AM Jáchymov, kniha předch. sign. N 4, 46, 65 – Kopiař a konceptní kniha odeslané korespondence N 4, 1549–1552 (*Missiv-Buch oder Copiale* – dále jen *Kopiař*... 1549–1552). V této knize není užíváno typické foliování, kdy je jednomu listu přiřazeno jedno číslo, nýbrž svazek je stránkovaný tak, že po jeho rozevření je z pohledu čtenáře levá i pravá strana označena stejnou číslicí. Pro upřesnění stránkování je proto k číslu na levé straně přidáno písmeno *a*, kdežto k číslu strany pravé písmeno *b* (např. s. 90a–90b). Kopiař... 1549–1552 má 323 folií + 22 nefoliováných listů rejstříku na začátku knihy; dopisy z roku 1550 jsou zaznamenány na s. 59b–145a.

v něm provedeny německým kurentním písmem 16. století¹¹ minimálně třemi zapisovateli, mezi kterými převažuje rukopis městského písaře Simona Engela.¹² Ten, na rozdíl od kolegů, knihu často používal jako svou vlastní konceptní pomůcku, to znamená, že si přímo zde znění budoucího listu navrhoval, text často různě upravoval, škrtal v něm apod., což ostatní zapisovatelé prováděli jen vzácně.

Celkem 104 dopisů, odeslaných v roce 1550, je až na tři výjimky psáno jménem purkmistra, rychtáře a rady města.¹³ Umístíme-li sídla adresátů, která se podařilo spolehlivě lokalizovat,¹⁴ na mapu, je zřejmé, že zhruba polovina z nich byla

odeslána adresátům v zemích Koruny české, většinou do Loketského a Žateckého kraje, druhá polovina pak do zahraničí, nejčastěji do Saska (příloha č. 1). O století později, roku 1657, bude do zahraničí odesláno pouhých 12 procent listů.¹⁵ Oněch 104 odeslaných dopisů se týká celkem 80 záležitostí. Převažující část, téměř 70 %, zde tvoří případy, korespondované z podnětu soukromých osob, bydlících v Jáchymově, a v jejich zájmu. Na grafu v příloze č. 2 jsou vyznačeny prvními čtyřmi sloupci zleva. Významnou skupinou je mezi nimi korespondence, odeslaná na základě nároků jáchymovských měšťanů a obyvatel, vznesených jimi u městské rady proti cizím (tj. mimojáchymovským)

11 Záhloví nad jednotlivými dopisy jsou občas napsána v německém písmu kancelářském (viz *Kopíř... 1549–1552*, s. 69a, 82a, 96b, 131b ad.). O typech písma té doby MUZIKA, František. *Krásné písmo ve vývoji latinky I*. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, 1958, s. 493–506.

12 Podle kronikáře Lindnera byl Simon Engel jmenován městským písařem roku 1544, jeho rukopis se objevuje v kopířu a konceptní knize odeslané korespondence (*AM Jáchymov*, kniha předch. sign.: F. 6., 45, 61, 5[?]) již v průběhu roku 1543. Podepsán je v *Kopířu... 1549–1552* na s. 92a. O 10 let později se městská rada usnesla vystřídat jej z důvodu nemoci (13. března 1553). Poslední Engelův zápis je v kopířu odeslané korespondence ze dne 13. srpna 1553 (*AM Jáchymov*, kniha předch. sign.: No 5, 47, 66, fol. 131b–132a). Zemřel 30. téhož měsíce. – viz *Lindner 1*, fol. 77.

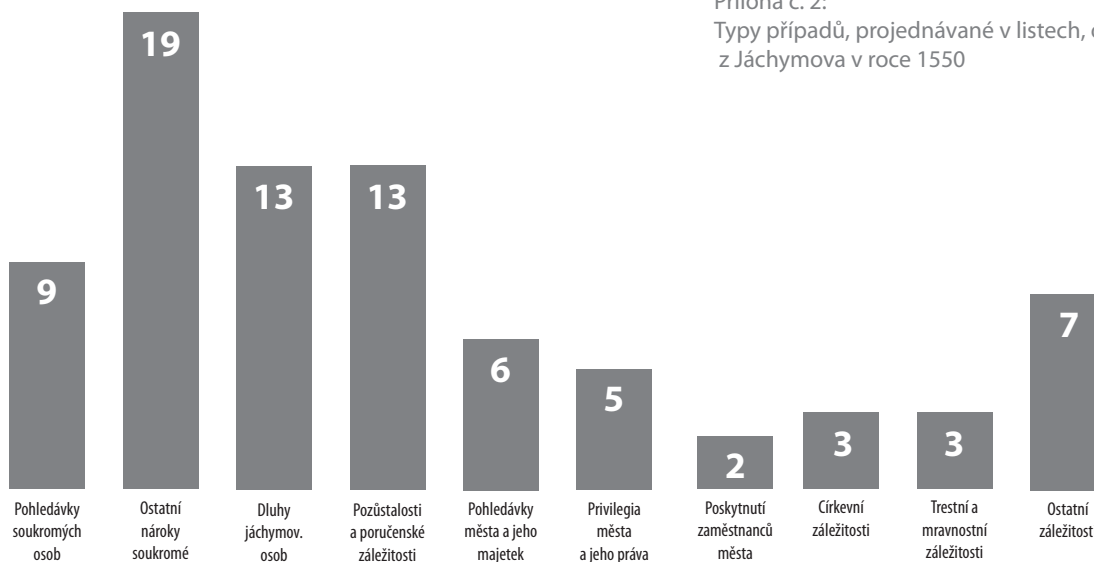
13 Dopisy jsou v knize podepisovány zkrácenou formou *Der Rath etc.*, že se jednalo o purkmistra, rychtáře a radu dokazuje pouze pečlivě provedený přepis odeslaného listu do Kadaňe – viz *Kopíř... 1549–1552*, s. 143b. Ony tři výjimky tvoří jeden dopis, odeslaný jáchymovským rychtářem svému kolegovi ve městě Wiesenthal v Sasku (*An Richter Im wisenthal*), dnes Kurort Oberwiesenthal – viz *Tamtéž*, s. 61a–61b (z 22. ledna); k určení místa adresáta viz *ISGW: Digitales Historisches Orts-verzeichniss von Sachsen – Ortssuche*

[online] (dále jen *Ortsverzeichnis Sachsen*) [cit. 2009-11-29] <http://hov.isgv.de/Wiesenthal,_Ober-,_Kurort>. Dále se jedná o dva dopisy spíše soukromého charakteru, které psal městský písař Simon Engel svému švagrovi Paulu Neffemu, měšťanu v saském městě Chemnitz (*Kemnitz, Kempniz* – viz *Ortsverzeichnis Sachsen* [cit. 2009-12-04] <<http://hov.isgv.de/Chemnitz>>), ohledně jeho pohledávky – viz *Tamtéž*, s. 86b, 92a (z 8. a 29. března).

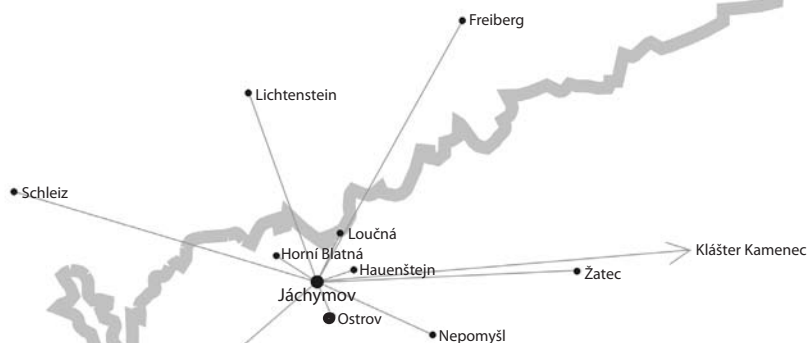
14 Některá místa se přesně určit nepodařilo, a proto na mapě v příloze č. 1 zakreslena nejsou. Jde o *Auerbach* (město jednak ve Vogtlandu, jednak v Horní Falcí – nejspíše, o které z nich se jedná) – *Kopíř... 1549–1552*, s. 60b, 82a; *Olssen(?)* – s. 77a; *Mumen(?)* – s. 78b; *Esfeld(?)* – s. 117a; *Hauptman zum Schwetzs/Schweetz* (Bedřichův Světec?) – s. 129a, 130a; *Heine(?)* – s. 139b; *Zchibrantz(?)* – s. 142a. Sídlu adresáta zůstalo rovněž nejspíše v dalších 6 případech, neboť v záhlaví dopisů není uvedeno a z dalších zdrojů se je nepodařilo zjistit (s. 85b, 93a, 96b, 130b, 131b, 140a). Obsah výše uvedených listů však byl pro potřeby následujících rozborů (grafů) samozřejmě využit.

15 Viz *AM Jáchymov*, kniha *Kopíř* městem odeslané korespondence a vydaných listin 1656–1657 (později chybně označena jako *Gerichtsbuch des Magistrates der k. Bergstadt S: Joachimsthal*), zde rok 1657.

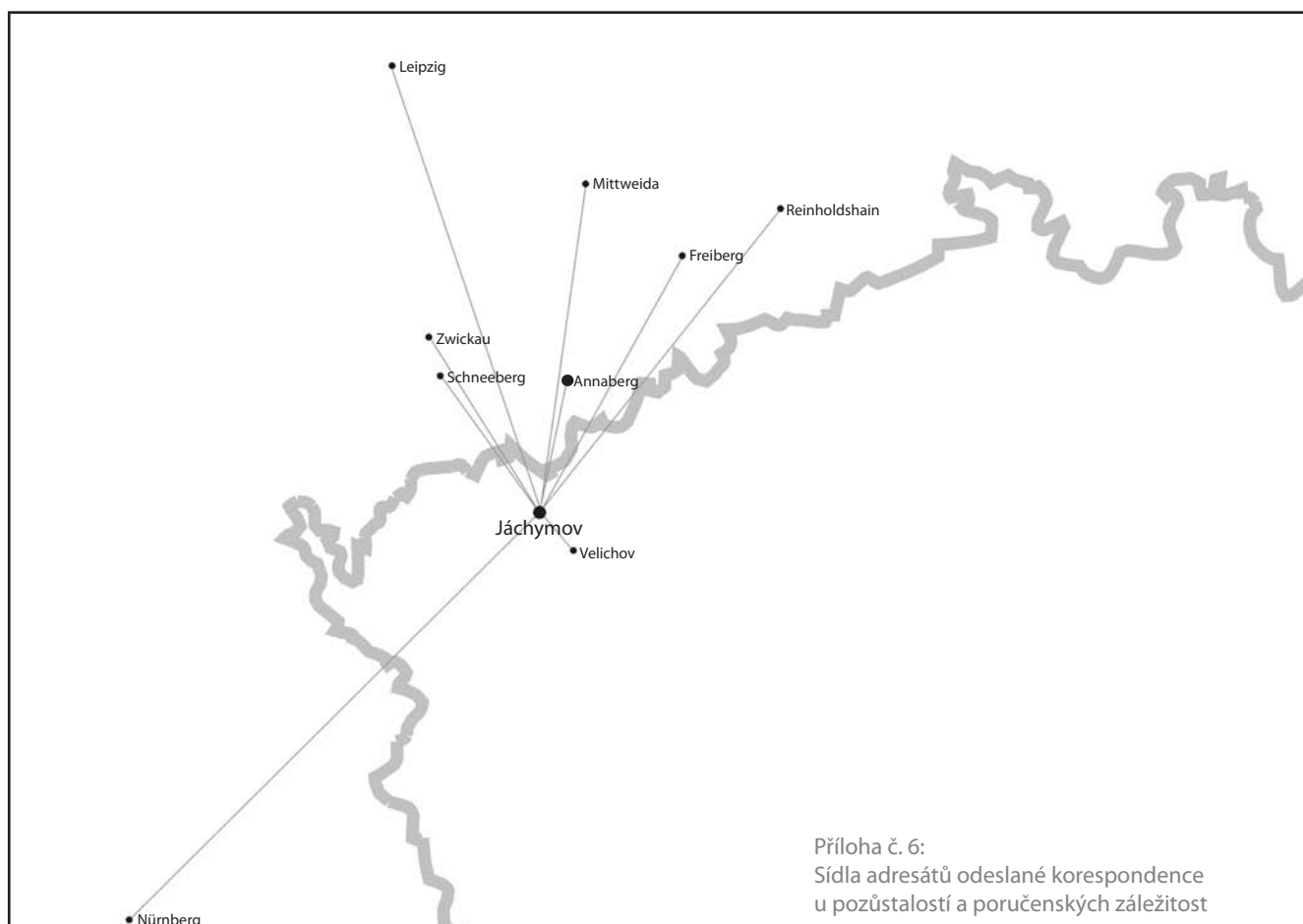
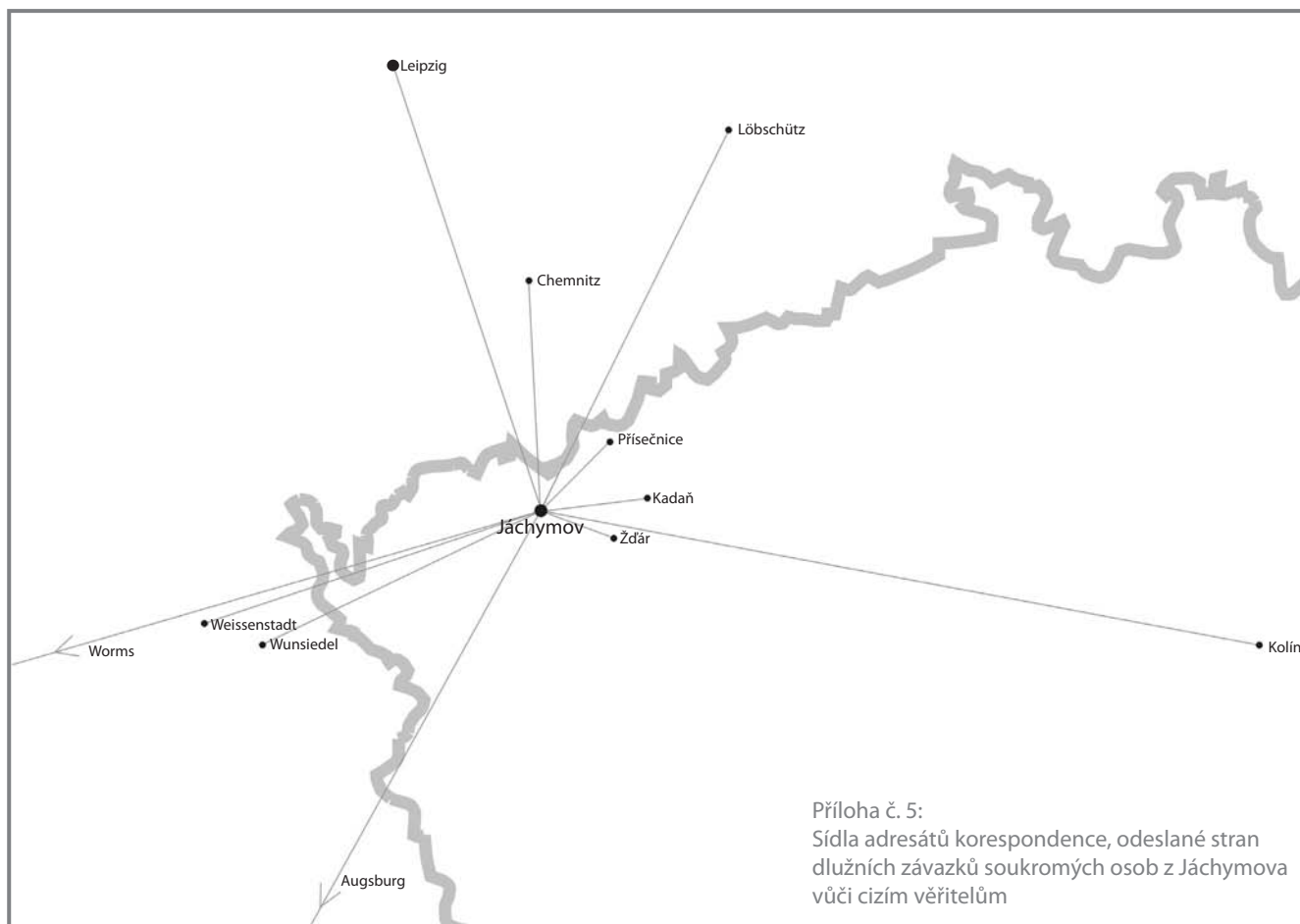
Příloha č. 2:
Typy případů, projednávané v listech, odeslaných
z Jáchymova v roce 1550

Příloha č. 3:
Sídla adresátů odeslané korespondence
u záležitostí pohledávek soukromých osob
z Jáchymova vůči cizím dlužníkům

Příloha č. 4:
Sídla adresátů odeslané korespondence u záležitostí
ostatních nároků soukromých osob z Jáchymova,
vznesených vůči cizím subjektům. Do sousedního města
Ostrov byly vypraveny listy, týkající se 4 případů.

osobám, které často měly podobu písemného podání. Pokud tomu tak bylo, pak tento list vždy tvořil přílohu psaní, odeslaného radou.¹⁶ Dopisy v těchto, jakož i v dalších případech, městská rada posílala většinou subjektům na stejné či vyšší úrovni, tj. radě jiného města, vrchnostenské správě či samotnému majiteli panství, byl-li na svých statcích přítomen. Tito adresáti zde figurovali buď jako druhá strana sporu, častěji však jako správní orgán, pod jehož pravomoc náležela neurozená osoba, to jest měšťan nebo poddaný, vůči němuž byly nároky či stížnost ze strany jáchymovského subjektu původně vzneseny. Ve svém listu městská rada žádala, aby tento orgán, přinutil žalované osoby ke splnění závazků, jichž jsou povinovány, nebo jim zamezil v dalším páchání křivd, popřípadě je potrestal nebo přiměl, aby se dostavily do Jáchymova před soud či k dojednání smíru s místním stěžovatelem. Například žalovala-li jáchymovská vdova Gerberová u městské rady na Hanse Schmidta, řezníka v Maštově, že jí dluží 1 tolar, zaslala rada svůj dopis nikoliv tomuto řezníkovi přímo, nýbrž tamnímu rychtáři s přátelskou prosbou, aby pomohl a zařídil, že ta chudá vdova bez další námahy a prodlevy dostane zaplacen, což pak rada hodlala rychtáři recipročně přátelsky oplatit v těchto i v jiných případech.¹⁷

Nejvíce jsou ve skupině nároků zastoupeny nesplácené pohledávky na zapůjčené obnosy, či dodané zboží. Těchto případů bylo v Jáchymově v roce 1550 celkem 9 (na grafu v příloze č. 2 je znázorňuje první sloupec vlevo, další zde uváděné případy reprezentují následující sloupce zleva doprava). Na mapě vidíme, že nároky směřovaly převážně vůči subjektům v Čechách (příloha č. 3). Všechny jsou zde vůči neurozeným osobám, pouze u Andělské Hory byla dlužníkem samotná vrchnost. Ta si objednala u Petra Schwentera z Jáchymova železné komponenty pro stavbu mostu a neuhradila je. V tomto případě městská rada dvakrát oslovila tamějšího andělskohorského hejtmána.¹⁸

Z ostatních nároků a sporných jednání (19 případů) jsou zastoupeny záležitosti jako ochrana vlastnických práv na nemovitý majetek (les) jáchymovského měšťana, nalézající se v cizím městě, nedodržení závazků ze zasnub vůči jáchymovské dívce ze strany snoubence (vyhýbal se sňatku), žádosti o náhradu způsobených škod jáchymovským a o potrestání viníků – u krádeží, přepadení a jiných násilných činů (příloha č. 4). V těchto listech městská rada po sdělení svého názoru na věc vyjadřuje své přesvědčení, že daná vrchnost, městský úřad či rychtář celou záležitost náležitě prošetří a zjedná nápravu, eventuálně u „klasických sporů“ žádá o spravedlivý a nezájatý soud. Především u konfliktů jáchymovských měšťanů přímo se šlechtici či církevními hodnostáři (např. s Brigitou Šlikovou na Nepomyšli, Jiřím, opatem Kláštera Kamenec v Dolním Slezsku, věřitelem rytířem Stanislavem Žďárským ze Žďáru) neopomene na podporu svých argumentů upozornit,

¹⁶ Pro listy, adresované jáchymovské městské radě, a poté přiložené k jejímu dopisu, viz např. záležitost Petera Schwentera v Kopidář... 1549–1552, s. 104a – Co nám náš soused Petr Schwenter píše a oč nás prosí, to vše se můžete dozvědět z jeho přiloženého psaní (*Was unser mitwoner Peter Schwenter an uns schreiben und ferner biten thut, daz alles habt ir aus Inligender seiner schrift weiter zuuernehmen.*)

¹⁷ Kopidář... 1549–1552, s. 84a.

¹⁸ Kopidář... 1549–1552, s. 104a, s. 114a–114b.

¹⁹ Kopidář... 1549–1552, s. 77b, respektive s. 76a, s. 70a–70b ad.

²⁰ Ve skupině právních záležitostí soukromých osob komunikovala městská rada přímo s neurozenými (měšťanskými) stranami ve věci dluhů jáchymovských obyvatel jen ve 3 případech – věřitelé Valpurga Wincklerová z Augs-

že daná jáchymovská osoba je jako havíř, měšťan či obyvatel svobodného horního města přímým poddaným krále (a tudíž pod jeho ochranou).¹⁹

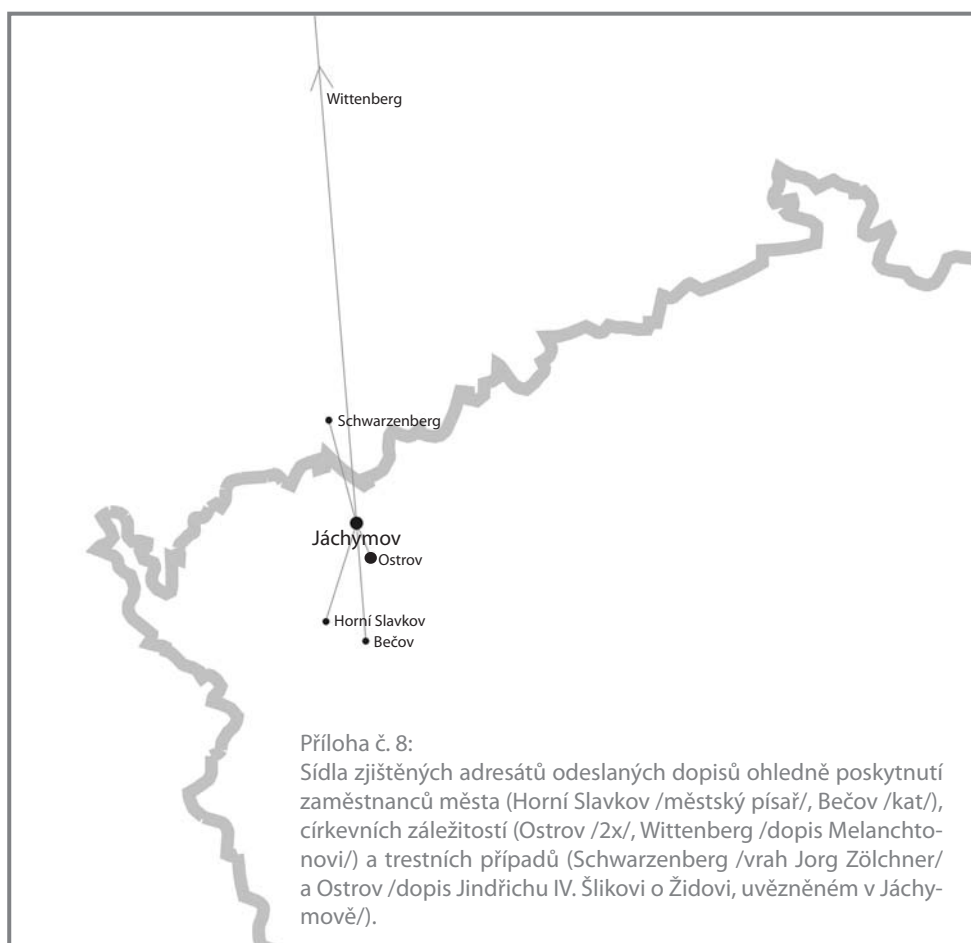
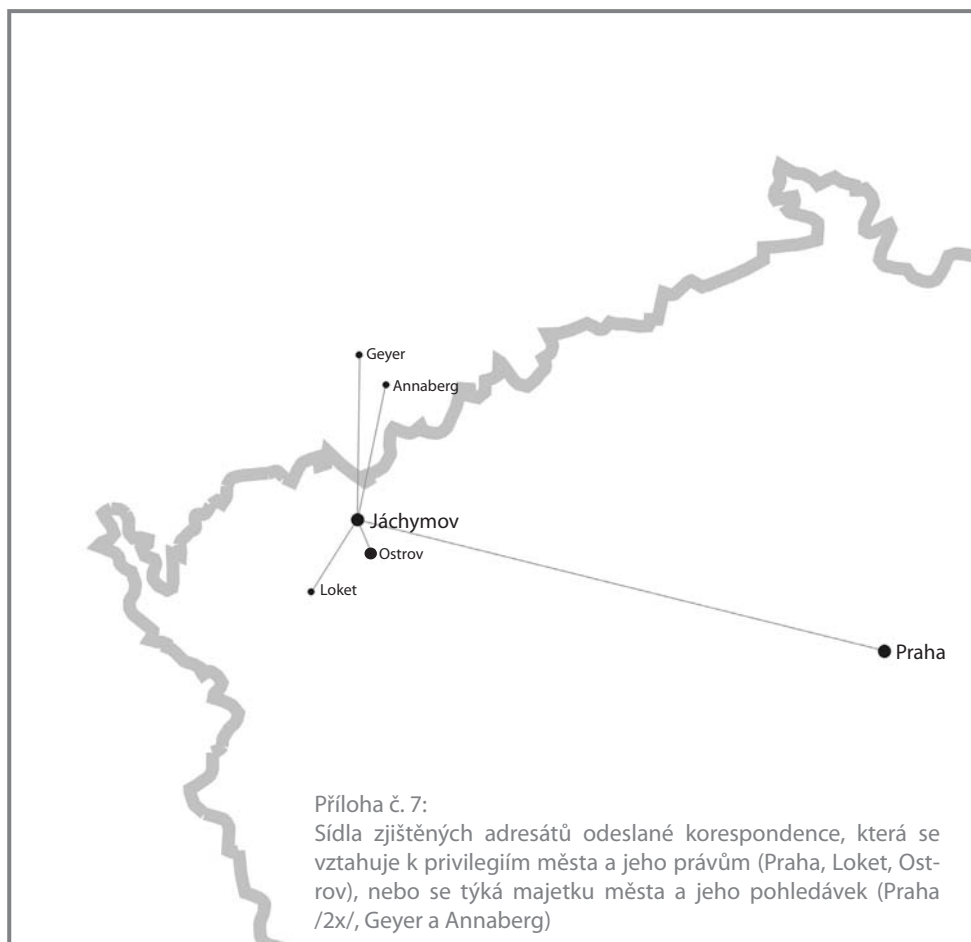
Zcela opačná, můžeme říci (kromě několika případů) zrcadlově obrácená, je situace u dopisů, týkajících se dlužných závazků jáchymovských sousedů, které měli vůči cizím soukromým věřitelům. Těchto záležitostí bylo roku 1550 korespondováno celkem 13. Jáchymovská rada zde většinou naopak přijímá dopisy od správních orgánů (jiných městských rad, vrchnostenských či zeměpanských správců ad.), zastupujících své měšťany a poddané, nebo přímo od šlechtických, zřídka i od neurozených (měšťanských) věřitelů.²⁰ Po jejich přečtení, popř. u českojazyčných odesílatelů, jako byl rytíř Stanislav Žďárský ze Žďáru, i přeložení s nimi seznamuje jáchymovské debitory. Ve svém listu, ke kterému je často přiložena odpověď samotného dlužníka s jeho návrhem na změněný způsob či odklad splácení, se rada na jeho žádost zdvořile přimlouvá o prodloužení lhůty a často připojuje jímavé líčení jeho momentální svízelné majetkové situace. Nicméně zároveň připojuje ujištění o své připravenosti přistoupit ke konfiskaci dlužníkovy majetku, pokud věřitel na změnu či posunutí data splatnosti nepřistoupí, nebo nebude po jejím prodloužení jáchymovským obyvatelem dodržena (příloha č. 5). A jsou-li nějaké po ruce, nechybějí v odpovědi městské rady ani argumenty, podporující danou žádost o shovívavost. Tak například kadaňskému měšťanu Benediktu Schwertfegerovi, dotírajícímu prostřednictvím kadaňské městské rady na jáchymovského Asma Blanckfelda kvůli splacení dlužných osmnácti zlatých naráz, bylo jáchymovskou městskou radou stejnou cestou vzkázáno, ať se Schwertfeger rozpomene, když si on sám půjčil od jáchymovských mnohem větší sumu, jaký mu byl poskytnut výhodný splátkový režim.²¹ Ještě hůře dopadl Jan Straka z Kolína ve středních Čechách. Ten měl u sebe v učené Gedeona Vom Ende, syna jáchymovské vdovy po Nicklu Vom Ende. Hoch byl však na cestě do Kolína přepaden a zabit v lese Vídrholec, ležícím východně od Prahy. Straka se pak obrátil na kolínskou městskou radu, ať mu v Jáchymově vymůže zaplacení 10 kop 24 grošů, které mu měl být zmíněný učeň dlužen za stravu a školné. Jemu jáchymovská městská rada stejnou cestou vzkázala, že vdova je chudá, po manželovi zdělila jen dluhy a Gedeon kromě toho beztak během oněch tří let u Straky sloužil rovněž bezplatně. Dluh by měl být proto vyrovnán tímto způsobem. Jestli se to Strakovi nelíbí, jáchymovská rada postoupí celou věc králi.²²

Povšimněme si rovněž, že korespondence ohledně závazků Jáchymovských za nesplacené dluhy míří většinou za hranice Čech (v Lipsku to byly 2 případy). Vynikne to zejména srovnáním s mapou, zachycující naopak místa adresátů dopisů ohledně pohledávek obyvatel Jáchymova na jimi poskytnuté

burgu (viz Kopidář... 1549–1552, s. 126b–127a), Asmus Dutenhofer z Wormsu (*Tamtéž*, s. 125b–126a) a Friedrich Schweser či jeho příbuzní z Weissenstadtu v Horních Francích (*Tamtéž*, s. 145a). V jednom případě také rada korespondovala přímo s neurozenými stranami (dědici a právním zástupcem) i u pozůstalostního řízení po Kasparu Klingerovi, pravděpodobně z Annabergu (*Tamtéž*, s. 73a–73b a s. 138b).

²¹ *Und solte pillich Schwertfeger zuruck gedencken, das Ime die unsern gahr weit fast sechssechtig ein grossere Summa bis in sechzehnen Jar geborget, und sich izunt gar weit uf lengere tagzeit mußen bezalen laßen, darumb were es pillich dass oft einer zuruck gedeckte.* – viz Kopidář... 1549–1552, s. 67a–67b.

²² Kopidář... 1549–1552, s. 94b–96a.

Ukázka listu rejstříků. Konkrétní strana jednání v dané záležitosti je zde zaznamenána pouze v osobě rytíře Stanislava Žďárského ze Žďáru (uprostřed), a pravděpodobně též bratrů Jiřího, Volfa a Huga ze Šumburka; ostatní adresáti jsou pouze správní orgány (městské rady, soudy), např. v Ostrově (Schlackenwert), saském Schneebergu, Krásnu (Schönfeld), Horním Slavkově (Schlackenwald); popř. vrchnosti – Zdeněk Žďárský ze Žďáru (An stenga Sarer /zum Sahr/).

Schlackenwald an Rath 5/56/	202
Schlackenwald an Rath 5/55/	192
Schlackenwald an Rath 11/	220
Schlackenwald an Rath 11/	250
Schlackenwald an Rath 18/	259
Schlackenwald an Rath 18/	271
Schlackenwald an Rath 18/	270
Schlackenwald an Rath 18/	281/277
Schlackenwald an Rath 18/	298
Schlackenwald an Rath 18/	312
Schlackenwald an Rath 18/	309
Schlackenwald an Rath 18/	306
Schlackenwald an Rath 18/	225
Schlackenwald an Rath 18/	277
Schlackenwald an Rath 18/	278
Schlackenwald an Rath 18/	83
Schlackenwald an Rath 18/	87
Schlackenwald an Rath 18/	91
Schlackenwald an Rath 18/	98/99
Schlackenwald an Rath 18/	113
Schlackenwald an Rath 18/	121
Schlackenwald an Rath 18/	129
Schlackenwald an Rath 18/	45
Schlackenwald an Rath 18/	147
Schlackenwald an Rath 18/	155
Schlackenwald an Rath 18/	159
Schlackenwald an Rath 18/	163
Schlackenwald an Rath 18/	164
Schlackenwald an Rath 18/	186
Schlackenwald an Rath 18/	191
Schlackenwald an Rath 18/	199
Schlackenwald an Rath 18/	202
Schlackenwald an Rath 18/	213
Schlackenwald an Rath 18/	208

půjčky či služby, kde vidíme, že jejich dlužníci většinou sídlí v Čechách (srovnej přílohy č. 3 a 5).

Podobně výmluvná je mapa zjištěných umístění adresátů u dopisů, týkajících se pozůstalostního řízení (příloha č. 6). Ta odráží úzké vazby našeho města, osazeného štěpánem Šlikem pozvanými saskými horníky, k této sousední zemi. Korespondence týkající se této agendy většinou pojednává o případech, kdy se majetek zemřelého nalézá v Jáchymově a jejich dědici, či někteří z nich, bydlí mimo Čechy; nebo jsou dědici jáchymovští měšťané a část jejich majetku je v zahraničí.

Nyní se již dostáváme k druhé hlavní skupině, tvořené zhruba 1/4 odeslaných listů. Zatímco v předcházejících oddílech se odeslaná korespondence týkala ochrany zájmů soukromých osob, nyní se jedná o dopisy, které se vztahují

k zájmům města jako celku, to jest obecného prospěchu, jako např. práv města a jeho majetku, církevních záležitostí, městských zaměstnanců apod.

Zde je třeba především upozornit na dopisy, týkající se městského majetku a privilegií. Z posledně jmenovaných je nečastěji v odeslané korespondenci sledovaného roku poukazováno na privilegium osvobození od cla pro zboží a komodity, dopravované do Jáchymova pro potřeby města a jeho obyvatel. To bylo zejména na sousedním ostrovském panství hraběte Jindřicha IV. Šlika, kudy do jáchymovského údolí vedla jediná přístupová cesta z vnitrozemí, ale i jinde porušováno. Právo schvalovat vyúčtování města městskou radou bez přítomnosti vrchního horního hejtmana, pak rada vysvětlila v dopise, zaslaném tehdy nepřítomnému Bohuslavu Felixovi z Lobkovic, který tento zeměpanský úřad zastával, jak již víme, od roku 1548 (příloha č. 7). Nepřekvapí, že korespondence této skupiny je vedle zmíněného Ostrova zasílána do tehdejších správních center kraje a království, tj. Lokte a Prahy. Do hlavního města království byly odeslány i dopisy s žádostmi o znovuzavedení jedné obecní dávky, zvané treibkorner, vybírané od horníků, kvůli ozdravení městských financí.²³ Stran vymáhání dluhů městského špitálu u tamějších soukromých dlužníků se pak městská rada obrátila na představitele Geyera a Annabergu.²⁴

23 Jednalo se o dopis arcivévodovi Ferdinandu Rakouskému, místodržiteli Českého království v Praze (Kopidř... 1549–1552, s. 107b–108b /z 23. dubna/), a dále o dopis ze stejného dne pro horního hejtmana Bohuslava Felixe z Lobkovic, toho času taktéž v Praze, ve kterém mu rada posílá kopii dopisu, adresovanému arcivévodovi, a prosí ho o přímluvu u něj a u české komory (Tamtéž, s. 109a).

24 Kopidř... 1549–1552, s. 84b–85a (Geyer); s. 121b–122a, s. 122a–122b (Annaberg). Další pohledávky města jsou zmíněny na s. 85b–86a (dluhy špitálu – bez uvedení místa adresáta) a na s. 96b–97a (zapůjčení 2000 zl. kurfiřtu Janu Bedřichovi roku 1547 na tři roky – bez uvedení místa adresáta).

Nepřilíši početné jsou zbylé skupiny obecních záležitostí. Dvě prosby, adresované jáchymovské městské radě v 1. třetinu roku 1550, na které pak byly odeslány příslušné odpovědi, se týkaly zapůjčení zaměstnanců města. Prvním byl již zmíněný městský písař, magistr Simon Engel, jehož si vyžádala rada v Horním Slavkově, kvůli blíže nespecifikovanému řízení, které měla s českou komorou. Zatímco Engel mohl do Slavkova odjet,²⁵ hejtman v Bečově Georg Ginger se svou žádostí na počátku dubna nepochodil. Jím požadovaného jáchymovského kata mu městská rada nezapůjčila s tím, že prý ho v tento čas nemůže postrádat²⁶ (příloha č. 8). Dva případy, týkající se náboženství, byly ten rok řešeny s ostrovskou městskou radou, když ji v dubnu Jáchymovští požádali o zapůjčení antifonáře, protože jim ten jejich shořel při nedávném požáru, aby si z něj opsali některé písně, a o měsíc později stejného adresáta zklamali odpovědí jáchymovského kaplana (tj. jáhna) Christofa Friedricha, zaslanou v příloze, v níž odmítl nabídku na místo faráře v Ostrově.²⁷ Filipu Melanchtonovi, profesoru teologie na univerzitě ve Wittenbergu, považovaného po smrti Lutherově roku 1546 za vůdčího představitele luteránské reformace, pak adresovala městská rada žádost, aby se zasadil o vydání osvědčení (*testimonium*) pro Georga Salatera, nového jáhna v Jáchymově nastoleného radou, a o jeho potvrzení v tomto úřadu.²⁸

Z trestních a mravnostních záležitostí se na městské radě a jistě i mezi běžnými obyvateli přetřásalo zatčení a patrně i následná poprava Jorga Zölchnera, který neúspěšně jednání se svým bratrem Bartlem o zapůjčení dvaceti zlatých nakonec vyřešil jeho úkladnou vraždou a krádeží všech jeho hotových peněz, včetně účetního rejstříku. O zatčení, výslechu a doznání pachatele rada informovala úředníka ve Schwarzenbergu, v jehož územní kompetenci byl tento zločin spáchán.²⁹

Zbylé dopisy, které městská rada v roce 1550 odeslala a které na grafu znázorňuje v počtu 7 případů poslední sloupec zcela vpravo, již nelze zařadit do žádné z předcházejících skupin, neboť se týkají běžné agendy městského úřadu, jako byl například převod majetku v městské knize, funkce radnice jako depozitního místa, správa vězení, odeslání písemnosti k soudnímu řízení mimo město, vrácení mylně doručeného dopisu zpět adresátovi apod.³⁰ Z této úřední šedi se vymyká pouze dopis manželce vrchního horního hejtmána, již zmí-

něného Bohuslava Felixe z Lobkovic, na hrad Líčkov na Lounsku z 5. listopadu. V něm jí rada oznamuje, že v uplynulém létě již nikdo na zhoubnou nemoc (mor?) ve městě nezemřel, a tak doufá, že nejnak tomu bude i v zimě. Proto ji ujišťuje, že nebezpečí již pominulo a zasílá jí a jejímu manželovi své pozvání k cestě do Jáchymova.³¹

* * *

Poznatky zjištěné z rozboru odeslaných dopisů z jednoho roku si samozřejmě nemohou činit nárok na obecné závěry stran písemných styků uvedeného města pro širší horizont 16. století. Řada zjištění, učiněná v předložené sondě tak mají pouze hodnotu náznaků a předpokladů, které můžeme očekávat i u odeslaných listů z ostatních let.

I z tohoto skromného rozsahu provedeného šetření však lze s určitostí konstatovat, že ačkoliv je obsahem většiny odeslaných dopisů hájení soukromých zájmů obyvatel města vůči jiným fyzickým osobám, laik může při zběžném prolisťování rejstříků a knih odeslané korespondence samotných dojít k závěru opačnému, neboť listy jsou radou adresované většinou jiným správním subjektům, a nikoliv přímo soukromým osobám, kterých se týkají.³² Ty proto často nepodchycuje ani příslušný rejstřík, jak ilustruje fotografie na str. 89. I přes tuto určitou obtíž je pojednáváný pramen využitelný právě zejména pro genealogii či historiky, sledující působení a majetkové poměry jednotlivých osob a rodin města Jáchymova a jejich vzájemné vztahy s ostatními subjekty v Čechách a v zahraničí.

Rovněž je v knihách odeslané korespondence uvedena řada událostí, detailů a reálií z tehdejšího života. Z nich budiž ještě zmíněny informace o podrobnostech a modalitách způsobu fungování městského soudu, neboť rada v případě potřeby vysvětluje ve svých listech, co mají druhé strany sporu učinit a jak mají postupovat, aby se mohly před soudem v Jáchymově domoci svých práv, a co naopak přípustné není (zde se pravděpodobně odráží ustanovení jáchymovských městských statut);³³ eventuálně informuje strany o momentální situaci v daném právním řízení.

Za ochotnou a nezištnou pomoc při tvorbě map a grafů (přílohy č. 1–8), jakož i za svolení k jejich publikování děkuje autor regionálnímu historikovi Liboru HUMLOVI, příteli a dobrému člověku.

Jahrgang, s. 65–87. Autor v něm mj. otiskl regista celkem 51 dopisů purkmistra a rady města Jáchymova z období let 1519–1638 a 1763, zaslaných chebské městské radě a uložených v městském archivu v Chebu. Obsahově v nich mají značný podíl pohledávky, vypořádání dědictví a v menší míře i dlužní závazky jáchymovských obyvatel vůči soukromým osobám v Chebu. V článku Siegl dále uveřejňuje obsahy dopisů, odeslaných do Chebu od roku 1518 hrabaty Šliky a horními úředníky (hejtmány, mincmistry), jakož i soukromými osobami z Jáchymova, když před tím konstatuje, že prameny k nejstarším dějinám tohoto města se následkem výše uvedených pohnutí osudů jeho archivu v 1. polovině 16. století nalézají v městském archivu chebském.

³³ Viz *Kopidř...* 1549–1552, s. 70a–70b (dopis věřiteli, rytíři Stanislavu Žďárskému ze Žďáru), 126b–127a (dopis věřitelce Valpurze Wincklerové do Augsburgu), 130a (dopis Friedrichu Hillebrantovi, hejtmanovi *Zum Schweetz* /Bedřichův Světec?). Ke statutům města Jáchymova viz *AM Jáchymov*, kniha předch. sign. 104, R 4, 20 – Obnovená městská statuta z r. 1526 s pojednáním o procesním právu od doktora Breitenbacha (*Processus Juris Doctor Breytenbach zu den Statuten für die Perckstadt S. Joachimsthal gestellet*), a silně na právní oblast zaměřená další statuta z r. 1541 – viz *AM Jáchymov*, kniha předch. sign. D, N: 16; opisy obou norem jsou i v knihách předch. sign. I B 8 a I B 10. Viz též odvolávku na městská statuta při pojednávání jednoho právního sporu dvou soukromých osob na zasedání rady dne 27. 3. 1548 v *AM Jáchymov*, Radní manuál 1538–1550, fol. 79pv.

²⁵ *Kopidř...* 1549–1552, s. 74a–74b (dopis z 11. února).

²⁶ *Kopidř...* 1549–1552, s. 97b–98a (dopis ze 7. dubna).

²⁷ *Kopidř...* 1549–1552, s. 98b (z 8. dubna) a s. 112a–112b (z 9. května). K variantnímu označení kaplan = jáhen viz *Lindner 1*, fol. 52pv (Christof Friedrich diacon) a fol. 72pv (zde o Christofu Friedrichovi jako o kaplanovi).

²⁸ *Kopidř...* 1549–1552, s. 128b (z 10. července) – *Bitten euer hochachtungparkeit wir ganz fleissig und dinstlich, ... , unsertwegen brifstzeigern behulfflich zu sein, uf das er ein testimonium erlange, zum predigamt, Raichung der Heiligen Sacrament und absolution bestetiget werde.*

²⁹ Viz *Kopidř...* 1549–1552, s. 63a–63b (z 25. ledna). Vypořádání pozůstalosti po zavražděném Bartlu Zölchnerovi, poručnictví jeho vdovy a sirotek a vrácení zbylých peněz a účetního rejstříku do Zwickau, kde pozůstalí po zavražděném žili, bylo řešeno s městskou radou ve Zwickau – viz *Tamtěž*, s. 71a–72a (z 10. února) a 75a (z 21. února).

³⁰ Viz *Kopidř...* 1549–1552, s. 60a, 64a, 92b, 106a, 110b, 115b.

³¹ *Kopidř...* 1549–1552, s. 141b (*An die Fraw von Lischko*). Nemoc je v dopise označována opisem jako *solche straff* (Gottes), *diese Plage*. Nepřítomnost horního hejtmána Hasištejnského z Lobkovic v Jáchymově tento rok je patrná z dalších listů městské rady, které mu odeslala – viz *Tamtěž*, s. 109a (z 23. dubna) a s. 130b–131a (z 23. srpna).

³² Zaměření na soukromé záležitosti potvrzuje i článek SIEGL, Karl. Aus dem Briefwechsel der Städte St. Joachimsthal und Eger in älterer Zeit. *Mitteilungen des Vereines für Geschichte der Deutschen in Böhmen*. 1929, 67.

Zpívati budu Hospodinu, dokud živ budu¹

Radka KINKOROVÁ

Dne 30. června 2008 převzal Státní okresní archiv Domažlice se sídlem v Horšovském Týně od Římsko-katolické farnosti v Domažlicích pamětní knihu Zpěváckého spolku literátů v Domažlicích z let 1858–1971.² Nově získaná pamětní kniha se stala součástí archivního fondu Zpěvácký spolek literátů Domažlice, k němuž náleží ještě dvě další knihy uložené v horšovskotýnském archivu.³ Přestože se jedná, co do množství evidenčních jednotek, o drobný fond, poskytuje bohaté informace o dlouholeté tradici domažlického zpěváckého spolku, jenž byl přímým pokračovatelem literátského bratrstva při děkanském kostele Narození Panny Marie v Domažlicích. Ačkoli nepřetržitě pěstování literátského zpěvu v Domažlicích trvalo nezvykle dlouho, nedočkalo se dosud zasloužené pozornosti. V souhrnných pracích, zabývajících se dějinami bratrstev a cechů, však zmínky o domažlických literátech nechybí.⁴

Literátské bratrstvo v Domažlicích

Literátská bratrstva neboli literáti představovala sdružení měšťanů, kteří se scházeli ke zpěvu náboženských písní v kostele. Zpívání při bohoslužbách bylo již prastarým zvykem, zpívali nejen kněží, ale i laikové. Také proto byla výuka církevního zpěvu jedním z hlavních školních předmětů. Za arcibiskupa Arnošta z Pardubic byl vydán přísný zákaz používání všech hlučných hudebních nástrojů v kostelech s výjimkou varhan, neboť jejich zvuk byl označen za líbezný. Velké obliby dosáhlo rovněž zavedení rorátních zpěvů v Čechách. To vše podněcovalo vznik a zakládání bratrstev za účelem pěstování kostelního zpěvu. V Čechách vznikala různá bratrstva od 14. století. Doložena jsou v Praze, Kolíně, Kutné Hoře.⁵ Bratrstva, věnující se kostelnímu zpěvu, začala být již velmi časně označována jako literátská a jejich členové jako literáti. Mezi základní povinnosti členů literátských kůrů patřila návštěva bohoslužeb v určité dny a vykonávání modliteb a zpěvů za zemřelé spolučleny. Sloužení zádušních mší a konání modliteb za zemřelé představovalo v určitém smyslu zajištění posmrtné spásy, která byla jedním z podstatných prvků kulturní činnosti bratrstev. S péčí o smrt a posmrtný život ostatně velmi úzce souvisel i pohřeb. Povinnost účas-

ti na pohřbu, zvláště členů bratrstva, patřila k nejčastějším ustanovením literátských statut a nedostání této povinnosti mohlo být i pokutováno.

Za husitských válek byla činnost literátských bratrstev pochopitelně přerušena, ale od druhé poloviny 15. století docházelo k obnovování jejich činnosti. Podle Ferdinanda Tadrý⁶ se dochovaly zprávy o činnosti domažlického literátského bratrstva i z tohoto období. Kromě Domažlic existovaly v této době literáti v západních Čechách v Plzni, Žluticích, Stříbře a v Sušici. Literátské sbory byly latinské a české. Nejprve vznikala bratrstva pěstující latinský zpěv. Brzy však literáti začali zpívat i písně v českém jazyce, protože ty byly pro svoji srozumitelnost mezi lidmi velmi oblíbené. Z obavy o vytlačení latinské liturgie se církevní představitelé na své pražské synodě v roce 1406 usnesli, že v českém jazyce bude nadále povoleno zpívat jen čtyři nábožné písně, a to Hospodine, pomiluj ny; Svatý Václave; Buoh všemohoucí a Jezu Kriste, šcedrý kněže. Rozšířením víry pod obojí v pozdějších letech se rozmohl zpěv písní v národním jazyce. Zpěv písní v latinském jazyce byl naopak podpořen pěstováním klasických jazyků, učenosti a zejména vydáním velkého latinského zpěvníku pro potřeby latinských literátských bratrstev v letech 1576, 1577 a 1581.

V této době je rovněž zaznamenáno poměrně značné rozšíření sborů a rozdělení některých kůrů na české a latinské. Existenci českých a latinských literátů v Domažlicích dokazuje znění testamentu Havla Lounského z roku 1608, ve kterém odkazuje „pánům literátům latinským i českým“ 20 kop míšeňských grošů, podvkráté po 5 kopách.⁷ Další zmínka o literátech latinských i českých se vztahuje k roku 1579 a byla nalezena v domažlické pozemkové knize.⁸ Rozdělení domažlických zpěváků na český a latinský kůr trvalo ještě v 18. století.⁹ Členství v literátském sboru se považovalo za prestižní záležitost. Porušení literátských statut, nedostavení se ke zpěvu, na pohřeb bylo pokládáno za vážný nedostatek a bylo řešeno pokutami. Opakované absence se trestaly vyloučením ze sboru.

Rozšířením nabývala bratrstva nejen na vážnosti, ale rovněž na majetku. Bylo věcí cti odkázat něco ze svého majetku

1 Žalm 104, verš 33. V citované podobě rovněž na přijímacím listu literátů z roku 1946.

2 SOKA Domažlice, Zpěvácký spolek literátů Domažlice, i. č. 2. Kromě pamětních zápisů obsahuje zápisy o přijímání nových členů, zápisy ze schůzí (1861–1945) a záznamy o příjmech a vydáních (1860–1950). Kniha o rozměrech 40 x 26 cm je vedena v češtině, vazba je z lepenky a z papíru s usňovým hřbetem.

3 Tamtéž, Pamětní kniha z let 1799–1858, i. č. 1, Kniha příjmů a vydání z let 1633–1641, i. č. 3.

4 Současný stav studia náboženských bratrstev a další literaturu shrnují práce: PÁTKOVÁ, Hana. *Bratrstvie ke ctie božie: poznámky ke kultovní činnosti bratrstev a cechů ve středověkých Čechách*. Praha: KLP – Koniasch Latin Press, 2000 a MIKULEC, Jiří. *Barokní náboženská bratrstva v Čechách*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2000. Tentýž připravuje k vydání katalog bratrstev, jenž bude součástí knihy Svět barokních bratrstev. Náboženská společenství laiků v Čechách 1620–1783, vydání tohoto titulu připravuje vydavatelství Paseka (<http://www.paseka.cz/?produkt=280>). V katalogu korporací práce Hany Pátkové Bratrstvie ke cti božie, ve které si autorka dává za cíl sledovat náboženskou činnost bratrstev a cechů ve středověkých Čechách a dokázat jejich

existenci na základě archivních pramenů, chybí odkaz na archivní prameny u domažlického literátského bratrstva s poznámkou: „Nepodařilo se doložit prameny“. K tomu lze podotknout, že v době sestavování zmíněné práce nebyl v SOKA Domažlice fond Zpěvácký spolek literátů Domažlice evidován. Existenci literátů v Domažlicích v roce 1509 autorka určuje na základě práce KONRÁD, Karel. *Dějiny posvátného zpěvu staročeského od 15. věku do zrušení literátských bratrstev*. Praha: Cyrilometodějské nakladatelství, 1893. V této práci se nacházejí zmínky o domažlickém literátském bratrstvu na s. 128–130, 137, 338–340. Podle F. Tadrý se dochovaly zprávy o činnosti domažlických literátů ve druhé polovině 15. století. Srov. TADRA, Ferdinand. Heslo: Literáti. *Ottův slovník naučný: Ilustrovaná encyklopedie obecných znalostí*. Praha: J. Otto, 1888–1909. 16 sv., s. 147–151.

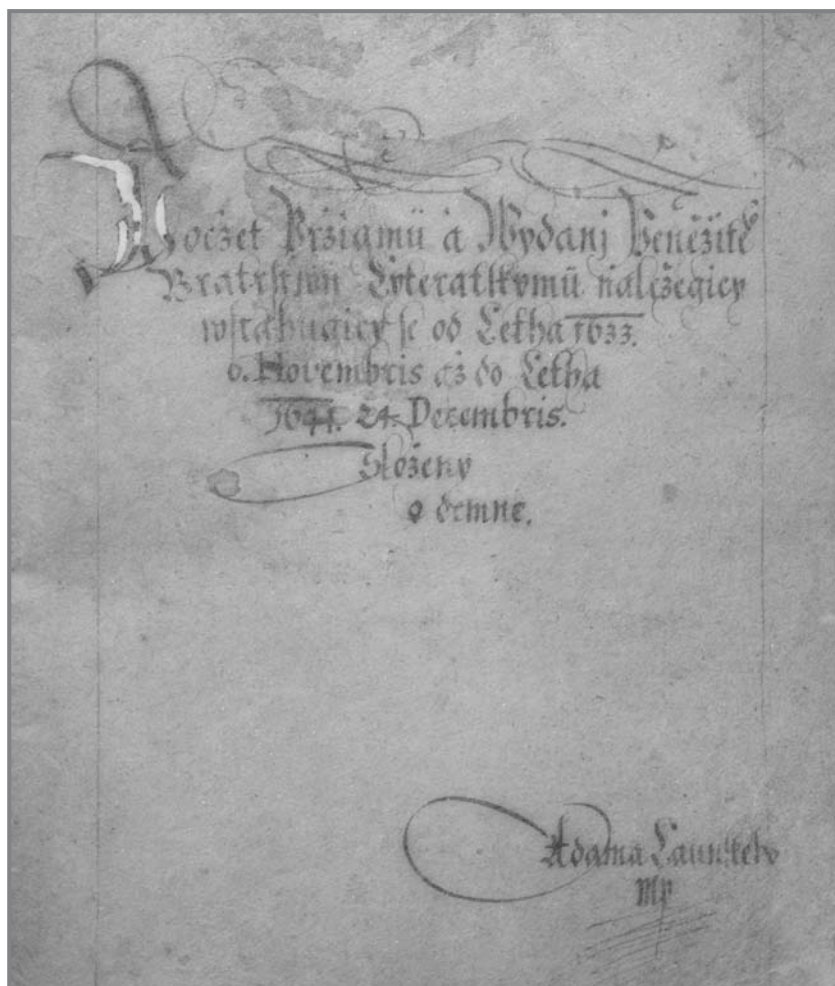
5 PÁTKOVÁ, Hana. c. d., s. 115–117.

6 TADRA, Ferdinand. c. d.

7 SOKA Domažlice, AM Domažlice, Kniha testamentů, pův. sign. E 2, fol. 235/b/265/b.

8 SOKA Domažlice, AM Domažlice, Kniha trhová, pův. sign. C 3, fol. 324.

9 SOKA Domažlice, AM Domažlice, Radní protokol, pův. sign. A 13, 22.2.1788.

Desky Knihy příjmů a vydání z let 1633–1641 z fondu Zpěvácký spolek literátů Domažlice. Svým časovým rozsahem se řadí mezi nejstarší knihy uložené ve Státním okresním archivu Domažlice se sídlem v Horšovském Týně.

pánům literátům. Jak zjistila Jana Kopečková ve své studii,¹⁰ kde analyzovala 116 testamentů z let 1568–1598, zapsaných v domažlické knize testamentů,¹¹ páni literáti v uvedeném časovém rozmezí představovali nejoblíbenější instituci, které se odkazovalo. Počet odkazů literátům převýšil dokonce i počet odkazů městskému špitálu, který stál v Domažlicích již od 14. století poblíž Dolní brány. Ze 116 studovaných kšaftů je ve 14 pamatováno na odkaz literátům. Většinou se jednalo o peněžní sumy, nejčastěji od 1 do 10 kop míšeňských grošů. Výjimku představoval bohatý testátor Jiří Kondrs, jenž literátům zanechal 200 kop českých, a kantor Tomáš Aron, jenž věnoval literátům 30 kop na koupi aksamitového přikrovu na rakev, který měl být používán při pohřbech.¹² Časté jsou také odkazy stříbrných koflíčků, např. v závěti domažlického primase Pavla Kubína z roku 1602.¹³

Vyskytují se rovněž odkazy peněz určených na nákup knih nebo knih samotných. Takové dva kšafy se dochovaly v nejstarší domažlické knize testamentů. Oba kšafy jsou z roku 1509 a zároveň jsou prozatím nejstarším písemným důkazem o působnosti literátského bratrstva v Domažlicích. V prvním se jedná o odkaz v závěti Doroty Klabantové, která kromě jiných darování neopomněla podělit pány literáty dvěma kopami grošů s dodatkem, že jde o příspěvek na koupi speciálního, a ve druhém kšaftu kantor Bernásek odkazuje literátům speciálního, zpěvník určený na zvláštní bohoslužby, zvláště na jitřní roráty.¹⁴ Literáti vlastnili i nemovitý majetek, který rovněž nabyli odkazy. Např. již zmíněná trhová smlouva mezi literáty latinskými i čes-

kými a Matoušem Voprchou z roku 1579 projednává podmínky prodeje rybníka zvaného Na kopytě, který byl v roce 1571 literátům odkázán.¹⁵ Jak vyplývá ze zápisů knihy peněžitých příjmů a výdajů,¹⁶ patřily literátům i louky a pole, kterými na literátské bratrstvo pamatovali domažličtí měšťané ve svých posledních pořízeních. Pozemkový majetek literátů získaný právě mnohdy darem tak býval značně roztrášen po celém městě. O tom svědčí i pojmenování nebo spíše označení dalších polností, v účetních zápisech se hovoří např. o platu z dědiny ke Smolovu, odkázané literátům knězem Matoušem Longolusem, o dědině ke „Kyčovu jdoucí“, o dědině kavanovské aj.

Příjmy literátům plynuly rovněž z vlastních řad. Byly vybírány pravidelné příspěvky (po třicetileté válce nebylo již při-

¹⁰ KOPEČKOVÁ, Jana. Předbělohorská kniha kšaftů města Domažlic. *Západočeský sborník historický*, 2000, roč. 6, s. 117–144.

¹¹ SOKA Domažlice, AM Domažlice, Kniha testamentů 1570–1771, pův. sign. E 2.

¹² SOKA Domažlice, AM Domažlice, Kniha testamentů, pův. sign. E 2, Aron, fol. 176 b/ 203 b a násl., Kondrs, fol. 155/160, Kondrs 1595, Aron 1598.

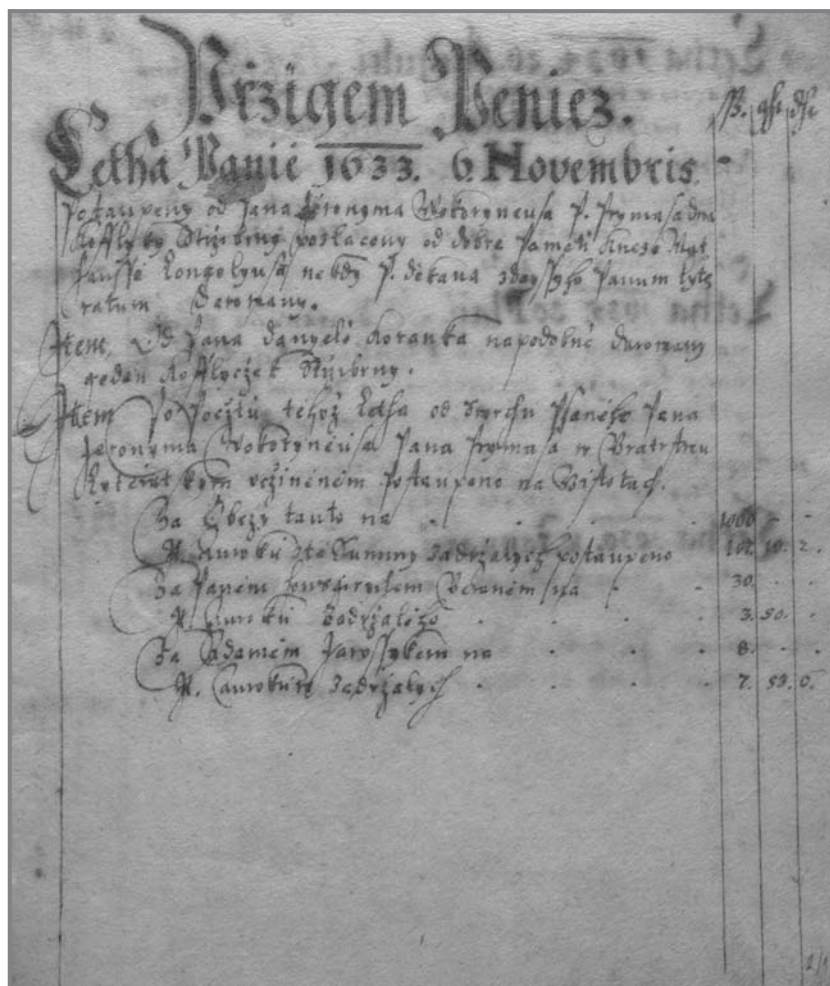
¹³ SOKA Domažlice, AM Domažlice, Kniha testamentů, pův. sign. E 2, fol. 217/244 a násl.

¹⁴ SOKA Domažlice, AM Domažlice, Kniha testamentů, pův. sign. E 2, fol. 17.

¹⁵ SOKA Domažlice, AM Domažlice, Kniha trhová, pův. sign. C 3, fol. 324, 288.

¹⁶ SOKA Domažlice, Zpěvácký spolek literátů Domažlice, Kniha příjmů a výdajů, i. č. 3.

¹⁷ Jejich zhotovování se stalo jedním z podnětů velkého rozmachu knihařského umění u nás. Mistři Matouš Radouš, Jan Táborský z Klokotské hory a další se tak stali pojmy v oboru knižní kultury. Později se začaly objevovat rovněž kancionály tištěné.

První strana Knihy příjmů a vydání. Tato kniha prošla restauračním zásahem v roce 1999.

jímání za členy vázáno jen na zpěv, ale členem se mohl stát každý, kdo přispíval) a za nedostavení se na pohřby literáti platili do vlastní kasy pokuty. Peněžní vydání literátů představovaly výdaje na světlo, hudební nástroje a posluhu, dále bratrstvo podporovalo zchudlé a nemocné členy a zajišťovalo jim pohřby. Dobré finanční zajištění umožňovalo literátům pořizovat výpravné kancionály.¹⁷

V 17. a 18. století byli v čele bratrstva čtyři starší, kteří měli pravděpodobně klíče od pokladnice a vybírali poplatky a přijímali nové členy.¹⁸ Jednou za tři roky se v 17. století konaly výroční schůze. O jedné z nich, jež se odehrála v lednu 1636 a trvala tři dny, se dozvídáme z vyúčtování pohoštění, na kterém, jak se zdá, se opravdu nešetřilo. Největší částka byla

vydána za šest věder bílého vína a za půltřetího větele piva, dále následoval seznam běžných i luxusních požitatin.¹⁹ Není divu, že podobné hostiny a slavení svých schůzek v obecné rovině vyvolávalo nevoli a kritiku.²⁰

Literáti nezpívali jen za doprovodu varhan, které byly v děkanském kostele pořízeny nejpozději v roce 1573,²¹ ale během 17. století je doloženo vybavení kůru i dalšími hudebními nástroji, které mohly být ukládány na kruchtě ve velké malované skříni. Výslovně jsou zmíněny strunné a dechové nástroje.²²

Obdobně jako jiné městské cechy a bratrstva měli i literáti svoji korouhev, kterou využívali k reprezentaci, při církevních procesích a slavnostech. V roce 1638 si pořizovali nový praporec. Na něj použili modrý damašek přivezený z Norimberka, šňůry a střapce byly zhotoveny z hedvábí, kříž byl ozdoben zlatem a stříbrem, na obou stranách korouhve byla malířem Řehořem vymalována figura.²³

Jedním z velkých ctitelů bratrstva byl měšťan, kancelista a registrátor Starého Města pražského Fridrich Bělohradský, jenž ve své poslední vůli z roku 1722 odkázal literátům 1000 zlatých. Za to museli literáti po celý rok při východu slunce každý den ráno zpívat k boží chvále. Z úroku měli dostat čtyři starší literáti českého kůru za ranní zpěv po 8 zlatých, kostelník za otevření kostela 5 zlatých a kostelu na provoz zbývalo ještě 8 zlatých. Ranní zpěv vždy vykonávalo dvanáct činných literátů, kteří drželi týdenní služby po 4 bratřích. Bělohradského nadace byla naposledy literátům vyplacena v roce 1948.²⁴

18 O čtyřech starších se vyskytuje záznam v radním manuálu k roku 1599, dále se o čtyřech starších zmiňuje Bělohradského nadace z roku 1722.

19 SOKA Domažlice, Zpěvácký spolek literátů Domažlice, Kniha příjmů a výdajů, i. č. 3, nefol.

20 PÁTKOVÁ, Hana, s. 97–98. Martin Luther dokonce naznačil, jak by měla vypadat výroční schůze bratrstev, pokud by se skutečně sloužilo Bohu.

21 TOMŠÍ, Lubomír. Výsledky organologického bádání v okrese Domažlice. Výroční zpráva OA Domažlice 1987. 1988, s. 99, HANA, Otomar. Dějiny kostelů a kaplí domažlické farnosti. LAIWA PRESS Plzeň 1991, s. 5.

22 SOKA Domažlice, Zpěvácký spolek literátů Domažlice, Kniha příjmů a vydání, i. č. 3. V účetních záznamech je doložena např. oprava violy nebo zaúčtováno „piskaczi od skližení a spravení jednoho tenoru starého“.

23 SOKA Domažlice, Zpěvácký spolek literátů Domažlice, Kniha příjmů a výdajů, i. č. 3, nefol.

24 SOKA Domažlice, Zpěvácký spolek literátů Domažlice, Pamětní kniha, i. č. 2, část příjmy a výdaje, nepag.

*Pravidelné zpěvy literátů se rozléhaly v děkan-
ském chrámu Narození Panny Marie v Domažli-
cích. Plán na opravu fasády z roku 1941*

*Na protější straně: Ve fondu Archiv města
Domažlice se zachovaly návrhy od kutnohorské
firmy Mölzer na korpus nových varhan, které měly
být pořízeny do děkanského kostela v roce 1901.
Z důvodu nenadálých oprav kostela však byly var-
hany obnoveny až v roce 1923.*

Na prvních stránkách obou pamětních knih uložených ve fondu Zpěvácký spolek literátů Domažlice jsou sepsány dějiny domažlických literátů. V nich je vznik literátského bratrstva kladen do roku 1680, kdy se do Domažlic na krátkou dobu skryla před morovou nákazou česká komora. Její představitelé byli údajně nadšeni literátským zpěvem a přáli si, aby se pobožnost božího chvalozpěvu před bohoslužbami konala již věčně a nařídili, aby městský pivovar v Domažlicích dal spolků každoročně jeden sud piva. Zápisy v radních manuálech však dosvědčují, že městská obec darovala jeden větel piva literátům za celoroční práci již v letech 1667 a 1669 a z městského důchodu mělo být literátům každoročně poukazováno 9 zlatých minimálně od roku 1696.²⁵ V roce 1699 bylo usneseno, že čeští literáti mají zpívat ráno a večer a odměnou jim bude každoročně jeden větel piva. Tehdy se také mluvilo o čtyřech starších jako představitelích literátského bratrstva.²⁶ V pamětní knize je učiněn záznam o pivní dávce ještě v roce 1915, kdy byla dávka literátskému spolku kvůli všeobecnému nedostatku snížena.²⁷

Dvorním dekretem z 22. května 1783 byla zrušena všechna duchovní bratrstva, novým dekretem z roku 1785 bylo nařízeno, že s nimi má být naloženo totožně jako s ostatními bratrstvy. Když se po smrti císaře Josefa II. opět některé ze

zrušených institucí obnovovaly, nebylo bráněno ani obnově literátských bratrstev. Protože se bratrstva náhle ocitla bez stanov, většinou pozbyla i veškeré jmění včetně knih, začala až na výjimky zanikat. Zápisy v pamětní knize dokumentující činnost českého literátského bratrstva ale dokládají nepřetržité trvání literátského spolku v Domažlicích. V roce 1785 není sice doloženo přijímání nových členů, ale následující léta je pravidelně, téměř každoročně, zaznamenáváno několik nově přijatých členů.

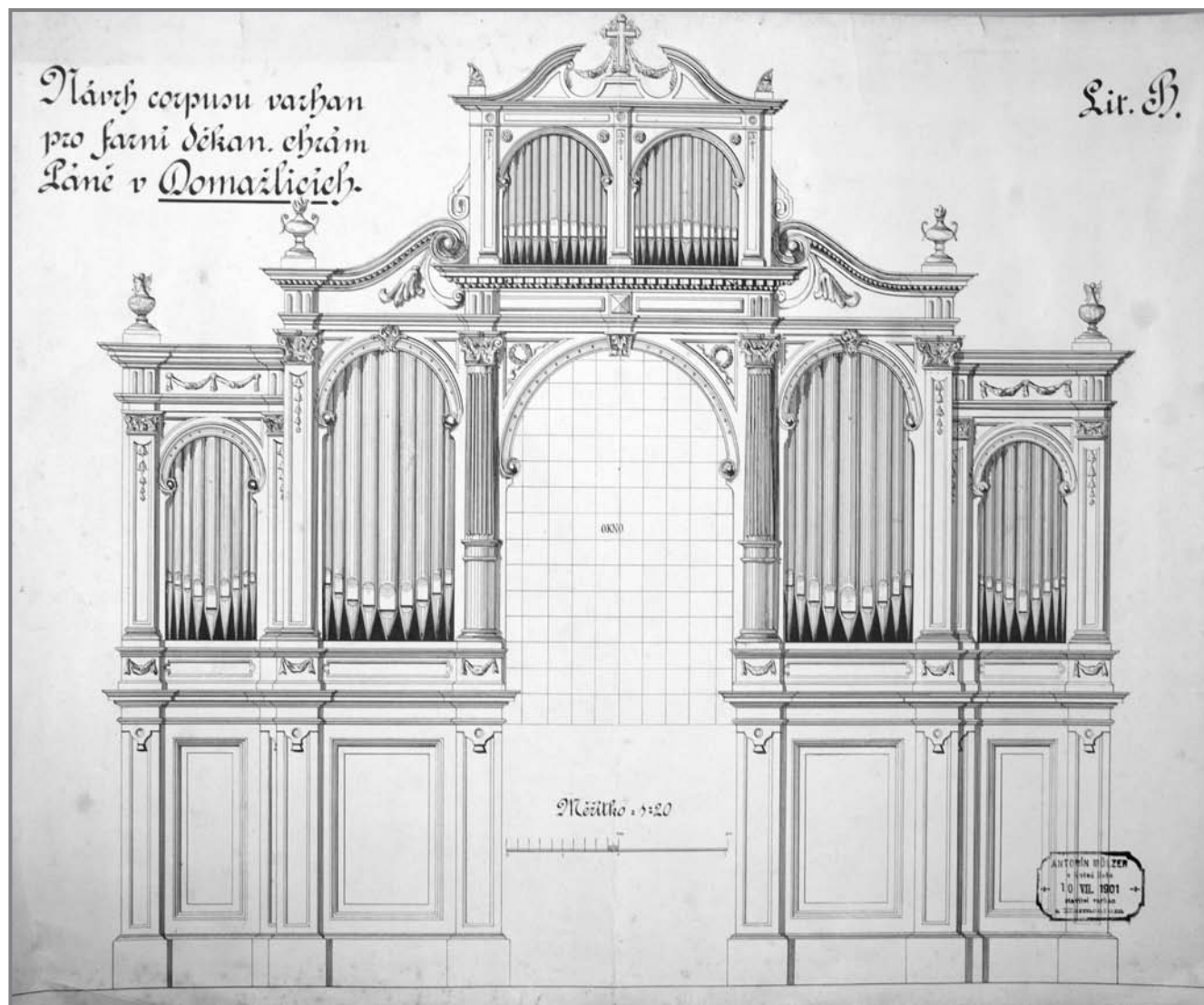
Se zrušením velké části literátských kůrů upadal církevní zpěv, proto se pražská synoda v roce 1863 usnesla podporovat nová zřizování literátských sborů. Pravděpodobně v roce 1864 vydal zpěvácký literátský spolek v Domažlicích nové statuty, které se zachovaly v opisu. Ve smyslu těchto stanov se zachovává účel zřízení spolku, totiž rozmnožovat čest a chválu boží v kostele, při průvodech a při pohřbech, velebit Boha zpěvem a modlitbou.²⁸

Do literátského spolku mohli být nadále přijímáni pouze počestní, zbožní a skromní muži, kteří umějí číst a zpívat. Spo-

²⁵ SOKA Domažlice, AM Domažlice, Radní manuál, pův. sign. A 3, fol. 52/b.

²⁶ SOKA Domažlice, AM Domažlice, Radní manuál, pův. sign. A 3, fol. 75/b.

²⁷ SOKA Domažlice, Zpěvácký spolek literátů Domažlice, Pamětní kniha, i. č. 2, pag. 91.

lek se skládal ze 13 oudů neboli členů, kteří ze svého středu volili jednoho představeného (staršího), který spravoval celý sbor. Volení byli ještě dva dohlížitelé, starší dohlížitel vedl účetnictví sboru. Jmenní spolku mohli spravovat jen skuteční členové spolku. Rozepře a sporné záležitosti měly být řešeny u děkanského úřadu, pokud by zde nedošlo k řešení, rozhodoval politický úřad. V případě, že by ani třetina členů nezůstala ve spolku nebo nekonala své povinnosti a kdyby takový stav trval tři roky, měl být usnesením většiny členů spolek zrušen a jeho majetek odevzdán děkanskému kostelu.

Podle stanov se schůze spolku konaly pravidelně vždy na Křížovou neděli, tj. třetí neděli velkého půstu, na první neděli adventní (aby se bratři domluvili na pořádku a způsobu zpívání v dny křížové a v čase adventním na rorátech) a třetí konečně na den sv. Štěpána, kdy byly skládány účty.

Literáti byli povinni a zavázáni zpívat každý všední den před ranní mší celou hodinu nábožné písně a při ranní mši svatou píseň za dušičky v očistci. Nezpíval vždy celý sbor, ale literáti se střídali podle určitého plánu. Každou neděli a svá-

tek se na kůru scházeli nejméně čtyři bratři hodinu před ranní mší, dále zpívali příslušné písně podle církevního roku před velkými bohoslužbami a tyto opakovali i při odpoledním požehnání. Literáti zajišťovali zpívání nábožných písní při svatém přijímání, při vystavování nejsvětější svátosti oltární k veřejnému uctění, při veřejných průvodech, při pohřbech nebo v domě u mrtvého. Pokud zemřel někdo ze členů spolku, byl mu vypraven bezplatně pohřeb. Za půjčování potřeb k zabezpečení pohřebních zvyklostí, za zpívání na pohřbech a v domech mrtvých, za nesení těla k hrobu, za přistoupení nových členů do bratrstva byly stanoveny pevné taxy. Jestliže by některý ze členů literátského spolku neplnil svědomitě své povinnosti, mohl být pokutován a posléze vyloučen. Stejně tak byl vyloučen ze spolku ten, kdo poškozoval pověst literátů.

Za první světové války byla činnost spolku přerušena a obnovena pak až v roce 1932 z podnětu Msgre V. Nového, domažlického děkana. Už v roce 1933 spolek registroval téměř 50 členů. Při znovuzahájení činnosti bylo ujednáno, že napříště mohou být do spolku přijímány i ženy. Toto ustanovení však bylo již na další schůzi spolku zrušeno, neboť prý odporovalo znění stanov z roku 1864 a narušilo by starobylý ráz spolku. Ženy sice zpívaly v kostele, ale dosud ne společně

28 Právnické zakotvení se spolkům a jiným společenským organizacím dostalo v obecném zákoně spolkovém o spolcích nevýdělečných č. 134 ř. z. ze dne 15. listopadu 1867. Tento zákon se stal základem spolčovacího práva v Čechách a zůstal v platnosti i po vydání ústavy v roce 1920.

Další z návrhů nových varhan pro děkanský kostel v Domažlicích kutnohorské firmy Mölzer z roku 1901

s literáty. Ve stejném roce však nic nebránilo tomu, aby se členové spolku na návrh Čenka Štorka začali mezi sebou navzájem oslovovat „bratře“. První ženy byly do spolku skutečně přijaty až v roce 1946, a to po delší a jistě živější debatě. Přijaty byly proto, že na kůr chodily zpívat spolu s literáty již delší čas. I v roce 1933 se zachovaly každodenní ranní zpěvy. Na schůzích však bývá vyslovována lítost, že o zpěv nemají zájem mladí muži a měli by být osloveni, např. členové jednoty Orel. Ještě za druhé světové války je vykazována činnost spolku. V roce 1947 literáti věnovali 1000 korun na opravu varhan v děkanském kostele. Ještě v červenci 1948 byly zakoupeny čtyři malé kancionály. Podle dostupných písemností se zdá, že poslední společnou akcí spolku byla ceciliánská večeře v roce 1950. V roce 1953 umírá poslední předseda Antonín Štrec a činnost spolku se de facto zastavuje.²⁹

K osudu literátských písemností

Archivní fond Zpěvácký spolek literátů Domažlice, uložený ve Státním okresním archivu Domažlice, sestává ze tří knih. Nejstarší archiválií fondu je kniha peněžních příjmů a výdajů z let

1633–1641.³⁰ Tato rozměrově nevelká, ale obsahově bohatá kniha peněžních příjmů a výdajů poskytuje kromě vyčíslení příjmů a výdajů informace o majetku literátů, o odkazech literátům, dále informuje o hudebních nástrojích používaných literáty, o uskutečněných nákupech, které dokládají běžné komerční vazby s cizinou (nákupy strun, tištěných not a luxusní látky na korouhev v Norimberku, Vídni a především blízkém Řezně). Důkladným rozbořem by bylo možné zmapovat příjmy literátů z pozemků a způsob jejich obdělávání, pronajímání a získávání peněz z pronajatých polností. V účetních záznamech se lze seznámit s existencí a přibližnou podobou korouhve. Zajímavé jsou i další podklady ke studiu každodennosti, např. vyčíslení a především skladba pohoštění na convocati. Poměrně dlouhý výčet všech nakoupených položek viktualii by mohl posloužit ke studiu vývoje cen v daném období. Zajímavé by se jevílo porovnání cen zejména koření, jehož cenové relace v průběhu času představují citlivý indikátor zásobovací situace. Zhruba v polovině třicetileté války je předpokládáno, a v případě města Domažlic i dokladováno, velké zadlužení. Jak lze tedy zařadit nákup luxusních potravi-

nářských komodit (např. rýže, pepř, zázvor, hřebíček, mandle, řecké víno, skořice aj.) do koncepce upadajících obchodů v období třicetileté války?²¹

Obě dochované pamětní knihy zahrnují nejen paměti, ale rovněž zápisy o přijímání nových členů, zápisy ze schůzí a rovněž účetní záznamy.

Pamětní kniha z let 1799–1858²² se do archivu dostala pravděpodobně spolu s písemnostmi, které byly původně uloženy v domažlickém muzeu, neboť v mladší pamětní knize se nacházejí zápisy, které dokládají zájem domažlického muzea o převzetí starší pamětní knihy, a později i zápis, který dosvědčuje zapůjčení knihy do muzea ke dni 2. 2. 1933 a zároveň poznamenává, že kniha zůstala literátským majetkem.

Mladší pamětní kniha²³ věrně odráží činnost spolku. V období první světové války ustávají zápisy, spolek pak byl z podnětu děkana Nového obnoven v roce 1932, v období druhé světové války se objevují pouze zápisy z valných hromad, až činnost spolku zcela utichá. Z roku 1945 je v pamětní knize zápis s podpisem Msgre Bohumila Staška, který se rovněž v uvedeném roce zúčastnil Vavřínecké pouti.

Účetní a pravděpodobně i běžné administrativní záležitosti spolku byly vedeny starším dohlázejícím, u kterého byly písemnosti spolku zároveň i uloženy. O osudech literátského archivu se nezachovalo mnoho informací. Po smrti posledního předsedy spolku Antonína Štrece získal část písemností tehdejší student Jan Holý, který do pamětní knihy poznamenal, že si ji u sebe ponechá „do doby než nastanou lepší poměry“ a zavazuje všechny, kdo budou mít knihu v rukách, aby se k ní chovali šetrně. Zmiňuje se ovšem, že spolu s knihou opatruje i „listovnu“ spolku, vedenou od

roku 1863. Další písemnosti však již nejsou zmíněny v posledním zápise pamětní knihy z roku 1971, který do knihy učinili ředitel kůru Eduard Muška a oba starší spolku Martin Koukal a Jan Hana. Poznamenávají, že po smrti Štrece, posledního předsedy, se knihy zmocnil mladý student a svévolně do ní zapisoval, dále oznamují, že spolek již nevykazuje žádnou činnost, nemá žádné mladé členy a ačkoli nebyl oficiálně rozpuštěn, rozhodli se tuto knihu spolu s kovovým razítkem uložit v archivu děkanského kostela.

Bezpochyby existovaly i další písemnosti spolku, mj. to v pamětní knize dosvědčuje Jan Hana, který poznamenává, že po smrti staršího Václava Jakubského v roce 1931 převzal veškerý majetek spolku, tj. pamětní knihu, spolkovou pečeť, spisy, vkladní knížku spořitelny a listiny nadace Bedřicha Raphaela Bělohradského, jejíž úrok byl literátům každoročně vyplácen z městského důchodu.

Notový materiál

Každé literátské bratrstvo přirozeně vlastnilo notový materiál. Mnohdy to byla velkolepá knihařská umělecká díla. O kancionálu domažlických literátů se zmiňuje Antonín Špelda v Hudebním místopise Domažlicka a odkazuje na svědectví Jana Prokopa Holého, že kancionál českých literátů je dnes uložený v domažlickém muzeu, což autorce nebylo pracovníky muzea bohužel potvrzeno. Kancionál je údajně tištěný a obsahuje vpisky, mj. zprávu o velkém požáru ve městě na sv. Annu 26. července 1747, zaznamenanou pravděpodobně rukou jednoho z členů domažlického hudebního rodu Beraňů.²⁴

Další kancionál, o jehož existenci jsme obeznámeni z písemných dokladů,²⁵ napsal a ilustroval jeden z činných členů spolku literátů Václav Jakubský a daroval jej spolku v roce 1890. Nově svázaný kancionál daroval spolku v roce 1892 rovněž literát Matěj Hotnar. Potvrzením existence kancionálu je i podmínka nadace Bělohradského, totiž zpěv podle kancionálu.

Konečně vůbec nejstarší nalezenou zmínkou o existenci notového materiálu je zároveň dosud nejstarší zmínka o existenci samotného literátského bratrstva. V nejstarší dochované městské knize fondu Archiv města Domažlice, v knize testamentů z let 1505–1548, se nachází testament číslo b X kantora Bernáška z roku 1509,²⁶ ve kterém kromě jiných majetkových odkazů manželce a dětem odkazuje, pokud by neměl syna, literátům při faře speciálních.²⁷

Drobný fond Zpěvácký spolek literátů Domažlice, uložený v horšovskotýnském archivu, poskytuje pozoruhodné množství informací, které mohou být využity k dalšímu badatelskému studiu. V kombinaci s archivním materiálem fondu Archiv města Domažlice se podařilo prokázat neobyčejně setrvalou kontinuitu činnosti domažlického literátského sboru a doplnit tak malým střípkem poznání kulturní historie města.

29 SOKA Domažlice, Zpěvácký spolek literátů Domažlice, Pamětní kniha, i. č. 2.

30 SOKA Domažlice, Zpěvácký spolek literátů, Kniha příjmů a vydání, i. č. 3 (Počet příjmů a vydání peněžitého bratrstvu literátskému náležející vztahující se od léta 1633 6. listopadu až do léta 1641 24. listopadu ode mne Adama Lounského), papírová vazba 20 x 16,5 cm.

31 K tomu srov. např. studii karlštejnských účtů Jaroslava Čechury z roku 1992, její shrnutí ČECHURA, Jaroslav. Fíky, mandle a rozinky na Karlštejně za husitských válek. *Historický obzor: časopis pro výuku dějepisu a popularizaci historie*, 1993, roč. 4, č. 4, s. 82.

32 SOKA Domažlice, Zpěvácký spolek literátů Domažlice, Pamětní kniha, i. č. 1, 34,5 x 22,5 cm, celousňový pokryv. Kniha byla poměrně vážně poškozená, vlivem mnohastránkových výřezů byl zborcen hřbet knihy, pokryv desek byl potrhán. Proto bylo rozhodnuto knihu na jaře roku 2009 restaurovat. Restaurátorský postup je popsán v konzervačním protokolu 10/2009 čj. SOAP/010-0354/2009 ze dne 29. 4. 2009.

33 SOKA Domažlice, Zpěvácký spolek literátů Domažlice, Pamětní kniha, i. č. 2.

34 ŠPELDA, Antonín. *Hudební místopis Domažlicka*. Plzeň 1977, s. 11.

35 SOKA Domažlice, Zpěvácký spolek literátů Domažlice, Pamětní kniha, i. č. 2.

36 SOKA Domažlice, AM Domažlice, Kniha testamentů, 1505–1548, E 1, folio 17.

37 Speciální je dobový termín a označuje jistý speciální druh repertoáru, který nelze zařadit pod více vyhraněné pojmy jako např. graduál nebo antifonář. Známý je např. Speciální královéhradecký.

Počátky fondu Archiv města Domažlice

Tomáš FENCL

Město Domažlice předalo své staré písemnosti městskému muzeu někdy v druhé polovině 19. století, nejpozději zřejmě v šedesátých letech. Tak byl od vlastních městských registratur oddělen tzv. archiv. Součástí archivu byly, podle zprávy Zemské statistické kanceláře Království českého z roku 1911, listiny od 14. do 18. století. Spisy od roku 1800 zůstaly v městské registratuře. Správcem archivu se stalo muzejní kuratorium, fyzicky však zůstal archiv po předání muzeu stále na svém místě, totiž v klenuté přízemní místnosti domažlické radnice. Městské muzeum totiž sídlilo v té době i se svými sbírkami právě na domažlické radnici.

Roku 1911 se uvádí, že správou archivu je pověřen koncipista Alex Halík, který byl členem muzejního kuratoria. Vedle těchto povinností byl Alex Halík pověřen i správou starých městských registratur, které zůstaly součástí městské spisovny. Městská spisovna byla mimochodem uložena ve stejných prostorách jako archiv. Ten byl uložen v železné skříni, městská spisovna pak v dřevěných skříních.

Nejpozději od roku 1924, kdy o tom máme první zprávu, se uvažovalo o přestěhování městského muzea do Chodského hradu, prostory vyhrazené muzeu na radnici již byly zcela nedostačující. Budova hradu sice patřila městu, sídlily v ní ale státní úřady – okresní úřad a okresní soud (kromě nich zde byl ještě umístěn městský chudobinec a část budovy využívalo jako učebny gymnázium). Reálným se začal plán přestěhování do hradu jevit až v roce 1928, kdy se v Domažlicích začala stavět nová budova pro státní úřady. Již v tomto roce vzneslo muzejní kuratorium požadavky na budoucí stavební úpravy. Bylo pamatováno i na archiv. Měl být umístěn ve dvou klenutých místnostech v přízemí východního křídla hradu (později tam skutečně umístěn byl). Budovu hradu předaly státní úřady městu 25. 7. 1930. O uvolnění prostory sice požádalo zemské finanční ředitelství, které je chtělo využít pro ubytování svých zaměstnanců, v odpovědi však městský úřad uvádí, že budova je již přidělena muzeu. Muzejní kuratorium pak okamžitě iniciovalo nejnutnější stavební úpravy, takže již v zimě 1930–1931 se muzejní sbírky stěhovaly. Ke slavnostnímu otevření muzea v nových místnostech Chodského hradu došlo 6. dubna 1931, zpočátku byl však provoz zřejmě jen provizorní, protože stále docházelo k dalším stavebním úpravám (např. v roce 1934: „Poněvadž pak často v kanceláři muzejní pracují osoby z kruhů uměleckých a vědeckých, mj. malíř Kašpar či archivní inspektor Dr. Vojtíšek, byla pojata do rozpočtu také úprava záchodů. Třebaže by byl na místě záchod splachovací, bylo od zřízení pro značný náklad upuštěno.“). Muzeum také do budoucna požadovalo i místnosti městského chudobince a místnosti v té části budovy, kde se dříve nacházela dívčí škola.

Archiv byl do nových prostor přestěhován až v roce 1932. Podle zprávy z 3. března 1932 (je možné, že zpráva se týká nějaké předávané starší části spisovny, ne vlastního archivu) bylo při stěhování zjištěno, že „staré spisy byly poškozeny a znečištěny, protože byly vyhozeny ze skříní, kam se zakládaly písemnosti současné. Velká část archiválií, spisů i knih, se povalovala pouze po podlaze a skříních. Navíc skříně pře-

dané muzeu byly prolezlé červotočem a měly uhnílé nohy.“ Muzeum tedy poprvé (a naposled) požádalo, aby pro archiv bylo v městském rozpočtu pamatováno každoročně částkou alespoň 2000 Kč. Co se týče uspořádání, měly být přestěhované spisy urovnány podle roků a uloženy ve skříních. Ačkoli na muzejní sbírky byly pořízeny nové skříně a vitríny, na archiv se nedostalo, a tak zpráva z 18. 4. 1933 konstatuje, že: „... přenesený archiv byl opětovně urovnán do starých skříní.“

Když v roce 1923 podalo město Domažlice žádost ministerstvu spravedlnosti o navrácení starých pozemkových knih, vyžádalo si k tomu i dobrozdání archivního inspektora dr. Václava Vojtíška. Ten mj. píše, že žádosti města by pomohlo, kdyby byl v Domažlicích řádně fungující městský archiv. Město a muzejní kuratorium sice vždy poukazovaly na to, že archiv je dobře uspořádán a opatřen, ale v té době byl stále uložen na radnici ve staré skříni, v železné pokladně a privilegia a vzácnější listiny byly dokonce trvale vyloženy ve vitrínách v muzejní síni.

K organizační změně v postavení městského archivu došlo až v roce 1935. Usnesením městské rady ze 14. června 1935 byl správcem domažlického městského archivu na vlastní žádost jmenován profesor domažlického gymnázia Václav Miškovský. Ten již od září 1934 archiv pořádal z pověření muzejního kuratoria. Spolu se jmenováním archivářem mu byla přiznána odměna 50 Kč měsíčně a od 15. května 1936 i nárok na jeden litr piva z městského pivovaru denně.

Miškovský uspořádal městské a úřední knihy, starou registraturu, městská i cechovní pečetidla, privilegia, listy a mapy a plány. Staral se ale nejen o vlastní uspořádání archivu, ale i o jeho hmotné vybavení. Na jeho žádosti pořídilo město do archivu, snad ještě v létě 1935, železné regály, krabice, slohy na spisy, elektrické a topné zařízení a nedobytnou pokladnu na pergameny.

Dne 18. srpna 1935 vykonal v městském archivu inspekci Václav Vojtíšek a podle jeho pokynů vyhotovil V. Miškovský instrukci pro městského archiváře, která byla 23. srpna městskou radou schválena. Instrukce upravovala postavení archiváře a stanovila jeho povinnosti. Hlavní důraz se klade na uspořádání a inventarizaci archivu, péči o řádné předávání dalších částí městské registratury do archivu a na budování archivní knihovny. Úkolem archivu je pak předkládat příslušným úřadům žádané spisy, přispívat k řešení všelikých otázek samostatnými dobrými zdáním a zprávami, být pomocen radou a skutkem všem, kdož chtějí archivu používat za vážnými účely, zvláště vědeckými a má čestnou povinnost, aby samostatnou prací přispíval k výzkumu archivu a k dějinám obce.

V roce 1935 tak došlo k faktickému oddělení archivu od muzea. Město jakožto „zřizovatel“ muzea na tento krok přistoupilo zřejmě se zřetelem na možné čerpání finančních subvencí od ministerstva školství. A na udělování těchto subvencí měl velký vliv archivní inspektor. V osobě profesora Miškovského měl Vojtíšek v Domažlicích „svého člověka“. Ve své zprávě *O státním archivním inspektorátu pro Čechy a jeho činnosti* (Časopis archivní školy IX a X, 1931–1932) uvádí

I n s t r u k c e

pro archiváře města Domažlic dle pokynů
p.Ph.Dra Václava Vojtíška, stát.archiv.insp.pro Čechy.

§1. Archivář města Domažlic je slibem vázáný správce archivu městského, jehož úřední postavení jest upraveno usnesením městské rady.

§2. Povinností archiváře městského jest zaříditi městský archiv soustředěním a spořádáním příslušných archiválií; je-li archiv již zařízen, jest jeho povinností opatrovatí svěřený archiv městský a starati se o jeho zabezpečení i zpřístupnění a pravidelné doplňování, aby se tě i způsoby práva obce zajišťovala, udržování městského úřadu usnadňovalo a badání historické, zvláště v oboru dějin místních, podporovalo.

§3. Aby toho účelu archivu městského bylo dosaženo, archivář městský hledí

a) shromáždit i a spořádati v archivu městském všechny písemné památky vzešlé z úřední činnosti správních orgánů městských až do dob nejnovějších;

b) vykonávat pečl nad archivy všelikých místních i okolních činitelů, pokud do archivu městského náleží, nebo mohou býti získány;

c) stará se, aby k staršímu jádru byly pravidelně připojovány odlučované díly novějších registratur po náležitém skartování;

d) dbá, aby do archivu městského se ukládaly pro bezpečnost a jistotu jak důležitější právní listiny, vydané v zájmu obecním, tak protokoly městského zastupitelstva a rady i jejich komisí, a to bezprostředně po tom, jakmile písemnost nabude moci práva; při ukládání přihlíží se k příbuznosti písemností;

e) v čas potřeby předkládá příslušným úřadům žádané spisy nebo přispívá k řešení všelikých otázek právních i historicko právních s mostatnými dobrými zdáními a zprávami;

f) je pomocen radou a skutkem všem, kdož chtějí archivu používatí za vážnými účely, zvláště vědeckými;

g) má za čestnou svou povinnost, aby samostatnou prací při-

Instrukce městského archiváře v Domažlicích ze srpna 1935 je v lecčems poučná a aktuální dodnes (též na následujících dvou stranách).

Václav Vojtíšek, že pro práce v městských archivech, „...není-li místních pracovníků, používám posluchačů historie a státní školy archivní, aby pořádací práci dali archivu první zajištění... Tak Václav Miškovský uspořádal archiv města Českého Brodu, Nových Benátek, Města Touškova a Hostouně.“ I Václav Miškovský uvádí ve své žádosti o jmenování městským archivářem, že byl delší čas u Vojtíška v pražském městském archivu.

Organizačním oddělením archivu od muzea však došlo i k rozdělení finančního zabezpečení. Samotné státní subvence pro zabezpečení archivu nemohly postačovat a muzeum se na financování archivu již nehodlalo podílet. Dne 19. října 1936 proto žádá městský archivář městskou radu, aby v městském rozpočtu byla zařazena částka 500 Kč pro potřeby archivu. V odůvodnění mj. píše: „Po celou dobu, co městský archiv jest v stavu přístupném veřejnosti, nebylo naň v rozpočtu

pamatováno, ač jeho význam pro dějiny města jest stejný, ba možno říci větší, než snad muzea, ač na tuto instituci jest pamatováno ročně dosti značným obnosem 7000 Kč, z kteréžto sumy nedostane se archivu ani haléře.“ I ve své zprávě o domažlickém archivu (Časopis archivní školy 1935–1936) píše Miškovský, že archiv trpí ve svém rozvoji nedostatečnou dotací.

Nelze však říci, že by město o svůj archiv nijak finančně nepečovalo. V roce 1937 poskytlo finanční výpomoc v sumě 500 Kč, platilo účty za práce pro archiv, poskytovalo dříví na otop apod. Pokud jde o státní subvence, podařilo se je skutečně získat. Víme, že v roce 1937 to bylo 800 Kč, o rok dříve 1000 Kč. Na rok 1936 poskytlo archivu peněžní zálohu (1000 Kč) muzeum s tím že slíbená státní subvence pak bude poukázána muzeu. Při vyrovnání pak muzeum požadovalo 1007 Kč. Městský archivář byl s vrácením 1000 Kč ze státní subvence

spíval k výzkumu archivu a k dějinám obce.

§4. Základem pořádku a výkonnosti archivu městského je inventář archivu. Podle něho archivář přejímá archiv pod svou správu. Nemá-li archiv inventáře, archivář jest povinen složit inventář všeho obsahu archivního, a to tak, aby každý samostatný oddíl archivu měl svůj inventář. Inventář musí mít index osobní i místní, v čas potřeby archiv musí býti opatřen orientačním plánem archivu umožňujícím přehled po uložení a kontrolu. Roste-li archiv pravidelnými nebo mimořádnými zisky, inventář se náležitým způsobem musí doplňovati.

§5. Aby archivář mohl plnit své povinnosti má přesně stanovené úřední hodiny, ale v případě potřeby jest archivář povinen umožnit studium té které osoby podle úmluvy.

§6. V záležitostech úředních mohou se půjčovati archiválie příslušným úřadům, nejde-li o archiválie mimořádné ceny. Půjčovati archivní památky osobám soukromým jest z a p o v ě z e n o. Půjčování jejich do ústavů a úřadů za účely vědeckých jest možné jen podle uznání archiváře, u kusů zvláště cenných se souhlasem městské rady. Archivář vede záznamy o zapůjčených písemnostech a stará se o jejich navrácení. Listiny moderní a protokoly předkládají se jen úřadům.

§7. Na podporu působení archiváře a práce návštěvníků zakládá se při archivu městském knihovna, zajištěná stálou roční dotací na zakupování knih i jejich vazbu, z níž předkládá archivář po uplynutí každého roku účty městské radě. Do knihovny náleží knihy příruční, potřebné pro službu archivní a literatury o dějinách i vývoji místním spolu se sbírkami místních časopisů. Do ní se ukládají i publikace vydané nákladem obecním nebo obecnímu zástupitelstvu darované. Kdo knihovny a archivu městského používá musí se zavázati, že věnuje exemplář své rozpravy či knihy vzniklé na základě materiálu archivu městského do knihovny archivní. Knihy z archivní knihovny se zpravidla nepůjčují mimo archiv. Může se tak státi jen k účelům úředním; osobám soukromým archivář má právo zapůjčiti knihy podle svého uznání, zvláště jde-li o účely vědecké, ale činí tak pod vlastní zodpovědností. Knihovna jest opatřena inventářem a katalogem, o knihách vypůjčených

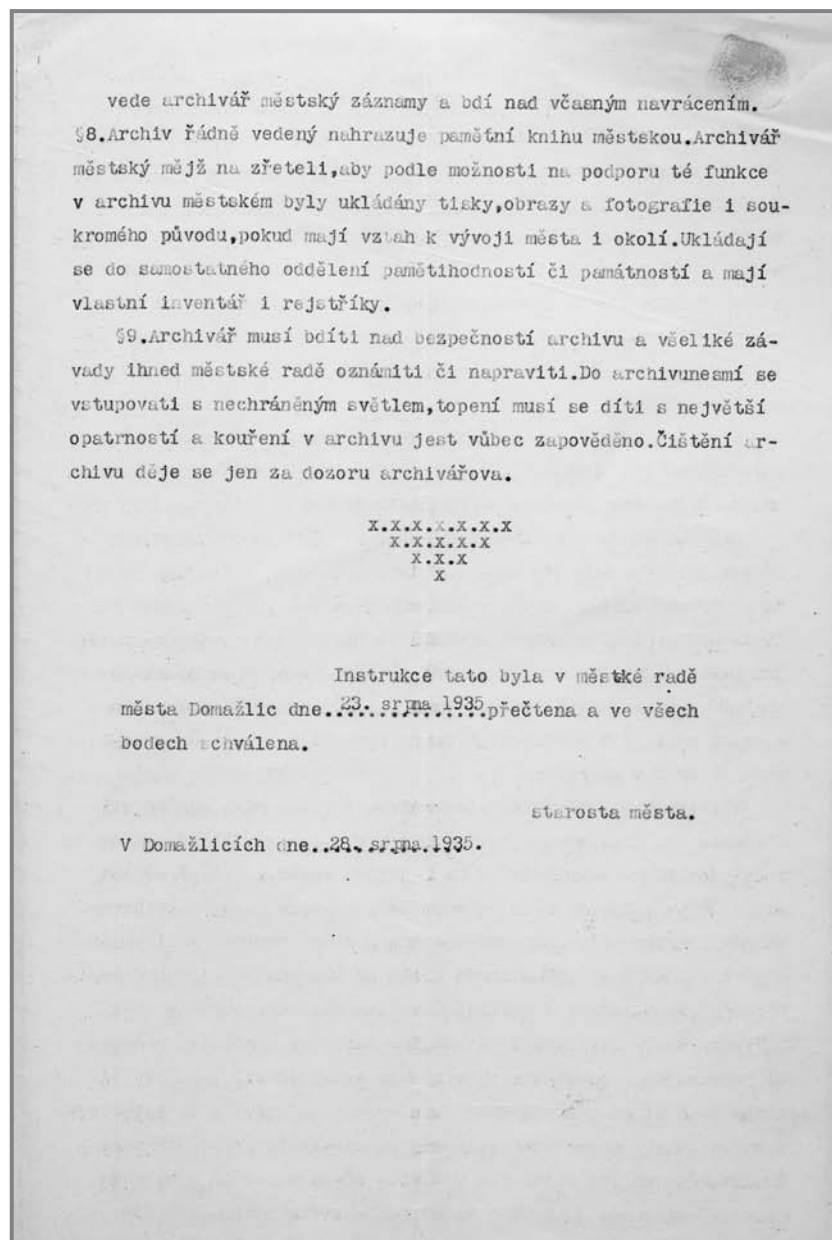
„srozuměn, obnos 7 Kč však odmítl velmi důrazně platiti, protože se o něm nikdy nejednalo a jest to vydání schválené muzejním kuratoriem za jezdce na kartoteku.“ K tomu je nutno připomenout, že od roku 1936 byl V. Miškovský také členem muzejního kuratoria.

Konec působení Václava Miškovského v Městském archivu v Domažlicích je zatím poněkud nejasný. V roce 1938 měl jakýsi spor se starostou města v souvislosti s vedením domažlické městské pamětní knihy, neboť Miškovský byl i domažlickým kronikářem. V listopadu 1938 mu však bylo vedení kroniky nenadále odebráno a na jeho žádost o vysvětlení učinil starosta na dorzu žádosti pouze lakonickou poznámku, „nebude se odpovídat!“ Jako městský archivář pak Miškovský působil i během okupace, zřejmě do roku 1943. Po válce působil na gymnáziu ve Stříbře a v Podbořanech, kde se stal roku 1959 ředitelem.

Válečná léta shrnuje ve zprávě o domažlickém archivu Miloslav Volf. Archiv zůstal ve svém uspořádání tak, jak ho zanechal V. Miškovský. Nedostatek topiva v letech 1940–1946 způsobil, že celé přízemí Chodského hradu zachvátila plíseň.

V roce 1946 přidělil MNV Domažlice k pracím v archivu městského úředníka Jiřího Hanu. Správa muzea ho ale záhy odeslala na muzejní kurz s tím, že v budoucnu bude tento pracovník vykonávat muzejní agendu. Inventární kniha archivu, zavedená Miškovským, sloužila v této době k evidenci muzejních sbírek. V roce 1954 převzal domažlický městský archiv stát. Stal se tak základem Okresního archivu Domažlice.

Vlastní archiv byl záhy po předání muzeu pořádán, a to v šedesátých letech 19. století děkanem Karlem Hájkem a v devadesátých letech prof. Bohumilem Štrérem. Pomůcka, kterou vyhotovil prof. Štrér se zřejmě nedochovala, pomůcka děkana Háka však ano, a proto máme představu o pořádacích pracích, které provedl. Navíc děkan Hájek trpěl nešvarem, že archiválie přímo popisoval, takže můžeme přesně určit, které mu prošly rukama. Je zřejmé, že popsal a zaevidoval pouze vybrané archiválie. Tomu odpovídá i název jeho pomůcky: *Prozatímní rejstřík některých památných listin v archivu Domažlickém*. Zde je nutno podotknout, že termínem listina označoval i aktový materiál. Pro zajímavost uvedme, jakým způsobem Hájek písemnosti rozdělil:

I. Listiny pergamenové

II. Listiny papírové A Malý balíček v truhlici radní z let 1400–1540

B Listiny v knize papíru uložené v truhlici radní z let 1331–1534

C Listiny též tak uložené z let 1537–1574

D Listiny též tak uložené od č. 62

Jak je patrné, spisy nebyly nijak tématicky členěny, byly zřejmě popsány pouze se zřetelem ke svému uložení. Listiny všech skupin tvořily jen jednu průběžně číslovanou řadu.

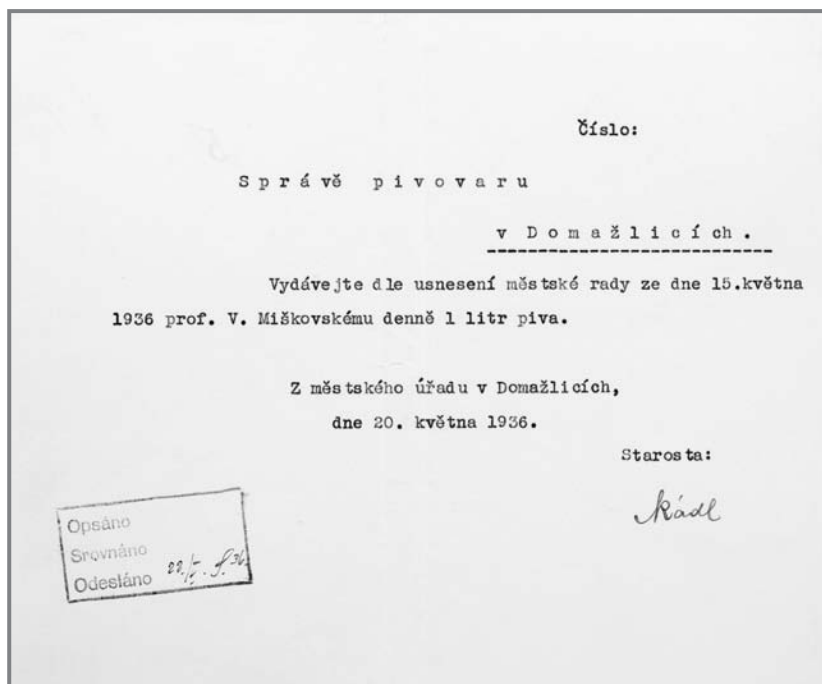
Ke zpracování archivu Bohumilem Štrérem nejde bohužel říci nic bližšího. Katalog, který měl vyhotovit, se zřejmě nedochoval. Snad při své práci poněkud rozšířil Hájkův výběr archiválií.

Celkového moderního uspořádání se městský archiv dočkal až od roku 1934, kdy se této práce chopil Miškovský. Ten rozdělil archiv podle předem daného systému na několik oddělení: I. Listiny, II. Městské a úřední knihy, III. Stará registratura, IV. Tisky, V. Pečetidla, VI. Cechy a řemesla a VII. Mapy a plány.

První oddělení bylo nazváno Listiny, nutno však představit, že platí to, co jsme řekli již o „listinách“ děkana Hájka. Byl sem totiž zahrnut i aktový materiál. Listiny (sign. I) Miškovský dále dělil na: IA – Privilegia a listiny pergamenové (58 ks), IB – Listiny, v nichž jest obec stranou, nebo v nichž se dějí prohlášení ve prospěch obce (1382 ks) a IC – Listiny na soukromá práva měšťanů a vesničanů (126 ks). Listinami v moderním slova smyslu jsou vesměs pouze písemnosti pododdělení IA, i když ne všechny, zde byly totiž zařazeny i neověřené opisy privilegií, výpisy apod.

Také městské knihy rozdělil do několika skupin, na svou dobu jistě moderním způsobem. Navíc, pokud víme, knihy Archivu města Domažlice před Miškovským nikdo nepořádal. Dnes bychom vytkli snad jen zařazení registraturních pomůcek.

Registratury, které nebyly součástí archivu, tedy spisy od roku 1800, pořádal ve spisovně městského úřadu koncipista A. Halík. Postupoval naprosto logicky a správně, uspořádal totiž spisy přesně podle původních registraturních systémů. Při současném pořádání fondu však bylo zjištěno, že se mu nepodařilo odlišit od sebe některá manipulační období,

Nariadení Městského úřadu v Domažlicích správě pivovaru ohledně každodenního pivního deputátu městskému archiváři

taková, kdy registraturní systémy byly po formální stránce velmi podobné. Týká se to snad manipulací z období, kdy se v Domažlicích užívalo ukládacích znaků se zkratkou fas. (spisy z let 1800–1819) a určitě pak spisů politické agendy z let 1820–1850. V letech 1820–1850 byly totiž na domažlickém magistrátu užívány dva po formální stránce velmi podobné registraturní systémy s předělem v roce 1840, Alex Halík však v jedné své zprávě o domažlické spisovně uvádí období 1820–1850 jako jednu spisovou manipulaci. A spisy z let 1820–1850 také důsledně jako jeden celek uspořádal.

S pořádáním fondu AM Domažlice bylo v okresním archivu započato v roce 1977. V té době byla ještě většina

fondu uložena v Chodském hradu v Domažlicích, pouze archiválie I. a II. kategorie byly uloženy v archivu v Horšovském Týně. Pořádání pak pokračovalo (podle zpráv v ročenkách OA Domažlice) až do roku 1988. V roce 1986 byla v ročence OA uveřejněna zpráva: „Rozsáhlý fond Archiv města Domažlice, zpřístupňovaný několik let je již ve stádiu závěrečného zpracování. Předpokládáme dokončení inventáře v roce 1988, kdy o zpracování tohoto fondu přineseme podrobnější zprávu.“ Pořádání však bylo přerušeno a dokončeno nebylo. Nové inventarizační práce na fondu Archiv města Domažlice pak byly znovu zahájeny až v roce 2004.

Herečka Bronislava Livia píše Prokopovi Lažanskému. Dopisy z let 1924–1925

Marie MAREŠOVÁ

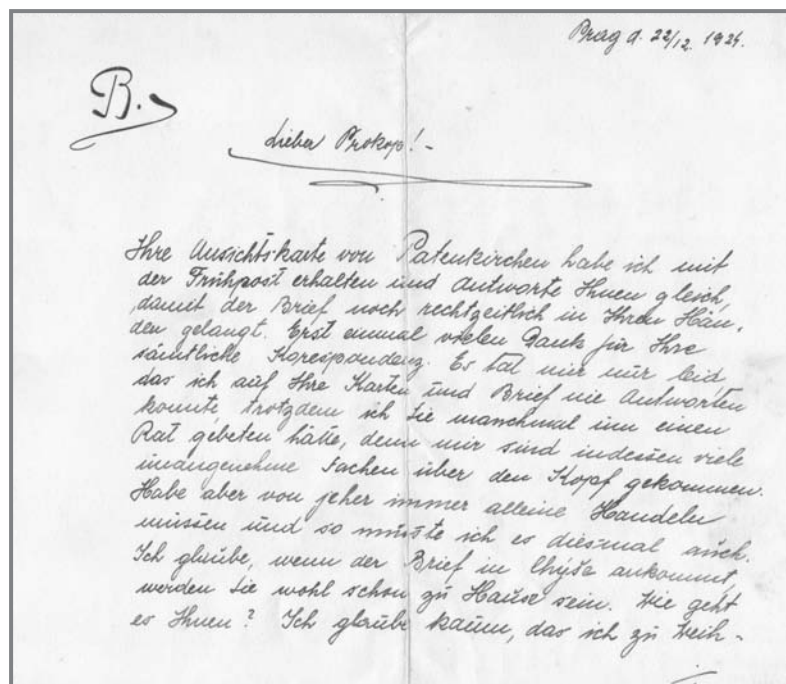
Při inventarizaci rodinného archivu Lažanských mě zaujalo sedm dopisů, které adresovala představitelka mnoha rolí českého němého filmu Bronislava Livia (1901–?) Prokopovi Lažanskému (1904–1969), mladému dědicovi velkostatku Chyš. Životní osudy Prokopa Lažanského a především jeho otce Vladimíra (1857–1925) jsou známy v souvislosti s působením Karla Čapka ve službách Lažanských a jeho pobytem na Chyších.¹ V období od března do září roku 1917 byl totiž Čapek domácím učitelem tehdy třináctiletého Prokopa. Dostupné údaje o životě herečky Bronislavy Livie jsou naopak velmi kusé a nepřesné. Narodila se jako Bronislava Mauzerová 18. listopadu 1901 v japonském Nagasaki. Její rodina pocházela snad z Rumunska, ale své dětství a mládí prožila Bronislava v Budapešti, kde údajně již v osmnácti letech získala první zkušenosti s filmem. Na začátku dvacátých let žila v Praze a vyhrála zde

první cenu v soutěži krásy, pořádané filmovou společností A-B Miloše Havla. Právě z tohoto období, kdy Bronislava Livia stála na počátku své filmové kariéry, pocházejí dopisy adresované jejímu milenci Prokopovi Lažanskému. Na konci roku 1924

¹ Čapek, Karel. Starý vlastenec. In HALÍK, Miroslav (ed.). *Ratolest a vavřík*. Praha: Melantrich, 1970. s. 47–48. Na základě studia dokumentů z pozůstalosti obou Lažanských a svědectví pamětníků vznikly články WAJS, Miloslav. Prokop Lažanský a jeho učitel Karel Čapek. *Informace pro členy společnosti bratří Čapků: Zpravodaj*. 1989, číslo 28, s. 21–33; TÝŽ. *Chyš ve životě a díle Karla Čapka*. Plzeň: Krajský pedagogický ústav 1967, s. 23–29.

² V první polovině dvacátých let se objevila v roli Heleny, ženy Donského, ve filmu *Souboj s Bohem* (1921) Borise Orlického, dále Maříčky Holé v *Kříži u potočka* (1921) Jana S. Kolára, čtenářky v Orlického *Ukřižované* (1921), hospodské dcery Ley v Antonových *Cikánech* (1921), Světlany v dramatu Just-Rozvody *Koryatovič* (1922), Maud Gouldové v detektivce *Únos bankéře Fuxe* (1923) Karla Antona nebo tanečnice Dieny de Vincés ve filmu *Muž bez srdce* (1923)

Dopis Bronislavy Livie Prokopovi Lažanskému
z 22. prosince 1924

měla za sebou několik malých rolí v českých němých filmech. Ve filmu *Děvčata, vdávejte se!* (1921) hrála továrníkovu dceru a tenisovou šampionku Slávku, která se zamiluje do hudebního skladatele Horáka, představovaného Karlem Lamačem. Tato role, v níž diváci mohli obdivovat její exotický vzhled, jí zajistila popularitu a pozornost filmových režisérů. V dalších čtyřech letech se objevila v několika dramatických, tragikomických a komediálních rolích rodícího se československého filmu. Ke kvalitnějším snímkům patřil slovenský *Jánošík* (1921), kde se Livia objevila jako dcera hraběnky Revayové.²

Jak bylo naznačeno, adresát hereččiných dopisů Prokop Lažanský je ve všeobecném povědomí znám především jako nezvedený a rozmazený žák svého domácího učitele Karla Čapka. Prokop byl dlouho očekávaným dítětem Mechtilde, roz. Waldburg-Zeil-Trauchburg (1867–1912) a Vladimíra Lažanských. Vladimír Lažanský se na přelomu 19. a 20. století angažoval v českém veřejném, zejména kulturním životě, kde vystupoval jako horlivý zastánce obnovení svazku zemí Koruny české v duchu teritoriálního českého vlastenectví.³ Prokop se narodil, když jeho otci bylo čtyřicet sedm let. Matka mu zemřela velmi záhy, a od osmi let chlapcova věku zajišťoval jeho vzdělání stárnoucí otec, který kladl důraz na synovu výchovu k uvědomělému češství. Jinak však vycházel vstříc všem Prokopovým zálibám i rozmarům. Na počátku dvacátých let Prokop studoval zemědělství a lesní hospodářství na pražské české technice a účastnil

se také společenského života v poválečné Praze. Zdá se, že před studiem dával přednost sportovnímu vyžití a pobytu ve společnosti svých přátel, mezi které patřilo i několik mladých umělců.⁴

Čtenář sedmi dopisů Bronislavy Livie, uložených v pozůstalosti Prokopa Lažanského, se jen těžko brání spekulacím o povaze vztahu těchto dvou mladých lidí, o motivaci a výhodách, které vztah skýtal filmové herečce nacházející se ve finančních nesnázích a o tři roky mladšímu dědicovi majetku rodu Lažanských. Podobné úvahy si však seriózní badatel musí nechat pro sebe a nezbyývá mu než interpretovat dopisy s ohledem na jejich význam pro doplnění biografie poloza-pomenuté herečky československého němého filmu či pro přiblížení osudů posledního člena starého českého rodu Lažanských z Bukové na Chyších.

Z dopisů vyplývá, že na přelomu let 1924 a 1925 neměla Bronislava Livia příliš dobré vyhlídky na uplatnění v československém filmu. V té době bydlela v Praze v podnájmu a i přesto, že nebyla vždy schopna platit nájem vlastními prostředky, udržovala se svými domácími vřelými přátelskými styky. Peníze na úhradu bydlení jí poskytoval Prokop Lažanský. Bronislava Livia vyčkávala na pracovní příležitost a vytrvale docházela do filmových ateliérů. Aby nepromarnila šanci na získání filmové role, byla ochotna zůstat i přes vánoční svátky roku 1924 v Praze a oželeť odjezd domů do Budapešti, kde žila její rodina. V dopisech líčila Prokopovi, jak smutné budou tento rok její svátky, protože měla v pražském bytě zůstat sama. Lidé, u kterých bydlela v podnájmu, jí sice nabízeli, aby s nimi jela do Českých Budějovic za těžce nemocnou matkou pana domácího, Livia se však bála vzpomínek na svou zemřelou matku a nabídku odmítla. Nakonec strávila Vánoce přece jen v Budapešti, protože Prokop Lažanský si na ni neudělal čas a ani nepřišel na domluvenou schůzku. V dalším dopise velmi litovala, že se spolu neuvidí tři týdny a stěžovala si na svůj krutý osud. Přesto doufala, že její upřímná láska a odvaha překoná všechny překážky. Ujistila ho také, že na něho bude myslet a připomínat si společně strávené hezké chvíle. Zmínila

Josefa Horňáka a Franze W. Koebnera. Srov. LOPOUR, Jaroslav. CSFD – Česko-Slovenská filmová databáze [online]. 2001–2010 [cit. 2010-03-12]. Bronislava Livia. Dostupné z WWW: <<http://www.csfd.cz/herec/27214-livia-bronislava/>>. Srov. také BRETYŠOVÁ, Táňa (ed.). *Český hraný film. 1, 1898–1930*. Praha: Národní filmový archiv 1995, s. 31, 50, 68.

³ WAJS, Miloslav. *Chyše v životě a díle Karla Čapka*. Plzeň: Krajský pedagogický ústav 1967, s. 23–29.

⁴ WAJS, Miloslav. Prokop Lažanský a jeho učitel Karel Čapek. *Informace pro členy společnosti bratří Čapků: Zpravodaj*. 1989, číslo 28, s. 21–33. Srov. SOA v Plzni, RA Lažanských Chyše, dopisy od otce Vladimíra, 1921–1923, dopis od malíře Zdeňky Rykry, 1924. Fond je v době psaní tohoto příspěvku právě inventarizován, proto nejsou uváděna čísla inventárních a evidenčních jednotek.

Prokop Lažanský, Chyšě, září 1938

Nahoře: Manželé Prokop a Ingeborg Lažanští, Chyšě, září 1938

možnost, že by s ní Prokop mohl jet do Budapešti a do Prahy by se vrátili společně. V závěru dopisu Prokopa ještě požádala o poukázání peněz na cestu vlakem, na pobyt v Budapešti a na dárky pro své blízké. Připomněla mu také, kolik dluží své bytné s tím, že na splacení obnosu, který si vypůjčila od bytné na koupi kožichu a oblečení, je ještě čas, až se vrátí zpátky z Budapešti.⁵

Poslední dva dopisy z počátku roku 1925 vypovídají o konci jejich vztahu, který zřejmě inicioval Prokop. Bronislava ho přesto ujišťovala o opravdové upřímnosti své lásky, která je tak čistá, jak bývá líčeno v románech či pohádkách. Protože se však nechtěla zabývat prázdnými slovy a plýtvat tak papírem, připomněla mu ještě jednou svou chloullostivou finanční situaci, protože stále ještě neměla žádné vyhlídky na získání práce u filmu. Bála se, že se opět ocitne zcela bez peněz, což se jí už několikrát přihodilo. Ujistila ho, že není žádnou náročnou ani marnotratnou ženou, avšak nemá ráda změny. Prosila ještě, aby jí odpustil její dětinskost. Poslední dopis napsala Bronislava Prokopovi Lažanskému dne 22. března 1925. V té době se Livia snažila uplatnit se u filmu v Berlíně, kam odjela. Protože se na několik dní vrátila do Prahy, aby si vyzvedla všechny svoje věci, chtěla se s Prokopem ještě sejít a rozloučit. Psala mu, že v Berlíně má slíbené role ve třech filmech. Jeden z nich by se měl dokonce točit v Káhiře. V závěru dopisu vyjádřila své odhodlání soustředit všechny své síly

na kariéru u filmu, aby brzy dosáhla svého cíle, po kterém už tak dlouho touží. Doufala, že potom bude její minulost zcela zapomenuta a začne její nový život. Připojila poznámku, že v Berlíně jsou náklady na živobytí sice o něco dražší, ale žije se tam mnohem elegantněji než v Praze. Nakonec Prokopa ujistila, že pokud nebude mít čas a chuť za ní přijít, nebude jí to vadit, protože svět je stále kulatý a třeba se někdy potkají.⁶

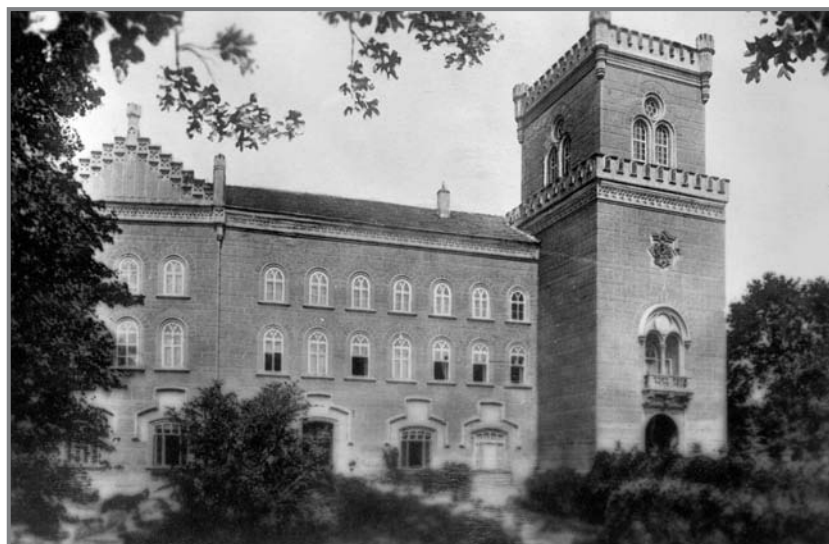
Po odjezdu Bronislavy Livie do Berlína se cesty obou mladých lidí rozdělily. Livii se v německém filmu prosadit nepodařilo a po čase se vrátila do Prahy, kde v období let 1927–1929 vytvořila celou řadu rolí. Většinou se jednalo o melodramata s jednoduchým dějem a nenáročnou komedii. K pozoruhodnějším počínům patřila její dvojrole rozmařilé paničky Katy Wendlerové a Kakonyové v Lamačově slavné komedii *Dobrý voják Švejk* (1926) s Karlem Nollem jako Švejkem nebo role filmové hvězdy Tomíčkové v Innemanově a Burianově snímku *Lásky Kačenky Strnadové* (1926). Ve zdařilém filmovém ztvárnění dramatu *Batalion* (1927) režisé-

5 SOA v Plzni, RA Lažanských, Chyšě, dopis Bronislavy Livie z 27. 11. 1924, 22. 12. 1924, tři nedatované dopisy z konce roku 1924.

6 SOA v Plzni, RA Lažanských, Chyšě, dopis Bronislavy Livie z února a března roku 1925.

7 LOPUR, Jaroslav. CSFD – Česko-Slovenská filmová databáze [online]. 2001–2010 [cit. 2010-03-12]. Bronislava Livia. Dostupné z WWW: <<http://www.csfd.cz/herec/27214-livia-bronislava/>>.

8 ZEGENHAGEN, Evelyn. *Schneidige deutsche Mädel: Fliegerinnen zwischen*

Nahoře: Rodinné sídlo Lažanských v Chýstce (kolem roku 1945)

Dole: Město Chýstka se zámkem (kolem roku 1945)

ra Přemysla Pražského, který patří k nejkvalitnějším českým němým filmům vůbec, hrála nevěrnou manželku Zdenku, která svým cizoložstvím zaviní společenský a morální pád svého muže, poslance a právníka JUDr. Františka Uhra, kterého ztvárnil Karel Hašler. Jméno Bronislavy Livie se objevuje v mnoha přehledech světového filmu díky její epizodní roli v proslulém filmu Gustava Machatého *Erotikon* (1929), kde se objevila jen na několik okamžiků jako návštěvnice salonu krásy. Ve filmu *Černý plamen* (1930) M. J. Krňanského, který byl natáčen v roce 1929, se měla Bronislava Livia objevit s hercem Zvonimirem Rogozem v prologu. Film byl však nakonec ozvučen a prolog s Liviou a Rogozem vystřižen. Filmovou kariéru Bronislavy Livie nakonec ukončil nástup zvukového filmu, podobně jako u mnoha jejích kolegů. Livia totiž mluvila špatně česky a měla silný cizí přízvuk. V dalších letech byla zaměstnána jako úřednice. Za okupace přijala německé občanství a po roce 1945 emigrovala do západního Německa. Její další osudy nejsou známy.⁷

1918 und 1945. Göttingen: Wallstein Verlag 2007, s. 114, 208, 233, 457; WAJS, Miloslav. Prokop Lažanský a jeho učitel Karel Čapek. *Informace pro členy společnosti bratří Čapků: Zpravodaj*. 1989, číslo 28, s. 21–33.

⁹ SOKA Karlovy Vary, Okresní národní výbor Karlovy Vary, inv. č. 698, Konfiskace lesů a velkostatků, kart. 1056.

¹⁰ OLŠA, Jaroslav. *Ministerstvo zahraničních věcí České republiky* [online]. 2005 [cit. 2010-03-12]. Češi a Slováci v povodí Zambezi | Velvyslanectví České republiky v Harare. Dostupné z WWW: <<http://www.mzv.cz/harare/cz>>.

Krátce po odjezdu Livie do Berlína zemřel Prokopův otec Vladimír Lažanský. Prokop ukončil svá studia na pražské technice a postupně začal nakládat se zděděným rodinným majetkem podle vlastních představ. Prodal pražský palác na Smetanově nábřeží a posléze začal pracovat pro německou společnost Lufthansa, kde se seznámil se svou budoucí ženou Ingeborg von Königswald (*1905), která byla pilotkou sportovních letadel. Prokop se s Ingeborg oženil v červenci roku 1933 v Aigen u Salzburgu, kde se brali také jeho rodiče. Příčiny Prokopova vlasteneckého ochladnutí a následných sympatií s nacistickým režimem v Německu lze spatřovat podle Miloslava Wajse mimo jiné i v důsledcích pozemkové reformy z roku 1929, která ho připravila především o rozlehlé lesy. Roli sehrála i skutečnost, že blízká příbuzná jeho ženy Ingeborg byla manželkou říšského ministra zahraničních věcí Joachima von Ribbentropa a jezdila za Lažanskými na zámek Chýstka.⁸ Po válce byl chyšský velkostatek Prokopovi zkonfiskován na základě dekretu prezidenta republiky o konfiskaci a urychleném rozdělení zemědělského majetku Němců, Maďarů, zrádců a nepřátel českého a slovenského národa. Prokop Lažanský s rodinou obýval vymezené zámecké místnosti do dubna 1946.⁹ Po komunistickém puči v roce 1948 odjel s rodinou do Jižní Rhodesie, dnešního Zimbabwe, kde později farmařil a v roce 1969 také zemřel.¹⁰

Železobetonový most přes řeku Berounku v Liblíně

Karel ROM

Nevelké městečko Liblín na pravém břehu řeky Berounky, které hostilo loňské podzimní setkání západočeských architektů, se může pochlubit řadou stavebních památek. Náleží mezi ně i jedna z doby poměrně nedávné – silniční železobetonový most přes řeku ze 20. let minulého století. Již v době svého vzniku byl považován za stavbu hodnou pozornosti, jeho model byl vystavován u nás i v zahraničí. Dodnes patří mezi nejzdařilejší inženýrská díla v oboru mostního stavitelství u nás.

Řeka Berounka dnes tvoří přirozenou hranici mezi okresy Plzeň-sever a Rokycany. V minulosti tomu tak nebylo – součástí bývalého politického okresu kralovického byly i katastrální obce Liblín, Bujesily, Chockov a Lhotka na pravém břehu řeky a záležitosti okresních silnic v této oblasti byly proto v jeho kompetenci. To platí i o okresní silnici kralovicko-radnické (dnes silnice II. třídy č. 232 Kozojedy-Rokycany). Největším komunikačním problémem bylo překonání řeky v Liblíně.

Až do výstavby mostu zde fungoval přívoz. Umístěn byl několik desítek metrů nad dnešním mostem, nad jezem, jehož zbytky jsou při nižším stavu vody dodnes patrné. Až do počátku 70. let 19. století nezaznamenáváme vážnější problémy spojené s převážáním osob či povozů. Situace se změnila v roce 1872. V květnu toho roku zasáhla mnohá území po celých Čechách velká povodeň, jejíž ničivé účinky byly na Kralovicku umocněny protržením hráze mimořádně velkého, téměř stohektarového rybníka u Mladotic. Voda pak napáchala obrovské škody v údolí řeky Střely od Mladotic až po ústí do Berounky, kde byly nejvíce postiženy obce Plasy a Nebřeziny, a následně i v údolí Berounky. Zde mimo jiné poškodila i zmíněný jez v Liblíně. Převážání bylo potom méně bezpečné, neboť narušený jez nebyl schopen udržovat v těchto místech stabilní hladinu vody a její pomalý průtok. Docházelo k občasným nehodám, a tak se začalo uvažovat o nahrazení přívazu mostem. Tyto snahy byly intenzivní zejména na počátku 80. let 19. století a v roce 1884 byl z podnětu kralovického okresu dokonce inženýrem Killianem vypracován první projekt přemostění. Tok řeky měla železná příhradová konstrukce překonávat o něco níže než most současný. Dobrá vůle nechyběla, chyběly ovšem peníze. A tak se v průběhu následujících čtyřech desetiletí o mostu pouze hovořilo, stavba však byla stále v nedohlednu.

Situace se ještě zkomplikovala poté, kdy se tento projekt dostal do kolize s jiným, mimořádně ambiciózním projektem, známým jako „přehrada u Křivokláta“. V roce 1911 pověřil Ústav ku podpoře průmyslu Obchodní a živnostenské komory v Praze inženýra Františka Radouše vypracováním studie, která by zmapovala stávající využití síly vodních toků v povodí Vltavy a navrhla místa, kde by mohla být vybudována nová vodní díla. Výsledkem byl mimo jiné i záměr na stavbu velké přehrady na řece Berounce, která by umožnila splavnění řeky z Plzně do Prahy.

Původní návrh počítal se stavbou přehradu u Týřovic, druhý – kterému byla posléze věnována větší pozornost – o něco níže, u Roztok, 72,3 km od Plzně. Vyvolal tehdy značný

zájem, a tak v roce 1913 byla vypracována studie, která dala záměru konkrétní obrysy. Během července a srpna byla provedena podrobná nivelace budoucí zátopové oblasti mezi Plzní a Roztoky. Mělo se jednat o dílo i z dnešního hlediska mimořádné. U Roztok měla být postavena přehrada úctyhodných rozměrů – výška od základů po korunu 64 m, délka v koruně asi 350 m, síla u základů 54,8 m a v koruně 6 m. Na pravém břehu se počítalo s plavebními komorami 10 m širokými a 70 m dlouhými. Mezi přehradní hrází a Zbečnem by vznikl zvláštní plavební kanál. Součástí přehradu měla být elektrárna, voda využívána pro zásobování Kladna a okolí. Projekt počítal s nejvyšším vzdušným hladině v křivoklátské nádrži na kótu 296 m. Pod vodou by tak zmizelo nejen mnoho mlýnů a jezů na Berounce a jejich přítocích, ale postižena by byla i řada obcí. Nejvíce právě Liblín, kde by byla zatopena celá dolní část, tedy asi 40 objektů včetně hřbitova. Stavba mostu v původně zamýšlené podobě se za této situace jevila bezpředmětná.

Osoby i povozy tak v Liblíně nadále musely užívat přívazu. Ten byl, stejně jako jez, majetkem liblínského velkostatků. V roce 1908 byl pronajat okresu kralovickému za roční nájemné 100 korun a okresem pak na základě výběrového řízení Josefu Vackovi za roční nájemné 360 korun. K vybavení patřila v té době mimo převoznického domku čp. 49 čtyři plavidla – starší prám, nový člun pro dopravu osob, stará chatrná pramice a nový lehký člun na prolamování ledu – a další nezbytný inventář, jako lana, řetězy, vesla a tyče. Převoznický domek byl s protějším břehem spojen signalizačním zařízením s elektrickým zvonkem.

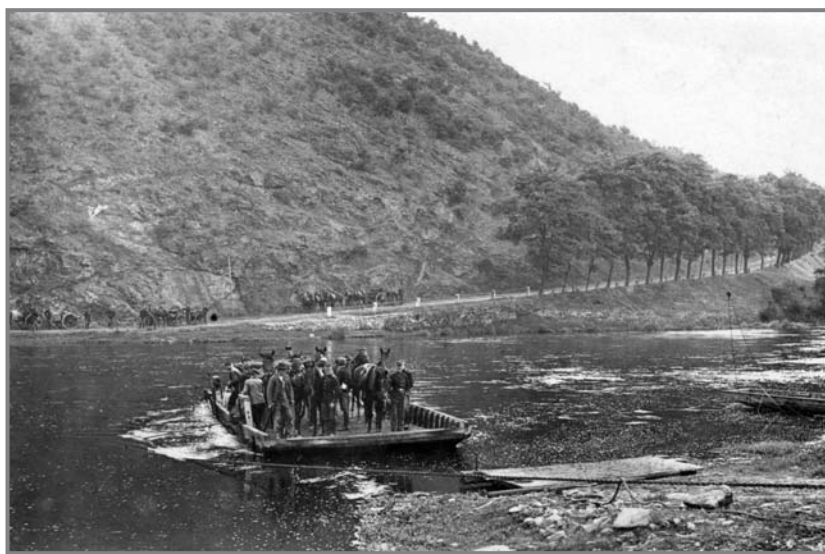
Po převzetí přívazu do správy okresu činil poplatek za převezení jedné osoby 4 haléře, stejně tak za 10 kusů drůbeže, za povoz 12 haléřů atd. Při vyšším stavu vody, tedy nad označený normál, mohly být poplatky zdvojnásobeny, a pokud voda stoupla 30 a více centimetrů nad normál, nepřeváželo se vůbec, stejně jako při průchodu ledů, ve vichřici, vánici či mlze. Toto nařízení však zřejmě nebylo důsledně dodržováno. V roce 1920 se při vysokém stavu vody během převážání přetrhl řetěz, neovladatelný prám i s převáženým koňským potahem vyrazil na nedobrovolnou pouť po rozbouřené vodě přes jez a za dosti dramatických okolností byl zachycen až u luk pod Liblínem.

Převážání tedy nebylo úplně bez problémů a občas docházelo i k nehodám. Hlavně však bylo poněkud zdoluhavé. Na silnici se v období počínajícího nástupu motorových dopravních prostředků začaly objevovat i automobily. Jak probíhalo převezení nákladního auta líčí příspěvek v plzeňských novinách *Český deník* ze dvacátých let:

„V těchto dnech na své služební cestě dostal jsem se z Kralovic u Rakovníka k řece Mži (Berounce) u Liblína a čekal, až převozník z liblínského břehu přeplaví se přes řeku, aby nás, čekající, přeplavil na druhý břeh. Mezitím, nežli převozník s námahou přes řeku přeplul, přijelo po okresní silnici od Kozojed k tomu samému převozu nákladní auto kruhové cihelny z Kozlan s nákladem cementových tašek na střechu domu, jehož přestavba se v Liblíně právě provádí. Jakou

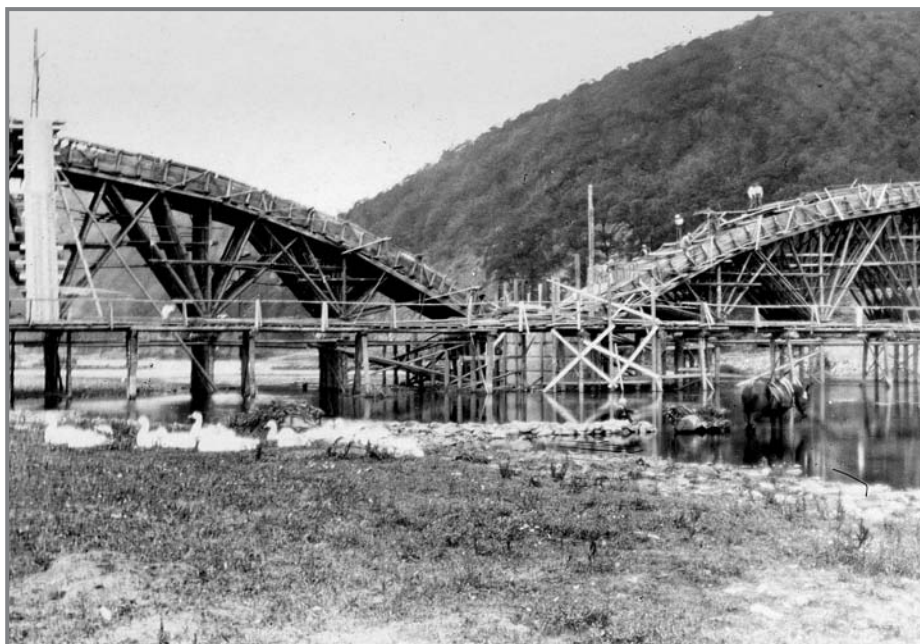
*Nahoře: Most přes Berounku v Liblíně v roce 2007
Vpravo: Vojsko na liblínském přivozu. Nedatováno, poč. 20. stol.*

námahu a při tom i nebezpečí bylo nutno podniknouti dělníkům, auto s nákladem doprovázejícím, a převozníku i s jeho synem, nežli mohlo na prám zajetí, nelze vylíčiti, to se musí na vlastní oči viděti (...). Jednu a půl hodiny trvala námaha šesti lidí, nežli dostal se tento moderní nákladní vůz přes řeku asi 80 m širokou ..."

I když uvedený text anonymního pisatele silně vzbuzuje dojem, že vznikl tak říkajíc na objednávku, situace na liblínském přivozu zřejmě opravdu začínala být neúnosná. Výstavba přepravy se již nejevila zdaleka tak reálná, jako v létech předválečných, a tak Okresní správní komise v Kralovicích svolala na 30. říjen 1923 do hostince pana Václava Žikeše v Liblíně schůzi k podniknutí – jak bylo na pozvánce uvedeno – „větší akce“ ve věci stavby mostu. V textu pozvánky se mimo jiné praví:

„Četné obce okresu Kralovického podaly jednak podepsané okresní správní komisi, jednak pak zemskému výboru správnímu žádosti, aby uskutečněna byla stavba mostu přes řeku Mži v Liblíně, označující ji zcela správně za podnik velnutný pro nejširší zájmy veřejné. Totéž učinily také okresní správní komise v Rokycanech, obecní správní komise města Rokycan, obecní úřad v Radnicích a mnohé obce i jiní interesi okresu rokycanského, jakož i Obchodní a živnostenská komora v Plzni, zdůrazňující vesměs nezbytnost řečeného objektu komunikačního obzvláště se zřetelem ke skutečnosti, že na celém toku Mže až za Křivoklát v délce přes 50 km není doposud mostu, který by spojoval břehy její a vyhovoval životním přímo požadavkům zemědělství, obchodu, průmyslu, živnosti a také potřebám správy veřejné ...“

*Betonování mostních oblouků,
červenec až srpen 1928*

Pozváni byli ministerstvo veřejných prací, zemská politická správa, zemský správní výbor, Obchodní a živnostenská komora v Plzni, okresní politické správy v Kralovicích a Rokycanech i poslanci a senátoři ze západu Čech, z nichž se ovšem bohužel žádný nedostavil, neboť na tentýž den bylo svoláno podzimní zasedání Národního shromáždění. Všichni však slíbili, že se zasadí o úspěch projektu.

V období následujícího půldruhého roku se okresní správní komise intenzivně snažila získat širokou podporu pro stavbu mostu. Požádala technické oddělení zemského správního výboru o vypracování projektu. Konečně v sobotu 13. června 1925 přijeli do Liblína zemští inženýři Ing. Dr. Zdeněk Prošek a Ing. Karel Kučera, aby zahájili výkopy sond a potřebné měřičské práce. Na 16. června byla do Liblína svolána další schůze, na které oba odborníci referovali o dosavadním průběhu přípravných prací, umístění mostu, přibližných nákladech atd. Následně byl zahájen výkop potřebných sond. Další schůze se v Liblíně konala 17. října 1926 a svolavatelem byl poslanec Lukavský. Hovořilo se hlavně o financování stavby a možnostech získání státních a zemských dotací.

Inženýr Prošek pracoval již v té době na vyhotovení projektu. Na rozdíl od původního záměru představeného v Liblíně v červnu 1925, který předpokládal přemostění řeky jediným osmdesátimetrovým obloukem doplněným po obou stranách 30 m dlouhými předmostními oblouky, zvolil pro konečné řešení dva hlavní otvory o světlosti 50 m a na ně navazující dva postranní otvory světlosti 5 m. Jako nosná konstrukce železobetonového mostu byly navrženy v hlavních otvorech vetknuté klenby s mostovkou na zídkách, v postranních polích prosté deskové trámy. Projekt byl schválen minis-

terstvem veřejných prací v prosinci 1926 a poté inženýr Prošek vypracoval projekt podrobný.

V červenci 1927 vypsala Okresní správní komise v Kralovicích ofertní řízení na dodávku stavebních prací. Zájem projevilo osm firem, vybrán byl podnikatel inženýr Štěrbá z Berouna, který nabídl provedení stavby za nejnižší cenu. Dne 21. listopadu 1927 převzala firma staveniště v Liblíně a ihned započala s pracemi. Klenby v hlavních otvorech byly betonovány v době od 31. července do 21. srpna 1928, vyskruženy 21. září. Celá nosná konstrukce ve všech polích byla vybetonována do 15. listopadu 1928. Stavba mostu byla úplně dokončena 15. srpna 1929. Průběh prací nebyl ovšem tak hladký, jak by se zdálo – kralovický okres jen s krajními obtížemi zajišťoval úhrady pohledávek stavební firmy, platby se pravidelně opožďovaly a stavitel několikrát pohrozil zastavením prací. K tomu nakonec nedošlo a most byl otevřen pro veřejnou dopravu 15. září 1929. Zatěžkávací zkouška byla vykonána 30. října 1929 čtyřmi nákladními auty o úhrnných vahách 10 t a dopadla příznivě.

Konečné náklady činily 2 322 145 Kč. Z této částky bylo 30 % hrazeno z dotace státní, 30 % z dotace zemské, zbývající náklady z prostředků okresu a příspěvků obcí a dalších interestů, schodek ve výši půl milionu korun zápujčkou u Okresní hospodářské záložny v Kralovicích.

Most tedy slouží veřejné dopravě již přes 80 let. Zatím nejtěžší zkoušce byl vystaven během povodní v roce 2002, kdy 13. srpna vystoupila hladina řeky na výšku 7,03 m, tedy 6,30 m nad normál. I tuto katastrofu přestál. Již osm deseti-letí slouží k naprosté spokojenosti veřejné dopravě a zároveň úspěšně reprezentuje vysokou úroveň našeho mostního stavitelství 20. let minulého století.

Národohospodářský sbor západočeský v Plzni: neúspěšný pokus o úspěch meziválečného západočeského regionalismu

Karel ŘEHÁČEK

V polovině května 2009, krátce před volbami do Evropského parlamentu, zveřejnil Evropský statistický úřad výsledky celoevropského průzkumu veřejného mínění na téma, co Evropanům nejvíce vadí na Evropské unii (EU). Více než polovina respondentů uvedla jako největší problém bruselský byrokratismus a centralismus. Tento výsledek není příliš překvapující, jelikož s tímto problémem máme téměř všichni svoji zkušenost: Češi kritizují eurocentralismus Bruselu, Plzeňané zase pragocentrismus, Tachované třeba plzeňský centralismus (pilsnacentrismus). Jedním z možných řešení výše zmíněného problému je provedení rozsáhlé a důsledné decentralizace. V současné EU je proto hlavní důraz kladen na regiony (Evropa regionů), které se mají stát základem reformované Evropy. Ani to však není nic nového, jelikož tento princip má své paralely v historii.

Ve druhé polovině 19. století se v celé Evropě projevovaly stále častěji snahy o zmírnění centralismu ve všech jeho podobách, zejména v politice a hospodářství. Tyto tendence

byly zvláště citelné v centralizovaných mnohonárodních či mnohonárodnostních státních útvarech, kde určité národy či národnosti stále neliběji akceptovaly skutečnost, že je jejich vývoj centralismem utlumován a že z jejich snažení a pracovních výsledků žijí jiní. O řešení těchto problémů se pokoušel nový myšlenkový proud zvaný regionalismus (jinak také krajinství), který usiloval o zmírnění rozporů mezi centrálním a regionálním (samosprávným) pohledem a který zdůrazňoval především myšlenku silných regionů, které by následně vytvořily silný stát. Výsledkem regionalistických snah měla být postupná demokratická decentralizace státu na základě teorie hospodářského regionalismu.¹

Myšlenky regionalismu se uchytily před Velkou válkou i v českých zemích. Na jihu Čech vznikl v roce 1911

¹ DVOŘÁK, Jiří. K hospodářskému regionalismu v meziválečné ČSR. In *Československo 1918–1938: osudy demokracie ve střední Evropě*. 1. díl. Praha 1999, s. 355.

JUDr. František Kříž, jeden ze zakladatelů Národohospodářského sboru západočeského na fotografii z roku 1932

STANOVY Národohospodářského sboru západočeského.

I.

§ 1. Jméno a právní povaha.

Jméno spolku jest: Národohospodářský sbor západočeský (NSZ.).

§ 2. Sídlo, působíště, jednací řeč.

(1) Sídlem NSZ. je Plzeň. Působíštěm jsou tyto obvody okresních úřadů: Domažlice, Horšovský Týn, Klatovy, Kralovice, Mar. Lázně, Planá, Plzeň, Přestice, Rokycany, Stříbro, Tachov, Teplá.

(2) Jednací řeč jest česká, odchylky stanoví jednací řád.

§ 3. Účel sboru.

Účelem jest:

- a) Pečovat o hospodářský, sociální a kulturní rozvoj a o povznesení západních Čech. Sbor může proto zařizovat, organisovat a dávat podnět k veřejným i soukromým podnikům, může se účastnit jako činitel poradní, revisní a může také organisovat hospodářskou svépomoc západočeskou.
- b) Vypracovat vědecký program k hospodářskému, sociálnímu a kulturnímu povznesení západočeské oblasti a pečovat, aby byly uskutečněny vytčené směrnice spolkové.
- c) Soustředit veškeré pracovníky, kteří usilují v kterémkoliv oboru o hospodářské, sociální a kulturní povznesení západních Čech.

§ 4. Prostředky sboru.

Prostředky k uskutečnění poslání sboru jsou:

- a) Soustavné studium západočeských otázek hospodářských, sociálních a kulturních.

1

První strana stanov Národohospodářského sboru západočeského; stanovy byly vydány v roce 1935.

Národohospodářský sbor jihočeský (NSJ), který sice po vypuknutí války zanikl,² ale znovu byl obnoven v roce 1925 a je spojen především s osobností docenta politické ekonomie Jana Stockého. Ten je považován za nejvýznamnějšího představitele meziválečného československého hospodářského regionalismu a za osobnost, která zásadně ovlivnila regionalistické hnutí v Československu. Koncem 20. let 20. století začaly pod jeho vlivem regionalistické spolky v Československu, dosud izolované, spolupracovat a navzájem koordinovat své aktivity. V roce 1929 byla založena Československá společnost regionalistická (ČSR) se sídlem v Praze, jejímž účelem byla „snaha po vnitřním posílení národa v jeho krajinských větvích na podkladě vědeckého bádání“ a která byla povolena výnosem ministerstva vnitra z 2. září 1929.³ V roce 1933 vzniklo Československé regionalistické ústředí (ČRÚ) v Praze, v jehož čele stál až do zániku ústředí v roce 1940 J. Stocký. Obě organizace zanikly v době okupace, ČSR na základě vládního nařízení č. 97/1939, ČRÚ se v roce 1939 stalo součástí Výboru Národního souručenství a zaniklo až v roce 1940.⁴

Pod vlivem obnoveného NSJ vznikaly další regionalistické spolky po celém Československu, mj. také Národohospodářský sbor západočeský (NSZ) se sídlem v Plzni, který existoval v letech 1936–1941. Plzeň měla (bez ohledu na vliv

2 DVOŘÁK, J. K problematice vzniku, vývoje a zániku Národohospodářského sboru jihočeského (1925–1941). *Jihočeský sborník historický (JSH)*, č. LXIII, České Budějovice 1994, s. 133.

3 Národní archiv (NA) Praha, Ministerstvo vnitra I – stará registratura (MV I-SR), kart. 1028, sign. 6/26/110, § 3 stanov, které byly předloženy ministerstvu vnitra 24. 7. 1929.

4 NA Praha, Zemský úřad (ZÚ) Praha, spolkové záležitosti, kart. 1468, č. j. 3200/1940, dopis ZÚ v Praze MV v Praze z 18. 4. 1940; kart. 1479, č. j. 4613/1940, dopis Policejního ředitelství v Praze ZÚ v Praze z 12. 10. 1940.

5 Advokát a spisovatel JUDr. Jindřich Kohn (1874–1935), významný představitel a ideolog česko-židovského hnutí, patřil mezi první budovatele československého regionalistického hnutí a byl předním teoretikem kulturního a hospodářského regionalismu.

6 Docent JUDr. Vladimír Mandl (1899–1941) byl synem významného plzeňského politika a v letech 1917–1919 plzeňského purkmistra JUDr. Matouše Mandla. Vystudoval Právnickou fakultu Univerzity Karlovy v Praze, kde získal v roce 1921 doktorát, další doktorát obdržel v roce 1931 také

Národohospodářský sbor západočeský v Plzni.

Číslo 230/38.

Dne 4. dubna 1938.

Pozvání

Svolávám řádnou valnou hromadu Národohospodářského sboru západočeského v Plzni na den 23. dubna 1938 ve 14.30 hodin do velké zasedací síně městské radnice v Plzni.

POŘAD:

1. ZAHÁJENÍ (předseda senátor Ing. A. Winter).
2. PŘEDNÁŠKA: »Regionalismus s hlediska celostátního« (místopředseda docent Dr. V. Mandl).
3. SCHVÁLENÍ JEDNACÍHO ŘÁDU (předseda organizačního odboru Dr. F. Kříž).
4. ZPRÁVY O ČINNOSTI: a) předseda senátor Ing. A. Winter.
b) jednatel Dr. B. Barcal.
c) předseda organizačního odboru Dr. F. Kříž.
d) předseda hospodářského odboru Dr. V. Šperl.
e) předseda kulturního odboru Dr. A. Šip.
f) předseda komunikačního odboru senátor Ing. A. Winter.
g) poradního komitétu pro práce investiční a s nimi související otázky při presidiu ministerství rady (místopředseda N. S. Z. Dr. A. Šip).
5. ZPRÁVA POKLADNÍ A REVISNÍ: a) zpráva pokladní.
b) zpráva revizorů účtů a schválení závěrečných účtů za léta 1936 a 1937.
c) rozpočet na rok 1938.
(Pokladník Dr. J. Maule a revisori A. Kbrdla a Dr. E. Glaser.)
6. ROZPRÁVA A PROJEVY HOSTŮ.
7. VOLBA VÝKONNÉHO VÝBORU, NÁHRADNÍKŮ VÝKONNÉHO VÝBORU A REVISORŮ ÚČTŮ.
8. NÁVRHY A DOTAZY.

Na tuto valnou hromadu si Vás dovoluji zdvořile pozvati.

S krajanským pozdravem:

Dr. B. BARCAL,
jednatel.

Senátor Ing. A. WINTER,
předseda.

Valná hromada se platně usnáší za přítomnosti jakéhokoliv počtu členů, jen když byly doba a místo, jakož i pořad jednání valné hromady oznámeny všem členům písemně alespoň 14 dnů předem.

Valná hromada se usnáší nadpoloviční většinou hlasů přítomných členů; při rovnosti hlasů rozhoduje předseda nebo úřadující místopředseda sboru. (§ 10 stanov.)

N 1245

Pozvánka na řádnou valnou hromadu Národohospodářského sboru západočeského z dubna 1938

z jižních Čech) velmi kvalitní regionalistické zázemí. Působili v ní dva přední teoretikové regionalismu JUDr. Jindřich Kohn⁵ a docent JUDr. Vladimír Mandl.⁶ Kromě toho zde od roku 1901 existovala i odbočka České společnosti národohospodářské

na univerzitě v Erlangenu. V roce 1932 se habilitoval z oboru průmyslového práva na ČVUT v Praze. Věnoval se především průmyslovému právu, obzvláště leteckému. V letech 1933–1939 přednášel na ČVUT a VŠSE v Praze průmyslové právo. Věnoval se též politickému životu, byl prvním předsedou plzeňské pobočky Společnosti pro hospodářské a kulturní sblížení se SSSR. Na počátku druhé světové války hmotně podporoval ilegální protifašistické pracovníky a měl kontakty s ilegální odbojovou komunistickou organizací v Plzni.

⁷ Archiv města Plzně (AMP), Národní výbor města Plzně (NVmP), spolkové oddělení, kart. 59, inv. č. 389; AMP, Městský úřad (MÚ) Plzeň, magistrátní registratura (1880–1942), kart. 612, sign. 219/I.

⁸ ŘEHÁČEK, Karel. Národní jednoty pošumavská (1884–1951). In *České národní aktivity v pohraničních oblastech první Československé republiky*. Šenov u Ostravy 2003, s. 221–244; ŘEHÁČEK, K. Národní jednoty pošumavská v Plzni. In *Dějepis*, roč. XVIII, Plzeň 2000, s. 73–83.

⁹ KRÍŽ, František. Již nyní je zajištěna práce na léta. *Český směr*, roč. XXXVI, č. 1, 1. 1. 1934, s. 2.

v Praze, která byla úzce spojená s Obchodní a živnostenskou komorou (OŽK) v Plzni a která se rovněž zabývala především teoretickými a vzdělávacími aktivitami.⁷ Po praktické stránce měl zase západočeský regionalismus podporu zejména u existujících národnostních spolků, především Národní jednoty pošumavské.⁸

Přestože se o potřebě vytvoření regionalistické organizace na západě Čech diskutovalo již od konce Velké války, došlo pro „různé překážky, které jsou dnes likvidovány“⁹ k jejímu ustavení až poměrně pozdě, více než deset let po vzniku NSJ. Impuls k založení NSJ vzešel z plzeňské radnice, zejména od západočeských sociálně demokratických politiků, kterým stále více vadilo pronikání NSJ do plzeňského volebního kraje (v oblasti působnosti NSJ byly mj. okresy Sušice, Klatovy, Domažlice, Přeštice či Blatná). Západočeští politikové s velkou nelibostí sledovali úspěchy NSJ a růst politického vlivu jeho představitelů, spojených především s československými agrárníky (předsedou NSJ byl tehdejší tajemník Republikánské strany zemědělského a malorolnického lidu a budoucí československý

premiér Rudolf Beran). Důsledky zvyšujícího se vlivu jihočeských agrárníků pociťovali nejen západočeští levicoví politici, ale vzhledem k existenci jednoho volebního kraje pro volby do Senátu Národního shromáždění (V. kraj) také západočeští agrárníci, jejichž kandidáti měli v konkurenci s Jihočechy, které podporovaly i některé západočeské okresy, menší naději na nominaci na volitelná místa stranické kandidátní listiny a tím i na zvolení do nejvyššího zastupitelského sboru.

Bylo proto rozhodnuto vytvořit silnou regionalistickou organizaci, která by řešila palčivé krizové a pokrizové hospodářské a sociální problémy regionu a zároveň zmírnila pronikání jihočeského regionalismu a politického vlivu do plzeňské oblasti. NSJ přijal informace o přípravě na vznik NSZ, alespoň oficiálně, s potěšením. Zmocněnec města Plzně a ústřední ředitel jeho úřadů JUDr. František Kříž navázal styky s generálním tajemníkem NSJ J. Stockým, probíhala různá jednání a konzultace, podle zkušeností NSJ byla např. sestavena osnova stanov NSZ.

Podle nich byl NSZ nepolitickým spolkem, jehož účelem bylo „pečovati o hospodářský, sociální a kulturní rozvoj a o povznesení západních Čech“.¹⁰ Za oblast působnosti NSZ byl zvolen obvod plzeňského volebního kraje se 14 politickými okresy (Blatná, Domažlice, Horšovský Týn, Klatovy, Kralovice, Mariánské Lázně, Planá, Plzeň, Přeštice, Rokycany, Stříbro, Sušice, Tachov a Teplá). Okresy Blatná a Sušice si přály zůstat ve svazku NSJ, a proto nebyly po dohodě obou sborů do NSZ začleněny, takže teritorium NSZ tvořilo nakonec formálně (podle stanov) zbývajících 12 politických okresů (Domažlice, Horšovský Týn, Klatovy, Kralovice, Mariánské Lázně, Planá, Plzeň, Přeštice, Rokycany, Stříbro, Tachov, Teplá).¹¹ Fakticky však NSZ zdaleka tak rozsáhlou územní působnost neměl: okresy Klatovy, Domažlice a Přeštice, které již před vznikem NSZ spadaly do teritoria NSJ, nechtěly k NSZ přestoupit a spor o ně zásadním způsobem zatížil vztahy mezi NSJ a NSZ. K dalším územním ztrátám došlo 8. června 1937, kdy byl ustaven Severozápadočeský národohospodářský sbor (Nordwestböhmisches volkswirtschaftliche Vereinigung) se sídlem v Karlových Varech, který převzal z plzeňské oblasti okresy Mariánské Lázně, Planá, Tachov a Teplá, takže pro NSZ zbývaly formálně okresy Domažlice, Horšovský Týn, Klatovy, Kralovice, Plzeň, Přeštice, Rokycany a Stříbro, avšak fakticky opět bez okresů Klatovy, Domažlice a Přeštice. Reálně tedy zbylo na NSZ z celého plzeňského volebního kraje pouze pět politických okresů, k dalšímu omezení teritoria NSZ došlo po Mnichovské konferenci na podzim 1938, kdy byla odtržena část národnostně smíšeného území západních Čech a existence NSZ i z tohoto důvodu pozvolna pozbývala smyslu.¹²

Co se týče činnosti NSZ, zabýval se v letech 1936–1938 především zjišťováním a zajišťováním investičních potřeb jednotlivých členských okresů, měst a obcí a jejich prosazo-

váním na centrální úrovni. Neaktivnější úsilí vyvinul v pomnichovském období, kdy se orientoval zejména na tzv. obrodu západních Čech, tedy na návrhy na řešení situace v průmyslu, zemědělství, zdravotnictví, sociální péči, školství a soudnictví po záboru pohraničních oblastí ve prospěch Velkoněmecké říše. Období let 1939–1941 bylo v činnosti NSZ naopak zcela útlumovým, kdy se spolek a celé regionalistické hnutí nacházely ve stavu nejasné perspektivy do budoucna.

Na otázku, nakolik byla téměř šestiletá existence NSZ z hlediska jeho činnosti úspěšná, není jednoznačná ani jednoduchá odpověď. Úsilí NSZ o povznesení vymezeného regionu mělo jistě smysl a spolek zaznamenal v prosazování jeho zájmů ne jeden úspěch. Na druhé straně je však až s podivem, nakolik vleklý spor o teritoriální vymezení územní působnosti NSZ omezil, ba dokonce paralyzoval jeho činnost. Analýza dochovaných archiválií jen dokazuje skutečnost, že i meziválečné regionalistické hnutí převzalo mnohé z prvorepublikových manýrů tehdejších politických elit: stranické soupeření, vzájemnou revnivost, nejednotu a neochotu spolupracovat. NSZ sice vznikl se vznešenými ideály a pestrým programem, ale většina jeho aktivit se utápěla v boji s NSJ o mocenský vliv na několik okresů. Tyto spory po celou dobu existence NSZ znemožňovaly jakoukoliv efektivní činnost a spolupráci se starším a zkušenějším sousedem a byl jimi determinován i úspěch či neúspěch veškerého jeho snažení. V západočeské regionální historii neexistuje mnoho tak závažných případů prvorepublikového politického partikularismu, který by měl tak negativní důsledky pro celý region.

Paradoxem (a opět nejen v souvislosti s NSJ a NSZ) je fakt, že se vztahy mezi oběma regionalistickými spolky zlepšily po Mnichovu a zejména po vzniku Protektorátu Čechy a Morava: v období svobody a demokracie spolupráce možná nebyla, oktrojovaná spolupráce v rámci Národního souručenství ano, i když také ne na dlouho (oba spolky a celé regionalistické hnutí zanikly v roce 1941).

Mnohé dějinné paralely se cyklicky vracejí, což nahrává populárnímu tvrzení o tom, že se historie opakuje. Současná politická realita v České republice se v mnohém podobá té z doby před více než 70 lety. Když srovnám dnešní politický partikularismus, nejednotnost a neschopnost se domluvit (a příklady vidíme kolem sebe každodenně) s obdobím před rokem 1938, nenacházím mnoho rozdílů. A co když opravdu platí to, že národ, který se nepoučil ze své historie, je odsouzen k tomu prožít ji znovu?

¹⁰ Státní oblastní archiv (SOA) Plzeň, Národohospodářský sbor západočeský (NSZ) Plzeň, kart. 1, inv. č. 11, stanovy NSZ [1935], § 3.

¹¹ Kříž, F. Západočeská a jihočeská regionální organizace. *Úřední list města Plzně*, roč. XIII, č. 13, 1. 7. 1935, s. 194–195.

¹² SOA Plzeň, NSZ Plzeň, kart. 10, inv. č. 42, spisová registratura NSZ, 1939, dotazník o dosavadní práci a nových úkolech národohospodářských sborů [1939].

Bedřich Klier, továrna na výšivky a záclony, Kraslice

Jan VAŇATA

Rozvoj textilní výroby v Krušnohoří je úzce spjat s výnosnou těžbou stříbra, mědi, cínu a jiných rud a s rozkvětem zdejších horních měst. Domácká výroba výšivek a krajek představovala významnou ekonomickou činnost žen místních horníků, sezónně celých rodin. Ohnisko krušnohorské textilní výroby se nacházelo mezi Plavnem (Plauen), Saskou Kamenicí (Chemnitz), Sokolovem, Karlovými Vary a Chomutovem. Hlavní střediska zdejší textilní výroby ležela v okolí saského Annabergu a na české straně Krušných hor mezi Kraslicemi a Vejprty. Prodej prýmků, krajek a výšivek, jehož počátky lze doložit již v 2. polovině 17. století, byl uskutečňován především prostřednictvím saských faktorů. Na začátku 18. století mezi ně pronikli také obchodníci pocházející z českých zemí, a to především z Jáchymova, Nejdku, Vejprta a Kraslic. Bouřlivý rozvoj výroby výšivek a krajek v 17. a 18. století byl způsoben nejen zvýšenou poptávkou po tomto druhu zboží, ale i skutečností, že toto odvětví nepodléhalo cechovním regulím. S dlouhodobým úpadkem dolování rud v Krušnohoří stoupá význam zdejší textilní výroby, která pro řadu místních obyvatel zůstala hlavním způsobem obživy. V 19. století je domácká rukodělná produkce výšivek a krajek postupně vytlačována výrobou strojovou, umožněnou mj. vynálezem bobinetového stroje, patentovaným Johnem Heathcoatem (1783–1861) v roce 1809, a provozovanou v nově vznikajících textilních továrnách, zakládaných velkoobchodníky s textilem. K úplnému vytlačení rukodělné výroby však přesto alespoň do poloviny 20. století nedošlo.¹

V následující stati se nejprve pokusím stručně nastínit historii kraslické továrny na výšivky a záclony Bedřich Klier, dále přiblížím hlavní rysy jejího exportu do zahraničí a v samém závěru pak přistoupím k základní charakteristice archivního fondu.

Firma Klier & Bohland byla založena kraslickými obchodníky Bedřichem (Friedrichem) Klierem a Gustavem Bohlandem dne 15. září 1920 a o 13 dní později byla zapsána jako veřejná obchodní společnost do obchodního rejstříku, vedeného u Krajského soudu v Chebu (sign. A 1034). Předmětem podnikání firmy Klier & Bohland Kraslice se stala výroba výšivek a záclon a obchod s textilem. Oba dva společníci měli stejná práva a mohli samostatně na veřejnosti firmu zastupovat. Avšak již v roce 1924 odchází z firmy jeden ze společníků Gustav Bohland a 6. srpna téhož roku je vymazán z obchodního rejstříku. Veřejná obchodní společnost zanikla a Bedřich Klier se stal jediným majitelem firmy Klier & Bohland.

Dle zápisu v obchodním rejstříku bylo 7. července 1928 změněno dosavadní obchodní jméno firmy na Bedřich Klier, továrna na výšivky a záclony, Kraslice (Friedrich Klier, Stickerei- und Gardinenfabrik, Graslitz).

Vedení firmy i vlastní továrna sídlily v jednopodlažním domě č. p. 241 ve Hřbitovní ulici (Friedhofgasse) v Kraslicích. V objektu továrny v č. p. 239 se nacházel tovární byt, který obýval Bedřich Klier a jeho rodina.

Na základě smlouvy (s účinností od 1. ledna 1929) uzavřené v květnu téhož roku vstoupili do firmy Bedřich Klier Kraslice noví společníci: Augusta Klierová, manželka továr-

níka Bedřicha Kliera, a jeho švagr Ottokar Krätschmer, ředitel továrny. Augusta Klierová a Ottokar Krätschmer byli minoritními vlastníky, každý z nich disponoval 10 % firmy, avšak zastupovat ji na veřejnosti mohl pouze Bedřich Klier. Zápisem výše uvedených skutečností do obchodního rejstříku ze dne 11. července 1929 byla obnovena veřejná obchodní společnost.

V důsledku Mnichovské dohody a ve smyslu říšského zákona o opětovném sjednocení sudetoněmeckých území s Německou říší ze dne 21. listopadu 1938 byla oblast českého Krušnohoří, obývaná převážně německým etnikem, odtržena od Československé republiky a přičleněna Říši.

Dne 23. října 1939 byla firma Bedřich Klier Kraslice podle všeobecného nařízení říšského ministra spravedlnosti z 27. března 1939 nově zanesena do obchodního rejstříku pod spisovou značkou 8 HR A 50 – Graslitz. Zůstal nezměněn název a předmět podnikání i vzájemné postavení společníků.

V roce 1940 opustil společník Ottokar Krätschmer firmu Bedřich Klier Kraslice a 27. března téhož roku byl vymazán z obchodního rejstříku. Důvody, které jej vedly k odchodu z firmy, nejsou zcela jasné a dochované archiválie příslušného archivního fondu žádné vysvětlení neposkytují. Přesto však i další životní osudy Ottokara Krätschmera zůstaly nadále úzce spjaty s továrnou na výšivky a záclony Bedřich Klier, a to i v poválečném období. Tehdy byl zařazen mezi tzv. nepostradatelné Němce a vyjmut z odsunu. V roce 1947 odchází na Moravské Slovácko, kam byla firma Bedřich Klier přestěhována.

V roce 1944 se novou společnicí manželů Klierových na základě smlouvy uzavřené 31. srpna téhož roku stala jejich dcera Anna Lotte Faulhaberová, účetní v Kraslicích. Friedrich Klier zůstal majoritním vlastníkem (65 %), jeho dcera Anna Lotte vlastnila čtvrtinu firmy Bedřich Klier Kraslice a také měla společně s otcem právo ji zastupovat na veřejnosti. Augusta Klierová držela zbývajících 10 %. Dne 7. září 1944 byly tyto nové skutečnosti zapsány do obchodního rejstříku vedeného u Úředního soudu v Chebu (Amtsgericht in Eger).

Porážka nacistického Německa a obnova Československé republiky v jejích předmnichovských hranicích znamenala zvrat v politickém, ekonomickém a sociálním postavení německého obyvatelstva Sudet, znovu připojených k Československu. Ústavním dekretem prezidenta republiky č. 33/1945 Sb., o úpravě československého státního občanství osob národnosti německé a maďarské, ze dne 2. srpna 1945 ztratili téměř všichni Němci žijící na území ČSR československou státní příslušnost.

Firma Bedřich Klier, továrna na výšivky a záclony, Kraslice byla ve smyslu dekretu prezidenta republiky č. 5/1945 Sb., o neplatnosti některých majetkově-právních jednání z doby nesvobody a o národní správě majetkových hodnot Němců, Maďarů, zrádců a kolaborantů a některých organizací a ústavů, ze dne 19. května 1945 a na základě výměru

¹ PROŠKOVÁ, Iva, VONDRUŠKOVÁ, Alena. *Krajkářství*. Praha: Grada Publishing, 2004.

Okresní správní komise v Kraslicích čj. 536/Sk/45 ze dne 30. srpna 1945 dána pod národní správu (Zápis v obchodním rejstříku ze dne 14. října 1945).

Prvním národním správcem a také jediným Čechem ve firmě byl jmenován podle výše zmíněného výměru Okresní správní komise v Kraslicích Jiří Vlček, technický a administrativní úředník, odborník na zpracování jemných tkanin, bývalý nákupčí a umělecký návrhář u firmy Alfred Braun & Co. Praha. Avšak již na jaře následujícího roku byl Jiří Vlček na vlastní žádost z funkce národního správce odvolán a vystřídal ho Karel Polák, jmenovaný výměrem Okresní správní komise v Kraslicích čj. 2252/46/W ze dne 7. března 1946.

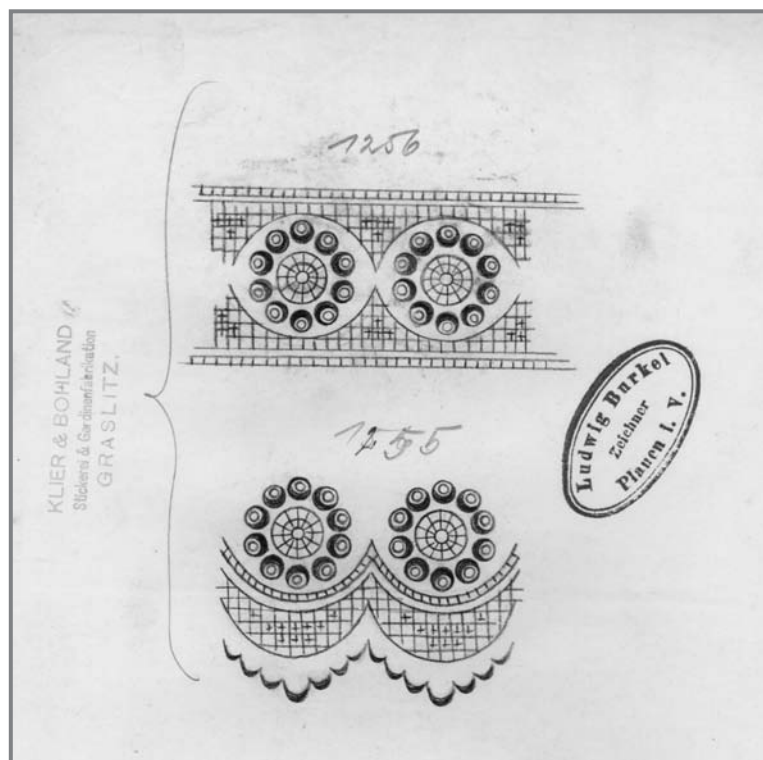
Firma Bedřich Klier se zaměřovala na výrobu ručně i strojově vyšívaných stór (tj. stahovacích záclon přes celé okno), záclon, příkrývek, ložního a stolního prádla a ručních výrobků s benátskou výšivkou a ze síťoviny. Vyšívání představovalo základní výrobní činnost firmy. Umělé hedvábí a bavlněná příze používaná při výrobě stolních a ložních souprav, kapesníků a záclon byly zpracovávány na vyšívacích strojích značky Adler a Dürrkopp. K úpravě umělého hedvábí, bavlněných a vlněných přízí sloužily také vyšívací šifly pantografy určené k výrobě záclon a tvorbě výšivek. Specifické technologické postupy byly prováděny na tamburovacích a ažurovacích strojích.

Na samotné výrobě se podíleli nejen tovární dělníci, kteří představovali necelou polovinu všech zaměstnanců firmy, ale i domácí dělníci, jejichž počet se měnil v závislosti na ročním období a na množství zakázek. Stav domácích dělníků se pravidelně zvyšoval v zimních měsících, především v lednu a únoru. Celkově zaměstnávala firma Bedřich Klier, továrna na výšivky a záclony, Kraslice průměrně mezi 40–100 pracovníky, a to jak v předválečném období, tak za národní správy.

V roce 1942 založil Bedřich Klier Podpůrný spolek zaměstnanců firmy Bedřich Klier, továrny na výšivky a záclony v Kraslicích (Unterstützungsverein für Gefolgschaftsmitglieder der Firma Friedrich Klier, Stickerei- und Gardinenfabrik in Graslitz), jehož se stal prvním předsedou. Dne 27. dubna 1942 byly stanovy spolku schváleny vládním prezidentem v Karlových Varech a o týden později byl spolek pod č. 91 zapsán do spolkového rejstříku (Vereinsregister).

Postavení německého obyvatelstva, zbaveného československého státního občanství, se stalo v poválečných letech velmi tíživým. Němečtí zaměstnanci byli podrobeni osobním omezením v místě bydliště i při práci. Jejich mzdy podléhaly 20% srážce a v hotovosti jim byla vyplácena pouze částka 2000 Kčs (Vyhláška ministerstva vnitra č. 749/1946 Sb., již se doplňuje vyhláška ministerstva vnitra č. 500/1945 Sb., o směrnících k provedení dekretu prezidenta republiky č. 71/1945 Sb., o pracovní povinnosti osob, které pozbyly československého státního občanství). A také potravinové přiděly byly nižší než u československých občanů.

Podle stanoviska československé vlády neměly lokální transfery narušovat průmyslovou výrobu a dopravu, přesto však postupný odsun německého obyvatelstva v letech 1946–1947 a nedostatečné znovuosidlování pohraničí způsobily národním správám řadu problémů. Spor o tzv. nepostradatelné Němce a jejich vyjmutí z odsunu získal velmi záhy i svoji politickou dimenzi. Zájmy představitelů správních orgánů se dostávaly do ostrého střetu s požadavky národních správ, zodpovědných za plynulý chod podniků a podporovaných ve svém úsilí hospodářskými skupinami a komorami. V nadcházejících volbách v květnu 1946 se situace v souvislosti se stranickým soupeřením v rámci Národní fronty, především mezi Komunistickou stranou Československa a Československou stranou národně socialistickou, ještě více radikalizovala i v pohraničí.

Návrhy dekorů č. 1236, 1239 (protější strana), 1255 a 1256 (vpravo), cca 1920–1928. Ludwig Burkel, tužka, pauzovací papír

Dle zprávy ze dne 26. července 1946 zaslané Okresnímu národnímu výboru v Kraslicích bylo ve firmě Bedřich Klier zaměstnáno 58 osob německé národnosti, z nichž 24 pracovalo v podniku, 3 v kanceláři a ostatní byli domácími dělníky. Pouze 7 z nich obdrželo legitimace o nepostradatelnosti a bylo vyjmuto z odsunu. V září téhož roku klesl jejich počet na 16 podnikových a 29 domácích dělníků.²

V souvislosti s úbytkem německých pracovních sil rozhodla československá vláda o provedení klasifikace průmyslových podniků v pohraničí a o jejich rozdělení do kategorií A až C. Provoz podniků kategorie C měl být dočasně zastaven či zcela likvidován, v případě podniků kategorie B, ponechaných jako výrobní rezervy, měla být výroba přeložena na Slovensko nebo do tzv. hospodářsky slabých krajů republiky. Podniky zařazené do kategorie A měly být zachovány a úbytek pracovních sil měl být nahrazen novými příchozími z vnitrozemí.³

Firma Bedřich Klier se dostávala do problémů podlamujících její hospodářské postavení nejen v souvislosti se ztrátou svých německých zaměstnanců, ale i nedostatečným zásobováním surovinami a materiálem, příznačným pro československou poválečnou ekonomiku.

V rámci klasifikace podniků byla firma Bedřich Klier, továrna na výšivky a záclony, Kraslice zařazena do skupiny podniků A, avšak již v prosinci 1946 jí byl ministerstvem průmyslu zastaven příděl surovin a nařízeno ukončení výroby. Na základě výměru ministerstva průmyslu čj. II/6-144.040/47 ze dne 7. května 1947 byla firma Bedřich Klier z důvodu industrializace hospodářsky slabých krajů republiky přemístěna

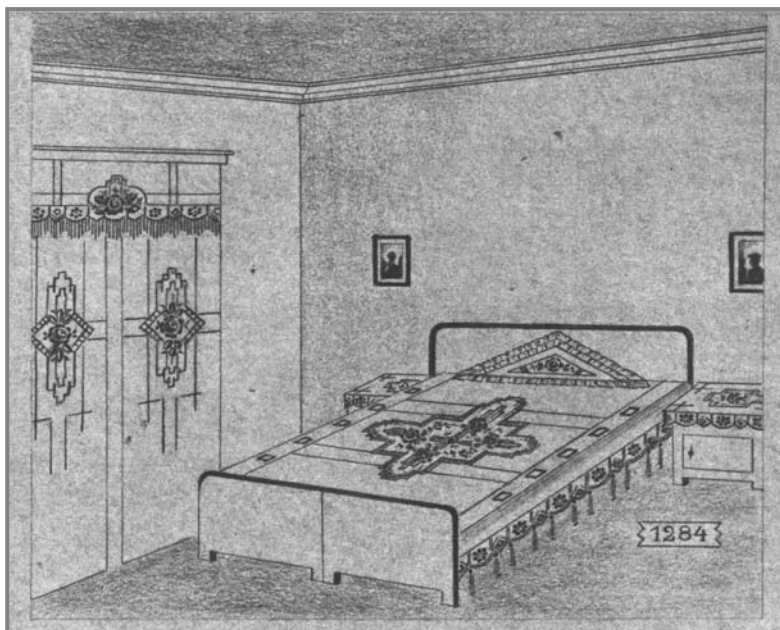
z Kraslic do Násedlovic v politickém okrese Kyjov a soudním okrese Ždánice, kde jí byly přiděleny hospodářské budovy bývalého velkostatku (č. p. 37), které však bylo nutno adaptovat pro potřeby průmyslového podniku. Stěhování firmy, včetně strojů, probíhalo postupně od března 1947 a bylo ukončeno k 30. září 1947. Téměř veškerý nemovitý majetek byl k tomuto datu převeden na Místní národní výbor v Kraslicích. Přerušená výroba byla znovu zahájena 22. listopadu 1947. Dne 14. ledna 1948 nový výměr ministerstva průmyslu čj. I/2-336.549/47 zrušil předchozí výměr téhož ministerstva (čj. XIV/1-333.102/46 ze dne 14. prosince 1946) o ukončení výroby.

Dne 13. března 1948 byl dekretem Okresního národního výboru v Kyjově čj. 1514/7-VI/11 odvolán Karel Polák z funkce národního správce firmy Bedřich Klier v Násedlovicích a národní správou byla pověřena Továrna krajek a tylu, n. p., Letovice. Dosavadní národní správce Karel Polák vedl firmu Bedřich Klier i nadále jako zmocněnec národního podniku. Dne 4. června 1948 byl vystřídán Jaroslavem Kolářem. V době převzetí funkce zmocněnce národního podniku Jaroslavem Kolářem bylo ve firmě Bedřich Klier zaměstnáno 12 mužů, 42 žen a asi 20 domácích dělnic.

Vyhláškou ministra průmyslu č. 1974/1948 ze dne 29. července 1948 (s účinností od 1. ledna 1948) byla konfiskována firma Bedřich Klier, továrna na výšivky a záclony, se sídlem v Násedlovicích ve smyslu dekretu prezidenta republiky č. 100/1945 Sb., o znárodnění dolů a některých průmyslových podniků, ze dne 24. října 1945 a zákona č. 114/1948 Sb., o znárodnění některých dalších průmyslových a jiných podniků, ze dne 28. dubna 1948 znárodněna a jako závod 7 začleněna do Továren krajek a tylu, n. p., Letovice. Dne 20. dubna 1953 byla firma Bedřich Klier, továrna na výšivky

² Státní oblastní archiv v Plzni (dále SOA Plzeň), fond Bedřich Klier, továrna na výšivky a záclony, Kraslice, (1888) 1920–1948 (1949), i. č. 27.

³ ŘEHÁČEK, Karel, „Nepřátelský“ živnostenský a hospodářský majetek po roce 1945: příspěvek k jeho osudům. *Hospodářské dějiny*, 2009, č. 24, s. 175–220.

Návrh výšivek na ložní prádlo č. 1284. Vzorník firmy Bedřich Klier, továrna na výšivky a záclony, Kraslice, 30. léta 20. století. Autor neuveden, litografie, papír

a záclony, vymazána z obchodního rejstříku vedeného u Krajského soudu v Chebu.

V poválečném období byla firma Bedřich Klier členem Obchodní a živnostenské komory v Chebu a Hospodářské skupiny československého průmyslu textilního a oděvního Ústředního svazu československého průmyslu v Praze.

Vývoz firmy Bedřich Klier do zahraničí dle dochovaných daňových přiznání z let 1938–1948 představoval 2–6 % jejího celkového obrátu.⁴ Odhad, uváděný národní správou v dopise Okresní správní komisi v Kraslicích ze dne 9. dubna 1946⁵ o předválečném exportu do Francie, Egypta, Řecka, USA a západní Afriky o celkovém objemu 33–40 %, se zdá značně nadhodnocený. (Na základě korespondence, dochované ve fondu, lze v tomto období doložit pouze obchodní styky s Egyptským královstvím.) V letech 1938–1945 nacházely výrobky firmy Bedřich Klier své odbytiště mimo území Říše především na Slovensku.

Bezpečněji jsme na základě obchodní korespondence⁶ informováni o vývozu firmy Bedřich Klier až v poválečném období, resp. v letech 1946–1948, kdy bylo obnoveno obchodní spojení s předválečnými zahraničními odběrateli a také byly navázány nové kontakty.

Distribuce výrobků na zahraniční trhy byla uskutečňována prostřednictvím obchodních domů nebo hospodářských komor a kryta prostřednictvím akreditiv poskytnutého odběrateli u některého československého bankovního ústavu. Zpravidla se jednalo o kraslickou filiálku Pražské úvěrní banky.

V červenci 1946 usilovala bulharská firma Nicolas IV. Peynirdjieff ze Sofie o dovoz zboží na kompenzačním základě a nabízela „jako protizboží víno, kořalku, pulpy, hroznovou marmeládu aj.“ Tento návrh však zůstal firmou Bedřich Klier nevyslyšen a ta nadále trvala na exportu svých výrobků pouze na podkladě akreditivu, což se také stalo.

Nejintenzivnější styky udržovala firma Bedřich Klier s britskými obchodními domy, jejichž prostřednictvím pronikaly její výrobky jak do samotného Spojeného království (French & Derrick Londýn; Gale & Mount, Ltd., Londýn), tak do britských

dominií (Austrálie, Indie, Irsko, Jižní Afrika, Kanada) a kolonií (Britská západní Indie, Cejlón, Kypr, Nigérie).

Klíčovým partnerem firmy se stala londýnská společnost L. Guggenheim, Ltd., která zprostředkovala firmě řadu obchodních partnerství v rámci britského impéria (Britská západní Indie, Austrálie) nebo její vývoz sama zajistila, distribuovala její výrobky např. také na Island. Především však s její pomocí navázala mj. kontakt s kodaňskou firmou Sven Kramer, která šířila výrobky firmy Bedřich Klier v severských zemích (Dánsko, Norsko, Švédsko).

Dalšími významnými obchodními partnery firmy se staly jihoafrické obchodní domy a společnosti, především Eugen Klein a Anglo-African Shipping Co., Ltd., Johannesburg.

Obchodní styky udržovala firma také s USA, včetně Portorika, Mexikem a státy Latinské Ameriky (Argentina, Brazílie, Chile, Ekvádor, Kolumbie, Kuba, Paraguay, Venezuela).

Způsob, jakým firma navazovala obchodní kontakty se zahraničními odběrateli, byl ve většině případů shodný. Dochovaná obchodní korespondence dokumentuje poměrně podrobně proniknutí firmy na brazilský trh a lze ji využít jako modelový příklad.

V květnu 1946 se firma nejprve obrátila na československý konzulát v Rio de Janeiro, jemuž představila sortiment výrobků, který nabízí. Československý konzulát ji již následujícího měsíce informoval o možnosti navázání obchodního kontaktu s největší brazilskou firmou v oboru kraje a galantního zboží Jan Jaroň, jejíž majitel byl československý státní příslušník a bývalý legionář ve Francii.

V září téhož roku projevila firma Antonio Cordeiro de Albuquerque Rio de Janeiro zájem o výrobky firmy Bedřich Klier a její zastupování v Brazílii a Argentině. V květnu 1947 obdržela firma Bedřich Klier návrh vzájemné obchodní smlouvy. Otázku, zda smlouva ve znění dochovaném ve fondu byla uzavřena či nikoliv, lze jen obtížně zodpovědět, jistě

⁴ SOA Plzeň, fond Bedřich Klier, továrna na výšivky a záclony, Kraslice, (1888) 1920–1948 (1949), i. č. 24.

⁵ Ibidem, i. č. 27.

⁶ Ibidem, i. č. 48.

však je, že vzájemné obchodní kontakty obou firem nadále pokračovaly. Obchodní korespondence s Brazílií byla vedena ve španělštině a angličtině.

Firma Bedřich Klier vyvážela své výrobky též do Francie, včetně francouzského protektorátu Maroko, Belgie, Nizozemí a Nizozemské západní Indie, Švýcarska, Řecka a Španělska. Obchodní kontakty s Portugalskou republikou nelze bezpečně doložit, ve fondu se dochoval pouze jediný dopis, adresovaný československému velvyslanectví v Lisabonu a představující výrobní sortiment firmy, avšak zdají se nepravděpodobné.

Poměrně silné postavení si firma nadále udržela v oblasti Blízkého východu, především v Egyptě. Zde byla zastoupena obchodními domy Jacques & Leon Cicurel Káhira – Alexandrie a Naoum & Pellegrini Alexandrie. Alexandrijský obchodní dům Naoum & Pellegrini je pravděpodobně asi jediným z obchodních partnerů Bedřicha Klier, který přežil – sic v poněkud pozměněné podobě – až do dnešních dnů. Vývoz firmy Bedřich Klier směřoval také na trhy v Íránu, Iráku, Palestině a Turecku.

Archivní fond Bedřich Klier, továrna na výšivky a záclony, Kraslice po uspořádání a vnitřní skartaci má celkový rozsah 1,09 bm (z původních 1,42 bm) a tvoří jej 19 knih, 5 kartoték, 4 kartony a 105 grafických listů. Archivní materiál pochází z let (1888) 1920–1948 (1949). Archivní fond obsahuje především doklady vymezující právní a majetkové postavení firmy (obchodní smlouvy upravující vzájemné vztahy mezi společnostmi, archiválie k zavedení národní správy, přemístění podniku a jeho začlenění do Továren krajek a tylu, n. p., Letovice, kupní smlouvy, soupisy majetku), oběžníky Obchodní a živnostenské komory v Chebu a Hospodářské skupiny československého průmyslu textilního a oděvního Ústředního svazu československého průmyslu v Praze, archiválie personální agendy zaměstnanců německé národnosti, hlášení národního správce a statistické výkazy. Značnou část fondu tvoří materiál účetní povahy: daňová přiznání, rozvahy a uzávěr-

ky, hlavní pomocné účetní knihy a osobní účty. Ve fondu je zachována obchodní korespondence z let 1937–1947, stejně tak návrhy dekorů a výrobků firmy Klier & Bohland a vzorník z 30. let.

Archiválie vzniklé z činnosti firmy Klier & Bohland Kraslice jsou dochovány v archivním fondu pouze ojediněle. O to cennější je soubor 53 návrhů dekorů a výrobků, které vytvořil plavenský kreslíř Ludwig Burkel ve 20. letech.

Převážná část obsahu archivního fondu Bedřich Klier, továrna na záclony a výšivky, Kraslice pochází z období národní správy této firmy.

Fotografie výšivky, cca 1947

Kovohutě Rokycany

Marie BERKOVCOVÁ

Rokycansko bylo od středověku až do poloviny 19. století jednou z nejvýznamnějších oblastí železářské výroby v Čechách, mělo velmi dlouhou tradici, která se podle písemných dochovaných zpráv datuje od 15. století. Pro vznik železářství skýtal zdejší kraj na tehdejší dobu velmi výhodné podmínky. Zpracování železa v oblasti pokračovalo i v dalších staletích.

Novou etapu ve zpracování kovů představovalo založení Bedřichovy hutě dle návrhu Ing. Gustava Ringela v letech 1871–1872. Šlo o vysokou pec na koks o výšce 16 metrů a objemu 160 kubických metrů. Byla postavena ze skotských kamenů z oblasti Garnkirku. Ringel si do Rokycan přinesl vlastní zkušenosti z podobných továren v Belgii a Vestfálsku. Zřízení hutě probíhalo v období rozmachu podnikání v gründerové atmosféře, souběžně s velkolepými plány Henryho Stroussberga na industrializaci Rokycanska a Zbirožska. Koncem 19. století Bedřichova huť zaměstnávala 124 dělníků, ale i přes úspěšnou činnost se neudržela ve výrobě a práce v ní musela být

z finančních důvodů zastavena. V roce 1902 ji koupil Max Hopfengärtner, který ji nechal zbořit a místo ní zřídil válcovnu. V roce 1930 byla činnost válcovny zastavena a téhož roku byla prodána akciové společnosti Ferra Praha. Do dnešních dnů se z bývalé Bedřichovy hutě nic nezachovalo.¹

Nyní již k samotným předchůdcům Kovohutí Rokycany, jejichž zakladatelem byl Rudolf Hudlický. Železářský závod původně vznikl z malé živnosti 10. srpna 1911. Základ tvořila strojírna s kovárnou a modelárnou, ve kterých 15 dělníků vyrábělo krumpáče, kladiva a sekery. V pětadvaceti letech koupil Hudlický v Hrádku u Rokycan za 16 000 korun od manželů Pechových mlýn. S finanční pomocí pražského knihkupce a nakladatele Jana Otty, jehož schovanku si později vzal za manželku a měl s ní čtyři syny, Hudlický zařídil mlýn

¹ HUČKA, Jan. *Z historie Bedřichovy hutě v Rokycanech*. In: Sborník Muzea Dr. Bohuslava Horáka, Rokycany, č. 9. Rokycany: Muzeum Dr. Bohuslava Horáka, Rokycany, 1997, s. 17–25.

Rudolf Hudlický kolem roku 1910

jako kujnou hutí. Tím byl dán základ druhému významnému podniku v oblasti – železárnám v Hrádku u Rokycan (pozdější Železářny Bílá Cerkev v Hrádku u Rokycan). O tom, že měl Hudlický smysl pro podnikání, svědčí i to, že už před rokem 1911 byl majitelem rokycanského hotelu Merkur a stal se také majitelem pozemku č. katastru 2645 na Pražském předměstí v Rokycanech. Cílevědomým podnikáním byla živnost v krátké době rozšířena na továrnu.

„Slavné ředitelství, postavil jsem na svém vlastním pozemku číslo kat. 2645 o výměře dle pozemního archu /příloha A/ továrnu číslo popisné 285 nalézající se na Pražském předměstí v Rokycanech.“ Těmito slovy začíná dopis, ve kterém Rudolf Hudlický 6. března 1912 žádal blíže neurčený peněžní ústav o půjčku 150 000 korun na rozšíření a náležitý rozjezd nově vybudované továrny. Na daném pozemku byl postupně postaven 30 m vysoký komín, dále byla vybudována strojovna s parním kotlem a elektrickým generátorem, kotelna, modelárna a kovárna se šesti výhněmi. Postavena byla také strojárna se dvěma vrtacími stroji a elektrickým soustruhem, montážní hala, skladiště, vrátnice a kancelář. Vyrábět se začalo od počátku roku 1912. Hudlický měl ještě mnoho plánů (hlavně vybudování slévárny šedé litiny a železniční vlečky), ty se však ukázaly jako nereálné. Hudlickému se nepodařilo včas sehnat potřebné prostředky k dokončení jeho záměrů, situace firmy se zhoršila a byl nucen ji v roce 1914 prodat Edvinu Eisnerovi. Ten podnik dále rozšiřoval o výrobní prostory a zavedl výrobu

hřebíků, drátů, drátěnek a řetězů. Rovněž se mu podařilo to, co měl již Rudolf Hudlický v plánu, a sice vybudování železniční vlečky do závodu. Vyrábělo se především drátěné zboží, a to až do roku 1923, kdy Eisner továrnu prodal.

Celý tovární objekt koupila akciová společnost s názvem Továrna na nábojky a kovové zboží v Rokycanech (Pražské předměstí čp. 285) v čele s Ing. Arturem Steinem s cílem zavést tovární výrobu dělostřeleckých nábojnic. Dne 4. března 1922 se konala ustanovující valná hromada. Výše základního kapitálu činila 5 milionů Kč. První správní rada se skládala z 9 členů. Stroje, zařízení, nástroje a patent k výrobě nábojek v hodnotě 2 milionů Kč byly převedeny od firmy Metallfabrik Leopold Stein v Oedu. Místo hotového placení obdržela uvedená firma 10 000 akcií po 200 Kč.

Již v listopadu 1922 získala akciová společnost zakázku od československé armády na výrobu dělostřeleckých nábojnic. Od té doby se podniku dostalo neoficiálně, ale všeobecně užívané pojmenování Nábojka nebo také Patronka. V roce 1923 byla zahájena výstavba válcovny, rourovny a slévárny. V roce 1925 byla uvedena do provozu elektrická pec AJAX, první toho druhu v Československu, o výkonu 350 kg odlitků za 8 hodin. V květnu 1931 byla zapsána ochranná známka podniku Továrna na nábojky a kovové zboží „R“ v kruhu pod č. 3117 v rejstříku známek Obchodní a živnostenské komory v Plzni. V roce 1932 byla zavedena vysoce efektivní výroba nábytkového kování, záclonových tyčí, dřezů a výrobků leště-

OBCHODNÍ A ŽIVNOSTENSKÁ KOMORA V PLZNI

Rejstřík známek
M-XII folio 121

Číslo 3 1 1 7

CERTIFIKÁT

Datum podání	15. května 1931 v 8 h.
Původně zapsána	-0-
Žadatel	Továrna na nábojky, kovové zboží, a.s. spol., Rokycany
Známka	
Podnik	výroba dělových nábojek, kovového zboží a obchodní zboží, jakož i polotovárky a surovinami uvedenými a jich vývoz v Rokycanech
Žež	skupina I., nábojky a kovové zboží všeho druhu
Poznámka	

Úřad pro zápis známek a vzorků

ČESKOSLOVENSKÁ SOCIALISTICKÁ REPUBLIKA

ÚŘAD PRO PATENTY A VYNÁLEZY

PRAHA

I. DRUHOPIS 0-5621-55

OSVĚDČENÍ

o zápisu ochranné známky kombinované

Úřad pro patenty a vynálezy osvědčuje, že tato známka jest zapsána do rejstříku ochranných známek podle zákona ze dne 28. března 1952 č. 8 Sb. z r. 1952 a nařízení ministra-předsedy státního úřadu plánovacího ze dne 15. dubna 1952 č. 15 Sb. z r. 1952 pod čís. rejstříku

1 5 2 3 7 0

V Praze dne 20. října 1972.

za předsedu:

Certifikát Obchodní a živnostenské komory v Plzni z 15. května 1931 na ochrannou známku Továrny na nábojky a kovové zboží Rokycany a o pětícípou hvězdu „polepšená“ ochranná známka na osvědčení Úřadu pro patenty a vynálezy z 20. října 1972

ných a poniklovaných. Převážná část této výroby byla exportována hlavně do Holandska, Švédska, Anglie a Palestiny.

Do provozu byla uvedena samostatná dílna drátovny, kde se vyráběly měděné dráty, kapacita výroby drátu o průměru 1 mm byla 100–120 kg za 8 hodin, výrobní náklady činily 8 Kč na 1 kg a prodejní cena byla 15 Kč za 1 kg. V té době již pracovalo v závodě na 300 zaměstnanců, z toho 9 mistrů a 8 úředníků. Průměrný výdělek činil 360 Kč za týden.

V roce 1935 byla zavedena výroba topných měděných radiátorů typu OEDERLIN ve švýcarské licenci, pro zajímavost uvedme, že za licenční práva zaplatila akciová společnost jednorázově 5000 švýcarských franků a od poloviny roku 5 % z ročního obrátu, nejméně však 2000 švýcarských franků. Předností těchto radiátorů byla velmi rychlá a vysoká výhřevnost.

Rok 1937 lze považovat za začátek slévárenské výroby, neboť byla zavedena výroba kluzných ložisek s výstlkou z olovnaté bronze, a to v licenci firmy Admos v Berlíně. Ložiska byla dodávána automobilovému a leteckému průmyslu a pro železniční vagony. V roce 1938 bylo vyrobeno 4000 kusů a již následující rok se jejich výroba zdvojnásobila. V čer-

venci 1939 byli ve firmě jmenováni dva němečtí správci (tzv. Treuhänder).² V souvislosti s válkou se vyráběly při dvanácti-hodinové pracovní době především nábojky, zpočátku převážně mosazné, později se podnik z úsporných důvodů vrátil k výrobě vinutých železných nábojnic. Čistý zisk dosáhl v roce 1942 rekordní výše 5 844 422 korun.³

Rozšiřováním výroby nábojnic docházelo postupně k zastavení výroby spotřebního zboží. Byla zrušena výroba měděných polotovarů, zákaz vyrábět z mědi postihl v roce 1940 i výrobu měděných radiátorů OEDERLIN. Po osvobození byl jmenován Městským národním výborem v Rokycanech ředitelem Nábojky František Mašek a zabavený majetek byl dán pod národní správu Zbrojovky Brno. Po válce musel podnik zcela změnit výrobní program. Opustil zbrojní produkci a soustředil se na výrobu niklových polotovarů a dále plechů, pásů, tyčí a trubek z mědi, bronzu a mosazi, nábytkového kování a kluzných ložisek. Rovněž byla zavedena výroba samomazných pouzder.

Dnem 1. ledna 1946 se stala továrna závodem národního podniku Kovohutě, Praha II, v té době tu již pracovalo 563 zaměstnanců a bylo definitivně rozhodnuto, že v Kovohutích Rokycany zůstane výroba ložisek a že bude postavena nová hutní a ložisková slévárna, jež byla dána do provozu v roce 1950. Dne 5. září 1949 požádali zaměstnanci rokycanského závodu o přejmenování na Kovohutě Gustava Klimenta, zanikl tak původní název Továrny na nábojky a kovové zboží.

² Státní oblastní archiv v Plzni, fond Krajský soud v Plzni, karton 1 022, firemní spis sign. B II 73, výpisy Krajského soudu v Plzni.

³ FAJT, Jindřich. *Sedmdesát let historie n. p. Kovohutě G. Klimenta v Rokycanech, nositele řádu práce, 1911–1981: diplomová práce*. Plzeň: Pedagogická fakulta v Plzni, 1982. *Ekonomika a řízení pod vlivem německé okupace*, s. 73.

*Tovární hala Kovohutí Rokycany včetně nevzhledného okolí závodu, 80. léta 20. století
Vpravo: Hlavní brána Kovohutí Gustava Klimenta v Rokycanech z propagačního materiálu k 70. výročí založení podniku, 1986*

Přejmenování mělo být poctou tehdejšímu ministru těžkého průmyslu Gustavu Klimentovi.

Na základě § 4 a § 7 zákona č. 103/1950 Sb., o národních podnicích průmyslových, zřídil ministr průmyslu listinou ze dne 16. 12. 1950 čj. 161939/50-V-IV-1 národní podnik s názvem Kovohutě Gustava Klimenta, národní podnik, Rokycany a podle § 33 odst. 3 téhož zákona jej podřídil generálnímu řediteli Spojených Kovohutí Praha s účinností od 1. 1. 1951. Předmětem činnosti nového rokycanského národního podniku byla výroba tyčí a trubek z mědi a bronzu, polotovarů z niklu, kadmiových anod, motorových ložisek, celobronzových pouzder a mosazných kotoučů. Pod označením „mosazné výlisky“ byly i nadále vyráběny nábojnice. V té době pracovalo v národním podniku 679 pracovníků, z toho 318 žen. Generální ředitel hutí jmenoval prvním ředitelem národního podniku Kovohutě Antonína Nováka. Do roku 1993 se vystříдалo ve vedení Kovohutí Rokycany deset podnikových ředitelů (devět v národním podniku a jeden v podniku státním).⁴

V roce 1951 byla hutní a ložisková slévárna s jednou vysokofrekvenční, čtyřmi nízkofrekvenčními a dvanácti plynovými pecemi pro slitiny mědi a niklu na odlévání ložisek již v plném provozu. Celková kapacita výroby dosahovala 600 tisíc kusů ročně. V témže roce byly uvedeny do provozu moderní šatny, závodní kuchyně, ordinace pro závodního všeobecného a zubního lékaře, to vše v hodnotě 2 miliony Kč. V roce 1952 po vybudování obrabny ložisek se zvýšil objem výroby na čtyřnásobek. Rok 1953 byl nejen rokem měnové reformy, ale též organizačních reforem v Kovohutích. Na základě směrnic ministerstva hutí a dolů byla v Rokycanech zastavena výroba nábytkového kování, která byla přesunuta do národního podniku Sfinx v Českých Budějovicích. V následujícím roce byla zahájena výroba kovarových plechů a do provozu byla uvedena svobodárna. V roce 1955 skončila výroba nábojnic a z důvodu požáru v oddělení pouzder došlo i ke zrušení výroby samomazných pouzder. V září téhož roku byla pod č. 152370 v rejstříku Úřadu pro patenty a vynálezy v Praze zaregistrována kombinovaná ochranná známka národního podniku Kovohutě Gustava Klimenta v Rokycanech, k původ-

nímu „R“ v kruhu byla přidána do horní části pěticípá hvězda. V roce 1957 byla rekonstruována rekreační chata na Špičáku v Železně Rudě a před hlavní branou Kovohutí zřízena železniční zastávka Rokycany-předměstí. Šlo jen o plechový přístavek bez architektonických ambic, zastávka však odrážela rostoucí zaměstnanost v podniku a s tím související nárůst dojíždění za prací z okolních vesnic. V roce 1959 byla dokončena dlouholetá výstavba 114 bytových jednotek.

Ve své době velmi významnou kapitolu v dějinách podniku představuje jeho účast v soutěžích o čestné prapory. Ve II. pětiletce (1956–1960) podnik získal hned čtyři rudé prapory a mimo jiné dvě čestná uznání, dvě standarty ROH a Prapor Spojených Kovohutí. Zvláště pak si podnik cenil Řádu práce, propůjčeného prezidentem Československé socialistické republiky 18. prosince 1961.

V letech 1960–1969 se uskutečnila I. etapa rekonstrukce podniku, do které podnik investoval přes 4 miliony Kčs. Do provozu byla uvedena ložisková slévárna s výrobou tenkostěnných ložisek. Pro hutní výrobu byla instalována zařízení na odlévání drátu, trub a zařízení pro tažení drátu. Z modernizace podniku v tomto období stojí za zmínku zahájení činnosti laboratorů a vývoje a zakoupení japonské dvacetiválcové stolice typu Yoshida na výrobu speciálních plechů. Zrekonstruována byla i železniční vlečka, sklady a kotelna s již zmíněným třicetimetrovým komínem, který dodnes slouží jako nosič antén. V těchto letech bylo postaveno rekreační středisko Hracholusky.

V letech 1970–1980 byl zahájen provoz zařízení na zploštění mosazného drátu pro výrobu zdrhovadel a vakuové tavicí pece Scott Vac na výrobu celobronzových pouzder. Dále

⁴ Státní oblastní archiv v Plzni, fond Kovohutě Rokycany, n. p., s. p., i. č. 29, výpisy z obchodního rejstříku.

⁵ Potrubní pošta je dopravní systém, v němž jsou zásilky v pouzdrech pneumaticky dopravovány speciálním potrubím, rychlost dopravy dosahovala až 10 m/s. První městská potrubní pošta byla vybudována v Londýně v roce 1853 na základě vynálezu Denise Papina. Pražská potrubní pošta byla pro veřejnost zprovozněna 4. března 1899. Tehdy tato linka spojovala Hlavní poštu v Jindřišské ulici s poštovním úřadem na Malém Městě v domě u Rottů. Později byla prodloužena až na Pražský hrad. Trasa měřila přes 5 km a v dalších letech se rozrostla až do celkové délky 60 kilometrů. Za druhé

Výrobní hala válcovny, 80. léta 20. století

podnik započal s výrobou na válcovacích stolicích duo Bühler a kvarto Bühler a zakoupil automat na zkružování bronzových pásů. Zprovozněné výpočetní středisko dostalo počítač EC 1021 a byla dána do provozu vzduchová potrubní pošta, spojující pracoviště sléváren a laboratoří.⁵ V tomto období byla ukončena i stavba mateřské školky pro 90 dětí.

V osmdesátých letech dochází k II. etapě rekonstrukce podniku, která se týkala převážně válcovny niklových slitin. Byla to jedna z největších rokycanských staveb, která se nacházela ve středu továrního areálu a z jihu do ní ústila železniční vlečka. Zvyšující se požadavky na jakost výrobků si vyžádaly postupné vybavování laboratoří a zkušebny moderním analytickým zařízením, např. elektronovým mikroskopem BS 301 nebo kvantometrem.

Kovohutě Rokycany byly v té době ve státě monopolním výrobcem speciálních hutních materiálů na bázi niklu, niklových slitin a mědi. V podniku se soustřeďovala základní výroba ve válcovně, rourovně, drátovně a ve výrobě pouzder, ale hlavně v hutní a ložiskové slévárně. Hutní slévárna sloužila k odlévání čepů do kovových kokil chlazených vodou, metodou plynulého lití se odlévaly tyče, dráty a trubky. Odlitky sloužily jako výchozí polotovary pro další zpracování ve válcovně, rourovně a drátovně. Nejmenší odlitek vážil 150 kg a největší až 1200 kg. Ložisková slévárna byla zas zaměřena na odlévání ložiskových pouzder kluzných ložisek, která se používala v automobilovém průmyslu pro diesel motory lokomotiv a lodí. Nejmenší odlitek vážil 1 kg a největší 50 kg.

K 70. výročí založení podniku v roce 1981 se součástí oslav stala i výstava „Historie, dnešek a perspektiva rozvoje

světové války sehrála potrubní pošta důležitou úlohu při zásobování obléhané budovy rozhlasu. Veřejnosti sloužila až do roku 1945, pak ji využívaly už jen instituce. V současnosti již potrubní pošta pozbyla významu, protože pro dopravu informací je efektivnější elektronická forma přenosu, ale stále nachází uplatnění ve zdravotnictví. Nemocnice v Motole dopravuje potrubní poštou rentgenové snímky a vzorky krve. Ještě donedávna byla používána i na Úřadě České vlády. *Masarykův slovník naučný: lidová encyklopedie všeobecných vědomostí*. Díl 5. N–Q. Praha: Československý kompas, 1931, s. 767. SKALICKÝ, Jaroslav. Potrubní pošta. *Země světa*, 2009, roč. 8, č. 8, s. 48–49.

výroby speciálních materiálů na bázi niklu a mědi“, otevřená pro širokou rokycanskou veřejnost ve výstavní síni Městského kulturního střediska v Rokycanech. Národní podnik se prezentoval také v seriálu, který uveřejnilo několik čísel Hlasu Rokycanska. Podnik zakoupil doškolovací středisko v Lomech u Kokašic s pionýrským táborem. Z fondu kulturních a sociálních potřeb byl v roce 1982 pořízen podnikový autobus pro přepravu vlastních zaměstnanců. V této době pracovalo v Kovohutích Gustava Klimenta v Rokycanech 1104 zaměstnanců, což byl největší počet zaměstnanců od vzniku podniku.

Ke dni 30. června 1989 byl rozhodnutím federálního ministerstva hutnictví, strojírenství a elektrotechniky ze dne 26. června 1989 č. 26/1989 zrušen národní podnik Kovohutě Gustava Klimenta Rokycany a současně byl tímto rozhodnutím k 1. červenci 1989 zřízen státní podnik Kovohutě Gustava Klimenta Rokycany. Na státní podnik přešla všechna práva a povinnosti zrušeného národního podniku a na základě rozhodnutí místopředsedy vlády ČSSR č. 36/1989 ze dne 28. září 1989 mu bylo přiděleno jmění v rozsahu 334 214 000 Kčs. Jeho ředitelem byl jmenován Ing. Josef Dvořák. Předmětem činnosti státního podniku zůstávala i nadále výroba polotovarů a dílů z neželezných kovů a speciálních slitin, kluzných ložisek a pouzder. V dubnu 1990 otevřel podnik ve svém areálu vlastní prodejnu, která zajišťovala prodej celého výrobního sortimentu.

Ve smyslu rozhodnutí ministra průmyslu ČR č. 368/1992 ze dne 14. května 1992 byl změněn dosavadní název podniku Kovohutě Gustava Klimenta Rokycany na Kovohutě Rokycany, s. p. Podnik zahájil vývoz mosazných drátů do USA. Vzhledem ke snižování zakázek však došlo na počátku 90. let k postupnému rušení dělnických profesí, např. v ložiskové slévárně, rourovně, drátovně, později se snižovaly i stavy technicko-hospodářských pracovníků. Státní podnik byl zařazen do privatizace a dnem 1. září 1993 vznikla akciová společnost Kovohutě Rokycany.

Vlastní státní podnik zanikl výmazem z obchodního rejstříku k 13. únoru 1995, když se podařilo vypořádat veškerý jeho majetek nepřevedený na akciovou společnost.

Bibliografie archivářů Státního oblastního archivu v Plzni za rok 2009

BERKOVCOVÁ Marie

Archivní fond Krajka, n. p., s. p., Kraslice a jeho pořádání. *Ročenka Státního oblastního archivu v Plzni 2008*, Plzeň, 2009, s. 124–128.

BRETLOVÁ Marie

Zaniklá vesnice Grafenried ve světle archivních pramenů. *Ročenka Státního oblastního archivu v Plzni 2008*, Plzeň, 2009, s. 78–85.

EISENHAMMER Miroslav

Karel Foud – Josef Syrový, Muži pplk. Sítka. Kombinovaný oddíl Čs. samostatné obrněné brigády v Kyšicích v květnu 1945. *Minulostí západočeského kraje*, 2009, roč. 44, s. 464–466 (rec.).

HALLA Karel

Město Cheb ve středověku. In *Umění gotiky na Chebsku: gotické umění na území historického Chebska a sbírka gotického sochařství Galerie výtvarného umění v Chebu*. Cheb, 2009, s. 13–39.

Způsoby organizace a proměny sochařského řemesla v Chebu. In *Umění gotiky na Chebsku: gotické umění na území historického Chebska a sbírka gotického sochařství Galerie výtvarného umění v Chebu*. Cheb, 2009, s. 111–123. (Spoluautorství Michaela Ottová, Aleš Mudra)

HRACHOVÁ Hana

Intelektuál a hudba: příspěvek k dějinám hudby v raně novověkých Rokycanech. *Documenta Pragensia*, Praha, 2008, roč. 27, s. 599–651. (Spoluautorství Kateřina Mařová)

Litovat nechci, nebudu a vlastně ani nesmím. *ČAS v roce 2008: ročenka České archivní společnosti*, Praha, 2009, s. 88–101. (Spoluautorství Jiří Smitka)

Mešenská akce aneb budování socialismu na Rokycansku. *Ročenka Státního oblastního archivu v Plzni 2008*, Plzeň, 2009, s. 118–124.

Okres Tachov na starých pohlednicích. *Muzeum: Muzejní a vlastivědná práce*, 2008, roč. 46, č. 2, s. 59–62.

Rokycany 1110–2010. Rokycany, 2010. 142 s.

Seminář západočeských archivářů v Kašperských Horách. *ČAS v roce 2008: ročenka České archivní společnosti*, Praha, 2009, s. 70–72.

Společenská rubrika. *ČAS v roce 2008: ročenka České archivní společnosti*, Praha, 2009, s. 138–139.

Výstava 420 let povýšení Rakovníka na město královské. *Archivní časopis*, 2009, roč. 59, č. 1, s. 60–61.

HUBKA Petr

Plasy a Metternichové. In *Metternich a jeho doba: sborník příspěvků z konference uskutečněné v Plzni ve dnech 23. a 24. dubna 2009*. Plzeň, 2009, s. 73–77.

KINKOROVÁ Radka

Na Svatovavříneckou pouť v r. 1939 mířily desetitisíce lidí. *Domažlický deník*, 2009, č. 187, s. 3.

Pláč Chodska: příspěvek ke studiu hospodářských a sociálních poměrů na Domažlicku v období záboru části Chodska. *Ročenka Státního oblastního archivu v Plzni 2008*, Plzeň, 2009, s. 99–108.

Spolek pro postavení pomníku Mistra Jana Husa. *Staňkovsko*, 2009, č. 84, s. 5.

Stravovna ve Staňkově. *Staňkovsko*, 2009, č. 81, s. 8.

KNETLOVÁ Hana

Chebská komenda křižovníků s červenou hvězdou za komturství Georga Runnera z Chvalšín (1609–1632). Praha, 2009. Diplomová práce na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy.

KOLÁŘ Petr

Nejvýznamnější donátor a mecenáš renesanční a humanistické kultury na Plzeňsku: 500 let od narození Floriána Gryspeka z Gryspachu. *Minulostí západočeského kraje*, 2009, roč. 44, s. 35–72.

Scamna super Misam 1. *Minulostí západočeského kraje*, 2009, roč. 44, s. 478–480 (rec.).

MARÍK Antonín

Hospodářský úřad regulovaného magistrátu (Anwaltschaft). In *XVIII. historický seminář Karla Nejdla*. Karlovy Vary, 2009, s. 62–79.

Kostel Nanebevstoupení Páně Karlovy Vary-Stará Role. Karlovy Vary, 2009. 61 s.

NOVOTNÁ Markéta

Bezdruzice 550 let od povýšení na městečko: minulost ve svědectví dokumentů. Domažlice, 2009. 127 s.

Chodský újezd 1359–2009: 650 let od první písemné zmínky: pohled do historie obce. Domažlice, 2009. 51 s.

Křivce: 790 let od 1. písemné zmínky. Domažlice, 2009. 6 s.

Příběh archiválie: plánská Sauersickova kronika. *Ročenka Státního oblastního archivu v Plzni 2008*, Plzeň, 2009, s. 92–99.

MAREŠOVÁ MARIE

Památník Hermana ze Salzy. In *Bohemikální erbovníky a heraldické památníky II* [CD-ROM]. Praha, 2009. (Spoluautorství Jakub Mírka, v tisku)

Prameny hospodářské provenience z fondů Rodinný archiv Auerspergů, Hřebený a Ústřední správa Auerspergů, Hřebený a možnosti jejich využití pro dějiny žen. *Ročenka Státního oblastního archivu v Plzni 2008*, Plzeň, 2009, s. 85–92.

Rodová paměť a „sebeprzedstavení“ v podání Kryštofa Václava z Nostic (1648–1712): příspěvek k reprezentačním strategiím barokní slezské šlechty. In *Slezsko – země Koruny české: historie a kultura 1300–1740*. Díl A. Praha, 2008, s. 347–374. (Spoluautorství Jiří Kubeš, Pavel Panoch)

MATUŠKOVÁ Martina

Katolická akce – okresní výbor Plasy. *Ročenka Státního oblastního archivu v Plzni 2008*, Plzeň, 2009, s. 109–118.

MÍRKA Jakub

Falešné erbovní listiny rodu Ceschi ze Santa Croce a Mayerů z Benigshoffenu. In *Nobilitace ve světle písemných pramenů*. Ostrava, 2009. (V tisku)

Památník Hermana ze Salzy. In *Bohemikální erbovníky a heraldické památníky II* [CD-ROM]. Praha, 2009. (Spoluautorsví Marie Marešová, v tisku)

PELEŠKA Michal

Vývoj matričního zápisu s konkrétními příklady na matrikách farního obvodu Budětice. *Ročenka Státního oblastního archivu v Plzni 2008*, Plzeň, 2009, s. 71–77.

ROM Karel

Kostelu českobratrského evangelického sboru bude 75 let. *Kralovický obzor*, 2009, roč. 19, č. 5, s. 3.

Krátce z historie Bukoviny, Hradecka, Řemešína a Trojan ... *Kralovický obzor*, 2009, roč. 19, č. 2, s. 3.

ŘEHÁČEK Karel

„Majitel strany“: kritika Kramářova vedení národní demokracie z pozůstalosti senátora Eduarda Šimka. In *Karel Kramář (1860–1937): život a dílo, Moderní dějiny – Suplementum 2*, Praha, 2009, s. 531–541.

„Nepřátelský“ živnostenský a průmyslový majetek po 1945: příspěvek k jeho osudům. *Hospodářské dějiny/Economic history*, Praha, 2009, roč. 24, s. 175–217.

Pět zapomenutých: osobnosti plzeňského veřejného života přelomu 19. a 20. století. Plzeň, 2009. 115 s.

Úřady veřejné žaloby v obvodu Zemského soudu v Chebu a jejich personální obsazení v letech 1938–1945. *Sborník Muzea Karlovarského kraje*, Cheb, 2009, roč. 17, s. 185–199.

Závěr života defraudanta a podvodníka JUDr. Karla Zajíčka (1934–1937): k jedné společenské aféře prvorepublikového Ostravska. *Vlastivědný věstník moravský*, Brno, 2009, roč. 61, č. 2, s. 194–198.

SÝKOROVÁ Lenka

Materiály k dějinám Židů ve Státním okresním archivu. In *Židé v Čechách 2: sborník ze semináře konaného v září 2008 v Nýrsku*. Praha, 2009, s. 96–102.

Studijní pobyt v Archivu spisů o vyrovnání břemen v Bayreuthu. *Archivní časopis*, 2009, roč. 59, č. 2, s. 171–176.

VÁŇOVÁ Ladislava

Klatovy. Klatovy, 2009. 104 s. (Spoluautorství Pavel Hubený, Karel Mráz)

VETRÁK Miroslav

Názvy obcí. *Tachovský deník*, 2009, roč. 18, č. 7–293. (Seriál 50 článků)

Názvy obcí. *Tachovská jiskra*, 2009, roč. 19, č. 1–25. (Seriál 25 článků)

Psalo se před sto lety. *Tachovský deník*, 2009, roč. 18, č. 3–296. (Seriál 50 článků)

Psalo se před sto lety. *Tachovská jiskra*, 2009, roč. 19, č. 1–27. (Seriál 27 článků)

VLASÁK Vladimír

Malá vesnice je sídlem okresní instituce. *Sokolovský deník*, 2009, č. 90, s. 3.

WASKA Karel

Bohemikální výzkum v Bavorském hlavním státním archivu v Mnichově v letech 1985–2003. *Sborník archivních prací: Supplementum ročníku LIX*, Praha, 2009, roč. 59, 238 s.

Jubileum Jaroslava Douši. *Archivní časopis*, 2009, roč. 59, č. 3, s. 285–286.

K metodice historických topografií sídel. *Ročenka Státního oblastního archivu v Plzni 2008*, Plzeň, 2009, s. 64–71.

Západočeské muzeum v Plzni 1878–2008. *Minulostí západočeského kraje*, 2009, roč. 44, s. 522–525. (rec.).

Žlutický kancionál 1558–2008. *Minulostí západočeského kraje*, 2009, roč. 44, s. 525–527. (rec.).

WASKOVÁ Eva

Výzkumný ústav balneologický, Mariánské Lázně. *Ročenka Státního oblastního archivu v Plzni 2008*, Plzeň, 2009, s. 128–138.

Autoři příspěvků:

Milan Augustin, Mgr. – ředitel SOKa Karlovy Vary
Marie Berkovcová – archivářka 1. odd. SOA v Plzni (pracoviště Klášter)
Petr Cais, Mgr. – archivář SOKa Karlovy Vary
Jan Edl, Mgr. – ředitel SOKa Tachov
Miroslav Eisenhammer, Mgr. – vedoucí 1. odd. SOA v Plzni
Tomáš Fencel – archivář SOKa Domažlice se sídlem v Horšovském Týně
Karel Halla, Mgr. – ředitel SOKa Cheb
Pavel Havlovič, Mgr. – ředitel SOKa Klatovy
Hana Hrachová, PhDr., PhD. – ředitelka SOKa Rokycany
Petr Hubka, Mgr. – ředitel SOA v Plzni
Radka Kinkorová, Mgr. – ředitelka SOKa Domažlice se sídlem v Horšovském Týně
Zuzana Kliková, Mgr. – archivářka SOKa Plzeň-sever se sídlem v Plasích
Hana Knetlová, Mgr. – archivářka SOKa Cheb
Ondřej Maglič, Mgr. – archivář SOKa Plzeň-jih se sídlem v Blovicích
Marie Marešová, Mgr. – archivářka 5. odd. SOA v Plzni (pracoviště Klášter)
Petra Martínková, Mgr. – ředitelka SOKa Plzeň-jih se sídlem v Blovicích
Petr Mašek – dokumentátor SOA v Plzni
Martina Matušková, Mgr. – ředitelka SOKa Plzeň-sever se sídlem v Plasích
Petr Matyáš – archivář SOKa Cheb
Jakub Mírka, Mgr. – vedoucí 5. odd. SOA v Plzni (pracoviště Klášter)
Markéta Novotná, PhDr. – archivářka SOKa Tachov
Karel Rom – archivář SOKa Plzeň-sever se sídlem v Plasích
Karel Řeháček, PhDr. – archivář 1. odd. SOA v Plzni
Jana Řiřicová, Mgr. – konzervátorka SOKa Domažlice se sídlem v Horšovském Týně
Marie Schöntag, Mgr. – archivářka SOKa Domažlice se sídlem v Horšovském Týně
Lenka Sýkorová, PhDr. – archivářka SOKa Klatovy
Markéta Švecová, Mgr. – archivářka SOKa Rokycany
Jarmila Valachová, Mgr. – archivářka SOKa Karlovy Vary
Jan Vaňata, Mgr. – archivář 1. odd. SOA v Plzni (pracoviště Klášter)
Jiřina Vasiová – konzervátorka SOKa Domažlice se sídlem v Horšovském Týně
Vladimír Vlasák, PhDr. – ředitel SOKa Sokolov se sídlem v Jindřichovicích

SOA – Státní oblastní archiv

SOKa – Státní okresní archiv

Není-li uvedeno jinak, patří všechny snímky do provenience SOA v Plzni.
Za obsah článku je zodpovědný jeho autor.

ZÁPADOČESKÉ ARCHIVY 2010

Vydává Státní oblastní archiv v Plzni, Sedláčkova 44, 360 12 Plzeň.

Vedoucí a výkonný redaktor: Milan Augustin

Redakční rada: Milan Augustin, Miroslav Eisenhammer, Karel Halla, Hana Hrachová, Martina Matušková, Jakub Mírka

Adresa redakce: Státní okresní archiv Karlovy Vary, nám. 17. listopadu 2, 360 05 Karlovy Vary,
tel. 420 353 565 155, fax 420 353 560 923, e-mail: soka-kv@soaplzen.cz, <http://www.soaplzen.cz>

Sazba a grafická úprava: Karel Rom

Tisk: Bílý slon, s. r. o., Škroupova 11, Plzeň

Náklad: 300 výtisků

© Státní oblastní archiv v Plzni

ISBN 978-80-904696-0-0

ZÁPADOČESKÉ STÁTNÍ ARCHIVY

Státní oblastní archiv v Plzni (1.–4. oddělení)

Sedláčkova 44, 306 12 Plzeň,
tel. 377 236 263, 974 324 340, 974 324 341, fax 377 327 269,
email podatelna@soaplzen.cz

Státní oblastní archiv v Plzni (pracoviště Klášter)

Klášter 101, 335 01 Nepomuk,
tel. 371 591 531, fax 371 519 252,
email soa-ne@soaplzen.cz

Státní okresní archiv Domažlice se sídlem v Horšovském Týně

nám. Republiky 10, 346 01 Horšovský Týn,
tel. 379 422 607, fax 379 423 815,
email soka-do@soaplzen.cz

Státní okresní archiv Cheb

Františkánské nám. 14, 350 11 Cheb,
tel. 354 422 556, fax 354 426 000,
email soka-ch@soaplzen.cz

Státní okresní archiv Karlovy Vary

nám. 17. listopadu 2, 360 05 Karlovy Vary,
tel. 353 565 155, fax 353 560 923,
email soka-kv@soaplzen.cz

Státní okresní archiv Klatovy

Mayerova 128 339 01 Klatovy,
tel. 376 360 712, fax 376 360 722,
email soka-kt@soaplzen.cz

Státní okresní archiv Plzeň-jih se sídlem v Blovicech

Branka 669, 336 01 Blovice,
tel. 371 522 050, fax 371 523 923,
email soka-pj@soaplzen.cz

Státní okresní archiv Plzeň-sever se sídlem v Plasích

Stará cesta 558, 331 01 Plasy,
tel. 373 340 611, fax 373 340 601,
email soka-ps@soaplzen.cz

Státní okresní archiv Rokycany

Jeřabinová 1043, 337 01 Rokycany,
tel. 371 722 739, fax 371 722 872,
email soka-ro@soaplzen.cz

Státní okresní archiv Sokolov se sídlem v Jindřichovicích

Jindřichovice 1 – zámek, 358 01 Kraslice,
tel. 352 695 254, fax 352 695 603,
email soaka-so@soaplzen.cz

Státní okresní archiv Tachov

Plánská 2037 347 01 Tachov,
tel. 374 722 119, fax 374 720 083,
email soka-tc@soaplzen.cz

Vazba restaurované knihy sirotčích účtů města Sokolova z let 1655–1681, na kterou byl použit pergamenový list středověkého rukopisu

